

การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต

สาขานิเทศศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

ปีการศึกษา 2559

TRANS-COMMUNICATION OF THE KING'S WRITING "KLAI BAAN"

MR.YUTTANA SUWANNARAT

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Communication Arts
Graduate School Siam University
Academic Year 2016

(ก)

บทคัดย่อ

เรื่อง : การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้าน

โดย : นายยุทธนา สุวรรณรัตน์

ชื่อปริญญา : นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักศึกษา : .....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ศิริกายะ)

...../...../.....

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบลักษณะกระบวนการข้ามผ่านการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านและเพื่อให้ทราบลักษณะการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบการสื่อสารเมื่อมีการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้าน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเนื้อหาพระราชหัตถเลขาในรูปแบบหนังสือเล่มและรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลด้านภาษาและวรรณกรรมไทย รวมทั้งผู้ผลิตรายการโทรทัศน์

ผลการศึกษาพบว่า การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านปรากฏใน 3 ลำดับ เริ่มตั้งแต่การสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขาด้วยสื่อการเขียน จากนั้นพระราชหัตถเลขาถูกแปลงรูปแบบสู่หนังสือเล่มโดยใช้เทคโนโลยีการพิมพ์ และในลำดับสุดท้ายคือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอาหารจากหนังสือเรื่องไถลบ้านถูกนำมาผลิตเป็นรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ โดยการข้ามผ่านทางการสื่อสารทั้งในสามลำดับปรากฏการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางการสื่อสารในลักษณะที่สื่อในลำดับก่อนกลายมาเป็นเนื้อหาในสื่อลำดับต่อมา เนื้อหาที่เกิดขึ้นใหม่มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทเปลี่ยนไปอันเนื่องมาจากการกำหนดของคุณลักษณะของสื่อรวมทั้งบริบทของการสื่อสาร นอกจากนี้ยังพบการควมรวมของสื่อที่มีคุณลักษณะแตกต่างกันดำรงอยู่ร่วมกันในลักษณะปฏิสัมพันธ์สัมพันธ์ รวมถึงการแปลงสถานะขององค์ประกอบอื่น ๆ ทางทางการสื่อสาร ทั้งองค์ประกอบด้านผู้กระทำการสื่อสารและบริบททางการสื่อสารอันแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบของการสื่อสารต่างกำหนดคุณลักษณะของกันและกันและร่วมกันสร้างความหมายในการสื่อสาร

(๑)

Abstract

Title : Trans-communication of the King's Writing "Klai Baan"

By : Mr.Yuttana Suwannarat

Degree : Master of Arts

Thesis Advisor : .....

(Associate Professor Dr.Sirichai Sirikaya)

...../...../.....

The purposes of this research are to understand the characteristics of trans-communication process in each form of the king's writing "Klai Baan" , and to figure out the transformations of communication elements which occurred in trans-communication. Data were collected by qualitatively ; observing the messages in Klai Baan both in the form of literature and television food documentary program , besides , the depth-interviewing from key informants ; the specialist in language and literature , and the producer of television program.

The study found that the trans-communication of Klai Baan was presented in three steps. The first step is communication in the form of the king's letter by written medium. Subsequently, the king's writing letter was transformed into the form of book by printing technology , and the final step , the topic about food which was presented in the book was brought to produce in the form of television food program. All three steps of trans-communication showed the changes of communication elements in which the preceding medium was become the message in the next medium. The new-created messages show various forms of trans-textuality as the result of the determination from the media characteristics and the communication context. Moreover, the trans-communication reveals the convergence of media which have different characteristics holding together in the form of symbiosis. Furthermore, there are the changes in communication elements' status ; communicators and communication context. This displays that communication elements determines their characteristics each other, and creates the meaning in Klai Baan, collaboratively.

(ค)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือและเวลาอันมีค่าของท่านรอง ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ศิริกายะ คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ในฐานะที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ผู้จุดประกายและเปิดโลกแห่งการศึกษาทางการสื่อสาร และคอยให้คำปรึกษาและชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ รวมทั้งคอยตรวจสอบและแก้ไขงานให้ลุล่วงอย่างสมบูรณ์ไปด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ สุทธิ พลพงษ์ พร้อมด้วยคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขวัญเรือน กิติวัฒน์ , รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณ์ ทองเลิศ และอาจารย์ ดร.มนทิรา ธาดาอำนวยชัย ที่ได้สละเวลามาร่วมตรวจวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณสำหรับรองศาสตราจารย์ อวยพร พานิช และคุณภัสกร ประมูลวงศ์ ในฐานะผู้ให้ข้อมูลหลักที่ได้มอบข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การวิจัยครั้งนี้ และคุณโอ้ จากบริษัททิววิชั่นส์สำหรับการเป็นธุระจัดหาไฟล์รายการให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณกำลังใจที่ดีจากฝั่งสามย่านทั้งเจ้ป๊อป , เบนซ์ , แพงสุดา ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นและเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่คอยกระตุ้นและแสดงความห่วงใยมาตลอด ก่อนไปขอหน้าสุดท้ายขอขอบคุณเสียที่คอยรับฟังทุกคำบ่นระบาย และทิ้งเสียงกรนไว้เป็นเพื่อนเมื่อต้องทำงานเวลาดึก

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่ที่เชื่อใจในสิ่งที่ลูกคนนี้เลือกและคอยสนับสนุนในสิ่งที่ลูกคนนี้ทำ //กราบ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(ก)
ABSTRACT.....	(ข)
กิตติกรรมประกาศ.....	(ค)
สารบัญรูปภาพ.....	(ง)
สารบัญแผนภาพ.....	(จ)
สารบัญตาราง.....	(ฉ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ปัญหาคำถามการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
ข้อสันนิษฐาน.....	3
นิยามศัพท์.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
เป้าหมายพื้นฐานของการสื่อสารของมนุษย์.....	5
แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนรูป(morphosis).....	6
แนวคิดเรื่ององค์ประกอบการสื่อสาร.....	7
แนวคิดเรื่องสื่อคือสาร.....	9

แนวคิดเรื่องอคติของสื่อในการสื่อสาร.....	9
แนวคิดเรื่องการผสมผสาน.....	10
แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของสื่อ.....	12
แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท.....	16
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	24
แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	25
การสร้างที่น่าเชื่อถือได้ของข้อมูล.....	39
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	40
หน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล.....	40
การสรุปข้อมูล.....	40
การนำเสนอข้อมูล.....	41
บทที่ 4 การสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน	
ในรูปแบบพระราชหัตถเลขา.....	43
สื่อการเขียนในพระราชหัตถเลขา.....	43
ลักษณะผู้กระทำการสื่อสารในการสร้างความหมาย	
ของพระราชหัตถเลขา.....	45
ลักษณะของสื่อและสารที่ใช้ในการสร้างความหมาย	
ในรูปแบบพระราชหัตถเลขา.....	57
องค์ประกอบด้านบริบทในการสร้างความหมายในพระราชหัตถเลขา.....	64
บทที่ 5 การข้ามผ่านการสื่อสารจากพระราชหัตถเลขาสู่หนังสือเล่ม.....	73
การข้ามผ่านทางสารสื่อสารขององค์ประกอบด้านผู้กระทำการสื่อสาร.....	89
การเปลี่ยนแปลงบริบทด้านเวลาและสถานที่	
ในการข้ามผ่านทางสารสื่อสารรูปแบบหนังสือ.....	98

บทที่ 6 การข้ามผ่านการสื่อสารจากหนังสือเล่มสู่รายการโทรทัศน์.....	106
แรงผลักดันสู่การข้ามผ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน	
จากหนังสือสู่รายการโทรทัศน์.....	107
ลักษณะของสื่อและสารที่ใช้ในการสร้างความหมาย	
รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน.....	113
องค์ประกอบด้านบริบทของการสื่อสาร	
ในการข้ามผ่านทางการสื่อสารสู่รายการโทรทัศน์.....	138
บทที่ 7 บทสรุปการวิจัย.....	141
อภิปรายผลการวิจัย.....	145
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	147
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต.....	147
รายการอ้างอิง.....	148
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	151

(ง)

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่	หน้า
2.1 แบบจำลองการสื่อสารเชิงลู่เข้าของคินเซด.....	5
2.2 แบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โกล.....	8
3.1 หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3.....	27
4.1 พระราชหัตถเลขาครั้งเสด็จฯ ประพาสยุโรปครั้งที่ 1.....	44
4.2 พระราชโทรเลข.....	59
4.3 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 หน้าแรก.....	61
4.4 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 หน้าสุดท้าย.....	61
4.5 ไปรษณียบัตรด้านหน้า.....	63
4.6 ไปรษณียบัตรด้านหลัง.....	63
4.7 พระราชหัตถเลขาที่แสดงสถานที่ เรือชักเซน.....	67
4.8 พระราชหัตถเลขาที่แสดงสถานที่ เมืองมิลาน.....	68
4.9 ข้อความระบุเหตุของการยุติพระราชหัตถเลขา.....	70
4.10 ข้อความแสดงความคิดเห็นของผู้เขียน.....	71
5.1 รูปทรงถ่ายโรงแรมที่ประทับในเมืองเยนัว.....	76
5.2 พระบรมฉายาลักษณ์ขณะเสด็จประพาสเมืองเวนิส.....	77
5.3 พระบรมฉายาลักษณ์ทรงครุย.....	77
5.4 ภาพถ่ายถนนเมืองฮอมเบ็ค.....	78
5.5 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 หน้าแรก.....	81
5.6 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 หน้าสุดท้าย.....	82
5.7 สำเนาพระราชปจฉา และ แก้วพระราชปจฉา.....	83
5.8 ปกหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1.....	86
5.9 ปกหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2-3.....	86
5.10 ปกหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6.....	86
5.11 สารบรรพ์เรื่องในเล่มที่ 1.....	88

5.12	ภาพแผนที่ในหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6.....	89
5.13	ไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายป่าดำ เมืองบาเดนบาเดน.....	92
5.14	ด้านหลังไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายป่าดำ เมืองบาเดนบาเดน.....	92
5.15	ไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายตุ๊กออฟเอนัว.....	93
5.16	ไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายตุ๊กออฟเอนัว.....	94
5.17	ปกในหนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2479.....	96
5.18	ปกในหนังสือไกลบ้านฉบับแบบเรียนกระทรวงศึกษาธิการ.....	96
5.19	ปกหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์.....	97
5.20	หนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ แพรวพิทยา.....	102
5.21	หนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ WISDOM.....	103
6.1	ภาพถ่ายระหว่างทางเสด็จ.....	109
6.2	ภาพถ่ายโรงแรมที่ประทับ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์.....	114
6.3	ภาพพระราชหัตถเลขาฉบับหนังสือที่ฎีกาใช้ในรายการโทรทัศน์.....	115
6.4	ข้อความในรายการโทรทัศน์ที่ใช้เทคนิค การสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์.....	116
6.5	ผักตองและแกงกะหรี่กึ่งเล็กในส่วนนำเข้าสู่รายการ.....	120
6.6	เมนูทรงดัดแปลง เมนูขนมปังแห้งทานกับเครื่องเคียงแบบสวีเดน ในส่วนนำเข้าสู่รายการ.....	120
6.7	วิธีทำบาเลชูบในหนังสือตำราทำกับข้าวฝรั่ง.....	122
6.8	ผู้ดำเนินรายการพูดให้ข้อมูลที่มาจากเมนูอาหาร.....	124
6.9	แทรกภาพวัตถุดิบประกอบอาหาร.....	124
6.10	ภาพระยะใกล้แสดงวัตถุดิบถูกนำมาผสมในชาม.....	125
6.11	ผักวัตถุดิบแช่น้ำสำหรับเตรียมตอง.....	125
6.12	ผู้ดำเนินรายการอธิบายส่วนผสมน้ำตองผัก.....	126
6.13	ผู้ดำเนินรายการอธิบายการทำน้ำตองประกอบภาครสชาติ.....	126
6.14	ผู้ดำเนินรายการนำน้ำตองใส่ชามที่เตรียมไว้.....	127
6.15	นำผักลงไปตองในน้ำตอง (1).....	127
6.16	นำผักลงไปตองในน้ำตอง (2).....	128

6.17 ผักทุกชนิดในถ้วยน้ำดองผัก.....	128
6.18 ผักดองที่สำเร็จ.....	128

(จ)

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
5.1 การแปลงพระราชหัตถเลขาเข้าสู่หนังสือเล่ม.....	75
6.1 การเปลี่ยนสถานะของผู้กระทำการสื่อสาร.....	107
6.2 โครงสร้างการนำเสนอเนื้อหารายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไถลบ้าน.....	119

(๑)

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ประเด็นเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ.....	28
6.1 การนำเสนอภาพและเสียงเกี่ยวกับเมนูบาเลชูบ.....	122

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารเป็นหนึ่งในบรรดาหลายๆ กิจกรรมของมนุษย์ที่เราทุกคนต่างเห็นถึงความสำคัญแต่ไม่กี่คนเท่านั้นที่สามารถให้นิยามการสื่อสารได้อย่างน่าพอใจ (Fiske, 1990) ทั้งนี้ในงานวิจัยชิ้นนี้ยึดนิยามการสื่อสารที่ว่า การสื่อสารคือการสร้างและการแลกเปลี่ยนของความหมายเพราะเป็นนิยามการสื่อสารที่มีประโยชน์แก่การต่อยอดความรู้ในด้านการผลิตชิ้นงานด้านนิเทศศาสตร์ และพิจารณาเป้าหมายพื้นฐานของการสื่อสารของ มนุษย์ว่ามนุษย์ทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน (mutual understanding)

นิยามการสื่อสารดังกล่าวสนใจที่จะศึกษาว่าตัวสาร (message), หรือตัวบท (text) มีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนเพื่อที่จะสร้างความหมายได้อย่างไร โดยมีวิธีการศึกษาหลักคือสัญวิทยา สัญวิทยามองว่าข้อความเป็นการประกอบขึ้นของสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อสร้างความหมาย ซึ่งผู้ที่ศึกษาด้านนิเทศศาสตร์ควรทำความเข้าใจอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่เทคโนโลยีทางการสื่อสารได้พัฒนาเข้าสู่ความเป็นดิจิทัล อันส่งผลให้เกิดการควมรวมทางการสื่อสาร (Convergence Communication) กล่าวคือเกิดการซ้อนทับการสื่อความหมายของสื่อหลายประเภทรวมเข้าด้วยกันและเนื้อหาเกิดการถ่ายโยง ยุบรวม ผสมเข้าด้วยกันหรือปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของการควมรวมของสื่อต่างๆ เหล่านั้น (ศิริชัย ศิริกายะ , 2558) นอกจากนี้ เฮนรี เจนกิน (Jenkins , 2006) ได้กล่าวไว้ว่าในยุคสมัยที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสื่อสาร สื่อดิจิทัลจะเป็นตัวที่มาปลดปล่อยพวกเราออกจากการกดขี่บังคับจากสื่อมวลชน พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เราได้เลือกเฉพาะเนื้อหาที่มีความหมายเฉพาะตัวเราเองได้ นั่นคือดิจิทัลเทคโนโลยีทำให้เกิดการควมรวมและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการสื่อสารและการสร้างภูมิปัญญาร่วมกัน ตัวอย่างที่เกิดขึ้นให้เราได้เห็นแล้ว

ในปัจจุบัน เช่น การสร้างเนื้อหาโดยใช้เทคนิคการเล่าเรื่องข้ามผ่านสื่อ (Trans-media Storytelling) ซึ่งเป็นวิธีการสร้างเนื้อหาที่ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในวงการภาพยนตร์ แต่ถ้าเรามองถึงการสร้างเนื้อหาประเภทอื่นๆ ที่ไม่ได้ใช้การเล่าเรื่องเป็นหลัก เช่น รายการทางโทรทัศน์ที่มีหลากหลายประเภท ทั้งเกมโชว์ สารคดี วาไรตี้ นิตยสารทางอากาศ รายการเหล่านี้จะมีวิธีการสร้างเนื้อหาอย่างไรภายใต้การสื่อสารในยุคดิจิทัลเป็นคำถามที่น่าศึกษายิ่งนัก

นอกจากนี้ ศิริชัย ศิริกายะ (อ้างแล้ว , 2558) ได้เสนอแนะประเด็นที่น่าสนใจของการสื่อสารในยุคดิจิทัลไว้ หนึ่งในนั้นคือประเด็นเรื่องการข้ามผ่านทางการสื่อสาร (Trans-communication) อันเป็นประเด็นที่มาจากกรณณาแนวคิดเกี่ยวกับการควมรวมเข้ากับแนวคิดการมี “ปฏิสัมพันธ์สัมพันธ์” (Symbiosis) ในส่วนของเรื่องการควมรวมอันเป็นลักษณะของการสื่อสารที่เกิดขึ้นนั้น ศิริชัย ศิริกายะ อ้างอิงถึงรูปแบบของการผลิตเนื้อหาในลักษณะที่เป็นการผลิตซ้ำของเครื่องจักรกลตามที่วอลเตอร์ เบนจามิน ได้เขียนไว้ในบทความเรื่อง The work of art in the age of mechanical reproduction โดยเขียนถึงประเด็นที่น่าศึกษาว่าเมื่อเข้าสู่การผลิตซ้ำด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลผลของงานยังคงส่งผลอย่างที่ว่าวอลเตอร์ เบนจามินได้กล่าวไว้หรือไม่ที่ว่าการผลิตซ้ำของเครื่องจักรกลทำให้มนต์ขลัง (aura) ของชิ้นงานนั้นหายไป คงเหลือเพียงแค่การแสดงออกเท่านั้น (expression) ชิ้นงานดังกล่าวควรจะต้องเป็นชิ้นงานทางการสื่อสารที่ข้ามผ่านเวลาและสถานที่อันเป็นบริบทที่สำคัญของการสื่อสาร

จากคุณลักษณะของชิ้นงานที่กล่าวไปข้างต้น ผู้เขียนสนใจพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง “ไกลบ้าน” อันเป็นลายพระราชหัตถเลขาเมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่สอง ปีมะแม รัตนโกสินทรศก 126 พุทธศักราช 2450 พระราชทานแก่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาภานภดล วิมลประภาวดี (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิภาภานภดล กรมขุนอุทัยธานี) หรือ “สมเด็จพระหญิงน้อย” รวมจำนวน 43 ฉบับ พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านไม่เพียงแต่เป็นบทพระราชนิพนธ์ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ แต่ยังมีคุณค่าทางด้านการศึกษาด้านนิเทศศาสตร์เพราะเป็นบทพระ

ราชนิพนธ์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว และยังคงถูกนำมาถ่ายทอดในรูปแบบอื่น ได้แก่ รายการสารคดีทางโทรทัศน์ ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในมุมมองทางด้านการสื่อสารในลักษณะของการข้ามผ่านทางการสื่อสารว่าการสื่อสารในแต่ละรูปแบบมีลักษณะอย่างไร และเมื่อมีการแปลงรูปแบบของการสื่อสารแล้ว องค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อให้คำตอบที่ได้นี้เป็นแนวทางในการต่อยอดความรู้ในการผลิตชิ้นงานในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบลักษณะกระบวนการข้ามผ่านการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านจากสื่อหนึ่งไปสู่อีกสื่อหนึ่ง
2. เพื่อให้ทราบลักษณะการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบสื่อสารเมื่อมีการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

ปัญหำการวิจัย

1. ลักษณะกระบวนการข้ามผ่านการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านจากสื่อหนึ่งไปสู่อีกสื่อหนึ่งมีลักษณะอย่างไร
2. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบสื่อสารเมื่อมีการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านมีลักษณะอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ จำกัดขอบเขตของงานวิจัยโดยศึกษาเฉพาะการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน โดยศึกษาจากบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านที่ถูกจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มและรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน เท่านั้น

ข้อสันนิษฐาน

การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เกิดจากแปลงรูปแบบการสื่อสาร โดยการแปลงรูปแบบการสื่อสารในแต่ละลำดับจะเกิดการซ้อนทับกันขององค์ประกอบการสื่อสาร และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการสื่อสารในรูปแบบปฏิสัมพันธ์

นิยามศัพท์

การข้ามผ่านทางการสื่อสาร หมายถึง การแปลงรูปแบบของการสร้างความหมายหรือการสร้างเนื้อหาจากสื่อหนึ่งไปยังอีกสื่อหนึ่ง

ไกลบ้าน หมายถึง หนังสือรวมลายพระราชหัตถเลขา(จดหมาย) ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าวิภาวดี กรมขุนอุทัยเทพรัตนารี (สมเด็จพระหญิงน้อย) ครั้งเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 พ.ศ. 2450 รวมทั้งสิ้น 43 ฉบับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

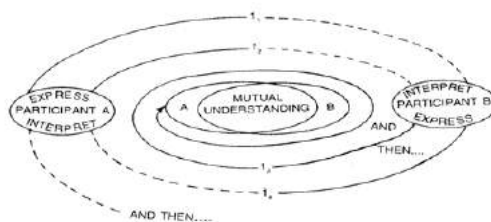
การศึกษาเรื่องการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน จะทำให้เข้าใจลักษณะและวิธีการข้ามผ่านทางการสื่อสารของตัวสื่อและตัวสาร ในมิติด้านเวลาและสถานที่ซึ่งความรู้ตรงนี้จะนำไปสู่การต่อยอดองค์ความรู้ในด้านการสื่อสารโดยใช้สื่อ , การผลิตชิ้นงานด้านสื่อสารมวลชนในการสื่อสารยุคดิจิทัล

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภายใต้หัวข้อ “การข้ามผ่านทางสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน” ผู้วิจัยศึกษาบนจุดยืนของสำนักเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด (Technology Determinism) ที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีทางการสื่อสารในฐานะเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการข้ามผ่านทางสื่อสารที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในแต่ละลำดับ โดยศึกษาลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปขององค์ประกอบการสื่อสาร รวมถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายทั้งในระดับของการสื่อสารและอัตตะการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

ในเบื้องต้น ผู้วิจัยขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายพื้นฐานของการสื่อสารของมนุษย์ มนุษย์ทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน (mutual understanding) (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกายะ , 2525) และผู้วิจัยจะใช้เป้าหมายพื้นฐานนี้ในการวิเคราะห์การสื่อสารที่เกิดขึ้นในแต่ละลำดับของการสร้างความหมายบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน โดยการสื่อสารอันเป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันนี้ ถูกอธิบายออกมาเป็นแบบจำลองการสื่อสารเชิงคู่เข้าของคินเซด ความเข้าใจร่วมกันเกิดขึ้นโดยการสร้างและร่วมกันใช้สารสนเทศระหว่างผู้กระทำการสื่อสาร โดยผู้กระทำการสื่อสารแต่ละฝ่ายจะรับและตีความสารสนเทศและถ่ายทอดสารสนเทศกลับไป-มา จนทั้งสองฝ่ายเกิดความเข้าใจร่วมกัน ตามรูปแบบจำลองการสื่อสารเชิงคู่เข้าด้านล่างนี้

รูปที่ 2.1 แบบจำลองการสื่อสารเชิงคู่เข้าของคินเซด

ทั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้แบบจำลองการสื่อสารดังกล่าวอธิบายการสื่อสารในลำดับที่ 1 ซึ่งคือการสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนโรดม ทั้งนี้เพราะการสื่อสารในลำดับนี้มีลักษณะของการรับและส่งข้อมูลสารสนเทศ - จดหมาย - ที่ค่อนข้างเป็นจังหวะและมีลักษณะที่เป็นปริวรรตชัดเจนกว่าการสื่อสารในอีกสองลำดับที่เหลือ

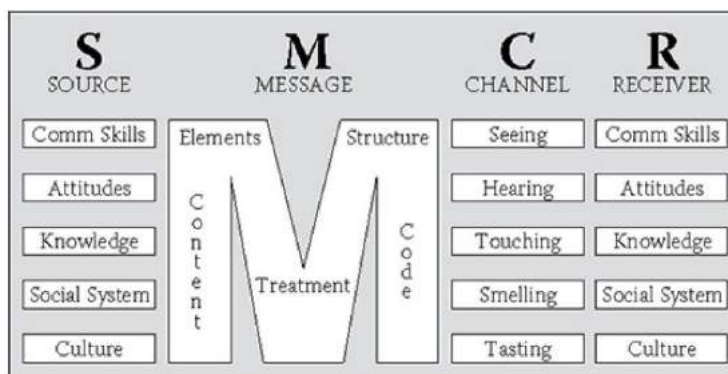
การศึกษาเรื่องกรข้ามผ่านทางกรสื่อสารเป็นกรศึกษาเพื่อดูลักษณะที่เปลี่ยนแปลงของสื่อและสารที่ใช้ในการสร้างความหมาย สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง(morphosis) ที่คนทั่วไปคุ้นเคยคือแนวคิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตในทางชีววิทยาที่เรียกว่าการเปลี่ยนแปลงรูปร่าง(metamorphosis) (สุธรรม อารีกุล , 2559) ซึ่งมีด้วยกัน 4 ลักษณะ คือ 1. การเปลี่ยนแปลงรูปร่างน้อย(gradual metamorphosis) ลูกแมลงที่ฟักออกจากไข่จะมีลักษณะคล้ายพ่อแม่มีความแตกต่างอยู่บ้างที่จะสังเกตเห็นได้ว่าไม่เหมือนพ่อแม่ เช่น ปีกยังไม่เจริญออกมายังคงเห็นเป็นติ่งอยู่เท่านั้น ลูกแมลงประเภทนี้เรียกว่าตัวอ่อน(nymph) 2. การเปลี่ยนแปลงรูปร่างกึ่งสมบูรณ์ (incomplete metamorphosis) สิ่งมีชีวิตที่พวกตัวอ่อนอาศัยอยู่ในน้ำ ในขณะที่ตัวที่โตเต็มที่อาศัยอยู่บนบก ตัวอ่อนยังคงลักษณะให้เห็นว่าคล้ายแมลงที่โตเต็มที่ เช่น ร่างกายแบ่งเป็น 3 ส่วน มีขา 6 ขา แต่รูปร่างลักษณะแตกต่างจาก พ่อ แม่ โดยสิ้นเชิง เช่น ตัวอ้ายมิ่ง หรือแมลงปิดหน้า อี้นิว ละคร่า หน้าง่าซึ่งเป็นตัวอ่อนของแมลงปออาศัยอยู่ในน้ำ รูปร่างลักษณะต่างไปจากแมลงปอซึ่งอาศัยอยู่บนบกโดยสิ้นเชิง 3. การเปลี่ยนแปลงรูปร่างสมบูรณ์ (Complete metamorphosis) คือลูกมีการเจริญเติบโตโดยมีรูปร่างที่ผิดแปลกไปจากพ่อแม่โดยสมบูรณ์ เช่น ผีเสื้อ แมลงวัน เมื่อยังเล็กอยู่มีรูปร่างเหมือนตัวหนอน ดูไม่ออกว่าเป็นแมลง มีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนอาหารที่แตกต่างไปจากพ่อแม่โดยสิ้นเชิง ก่อนจะเป็นตัวเต็มวัยก็เข้าดักแด้ รูปร่างของดักแด้ก็ต่างออกไปจากหนอนและตัวเต็มวัย และ 4. การเปลี่ยนแปลงรูปร่างขั้นสูง (hyper metamorphosis) ลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปร่างเหมือนกับแบบสมบูรณ์ ต่างกันที่ในระยะที่ฟักออกจากไข่ จะมีรูปร่างเป็นตัวอ่อน มีร่างกายแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ หัว ออก และท้อง มีขา 3 คู่ แต่เมื่อลอกคราบแล้ว ต่อไปจะมี

ลักษณะเป็นตัวหนอน ก่อนที่จะเข้าดักแด้ แมลงพวกนี้จึงมีขั้นตอนการ เจริญเติบโตเป็น 3 ระยะคือ ระยะไข่ ตัวอ่อน ตัวหนอน ดักแด้ และตัวเต็มวัย

แนวคิดข้างต้นเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของสิ่งมีชีวิต ในทางชีววิทยา ผู้วิจัยใช้แนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของสื่อและสารในการสร้างความหมายแบบข้ามผ่านทางการสื่อสาร แนวคิดที่พูดถึงการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของสื่อเรียกว่า mediamorphosis (Fidler , 1997) ที่พูดถึงหลักการพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงรูปไว้ว่า สื่อใหม่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างทันทีและ อย่างเป็นอิสระ – สื่อใหม่ค่อย ๆ เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรูปร่างของสื่อเก่า และเมื่อ เกิดรูปแบบใหม่ขึ้น รูปแบบเก่าที่เคยมีมาจะมีแนวโน้มที่จะต้องปรับตัวและวิวัฒน์ตัวเองไป เรื่อย ๆ แทนที่จะสูญหายไป เหตุผลที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับตัวสื่อ เพราะตัวสื่อเป็น องค์ประกอบของการสื่อสารที่สำคัญที่ใช้ในการสร้างความหมาย นอกจากตัวสื่อที่ถือเป็น องค์ประกอบหลักในการสร้างความหมายแล้ว ในการสร้างความหมายต้องอาศัย องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาสร้างความหมายด้วยเช่นกัน ทั้งนี้แนวคิดต่อไปที่ผู้วิจัยใช้ คือการทำความเข้าใจองค์ประกอบของการสื่อสาร

สำหรับองค์ประกอบการสื่อสารที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือองค์ประกอบการสื่อสารในยุคดิจิทัล (ศิริชัย ศิริกายะ , 2557) ซึ่งแบ่งองค์ประกอบ การสื่อสารออกเป็นองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบปฏิบัติการ สำหรับองค์ประกอบหลัก ประกอบด้วย 1. ผู้ทำการสื่อสาร 2. ตัวสื่อ/ช่องทาง 3.ตัวสาร และ 4.บริบท องค์ประกอบ ปฏิบัติการประกอบด้วย 1. รหัส 2.ปฏิกิริยาตอบกลับ และ 3. สิ่งรบกวน องค์ประกอบ ทั้งหมดถูกนำมาประกอบเป็นแบบจำลองตามโครงสร้าง DNA ของมนุษย์ โดยมีเกลียว ของสาย DNA แทนผู้ทำการสื่อสาร เกลียวดังกล่าวคล้ายบันไดวนโดยขั้นบันไดเปรียบได้ กับตัวสื่อ ตัวสาร ตัวบริบท และปฏิกิริยาตอบกลับ โครงของบันไดวนคือผู้ทำการสื่อสารที่ มีการสลับบทบาทของผู้ส่งสารกับผู้รับสารซึ่งในแต่ละตัวถูกจัดการให้เกิดความหมาย เกิดขึ้นด้วยรหัสตัวสื่อ รหัสตัวสาร รหัสตัวบริบทและปฏิกิริยาตอบกลับซึ่งผูกมัดรวมติดกัน ไว้เพื่อทำให้เกิดความหมายขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยจะอธิบายการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบท

พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านโดยใช้การวิเคราะห์ลักษณะขององค์ประกอบการสื่อสารข้างต้นเพื่อให้เห็นว่าองค์ประกอบการสื่อสารแต่ละประเภทแสดงบทบาทร่วมกันในการสร้างความหมาย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้คำอธิบายองค์ประกอบการสื่อสารอื่น ๆ ประกอบการอธิบาย โดยในที่นี้ผู้วิจัยใช้คำอธิบายองค์ประกอบการสื่อสารจากแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล(อ้างถึงใน ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ , 2557) ที่ใช้อธิบายลักษณะของการสื่อสารเชิงเส้นตรง ประกอบด้วยองค์ประกอบได้แก่ ผู้ส่งสาร , สาร , ช่องทาง , ผู้รับสารและการป้อนกลับ ทั้งนี้ความน่าสนใจของแบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โลคือ เบอร์โลได้อธิบายลักษณะขององค์ประกอบแต่ละอย่างไว้ และผู้วิจัยมีความเห็นว่ ลักษณะขององค์ประกอบที่เบอร์โลอธิบายไว้นี้เหมาะสมที่จะนำมาใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำอธิบายองค์ประกอบด้านช่องทางการสื่อสาร(channel) ให้พิจารณาที่ผัสสะทั้ง 5 อย่างของมนุษย์ที่ใช้ในการรับประสบการณ์ อันได้แก่ การฟัง , การมองดู , การสัมผัส , การดมกลิ่นและการรับรส โดยคำอธิบายเหล่านี้สามารถนำมาใช้อธิบายลักษณะของสื่อที่นำเสนอพบพระราชนิพนธ์ไกลบ้านในแต่ละลำดับได้ เมื่อพิจารณาที่การสร้างความหมายในลำดับที่ 1 ลักษณะของพระราชหัตถเลขา ช่องทางการสื่อสารที่ใช้เป็นเพียงการอ่านจากลายพระหัตถ์เท่านั้น ต่อมาเมื่อมีการแปลงพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับเป็นหนังสือเล่ม ลักษณะของช่องทางการสื่อสารยังคงเป็นการมองดู แต่เพิ่มจากการมองดูหรืออ่านเพียงแค่ตัวอักษรมาเป็นการอ่านตัวอักษรและดูภาพถ่ายประกอบ และลำดับต่อมาเมื่อพบพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านถูกนำเสนอในรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ ลักษณะของช่องทางการสื่อก็เพิ่มขึ้นเป็นการมองดูภาพ , การอ่านข้อความที่ปรากฏบนจอโทรทัศน์ และการฟังเสียงต่าง ๆ ที่ใช้ในรายการ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาที่รายละเอียดเหล่านี้อันประกอบอยู่ในองค์ประกอบด้านช่องทางการสื่อสาร ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการพิจารณาช่องทางการสื่อสารดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการอธิบายคุณลักษณะของสื่ออย่างที่แม่คูลูแฮนให้ความสนใจ กล่าวคือ แม่คูลูแฮนเองก็พิจารณาสื่อในมิติของการสร้างประสบการณ์ให้แก่มนุษย์ผ่านผัสสะต่าง ๆ เช่นกันซึ่งจะอธิบายส่วนนี้ในลำดับถัดไป ทั้งนี้แบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โลมีลักษณะดังรูปต่อไปนี้

รูปที่ 2.2 แบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล

เมื่อเข้าใจองค์ประกอบของการสื่อสารแล้ว แนวคิดต่อมาที่ผู้วิจัยใช้เพื่อศึกษาการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านได้แก่แนวคิดที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ของตัวสื่อและตัวสารที่ใช้ในการสร้างความหมายได้ แนวคิดดังกล่าวได้แก่แนวคิดเรื่องสื่อคือสาร (medium is the message) ของแม็คลูฮัน (McLuhan, 1964) ที่กล่าวถึงอิทธิพลของสื่อที่ไปกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้คือการเปลี่ยนแปลงของสื่อที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้าได้กลายเป็นตัวสารของสื่ออีกประเภทหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อกระบวนการสื่อสารโดยตรง ซึ่งสามารถนำมาอธิบายลักษณะของการสื่อสารแบบข้ามผ่านของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านได้ เพราะบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านได้ถูกสร้างขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เมื่อเรามองลำดับของการสร้างความหมายของเรื่องไกลบ้าน เราจะพบว่าบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เริ่มต้นมาจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ จากนั้นถูกเปลี่ยนรูปมาสู่สื่อหนังสือเล่ม และได้นำเนื้อหาส่วนหนึ่งไปพัฒนาสู่รายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ ผู้วิจัยมองว่าลักษณะของการสร้างเนื้อหาดังกล่าวได้มีการเปลี่ยนแปลงของตัวสื่อและตัวสารในลักษณะที่สื่อในลำดับก่อนหน้าได้กลายเป็นสารของสื่อในลำดับหลัง นอกจากสื่อและสารแล้วในการสร้างความหมายหรือกระบวนการสื่อสารยังประกอบไปด้วยองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่ออีกแนวคิดที่ผู้วิจัยเลือกมาใช้เพื่ออธิบายการสร้างความหมายที่เกิดขึ้นคือแนวคิดเรื่องอคติของสื่อในการสื่อสาร (media bias of communication)

แนวคิดเรื่องอคติของสื่อในการสื่อสารถูกนำเสนอโดยอินนิส

(McQuail 1994) อินนิสมองสื่อว่าเป็นสิ่งที่ต่อขยายความคิดของมนุษย์และเชื่อว่าช่วงเวลาที่สำคัญในประวัติศาสตร์เป็นผลมาจากการใช้สื่อที่โดดเด่นในยุคนั้น ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคืออะไรที่เกิดขึ้นและมองเป็นสิ่งสำคัญในประวัติศาสตร์ล้วนถูกกำหนดโดยสื่อ (Little John , 2007) อินนิสชี้ให้เห็นว่าสื่อมีอคติต่อการสื่อสารในมิติด้านเวลาและสถานที่ (time and space) ที่แตกต่างกัน สื่อที่หนัก (heavy media) เช่น แผ่นหนังสือพิมพ์ที่ใช้เขียนบันทึก , ดินเหนียว หรือก้อนหินมีความทนทาน คงทน สื่อลักษณะเช่นนี้จัดเป็นสื่อที่ผูกพันกับมิติด้านเวลา ในขณะที่สื่อที่ผูกพันกับสถานที่ เช่น กระดาษ มีลักษณะเบาและง่ายต่อการขนส่ง ดังนั้นสื่อประเภทนี้จะส่งเสริมการสื่อสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

แนวคิดเกี่ยวกับอคติของสื่อข้างต้นนี้ผู้วิจัยมองว่าสามารถนำมาใช้เพื่อศึกษาลักษณะการสร้างเนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านได้ ทั้งนี้เพราะบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านถูกนำเสนอผ่านเทคโนโลยีของสื่อที่แตกต่างกันทั้งเทคโนโลยีการเขียน , การพิมพ์ และการบันทึกเป็นรายการโทรทัศน์ การใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกันผู้วิจัยมองว่าน่าจะส่งผลต่อการสื่อสารในมิติด้านเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกันออกไป

เมื่อพิจารณาลำดับการสร้างเนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เราจะเห็นได้ว่าการนำเสนอเนื้อหาของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในแต่ละลำดับจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างสื่อและสารตามที่แม็คคูแชนได้กล่าวไว้คือสื่อหนึ่งกลายเป็นเนื้อหาของสื่ออีกประเภทหนึ่ง ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเช่นไร ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ให้เห็นในบทถัดไป แต่ ณ จุดนี้หากผู้ใดเคยอ่านพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านฉบับหนังสือ ก็พอจะทราบได้ว่าบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านฉบับหนังสือนั้นนำเสนอเนื้อหาที่มาจากพระราชหัตถเลขาที่ถูกบันทึกขึ้นผ่านการจดปากกาลงบนกระดาษของรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้ ในงานวิจัยฉบับนี้ยังศึกษาการข้ามผ่านของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านไปสู่สื่อโทรทัศน์ในรูปแบบรายการสารคดีอาหาร ซึ่งแน่นอนว่าเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อโทรทัศน์ก็มาจากสื่อหนังสือเล่มนั่นเอง

จากการทำความเข้าใจคุณลักษณะของสื่อและอิทธิพลของสื่อที่ไปกำหนดให้สื่ออีกประเภทได้กลายมาเป็นตัวสารของตนเอง ประกอบกับแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปทางการสื่อสาร ที่ได้กล่าวว่าสื่อเก่าไม่ได้ตายไปหากแต่ต้องปรับตัวเอง เพื่อให้อยู่รอด แนวคิดหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงการปรับตัว และการพาตัวเองเข้าไปรวมอยู่กับสื่ออีกประเภทคือแนวคิดเรื่องการผสมผสาน (hybrid) ซึ่งแม็คคลูแฮน (1964) ได้กล่าวไว้ถึงปรากฏการณ์การผสมผสาน หรือการพบกันของสองสื่อว่าคือช่วงเวลาที่เกิดขึ้นจริงเป็นปรากฏการณ์ที่รูปแบบใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้น เป็นช่วงเวลาของการเป็นอิสระและปลดปล่อยจากสภาวะดั้งเดิมที่สื่อเคยสร้างให้เกิดขึ้นกับผัสสะต่างๆ ของคนเรา

เมื่อพิจารณาถึงการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน จากที่กล่าวไปข้างต้นจะเห็นว่าบทพระราชนิพนธ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปไปตามลำดับ อิทธิพลของสื่อหนึ่งไปกำหนดให้สื่อหนึ่งกลายมาเป็นสารของตัวเอง ในบางลำดับสื่อและสารถูกนำเสนอใหม่โดยการแปลงรูปตัวใดตัวหนึ่งหรือทั้งสององค์ประกอบ ทั้งสื่อและสารก็ยังคงต้องเกาะติดกันไปตลอดเพราะถือเป็นองค์ประกอบหลักในการสร้างความหมาย แต่ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจรูปแบบของการเกาะติดกันของสื่อกับสื่อ , สารกับสาร หรือสื่อกับสาร เราต้องทำความเข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันขององค์ประกอบสองสิ่งที่แตกต่างกัน นั่นคือแนวคิดเกี่ยวกับปฏิบัตินัยสัมพันธ์ (symbiosis) คิไซ คุโรคาว่า (อ้างถึงในกฤษณ์ ทองเลิศ, 2545) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปฏิบัตินัยสัมพันธ์ อันเป็นหลักของการผสมผสานกันขององค์ประกอบที่แตกต่างกันของสรรพสิ่งต่างๆ แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับมิติด้านการสร้างสรรค์ความหมายโดยเห็นว่าชีวิตคือการสร้างสรรค์ขึ้นของความหมาย แนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้อธิบายการสร้างสรรค์ชิ้นงานในลักษณะที่เป็นการข้ามผ่านทางการสื่อสารได้

ศิริชัย ศิริกายะ (2558) ได้เสนอแนะให้ใช้แนวคิดเรื่องปฏิบัตินัยสัมพันธ์ในสาขาชีววิทยาซึ่งมีอยู่ด้วยกันสามรูปแบบเพื่ออธิบายการอยู่ร่วมกันในการสร้างความหมายในการสื่อสาร ทั้งนี้รูปแบบปฏิบัตินัยสัมพันธ์ทางชีววิทยาทั้งสามรูปแบบมีดังนี้

1. ปฏิสัมพันธ์แบบพึ่งพา (mutualism) เป็นการอยู่ร่วมกันที่ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกันและแยกจากกันไม่ได้ จะเกิดผลเสีย จึงเป็นสถานการณ์ที่ผูกมัดติดอยู่กันตลอดไป
2. ปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน (commensalism) เป็นการอยู่ร่วมกันที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์ อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่เสียประโยชน์ ดังนั้นถ้าฝ่ายได้ประโยชน์แยกจากไปก็จะเกิดผลเสียจากฝ่ายที่ได้ประโยชน์เอง
3. ปฏิสัมพันธ์แบบปรสิต (parasitism) เป็นการอยู่ร่วมกันของผู้ที่มาเกาะติดอาศัยอยู่ (parasite) กับตัวผู้ให้อาศัย (host) ผู้ที่มาเกาะอยู่จะได้ประโยชน์ แต่ถ้าแยกออกไปก็จะเสียประโยชน์และอาจเจริญเลวลงหรือเสียประโยชน์ แต่ถ้าไม่มีผู้มาเกาะติดอยู่ก็จะได้ไม่ได้และไม่เสียประโยชน์ โดยแนวคิดเรื่องปฏิสัมพันธ์นี้เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการสร้างสรรคงานในรูปแบบงานผสมผสานองค์ประกอบที่แตกต่าง (hybrid) นั่นเอง

การผสมผสานของระหว่างสื่อเกิดขึ้นได้เมื่อสื่อที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้าพยายามปรับตัวเพื่อให้อยู่รอดเมื่อสื่อใหม่เกิดขึ้น หรือในบางลักษณะคือสื่อเดิมนั้นต้องเข้าไปรวมกับอีกสื่อหนึ่งในลักษณะที่เป็นสารของสื่อใหม่ หรือที่แม็คคูลูแฮนกล่าวไว้ว่า สื่อคือสาร – the medium is the message - นั่นเอง

เพื่อให้สามารถอธิบายได้ว่าสื่อแต่ละสื่อเกิดการผสมผสานกันได้อย่างไร ผู้วิจัยต้องเข้าใจ **ธรรมชาติของสื่อ** ทั้งลักษณะของสื่อโดยรวมและลักษณะของสื่อแต่ละประเภท ทั้งนี้ก็คิดทางด้านการสื่อสารได้จำแนกสื่อด้วยเกณฑ์ต่างๆ มากมาย แม็คคูลูแฮนใช้เกณฑ์ด้านการรับสัมผัสที่คนเราได้จากสื่อจำแนกสื่อออกเป็นสองประเภท คือ สื่อร้อนและสื่อเย็น (hot and cool media) สื่อร้อนเป็นสื่อที่จะช่วยต่อขยายการรับรู้ออกไปอย่างมาก เขาใช้คำว่า 'high definition' สำหรับอธิบายลักษณะดังกล่าว high definition ตามความหมายของแม็คคูลูแฮนคือ สภาวะของการถูกเติมเต็มด้านข้อมูลอย่างดีเยี่ยม เขายกตัวอย่างว่า ภาพถ่าย มีลักษณะที่เรียกว่า high definition แต่การ์ตูนนั้นมีลักษณะ low definition ทั้งนี้เพราะ การ์ตูนให้ข้อมูลด้านภาพเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เช่นเดียวกับ

โทรศัพท์ ที่เป็นสื่อเย็น มีลักษณะของ low definition เพราะหูของคนเราได้รับข้อมูลอย่างจำกัด และคำพูดเป็นสื่อเย็นเพราะข้อมูลเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่ถูกนำเสนอ และผู้รับสารเองก็ต้องการที่จะถูกเติมเต็มด้านข้อมูลอย่างมาก

ในทางกลับกัน สื่อร้อนไม่ได้ต้องการการเติมเต็มด้านข้อมูลมากมายนักจากผู้รับสาร ลักษณะนี้แม็คลูแฮนเรียกว่าสื่อร้อนเป็นสื่อที่มีการมีส่วนร่วมต่ำ หรือที่ใช้ว่า 'low in participation' ส่วนสื่อเย็นนั้นต้องการการมีส่วนร่วม/เติมเต็มจากผู้รับสารอย่างสูง จัดเป็น 'high in participation'

แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าเราไม่สามารถจัดสื่อแต่ละประเภทเป็นแบบใดแบบหนึ่งได้อย่างถาวร สิ่งที่เราพึงทำคือการพิจารณาในแง่ของคุณลักษณะทั้งสองประการนั้นของสื่อแต่ละสื่อว่าสื่อใดมีมาก-น้อยกว่ากัน เมื่อใช้เกณฑ์ดังกล่าวมาพิจารณาบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านซึ่งมีการนำเสนอทั้งในรูปแบบของการเขียนเป็นจดหมาย , การพิมพ์รวมเป็นหนังสือเล่ม และการนำเสนอในรูปแบบสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ ผู้วิจัยจัดให้การเขียนจดหมายมีความเป็นสื่อร้อนมากที่สุด คุณลักษณะของ high definition มีมากกว่าสื่ออีกสองประเภท เพราะสื่อการเขียนในรูปแบบจดหมายนำเสนอข้อมูลที่เป็นข้อความจากการเขียนเท่านั้น ผู้อ่านได้ถูกเติมเต็มข้อมูลอย่างมากผ่านสื่อตัวเขียน ถัดมาคือการพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม ที่ใช้การนำเสนอเนื้อหาทั้งในรูปแบบของข้อความ(text) และภาพประกอบ(image) สื่อโทรทัศน์มีความเป็นสื่อร้อนน้อยที่สุด เพราะไม่ได้ขยายผัสสะด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ กลับกันสื่อโทรทัศน์นำเสนอเนื้อหาได้ถึงสามรูปแบบคือ ข้อความ(text) รูปภาพ(image) และเสียง(audio)

นอกจากการจำแนกสื่อโดยอาศัยคุณลักษณะที่สัมพันธ์กับการรับผัสสะของมนุษย์ตามทฤษฎีของแม็คลูแฮนแล้ว จอห์นฟิสก์ (John Fiske , 1982) ได้จำแนกสื่อตามช่วงของรหัสที่สื่อแต่ละประเภทส่งผ่านได้เป็น 3 ประเภท คือ 1.) The presentational media : เสียง , ใบหน้า , ร่างกาย เหล่านี้ใช้ภาษาที่มีความเป็นธรรมชาติของภาษาพูด , การแสดงออก , ท่าทางและอื่นๆ สิ่งเหล่านี้ต้องการการนำเสนอ

ของผู้ทำการสื่อสารซึ่งเป็นสื่อ ข้อจำกัดของสื่อประเภทนี้คือความเป็นปัจจุบัน(here and now)

ต่อมาคือ 2.) The representational media : หนังสือ , ภาพวาด , ภาพถ่าย , การเขียน , สถาปัตยกรรม , การตกแต่งภายใน , การจัดสวนและอื่นๆ สื่อเหล่านี้ใช้ธรรมเนียมเชิงวัฒนธรรมและสุนทรียะเพื่อสร้างตัวบท(text) บางประเภท สื่อเหล่านี้เป็นสื่อประเภทนำเสนอแทนและสื่อสร้างสรรค์ สร้างตัวบทที่สามารถบันทึกสื่อจากประเภทแรกและสามารถมีอยู่ได้อย่างเป็นอิสระจากผู้ทำการสื่อสาร สื่อประเภทนี้ผลิต “งาน” ของการสื่อสาร

จากคำอธิบายดังกล่าวผู้วิจัยจัดให้บทพระราชนิพนธ์ไกลบ้านทั้งรูปแบบดั้งเดิมที่นำเสนอเป็นจดหมายลายพระราชหัตถเลขาและหนังสือเล่มเป็นสื่อประเภทนี้

และสุดท้าย 3.) The mechanical media : โทรศัพท์ , วิทยุ , โทรทัศน์ สื่อเหล่านี้เป็นตัวส่งสื่อสองประเภทแรก ข้อแตกต่างหลักๆระหว่างสื่อประเภทที่สองและสามคือ สื่อประเภทที่สามนี้ใช้ช่องทาง(channels) ที่ถูกสร้างโดยวิศวกรรมและมีแนวโน้มที่จะมีข้อจำกัดทางด้านเทคโนโลยี บทพระราชนิพนธ์ไกลบ้านที่ถูกนำเสนอเป็นรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์จัดอยู่ในประเภทนี้

เมื่อได้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกประเภทสื่อเบื้องต้นแล้ว ต่อมาผู้วิจัยจะนำเสนอคุณลักษณะของสื่อแต่ละประเภท โดยเน้นไปที่สื่อที่ใช้นำเสนอบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านทั้งสามรูปแบบได้แก่ การเขียนเป็นจดหมาย , การพิมพ์เป็นหนังสือ และการผลิตในรูปแบบสารคดีอาหารทางโทรทัศน์

ธรรมชาติของสื่อภาษาเขียน (written word) สื่อภาษาเขียนในที่นี้ผู้วิจัยหมายความว่า การใช้ตัวอักษรเป็นสื่อในการสื่อสาร โดยเป็นการสร้างตัวอักษรแทนเสียงของมนุษย์ หรือที่เรียกว่า สัทอักษร (phonetic alphabet) ซึ่งในทฤษฎีของแม็คลูแฮน (1964) เปรียบสื่อตัวเขียนเสมือนตาสำหรับหู (An Eye for an Ear) เป็นตัวทำให้เกิดความเด่นชัด(intensification) และการต่อขยาย(extension) ของหน้าที่ด้านการมองเห็น ทั้งนี้

เพราะตัวอักษรลดบทบาทของประสาทสัมผัสด้านเสียง, ด้านการสัมผัส และการรับรสในสังคมวัฒนธรรมที่อ่านออกเขียนได้ นอกจากนี้ สื่อตัวเขียนสามารถที่จะเข้าไปอยู่ในทุกภาษา เกี่ยวข้องกับการแยกออกจากกันของทั้งเครื่องหมายและเสียงออกจากความหมายเชิงสัญลักษณ์และเชิงอารมณ์

นอกจากนี้ การเขียนยังได้ปรับโครงสร้างของความตระหนักรู้ของคนเรา (Ong , 1982) ในแง่ของการเป็นเทคโนโลยี ออง กล่าวว่าการเขียนนั้นเป็นเทคโนโลยี เพราะการเขียนเรียกร้องให้มีการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปากกา, กระดาษ, และหมึกต่างๆ

ในทฤษฎีของออง การเขียนเป็นตัวเริ่มต้นสิ่งต่างๆ ที่สื่อสิ่งพิมพ์และคอมพิวเตอร์กำลังทำสานต่อ สิ่งเหล่านั้นคือ การลดลงของพลังงานเสียงสู่พื้นที่ที่เงียบสงบ, การแยกออกจากกันของภาษาจากที่กำลังอยู่ปัจจุบันที่ซึ่งคำพูดเท่านั้นสามารถมีอยู่ได้ และยังได้กล่าวถึงลักษณะธรรมชาติของการเขียนที่แตกต่างจากการพูดโดยสิ้นเชิงคือ ไม่มีวิธีการที่เราจะเขียนอย่างเป็นทางการได้ นั่นคือการเขียนนั้นเป็นของสังเคราะห์-ไม่จริง-อย่างสมบูรณ์ที่สุด

บทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านมีลักษณะสื่อดั้งเดิมที่เป็นการเขียนในรูปแบบของจดหมายส่วนพระองค์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์เป็นหนังสือ ดังนั้นแนวคิดต่อมาที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาการข้ามผ่านทางสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านคือแนวคิดเรื่อง สื่ออักษรตัวพิมพ์

อักษรตัวพิมพ์ (printed word) เป็นเทคโนโลยีการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงโลกโดยเฉพาะระบบการพิมพ์แบบเรียงพิมพ์(movable types) ที่ถูกพัฒนารูปแบบมาเรื่อยๆ จนกระทั่งในคริสต์ศตวรรษที่ 15 โยฮันเนส กูเตนเบิร์ก ได้พัฒนาวัสดุของการพิมพ์แบบเรียงพิมพ์จากไม้มาเป็นโลหะเพื่อความทนทานในการทำงาน ประดิษฐ์กรรมของกูเตนเบิร์กเป็นจุดเริ่มต้นของการผลิตหนังสือในปริมาณมากนับแต่นั้นเป็นต้นมา

แม้คลุแฮนกล่าวว่า การพิมพ์ได้ก่อให้เกิดผลทั้งทางด้านจิตใจและด้านสังคมที่เปลี่ยนแปลงขอบเขตและแบบแผนของวัฒนธรรมอย่างทันทีทันใด ในด้านจิตใจนั้น หนังสือที่การพิมพ์ได้สร้างความแม่นยำให้แก่มุมมอง ส่วนในด้านสังคม การพิมพ์นำมาซึ่งความเป็นชาตินิยม, อุตสาหกรรมนิยม, ตลาดมวลชน รวมถึงการอ่านออกเขียนได้และการศึกษาที่กว้างขวาง

นอกจากผลหลักๆ ทั้งสองด้าน สิ่งที่เป็นเหมือนของขวัญที่การพิมพ์มีให้แก่มนุษย์คือ การหลุดออกจากกันและการไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน – พลังของการกระทำที่ปราศจากปฏิกิริยา นั่นคือหนังสือนั่นคือพลังที่แท้จริงที่จะแยกความคิดและความรู้สึกเพื่อที่จะสามารถมีการกระทำที่ปราศจากปฏิกิริยาได้

ในทววรรษของแม้คลุแฮน หนังสือเป็นเครื่องมือการสอนชิ้นแรกและยังเป็นของใช้ที่เป็นการผลิตอย่างมวลชน(mass-produced) ชิ้นแรกอีกด้วย สิ่งที่การพิมพ์ได้ต่อขยายอักษรเขียนคือ การพิมพ์ได้เผยและต่อขยายโครงสร้างของการเขียน

สำหรับอง เฆมองว่าการพิมพ์เป็นตัวเสริมแรงและแปลงรูปผลกระทบของการเขียนที่เกี่ยวข้องกับความคิดและประสบการณ์ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงจากการพูดมาสู่การเขียนนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงจากปริณิถยของเสียงมาสู่การมอง การเปลี่ยนแปลงจากการเขียนมาสู่การพิมพ์นั้นเป็นการมองที่ให้ความสำคัญกับการตั้งใจ (attention)

แม็คเคเวล (1994) ได้สรุปคุณลักษณะของสื่อหนังสือไว้ 7 ประการคือ

1. เป็นเทคโนโลยีของการพิมพ์แบบระบบเรียงพิมพ์ (movable type)
2. หน้าต่างๆผูกพัน – เย็บรวมเป็นเล่ม
3. มีหลากหลายฉบับ
4. มีลักษณะเป็นของใช้

5. มีเนื้อหาหลากหลาย
6. ใช้เป็นสื่อเฉพาะบุคคล
7. สามารถพิมพ์เผยแพร่ได้อย่างอิสระ

ในงานวิจัยชิ้นนี้นอกจากศึกษาบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในรูปแบบสื่อหนังสือเล่มแล้ว ยังศึกษาบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในรูปแบบที่ถูกนำเสนอเป็นสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ ดังนั้นคุณลักษณะของสื่อประเภทสุดท้ายที่ผู้วิจัยต้องทราบเพื่อนำไปวิเคราะห์ชิ้นงานคือคุณลักษณะของสื่อโทรทัศน์ ทั้งนี้สื่อโทรทัศน์ เป็นสื่อเย็นที่ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้ใช้สื่ออย่างมากมาย ทั้งนี้เพราะสื่อโทรทัศน์ได้นำเสนอเนื้อหาในหลากหลายรูปแบบทั้ง โดยข้อความ ภาพ และเสียง ผู้ใช้สื่อโทรทัศน์ใช้ประสาทสัมผัสทั้งทางด้านการฟังและการมองเห็นควบคู่กันไป

คุณลักษณะของสื่อประเภทต่างๆที่กล่าวไปข้างต้น ผู้วิจัยใช้เพื่อศึกษาการสร้างความหมายตามนิยามการสื่อสารตามแนวทางสัญวิทยา ซึ่งการสร้าง ความหมายมาจากทั้งตัวสื่อและตัวสารประกอบกัน ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษา ลักษณะของสารด้วยว่ามีคุณลักษณะเช่นไร แนวคิดที่ผู้วิจัยใช้ศึกษาคุณลักษณะของ สารคือแนวคิดเรื่อง **ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบท(Transtextuality)**

การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านที่ผู้วิจัย ศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาจากสองสื่อหลักคือหนังสือเล่มและสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ เนื้อหาที่นำเสนอในแต่ละสื่อมีความแตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นเนื้อหาหรือตัวบท ดังกล่าวก็มีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แนวคิดนี้เป็นแนวคิดทาง ภาษาศาสตร์ Gerard Genette (เจริญพงศ์ ศรีสกุล, 2545) นักภาษาศาสตร์ได้กล่าวถึง ลักษณะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันและกันระหว่างตัวบทหรือ “transtextuality” ซึ่ง ครอบคลุมถึงทุกสิ่งซึ่งทำให้ตัวบทหนึ่งสัมพันธ์กับตัวบทอื่นไม่ว่าจะโดยชัดเจนหรือไม่ก็ ตาม ทั้งนี้ Genette ได้แบ่งประเภทความสัมพันธ์ของตัวบทดังกล่าวไว้ 5 ลักษณะได้แก่

1. ลักษณะสัมพันธบท (Intertextuality) คือลักษณะความสัมพันธ์ของตัวบท 2 ตัวบทหรือมากกว่าที่ปรากฏอยู่ร่วมกัน หรือการที่ตัวบทหนึ่งปรากฏอยู่ในตัวบทอื่น ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆไม่ว่าจะปรากฏชัดเจนมากหรือน้อยก็ตาม ทั้งนี้ลักษณะความสัมพันธ์ในลักษณะสัมพันธบทตามที่ Genette ได้ศึกษาจากตัวบทในหนังสือและวรรณกรรมที่เห็นได้อย่างชัดเจน ได้แก่ลักษณะการอ้างอิงคำพูด (quoting) การยืมคำหรือสำเนาตัวบทอื่น ๆ (plagiarism) จนถึงลักษณะที่ไม่เห็นชัดเจน เช่น การพาดพิงถึงตัวบทอื่น หรือการอ้างถึงตัวบทอื่น ๆ โดยนัย (allusion)

2. ลักษณะการเป็นประวัติของตัวบท (Paratextuality) เป็นความสัมพันธ์ของตัวบทที่เรียกว่า “ประวัติสาร” ซึ่งอยู่แวดล้อมตัวบทและช่วยประกอบตัวบทนั้น ๆ เป็นตัวบทที่สมบูรณ์ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเกิดขึ้นโดยผู้เขียนโดยตรง (authorial) หรือเกิดขึ้นจากบุคคลอื่นก็ตาม (allographic paratext) ในการศึกษาตัวบทในสื่อหนังสือและวรรณกรรม Genette อธิบายถึงประวัติตัวบทว่าเป็นผลรวมจากการประกอบขึ้นจากทั้งองค์ประกอบต่างๆที่อยู่ในตัวอื่น (peritext) และองค์ประกอบซึ่งอยู่ภายนอกตัวสื่อ (epitext) ในสื่อประเภทหนังสือประวัติตัวบทภายใน ได้แก่ รูปแบบ (format) หมายถึง ขนาดและการเข้าเล่มหนังสือ รวมทั้งวัสดุที่นำมาผลิต รายละเอียดปก ปกนอก และปกหลังซึ่งให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน รวมทั้งส่วนประกอบอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพิมพ์เป็นหนังสือ เช่น ขนาดและการวางพิมพ์ บทนำหรือคำนำหนังสือ ชื่อเรื่องย่อและสารบัญ, ภาพประกอบ, หมายเหตุของหนังสือ

สำหรับประวัติภายนอก จากการศึกษาในตัวบทในสื่อหนังสือ ได้แก่ ตัวบทที่อยู่ไกลจากตัวบท แต่มีความสำคัญในการกระตุ้นให้ผู้อ่านเข้าถึงตัวบท หรือทำให้ผู้อ่านสนใจในตัวบท อันได้แก่ องค์ประกอบเชิงประวัติที่อยู่นอกเล่มซึ่งครอบคลุมสื่อประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมหนังสือจากผู้ผลิตโดยตรง บทวิจารณ์ผลงานตนเองของผู้ประพันธ์ รวมทั้งผลตอบรับจากสาธารณะที่มีต่อผลงาน ตลอดจนประวัติที่ผ่านสื่อต่างๆ ทั้งรูปแบบการสัมภาษณ์ การสนทนา หรือแม้แต่การอภิปราย

นอกจากนี้ในส่วนของประวัติของตัวบทยังมีลักษณะตัวบทย่อยอีกสองประเภท ได้แก่ ก่อนตัวบท(pre-text หรือ foretext) ซึ่งอธิบายถึงวิธีการในการที่ผู้ประพันธ์แต่งผลงาน หรือสิ่งที่ผู้ประพันธ์ต้องการที่จะให้ผู้อ่านหรือผู้รับสารได้ทราบ รวมทั้งสำเนา โครงร่างของผลงาน การวางแผนงานเขียน ข้อสรุประหว่างการเขียน เนื้อหาที่ถูกตัดทิ้งจากผลงานที่เผยแพร่ และอีกประเภทคือ หลังตัวบท(after-text) อันได้แก่ เนื้อหาที่ได้รับการปรับปรุง(revision) หรือได้รับการแก้ไข(correction) ซึ่งในที่นี้ Genette หมายถึงเนื้อหาก่อนที่จะมาเป็นผลงานอย่างเป็นทางการที่ได้รับการเผยแพร่ ซึ่งหน้าที่ของประวัติศาสตร์ทั้งสองประเภทนี้ โดยหลักได้แก่การแสดงให้เห็นถึงวิธีการว่า การจะเกิดขึ้นเป็นตัวบทที่เผยแพร่ได้นั้นได้มาด้วยวิธีการใด

มีผู้ศึกษาถึงประวัติของตัวบทที่ปรากฏในสื่อภาพและเสียงที่มีความเคลื่อนไหว โดย วิรินดา เต็มไทยมงคล (2549) ศึกษาประวัติศาสตร์สื่อสารในรายการโทรทัศน์เล่าข่าวเช้า พบว่าประวัติที่ปรากฏในรายการเล่าข่าวมีอยู่หลายระดับ ทั้งระดับของสื่อโทรทัศน์, ระดับสถานี, ระดับรายการ และระดับของตัวบท นอกจากนี้พบว่าประวัติการสื่อสารมีลักษณะพลวัต สามารถเปลี่ยนสถานะได้ เมื่อมีเงื่อนไขต่างๆทั้งนี้เนื่องจากสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความเคลื่อนไหว

3. ลักษณะอัตตะของตัวบท (Metatextuality) เป็นลักษณะความสัมพันธ์ของตัวบทซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในลักษณะที่ตัวบทหนึ่งทำหน้าที่อธิบายอีกตัวบทหนึ่ง ทั้งนี้การอธิบายสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการระบุ หรืออ้างอิงถึงตัวบทที่ถูกอธิบาย ทั้งนี้ Genette ยกตัวอย่างให้เห็นว่าบทวิจารณ์(commentary) คือตัวอย่างที่ชัดเจนของอัตตะของตัวบท

4. ลักษณะการเป็นทุดียบท (Hypertextuality) หรือลักษณะตัวบทลำดับที่สอง ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ของตัวบทโดยตัวบทหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง เรียกว่า ทุดียบท ทำหน้าที่ขยายอีกตัวบทหนึ่งซึ่งเคยมีอยู่เดิม เรียกว่า ปฐมบท ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการเลียนแบบ การผสมผสานลักษณะของตัวบทเดิม การล้อเลียนตัวบทเดิม

ลักษณะของการพัฒนาปฐมบทเป็นทุติยบทมี 2 ลักษณะได้แก่การแปลงรูป(transformation) ซึ่งการเป็นทุติยบทไม่จำเป็นต้องปรากฏให้เห็นได้ว่าเกิดขึ้นมาจากตัวบทเดิม แต่จะอยู่โดยปราศจากปฐมบทไม่ได้ เช่น การตัดทอน และอีกลักษณะหนึ่งคือการเลียนแบบ(imitation) ซึ่งเป็นลักษณะการแปลงรูปแบบหนึ่งโดยอ้อม ซึ่งการเลียนแบบนั้นมีลักษณะพิเศษคือ ทุติยบทจำเป็นต้องมีต้นแบบ(model) หรือมีลักษณะส่วนใดส่วนหนึ่งของปฐมบท

ทั้งนี้เราสามารถจำแนกประเภทของทุติยบทได้ 4 ประเภท โดยจำแนกตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างทุติยบท และ ปฐมบทและลักษณะการพัฒนาทุติยบท ได้แก่ 1. Parody เป็นการบิดเบือนตัวบทเดิม ด้วยวิธีการแปลงรูปร่างน้อยที่สุด 2. Travesty เป็นการแปลงรูปของตัวบทเดิมโดยมีรูปแบบวิธีการ(stylistic) 3. Caricature เป็นลักษณะการเลียนแบบจากตัวบทเดิม ในลักษณะเชิงเสียดสี(satire) และ 4. Pastiche เป็นลักษณะของตัวบทใหม่ที่เลียนแบบจากตัวบทเดิม โดยปราศจากเจตนาของการเสียดสี

ความแตกต่างระหว่างทุติยบทแบบ parody และ travesty จึงอยู่ที่ระดับความแตกต่างของการบิดเบือนจากตัวบทต้นฉบับ หรือปฐมบท โดยทั้งสองแบบมีความสัมพันธ์โดยการแปลงรูปจากตัวบทต้นฉบับ ในขณะที่ caricature และ pastiche เป็นลักษณะของการเลียนแบบจากตัวบทต้นฉบับ แต่มีความแตกต่างกันอยู่ที่ระดับความแตกต่างของหน้าที่และเจตนา สรุปได้ดังนี้

ความสัมพันธ์	การแปลงรูป		การเลียนแบบ	
ประเภท	Parody	Travesty	Caricature	Pastiche

นอกจากนี้ Genette ยังอธิบายถึงกระบวนการในการสร้าง ทุติยบท ในตัวบทของหนังสือและวรรณกรรมด้วยวิธีการต่างๆ โดยการพัฒนาทุติยบทนั้นมีวิธีการที่หลากหลาย และแตกต่างกัน ประกอบด้วย

- การสร้างต่อเนื่อง (continuation) หมายถึง การสร้างคุณสมบัติให้กับตัวบทปฐมบทที่ยังไม่จบเรื่อง ซึ่งโดยทั่วไปการสร้างทุติยบทลักษณะนี้จะเป็นการทำโดยผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้ประพันธ์
- เนื้อหาเสริม (supplement) หมายถึง เนื้อหาหรือตัวบทที่สามารถทดแทนกับเนื้อหาที่สมบูรณ์ได้ ซึ่งเสริมเพื่อเป็นการเลือกเพิ่มเติมให้กับทุติยบท ดังนั้นปฐมบทของเนื้อหาเสริมจึงได้แก่ก่อนตัวบท ซึ่งแสดงให้เห็นที่มาของผลงานที่สมบูรณ์
- เนื้อหาภาคต่อ (sequel) และบทส่งท้าย (epilogue) เนื้อหาภาคต่อ หมายถึง การต่อเติม-เนื้อหาของตัวบทปฐมบท มีวัตถุประสงค์เพื่อยืดเนื้อเรื่องของตัวบทเดิมที่จบลงแล้วให้เพิ่มขึ้น ส่วนบทส่งท้าย คือ ทุติยบทที่ทำหน้าที่เป็นตัวสรุปเพื่อไขข้อข้องใจที่ทิ้งไว้ในปฐมบท
- การเปลี่ยนสกุลของตัวบท(generic reactivation) เป็นลักษณะการสร้างทุติยบทที่เปลี่ยนแปลงสกุลของปฐมบท ให้เป็นไปตามความนิยม
- การแทนที่ตัวบท(transposition) เป็นวิธีการสร้างทุติยบทที่ครอบคลุมวิธีการอื่นๆที่กว้างขวาง แต่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้การแทนที่ตัวบทประกอบด้วยวิธีการย่อยดังนี้
  - 1.) การแปลตัวบท(translation) หมายถึง การแปลหรือแทนที่ตัวบทจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง
  - 2.) การเปลี่ยนเป็นร้อยกรอง(versification) และการเปลี่ยนเป็นร้อยแก้ว (prosification) เป็นลักษณะการเปลี่ยนวิธีการนำเสนอของตัวบทปฐมบท ให้เป็นทุติยบทด้วยวิธีการทางการประพันธ์ที่แตกต่าง

3.) การแปลงโหวหาร (transtylization) หมายถึง การสร้างทุติยบทจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโหวหาร หรือการประพันธ์ผลงานเดิมในลักษณะการประพันธ์แบบใหม่

- การแปลงตัวบทในเชิงปริมาณ(quantitative transformation) เป็นวิธีการสร้างทุติยบทโดยกระบวนการในทางปริมาณ ซึ่งสามารถกระทำได้สองลักษณะได้แก่ การลดตัวบทลง หรือการเพิ่มตัวบท

ในการลดตัวบทลงสามารถทำได้โดยวิธีการตัดทอนตัวบท(excision) ซึ่งเป็นการตัดตัวบทส่วนใหญ่จากปฐมบท และการกระชับตัวบท(concision) ซึ่งเป็นวิธีการสร้างทุติยบทในลักษณะที่สั้นกระชับ โดยไม่ต้องอ้างอิงการใช้คำของปฐมบท

นอกจากนี้ยังมีวิธีการลดตัวบทในเชิงโครงสร้าง ได้แก่ การสรุปตัวบท(condensation) เป็นการสร้างทุติยบทจากการสรุปโครงสร้างของปฐมบท เพื่อลดตัวบทลง หรืออีกนัยหนึ่งคือการย่อตัวบทเดิมในลักษณะเชิงวิจารณ์ตัวบทเดิม และการย่อยตัวบท(digest) ซึ่งเป็นการสร้างทุติยบทจากสรุปความของตัวบทเดิม แต่ไม่มีลักษณะของการวิจารณ์

สำหรับการเพิ่มตัวบท ประกอบด้วยวิธีการต่อเติมตัวบท(extension) ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามกับการตัดทอน แต่มีความคล้ายคลึงที่เป็นการเพิ่มตัวบทจำนวนมากให้กับตัวบทเดิม และการเสริมตัวบท(expansion) ซึ่งเป็นการเพิ่มความยาวของตัวบทให้มากขึ้น เพื่อสร้างเป็นทุติยบท นอกจากนี้ยังมีกลวิธีการขยายตัวบท(amplification) ซึ่งเป็นการขยายความของแก่นเรื่องจากตัวบทเดิม ซึ่งประกอบขึ้นจากการต่อเติม และการเสริมตัวบท

- การเปลี่ยนรูปแบบการเล่าเรื่อง(transmodalization) หมายถึง การพัฒนาทุติยบทจากการแทนที่การเล่าเรื่องของปฐมบท ด้วยวิธีการเล่าเรื่องแบบใหม่ ทั้งนี้ แบ่งเป็นลักษณะย่อยได้เป็นเปลี่ยนรูปแบบภายใน(intramodal transmodalization) ซึ่งเป็นกลวิธีเปลี่ยนโครงสร้างการเล่าเรื่องจากภายใน

ได้แก่ การเปลี่ยนช่วงเวลา เปลี่ยนบรรยากาศของเรื่อง รวมทั้งเปลี่ยนผู้บรรยายเรื่อง เป็นต้น และอีกประเภทหนึ่งเรียกว่าการเปลี่ยนรูปแบบภายนอก(intermodal transmodalization) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนรูปแบบการเล่าเรื่องแบบใหม่

การเปลี่ยนเรื่อง และการกระทำของตัวละคร(diegetic and pragmatic transposition) หมายถึงการพัฒนาทุติยบทที่เปลี่ยนแปลงเรื่อง หรือฉากของเหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนการกระทำของตัวละครในปฐมบท

- การสร้างความใกล้ชิด(proximization) หมายถึงการพัฒนาปฐมบท ด้วยกลวิธีการเปลี่ยนแปลงเรื่องราวของปฐมบทให้มีความร่วมสมัย และการสร้างความใกล้ชิดให้กับผู้รับสารมากขึ้น เช่น เปลี่ยนยุคสมัยเป็นปัจจุบัน
- การเปลี่ยนแรงจูงใจ(transmotivation) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงแรงจูงใจของตัวละคร ซึ่งเกิดจากกระบวนการสร้างแรงจูงใจใหม่(motivation) และการลดแรงจูงใจเดิม(demotivation) ให้กับตัวละครใดๆ เพื่อพัฒนาเป็นทุติยบท
- การเปลี่ยนเชิงคุณค่า(transvaluation) หมายถึงการเปลี่ยนแปลงคุณค่าบางประการของตัวละคร ซึ่งเกิดจากกระบวนการเพิ่มค่าตัวละคร(valuation) และการลดค่าตัวละครที่มีอยู่เดิม(devaluation) ให้กับตัวละครใดๆ เพื่อพัฒนาเป็นทุติยบท เช่น เพิ่มอารมณ์ขันให้กับตัวละคร หรือการพัฒนาตัวละครรองให้มีบทบาทมากขึ้น

5. ลักษณะพันธุบท (Architextuality) พันธุบทเป็นความสัมพันธ์ที่รวมเอาความเชื่อมโยงของตัวบทแต่ละตัวบทต่อสิ่งที่ตัวบทนั้นนำเสนอ เช่น สกุลของตัวบท(genre) กล่าวคือพันธุบทเป็นแบบฉบับที่เปลี่ยนแปลงได้ยากซึ่งวางกรอบระบบทั้งหมดของตัวบท และเป็นชุดของประเภทตัวบทที่ทำให้เกิดตัวบทต่างๆ อย่างไรก็ตามโดยปกติแล้วตัวบทใดๆจะไม่ได้ถูกคาดหวังที่จะต้องระบุให้เห็นได้ว่าเป็นตัวบทประเภทใด ดังนั้นพันธุบทจึง

เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นนามธรรมมากที่สุดและชัดเจนน้อยที่สุดตามทัศนะของ Genette

ลักษณะพันธูปท มีความสำคัญคือเป็นสิ่งช่วยนำทาง และตัดสินระดับ ความคาดหวังของผู้รับสารที่มีต่อตัวบทนั้นๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงประเภท (generic) รูปแบบ (modal) ความคาดหวังเกี่ยวกับแก่นหรือใจความ หรือความคาดหวังต่อไวยากรณ์ที่ใช้ในตัวบท (thematic and figurative expectation about texts)

จากการศึกษาตัวบทในสี่หนังสือนั้น Genette อธิบายถึงตัวอย่างของ พันธูปท ที่ช่วยบ่งชี้ถึงโครงสร้างหรือประเภทของวรรณกรรม หรืองานประพันธ์แต่ละเรื่อง เช่น รูปแบบการนำเสนอ เช่น การเล่าเรื่อง และแนวคิดสำคัญหรือแก่นของเรื่อง เช่น บทกวีประเภทมหากาพย์อาศัยการเล่าเรื่องโดยบุคคลที่สาม โดยมีตัวละครที่มีการกระทำที่ น่ายกย่อง และจบลงด้วยโศกนาฏกรรม เป็นต้น

ตัวบททั้ง 5 ลักษณะนี้ Genette เสนอแนวทางในการพิจารณาตัวบท ทั้งหมดว่าแยกจากกันไม่ได้ โดยตัวบทแต่ละลักษณะมีความคาบเกี่ยวกันอยู่ หรือกล่าว ได้ว่าลักษณะความสัมพันธ์ของตัวบทหนึ่งๆ จึงมีได้หลายลักษณะ นอกจากนี้ รูปแบบที่ แตกต่างกันของ ประเภทของตัวบทอีกด้วย

ในการวิจัยชิ้นนี้นอกจากผู้วิจัยจะศึกษาการข้ามผ่านทางการสื่อสารโดย วิเคราะห์จากลักษณะของตัวสื่อและตัวสาร รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ของการสื่อสาร แล้ว ผู้วิจัยยังศึกษาลักษณะที่เกิดขึ้นจากการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์ เรื่องไกลบ้านในแต่ละลำดับ โดยพิจารณาเป็นสองมิติด้วยกัน คือ ในมิติของการสื่อสาร (communication) และในมิติของอัตตะของการสื่อสาร (metacommunication) ซึ่ง Gregory Bateson ได้กล่าวว่าอัตตะของการสื่อสารเป็นเรื่องของการสื่อสารเกี่ยวกับการ สื่อสาร (communication about communication) ทั้งนี้ ในแบบจำลองการสื่อสารของ จากค็อบสัน ได้อธิบายถึงอัตตะของการสื่อสารว่าเป็นหน้าที่ขององค์ประกอบตัวรหัสของการ สื่อสาร สารทุกสารต้องมีอัตตะของการสื่อสารที่ชัดเจนหรือซ่อนเร้นไว้อย่างใดอย่าง

หนึ่งที่จะระบุรหัสที่ได้ใช้ในการจัดการความหมาย ทั้งนี้ในการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถ่บ้านซึ่งได้มีการข้ามผ่านทางการสื่อสาร คือมีการสร้างความหมายไว้ในหลายลำดับและใช้สื่อคนละประเภทกัน ย่อมจะมีการใช้รหัสที่แตกต่างกันและสิ่งนี้เองที่ทำให้ผู้วิจัยเห็นว่าอัตราของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการสร้างความหมายในแต่ละลำดับย่อมแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นหากผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถ่บ้านทั้งในมิติของการสื่อสารและอัตราของการสื่อสาร ย่อมจะทำให้มองเห็นและเข้าใจลักษณะที่เกิดขึ้นจากการข้ามผ่านทางการสื่อสารของเรื่องไถ่บ้านได้มากขึ้น

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การข้ามผ่านทางกลไกสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน” เป็นการศึกษาถึงลักษณะและวิธีการสื่อสารแบบข้ามผ่านทางกลไกสื่อสาร เพื่อให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน โดยศึกษาลักษณะขององค์ประกอบสื่อสารและมิติของการสื่อสารทั้งระดับของการสื่อสารและระดับอัตตะของการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับบทพระราชพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านทั้งในรูปแบบพระราชหัตถเลขา , หนังสือเล่ม และรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ ระเบียบวิธีการวิจัยที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อดูลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารที่ใช้ในการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

ผู้วิจัยได้เลือกหน่วยของการวิเคราะห์ คือ หน่วยของความสัมพันธ์ (transaction) ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตจากการอ่านหนังสือเรื่องไกลบ้าน และรับชมรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์เพื่อหาลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบสื่อสารและลักษณะที่เกิดขึ้นทั้งมิติของการสื่อสารและอัตตะของการสื่อสาร

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลดังต่อไปนี้

แหล่งข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดแหล่งข้อมูลในการศึกษาออกเป็นดังนี้

1. แหล่งข้อมูลหลัก

แหล่งข้อมูลหลักสำคัญที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ บทพระราชนิพนธ์เรื่อง ไกลบ้านที่ถูกนำเสนอในรูปแบบของหนังสือเล่ม ได้แก่ หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 1-3 โดยบริษัทอักษรเจริญทัศน์ซึ่งเป็นการพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ครั้งที่หก โดยรักษารูปแบบและอักขรวิธีตามต้นฉบับของการพิมพ์ครั้งที่สี่อย่างครบถ้วน เนื้อหาของหนังสือแต่ละเล่มมีดังนี้

เล่มที่ 1 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 – 19 (คินที่ 1 – 65)

เล่มที่ 2 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 20 – 30 (คินที่ 66 – 129)

เล่มที่ 3 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 31 – 43 (คินที่ 130 – 225) ทั้งนี้บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านมีประวัติการจัดพิมพ์ดังนี้

ครั้งที่ 1 พระราชสมเด็จพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้อำนวยการจัดพิมพ์เพื่อให้ทันจำหน่าย ณ ร้านหลวงในงานไหว้พระประจำปี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วันที่ 17 ธันวาคม พุทธศักราช 2450 เป็นการพิมพ์จำหน่ายเป็นตอนๆ กำหนดให้พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 เป็นตอนที่หนึ่ง ซึ่งพิมพ์จำหน่ายได้เพียงบางตอนเท่านั้น แล้วจึงพิมพ์ต่อไปตามลำดับจนครบจำนวนทั้งสิ้น 1,850 หน้ากระดาษ รวมพิมพ์เป็นสมุดใหญ่ 4 เล่ม

ครั้งที่ 2 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิศานภดล วิมลประภาวดี ผู้ได้รับพระราชทานกรรมสิทธิ์เรื่อง “ไกลบ้าน” มีพระประสงค์จัดพิมพ์แจกเป็นมิตรพลีเพื่อถวายสนองพระคุณพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พระชนนีในงานฉลองพระชันษาครบ 60 ปี ในพุทธศักราช 2466 จำนวน 2 เล่ม โดยขยายหน้ากระดาษเป็นขนาดสิบหกหน้ายกพิเศษ แก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ขึ้นกว่าครั้ง

แรก เช่น มีสารบาญทั้งเรื่อง เพิ่มเติมรูป มีคำอธิบายหมายเลขประกอบนามบุคคล และเรื่องราวพระราชนิพนธ์บางแห่งชัดเจน มีรูปประกอบที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการเสด็จประพาสยุโรปครั้งหลังซึ่งทรงฉายด้วยพระองค์เป็นส่วนใหญ่ จำนวน 85 รูป โดยเฉพาะมีลายในปกที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเขียนประทานประกอบเล่ม ทั้งยังได้ผนวกพิมพ์เรื่อง “จดหมายเหตุประกอบเรื่องไกลบ้าน” พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพไว้อีก 1 เล่ม รวมเป็นหนังสือชุด ชุดละ 3 เล่ม

ครั้งที่ 3 ในพุทธศักราช 2479 เป็นการจัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์นภดล วิมลประภาวดี กรมขุนอุทองชัตติยานารี

ครั้งที่ 4 ในพุทธศักราช 2536 พิมพ์รวม 2 เล่มจำนวน 1,500 ชุด ในงานพระราชทานเพลิงศพ “นางทองพับ พานิชพัฒน์” ต.ช.

ครั้งที่ 5 ในพุทธศักราช 2537 พิมพ์รวม 2 เล่ม จำนวน 3,000 ชุด ในงานพระราชทานเพลิงศพ “พลเรือเอกสันติภาพ หมุ่มมิ่ง” ป.ช. ป.ม. ท.จ.

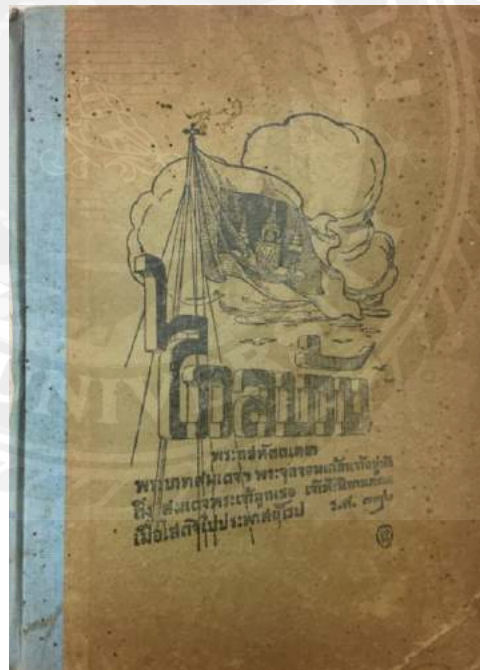
นอกจากนี้โครงการยุโรปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้แปลพระราชนิพนธ์ “ไกลบ้าน” ตอนเสด็จประพาสเยอรมนี อังกฤษ ฝรั่งเศส ซึ่งเป็นพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 19 – 34 เป็น 3 ภาษา คือ เยอรมัน อังกฤษ และฝรั่งเศส โดยจัดพิมพ์เผยแพร่ในเล่มเดียวกันพร้อมทั้งสำนวนภาษาไทยเมื่อพุทธศักราช 2540

ครั้งที่ 6 ซึ่งเป็นฉบับที่ผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการศึกษา จากประวัติการจัดพิมพ์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้อนุมานว่าฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 มีการนำเสนอตามแบบฉบับการพิมพ์ครั้งที่ 2 เพียงแต่มีการแบ่งออกเป็นจำนวน 3 เล่ม และสุดท้าย

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 จำนวน 3,000 เล่ม พิมพ์เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 โดยบริษัท โกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ในวโรกาสครบรอบ 100 ปี การเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยรักษารูปแบบและอักขรวิธีตามต้นฉบับของการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นต้นฉบับที่มีความสมบูรณ์ใน

ด้านเนื้อหาและเพิ่มเติมในส่วนของภาพประกอบตามต้นฉบับในการจัดพิมพ์ครั้งที่ 5 ซึ่งเป็นต้นฉบับที่รวบรวมภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ไว้ครบถ้วนที่สุด

ผู้วิจัยใช้หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 เป็นเอกสารหลักเพื่อศึกษาลักษณะของเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา นอกจากนี้ยังใช้หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นฉบับที่เก่าที่สุดที่ถูกเก็บรักษาไว้ ณ หอสมุดแห่งชาติเพื่อใช้ศึกษาลักษณะของสื่อ แต่ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือฉบับดังกล่าวจัดเป็นหนังสือหายาก ผู้วิจัยจึงไม่สามารถยืมหรือถ่ายสำเนาออกมาได้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการถ่ายภาพด้วยกล้องจากโทรศัพท์มือถือ และจัดบันทึกลักษณะของหนังสือไว้ รูปที่ 3.1 แสดงรูปเล่มหนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 จากหอสมุดแห่งชาติ

รูปที่ 3.1 หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3

ที่มา : สำนักหอสมุดแห่งชาติ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ผู้วิจัยใช้การสังเกตเนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือ แล้วจัดบันทึกลักษณะของเนื้อหาในพระ

ราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ โดยพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับมีรายละเอียดและประเด็นที่แตกต่างกัน ตารางที่ 3.1 ด้านล่างนี้ได้สรุปประเด็นเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับไว้ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ตารางสรุปประเด็นเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
ฉบับที่ 1	27 มี.ค. 2449 – 3 เม.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 1-8)	พระองค์ทรงบรรยายถึงเหตุการณ์การส่งเสด็จฯ โดยเสด็จลงเรือพระที่นั่งมหาจักรีออกจากกรุงเทพฯสู่อ่าวไทย ออกสู่ทะเลจีนเพื่อเข้าสู่เมืองสิงคโปร์ เสด็จรถไฟประพาสเมืองยะโฮ จากนั้นเสด็จทอดพระเนตรเรือโดยสารชื่อ “เรือชกเซน” ซึ่งจะเป็นเรือพระที่นั่งเสด็จไปยุโรป หลังจากนั้นเสด็จเสวยพระยาหาร ในฐานะแขกของเจ้าเมืองสิงคโปร์ที่ทำเนียบรัฐบาล
ฉบับที่ 2	3 เม.ษ. – 5 เม.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 8-10)	เสด็จลงเรือชกเซนออกจากสิงคโปร์ ผ่านช่องแคบมะละกาไปยังเมืองปีนัง
ฉบับที่ 3	5 เม.ย. – 9 เม.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 10-14)	พระองค์เสด็จประพาสวัดจีนในเมืองปีนัง และในวันต่อมาเสด็จออกจากเมืองปีนัง เรือพระที่นั่งผ่านอ่าวเบงกอล ในระหว่างทางเสด็จฯ ทอดพระเนตรเรือรบของประเทศอังกฤษชื่อ “เบดฟอร์ด” จากนั้นเรือพระที่นั่งถึงศรีลังกา เสด็จประพาสเมืองโคลัมโบ
ฉบับที่ 4	10 เม.ย.- 16 เม.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 15-21)	เรือชกเซนออกจากเกาะศรีลังกา ทรงบรรยายถึงเหตุการณ์ในเรือ ได้แก่ผู้โดยสารในเรือเล่นกีฬา และมีเหตุการณ์พระราชทานเลี้ยงเนื่องในวันขึ้นปีใหม่
ฉบับที่ 5	16 เม.ย.- 21 เม.ย. 2450	เรือพระที่นั่งถึงเมืองเอเดน เสด็จประพาสเมืองเอเดน (ประเทศเยเมน) เมื่อออกจากเอเดน เรือพระที่นั่งผ่านทะเลแดง ทรง

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
	(คืนลำดับที่ 21-25)	บรรยายถึงกิจกรรมในเรือพระที่นั่ง มีการพราศทานรางวัลแต่พวกที่เล่นกีฬาในเรือ ต่อมาเรือถึงคลองสุเอซ
ฉบับที่ 6	21 เม.ย. – 24 เม.ย. 2450 (คืนลำดับที่ 26-29)	เรือชักเซนเข้าไปในคลองสุเอซ ทรงบรรยายเรื่องการขุดคลองสุเอซ จากนั้นเสด็จประพาสเมืองพอร์ต ซาอิด ประเทศอียิปต์ ก่อนที่เรือจะออกจากคลองสุเอซ สู่วะเลเมดิเตอร์เรเนียน ผ่านช่องแคบเมสซึนาของประเทศอิตาลี
ฉบับที่ 7	25 เม.ย. 2450 (คืนลำดับที่ 30)	เรือชักเซนถึงเมืองเนเปิลส์ ประเทศอิตาลี เสด็จทอดพระเสตรที่เลี้ยงปลาในเมืองเนเปิลส์ จากนั้นเสด็จวัดชันมาติโน เสวยพระกระยาหารที่ภัตตาคารยาดีเน จากนั้นเสด็จทอดพระเนตรละครเวที(ลักษณะคล้ายไซว์)
ฉบับที่ 8	26 เม.ย. 2450 (คืนลำดับที่ 31)	ทรงบรรยายเรื่องการเตรียมการขึ้นจากเรือชักเซน มุ่งานเลี้ยงในเรือชักเซน
ฉบับที่ 9	27 เม.ย. 2450 (คืนลำดับที่ 32)	เสด็จขึ้นจากเรือชักเซน ณ เมืองเจนัว ประเทศอิตาลี เสด็จทอดพระเนตรที่ฝั่งศพในเมืองเจนัวและเสด็จทอดพระเนตรภายในเมือง
ฉบับที่ 10	28 เม.ย. – 1 พ.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 33-36)	เสด็จโดยรถไฟจากเมืองเจนัวไปยังเมืองซานเรโม ณ เมืองซานเรโม พระองค์ประทับ ณ วิลลาโนเบิล ในระหว่างประทับ ทรงวางแผนเส้นทางเสด็จประพาสเมืองทางตอนเหนือของประเทศ นอกจากนี้มีคณะแพทย์มาตรวจพระอาการประชวร
ฉบับที่ 11	2 พ.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 37)	เสด็จประพาสเมืองมันโตวา(Mantova) ทรงบรรยายสภาพบ้านเมือง โดยรวมพระองค์โปรดและชื่นชมเมืองมันโตวาว่ามีความเจริญ และบรรยายอากาศภายในเมืองเป็นที่ถูกพระราชหฤทัย

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
ฉบับที่ 12	3 พ.ค.- 5 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 38-40)	เสด็จประพาสเมือง Bordighera ทางตอนเหนือของอิตาลี นอกจากนี้เสด็จประพาสสวนชื่อว่าสวนกับตันลิเคโร และมีจิตรกรชื่อมองสิเออดูว์ริงมาวาดภาพพระบรมสาทิสลักษณ์
ฉบับที่ 13	6 พ.ค.- 9 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 41-44)	เสด็จออกจากประเทศอิตาลี สู่มืองมอนติคาโล เสด็จทอดพระเนตรคาสีโนในมอนติคาโล และมีดยุคแห่งเจนัวมาเข้าเฝ้าฯ และเสด็จประพาสเมืองเวนติมีเลีย จากนั้นเสด็จไปยังบ้านจิตรกรมองสิเออดูว์ริงอีกครั้งเพื่อให้จิตรกรวาดพระบรมสาทิสลักษณ์ต่อ จากนั้นเสด็จไปที่บ้านของนายปะโรดี ซึ่งเป็นเจ้าของโรงแรมวิลลาโนเบลที่ประทับ
ฉบับที่ 14	10 พ.ค. – 13 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 45-48)	เสด็จประพาสเมืองนีซ เสด็จกลับเพื่อมาให้จิตรกรวาดพระบรมสาทิสลักษณ์ต่อ จากนั้นทรงวางแผนการเดินทางไปยังทางตอนเหนืออีกครั้ง เสด็จชมสวนปลุกกุหลาบ และเขียนอธิบายวิธีการปลุกกุหลาบตั้งแต่วิธีการเตรียมดิน วิธีการผสมเกสร วิธีการฝากหนามและวิธีการต่อกุหลาบ และทรงกล่าววยุติเรื่องราว ณ เมืองซานเรโม
ฉบับที่ 15	14 พ.ค.- 16 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 49-51)	เสด็จไปยังเมืองตูริน ทอดพระเนตรละครโอเปรา จากนั้นเสด็จประพาสวังที่ตำบลออลียเอ แล้วเสด็จกลับตูริน เพื่อไปต่อยังเวนิส
ฉบับที่ 16	17 พ.ค.- 19 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 52-54)	เสด็จประพาสในเมืองเวนิส เสด็จทอดพระเนตรการไหว้พระที่ซัดเซนต์มารีโค แล้วเสด็จเมืองฟลอเรนซ์
ฉบับที่ 17	20 พ.ค.- 23 พ.ค. 2450	ณ เมืองฟลอเรนซ์ขุนนางเคาท์แห่งเมืองตูรินเข้าเฝ้าฯ วันต่อมาเสด็จประพาสร้านค้าในเมืองฟลอเรนซ์ จากนั้นเสด็จไปยังเมือง

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
	(คืบลำดับที่ 55-58)	มิลาน
ฉบับที่ 18	24 พ.ค. 2450- 26 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 59-61)	เสด็จโดยรถไฟออกจากประเทศอิตาลีไปยังประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ ประทับ ณ โรงแรม Des Alpes ในเมือง Territet เสด็จทอดพระเนตรงานประจำปีของชาวเมือง ทรง ประกอบพิธีวิสาขบูชา ณ โรงแรมที่ประทับ และต่อมาเสด็จ ประพาสยอดเขา Rochers de Naye
ฉบับที่ 19	27 พ.ค.- 30 พ.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 62-65)	เสด็จออกจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ไปยังเมืองนอยเฮาเซน ประเทศเยอรมัน ประทับ ณ โรงแรมชไวซาฮอฟ เสด็จประพาส เมืองซูริค ทอดพระเนตรการจุดดอกไม้ไฟ เสด็จโดยรถไฟไปยัง เมืองบาเดินบาเดิน ประทับ ณ โรงแรมสเตฟานี เสด็จทรงน้ำแร่ ที่โรงอาบน้ำเฟรเดอริก เสด็จประพาสในเมืองบาเดิน
ฉบับที่ 20	31 พ.ค.- 2 มิ.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 66-68)	เสด็จทรงน้ำแร่ครั้งที่ 2 จากนั้นเสด็จประพาสป่าดำที่เมืองคลาส ลูห์ และเสด็จประพาสตลาดในเมือง นอกจากนี้ในตอนท้ายของ พระราชหัตถเลขากล่าวถึงเหตุการณ์ที่เจ้าชายชาลส์ แห่งเมือง แซ็กซ์-ไวมาร์มาเข้าเฝ้า
ฉบับที่ 21	3 มิ.ย.- 6 มิ.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 69-72)	เริ่มจากการกล่าวถึงเหตุการณ์เสด็จทอดพระเนตรไฟไหม้ริม บ้านที่ประทับ บรรยายเหตุการณ์จนถึงดับเพลิงเสร็จ วันต่อมา เสด็จโดยรถไฟไปยังเมืองไฮเดลเบิร์ก ทอดพระเนตรปราสาท โบราณและมหาวิทยาลัยไฮเดลเบิร์ก จาอมาเสด็จประพาส เมืองมันไฮม์ ทอดพระเนตรนิทรรศการ และเสด็จเสวยน้ำชาที่ แกรนด์ดยุก และเสด็จทอดพระเนตรแม่น้ำไรน์ วันต่อมาเสด็จ เสวยน้ำชาที่วังเจ้าหญิงแห่งไวมาร์ และเสด็จโรงพยาบาลเพื่อ ตรวจพระอาการ จากนั้นเสด็จกลับบาเดิน

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
ฉบับที่ 22	7 มิ.ย. – 12 มิ.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 73-78)	เหตุการณ์แรกในพระราชหัตถเลขาทรงเล่าถึงเหตุการณ์เสด็จประพาสและทอดพระเนตรละครในเมืองบาเดิน นอกจากนี้พระองค์ยังเสด็จไปยังที่เพาะพันธุ์ปลาของเมือง เสด็จเยี่ยมสถานที่รับเลี้ยงผู้ยากไร้และทอดพระเนตรการเดินรำ ต่อมาเสด็จทอดพระเนตรที่เลี้ยงผึ้ง วันต่อมาเสด็จประพาสเมืองสตราบูร์ก ประเทศฝรั่งเศส และเมืองคาร์ลสruhe
ฉบับที่ 23	13 มิ.ย.- 17 มิ.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 79-83)	เสด็จเยี่ยมแกรนด์ดยุกไมเคิล แห่งรัสเซีย แล้วเสด็จประพาสเมืองแฟรงเฟิร์ต จากนั้นเสด็จทอดพระเนตรละครสัตว์ ชมเมืองเก่าที่ผู้คนสวนใหญ่เป็นยิว ในเมืองบาเดินจัดงานเลี้ยงถวาย วันต่อมาเสด็จไปทรงซื้อกล้องถ่ายรูป และมีงานเลี้ยงอาหารอีกครั้งที่วังของแกรนด์ดยุก
ฉบับที่ 24	18 มิ.ย.- 26 มิ.ย.2450 (คืบลำดับที่ 84-92)	ในวันนี้พระองค์เสด็จออกจากเยอรมันไปยังประเทศฝรั่งเศส ประทับที่สถานทูตในกรุงปารีส มีบุคคลสำคัญเข้าพบ วันต่อมาเสด็จทอดพระเนตรโรงปั้นพระบรมรูปทรงม้า และทอดพระเนตรละครโอเปร่า เสด็จไปยังโรงถ่ายรูปและไปยังบ้านจิตรกรมองสิเออด้รุงอีกครั้ง นอกจากนี้ยังเสด็จไปเสวยเบียร์ร้านดังในกรุงปารีส ในฉบับเดียวกันนี้ทรงบันทึกการเดินทางออกจากฝรั่งเศสไปยังกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ที่อังกฤษพระองค์ประทับที่สถานทูตในกรุงลอนดอน และเสด็จประทับที่พระราชวังวินเซอร์ มีงานเลี้ยงอาหารค่ำที่พระราชวังวินเซอร์ เสด็จทอดพระเนตรที่ฝังพระศพเจ้านายของอังกฤษ จากนั้นเสด็จไปยังกรุงปารีส แล้วเสด็จกลับมาประทับที่สถานทูตในลอนดอน ในพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ทรงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับกษัตริย์และการปกครองของอังกฤษ วันต่อมาเสด็จไป

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
		ยังมหาวิทยาลัยแคมบริด ตามที่ทางมหาวิทยาลัยมีกำหนด ทูลเกล้าฯถวายปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต แล้วเสด็จ ประพาสในกรุงลอนดอน ทรงเลือกซื้อเครื่องลายครามและ ทอดพระเนตรละครในลอนดอน
ฉบับที่ 25	27 มิ.ย.- 29 มิ.ย.2450 (คืนลำดับที่ 93-95)	พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ทรงเริ่มด้วยเหตุการณ์เสด็จออกจาก กรุงลอนดอนเพื่อไปยังประเทศเบลเยียม เสด็จไปยังเมืองออส เทนด์ ทอดพระเนตรคาสีโนในเมือง และที่อาบน้ำทะเลและที่ เลี้ยงสัตว์ทะเล เสด็จออกจากประเทศเบลเยียมมายังเมืองแฮม เบิร์ก ประเทศเยอรมันในฉบับนี้ทรงพรรณาลักษณะภูมิประเทศ ของเมืองแฮมเบิร์ก และทอดพระเนตรละครสัตว์
ฉบับที่ 26	30 มิ.ย.- 4 ก.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 96-100)	เสด็จโดยรถไฟไปยัง กรุงไฮเปนเฮก ประเทศเดนมาร์ก ประทับ ณ พระราชวังเบรินสตอพ วันต่อมาเสด็จทอดพระเนตรท่าเรือที่ จะเสด็จไปยังประเทศนอร์เวย์ และเสด็จไปยังบ้านพักของพระ ยาชลยุทธอินทร และบ้านของกงสุลแอนเดอร์สัน วันต่อมาเสด็จ โดยเรือไปยังเมืองออร์ฮูส เสด็จโดยรถไฟประพาสฟรีสบอกค และมิงงานเลี้ยงอาหารค่ำที่บ้านขุนนางในเมืองนั้น และวัน ต่อมาเสด็จออกจากเดนมาร์กไปยังประเทศนอร์เวย์
ฉบับที่ 27	5 ก.ค.- 7 ก.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 101-103)	เสด็จถึงเมืองคริสเตียนียา ประพาสไร่หลวง เสวยพระกระยา หาค่ำที่พระราชวังของเจ้าชายฮาคอน จากนั้นมีทูตเปอร์เซีย เข้าเฝ้าฯ วันต่อมาเสด็จทอดพระเนตรเรือไวกิง เสด็จประพาส ภูเขาในเมือง และเลี้ยงอาหารทูตเปอร์เซีย วันต่อมาเสด็จ โดยรถไฟไปยังเมืองทรอนแฮม
ฉบับที่ 28	8 ก.ค.- 14 ก.ค.2450	เสด็จประพาสเมืองทรอนแฮม พลเรือเอกอิงเคลฟิลด์เข้าเฝ้าฯ วันต่อมาเสด็จประพาสน้ำตก เสด็จออกจากทรอนแฮมไปยัง

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
	(คืนลำดับที่ 104-110)	เกาะในนอร์เวย์ เสด็จไปยังเมืองโบลเดอร์ เสด็จถ่ายรูปพระ อาทิตย์เที่ยงคืน เสด็จฯไปยังเมืองแอมเมอร์เฟสต์ และเสด็จไป ยังแหลมเหนือ ทรงสลักพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. และถ่ายพระ บรมฉายาลักษณ์ ณ แหลมเหนือ เสด็จกลับที่ประทับ
ฉบับที่ 29	15 ก.ค.- 16 ก.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 111-112)	เสด็จฯไปยังเมืองนาร์วิก ทอดพระเนตรเหมืองแร่ของเมืองนาร์ วิก เสด็จต่อไปยังเมืองสวาริเทน
ฉบับที่ 30	17 ก.ค.- 23 ก.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 113-119)	พระราชหัตถเลขาฉบับนี้บรรยายเส้นทางขากลับ โดยเสด็จฯ โดยเรืออัลเบียล สิ้นสุดพระราชหัตถเลขา ณ เมืองเบอร์เคน
ฉบับที่ 31	24 ก.ค.- 2 ส.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 120-129)	พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ยังคงเป็นการบรรยายเส้นทางเสด็จ กลับ โดยกล่าวถึงเมืองต่าง ๆ ที่เสด็จผ่านแต่ทรงมีกิจกรรม พิเศษกว่าฉบับก่อนคือเสด็จทอดพระเนตรสถานที่ผลิตไฟฟ้า โดยใช้พลังงานจากน้ำ ทอดพระเนตรน้ำตกที่ใช้ผลิตไฟฟ้า และ โรงงานผลิตกระดาษในประเทศนอร์เวย์ และกล่าวถึงการเสด็จ จากนอร์เวย์มายังประเทศเยอรมัน
ฉบับที่ 32	3 ส.ค.- 8 ส.ค. 2450 (คืนลำดับที่ 130-135)	เสด็จถึงเมืองคิล ประเทศเยอรมัน ทอดพระเนตรโรงอาบน้ำ และโรงงานทำเครื่องเหล็ก จากนั้นเสด็จโดยรถไฟไปยังเมือง เบอร์ลิน ณ กรุงเบอร์ลินที่มแพทย์ที่จะถวายการรักษาเข้าเฝ้า และรายงานเกี่ยวกับการรักษา เสด็จประพาสที่เลี้ยงสัตว์ , ตลาด , ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข , ห้างสรรพสินค้าและ โรงพยาบาลในกรุงเบอร์ลิน
ฉบับที่ 33	9 ส.ค.-	เสด็จออกจากเมืองเบอร์ลินไปยังเมืองคาสเซิลจักรพรรดิแห่ง

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
	14 ส.ค.2450 (คืบลำดับที่ 136-141)	เยอรมันรับเสด็จฯ ต่อมาเสด็จทอดพระเนตรสวนและน้ำพุ มีงานเลี้ยงพระกระยาหารค่ำที่พระราชวังของพระเจ้ากรุงพรตติ ต่อมาเสด็จออกจากเมืองคาสเซิลไปยังเมืองบรันสวิก เสด็จทอดพระเนตรละคร ทอดพระเนตรที่เลี้ยงม้า , การประลองฝีมือนักดับเพลิง , กีฬา , พระราชวังโบราณ เสด็จไปยังเมืองโคโลญ และออกจากเยอรมันไปยังประเทศฝรั่งเศส
ฉบับที่ 34	15 ส.ค.- 21 ส.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 142-148)	เสด็จประพาสในกรุงปารีส ทอดพระเนตรสถานที่ทำเครื่องถ้วย , ละครโอเปร่า , วัดหัวใจศักดิ์สิทธิ์ , พระราชวังเก่าที่เมืองฟงแตนโบล พระราชวังแวร์ซาย เสด็จไปประทับแรมกับประธานาธิบดีฝรั่งเศส ณ เมืองรงบูลเย ประพาสป่าในรงบูลเย และทรงพรรณนาเปรียบเทียบความเหมือนต่างของเมืองนี้กับจังหวัดลพบุรี ต่อมาเสด็จกลับกรุงปารีส
ฉบับที่ 35	22 ส.ค.- 29 ส.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 149-156)	พระราชกรณียกิจหลักที่ทรงกล่าวถึงในฉบับนี้คือการเสด็จฯไปยังโรงพยาบาลพระบรมรูปทรงม้า จากนั้นเสด็จโดยรถไฟจากปารีสไปยังเยอรมันถึงเมืองฮอมบวร์ก และรับการรักษาพระอาการประชวร เสด็จฯทอดพระเนตรป้อมปราการที่ปราสาทโบราณ , สนามเทนนิส และทรงน้ำแร่
ฉบับที่ 36	30 ส.ค.- 5 ก.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 157-163)	ในฉบับนี้ทรงบรรยายถึงโรงอาบน้ำแร่และการเสด็จสนามเทนนิสอีกครั้ง จากนั้นประพาสสนามยิงเป้า ทรงบรรยายเรื่องสุนัขและชื่อสุนัข
ฉบับที่ 37	6 ก.ย.- 12 ก.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 164-170)	เสด็จฯประพาสเมืองแฟรงเฟิร์ต ทรงพรรณนาผลของการรักษาพระองค์

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
ฉบับที่ 38	13 ก.ย.- 18 ก.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 171-175)	จากผลของการรักษาในฉบับก่อน ในฉบับนี้ทรงบรรยายเรื่องที่แพทย์ห้ามเสวยของแสดลง เสด็จฯโดยรถไฟไปยังกรุงปารีส ประพาสในกรุงปารีสและเสวยพระกระยาหารที่ภัตตาคารองรี
ฉบับที่ 39	19 ก.ย.- 25 ก.ย.2450 (คืบลำดับที่ 176-183)	ในฉบับนี้ตรงกับวันคล้ายวันพระราชสมภพ ทรงบรรยายถึงการจัดงานเฉลิมพระชนมพรรษา ต่อมาเสด็จไปยังบ่อน้ำที่ทางประเทศเยอรมันตั้งชื่อว่าบ่อน้ำจุฬาลงกรณ์ เสด็จฯออกจากเมืองฮอมบวร์กไปยังปารีสและทอดพระเนตรละครโอเปา
ฉบับที่ 40	26 ก.ย.- 1 ต.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 184-189)	เตรียมเสด็จฯออกจากกรุงปารีส ไปยังเมืองลูเซิร์น ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เสด็จฯโดยรถไฟไปยังเมืองเบิร์น ทรงบรรยายวิธีการปกครองของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เสด็จต่อไปยังประเทศอิตาลี และทรงกระะยะทางเสด็จกลับ
ฉบับที่ 41	2 ต.ค.- 6 ต.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 190-194)	เสด็จฯโดยรถไฟประพาสเมืองมิลาน ต่อไปยังกรุงโรม ทอดพระเนตรวัดโบราณในกรุงโรม เสด็จเยี่ยมที่ฝังศพและวิหารเซนต์ปีเตอร์ เสด็จต่อไปยังเมืองเนเปิล ประทับ ณ โรงแรมบนภูเขา
ฉบับที่ 42	7 ต.ค.- 20 ต.ค. 2450 (คืบลำดับที่ 195-208)	เสด็จออกจากเมืองเนเปิลลงเรือพม่าออกจากเนเปิล ถึงเมืองเมสซีน่ามีกษัตริย์อิตาลีเฝ้ารับเสด็จฯ เสด็จทอดพระเนตรกองเรือรบของอิตาลี เสด็จฯไปยังเมืองปาเลอร์โม ประพาสพิพิธภัณฑ์และทะเล เสด็จกลับมาเมสซีนาอีกครั้งและประพาสในเมือง ประทับ ณ โรงแรมซานโตโมนิโก ทอดพระเนตรละครและโบสถ์โบราณ จากจากอิตาลีไปเกาะมอลตา ทรงบรรยายประวัติของเมืองมอลตา ประพาสและเสวยพระกระยาหารกลางวันวันรุ่งเฝ้า ประพาสอ่าวและโรงทหาร ลงเรือพม่าออกสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน บันทึกของเรื่องความหิว

ฉบับ	วันที่ (ลำดับวันที่เสด็จ)	รายละเอียดในพระราชหัตถเลขา
ฉบับที่ 43	21 ต.ค.- 6 พ.ย. 2450 (คืบลำดับที่ 209-225)	เสด็จลงเรือชักเชนในคลองสุเอส ออกสู่ทะเลแดง ถึงเมือง โคลัมโบ เสด็จฯประพาสพิพิธภัณฑน์ในเมืองโคลัมโบ และทรง บรรยายสรุปเรื่องทวีปยุโรป

เมื่อผู้วิจัยได้เอกสารหลักคือหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านแล้ว ผู้วิจัยยังจำเป็นต้องใช้เอกสารลายพระราชหัตถเลขาที่เป็นที่มาของหนังสือดังกล่าว ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องไปค้นหาเอกสารที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เพื่อหาพระราชหัตถเลขาเรื่องดังกล่าวแต่จากการค้นคว้าผู้วิจัยไม่พบสำเนาลายพระหัตถ์ที่เป็นต้นฉบับของพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยจึงใช้สำเนาลายพระหัตถ์ฉบับอื่นที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในลักษณะใกล้เคียงกันทดแทน เพื่อใช้ศึกษาลักษณะของสื่อการเขียน โดยสำเนาลายพระหัตถ์ที่ผู้วิจัยเลือกเพื่อใช้ศึกษาแทนพระราชหัตถเลขาไกลบ้าน ได้แก่ สำเนาพระราชโทรเลขจากทรอนแฮม (Trondheim) ถึงมกุฎราชกุมาร ลงวันที่ 8 กรกฎาคม เพื่อใช้ศึกษารูปแบบของสื่อการเขียนที่เป็นการเขียนเพื่อการสื่อสารระหว่างบุคคล , สำเนาพระราชหัตถเลขาที่มีถึงสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ครั้งเสด็จฯ ประพาสยุโรปครั้งที่ 1 เมื่อพ.ศ. 2440

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาสำเนาพระราชนิพนธ์ที่เป็นลายพระหัตถ์เรื่องอื่น ๆ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อใช้ศึกษาลักษณะของสื่อการเขียน และใช้ศึกษาลักษณะของผู้สร้างสาร พระราชนิพนธ์ในรูปแบบลายพระหัตถ์เรื่องอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยใช้มีดังต่อไปนี้

- 1.) เอกสารเรื่อง “พระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ” – นอนในเวลาประจำเวลาราชการ
- 2.) เอกสารเรื่อง พระราชนิพนธ์โคลงนิทราชาคริต

นอกจากเอกสารประเภทลายลักษณ์อักษรแล้ว ผู้วิจัยยังใช้เอกสารประเภทเทปบันทึกได้แก่ วีดิทัศน์รายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ รายการ เครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ซึ่งเป็นรายการโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางช่อง true explore life ทั้งนี้ในตอนเริ่มต้นของการเก็บข้อมูลผู้วิจัยสามารถตามรับชมรายการที่ออกอากาศกันตั้งแต่ตอนที่ 21 เรื่อยมาจนถึงตอนที่ 26 แต่เพื่อให้ได้เนื้อหาครบถ้วนที่สุด ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้เนื้อหารายการในตอนอื่น ๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงติดต่อไปยังผู้อำนวยการฝ่ายรายการ บริษัทททุ วิชั่นส์ เพื่อขอความอนุเคราะห์เนื้อหารายการเพื่อทำวิจัย เนื่องจากลิขสิทธิ์ของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านเป็นของบริษัทททุ วิชั่นส์ และทางฝ่ายรายการยินยอมให้ไฟล์รายการทั้งสิ้น 3 ตอน ผู้วิจัยจึงขอไฟล์รายการตอนที่ 1 ซึ่งเป็นตอนเริ่มต้นของชุดสารคดี ตอนที่ 15 ซึ่งเป็นตอนส่วนกลางและตอนที่ 26 ซึ่งเป็นตอนสุดท้ายของชุดสารคดี และทางบริษัทททุ วิชั่นส์ได้อนุญาตให้ไฟล์รายการดังกล่าวมาให้ ถึงแม้ว่ารายการจะมีการออกอากาศซ้ำเป็นระยะ แต่เนื่องด้วยเวลาในการศึกษาจำกัดผู้วิจัยจึงไม่สามารถรอดติดตามรายการเมื่อมีการนำมาออกอากาศใหม่ได้ และเมื่อได้เนื้อหาตามที่ต้องการแล้ว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตวิธีการนำเสนอเนื้อหาและเนื้อหาที่ออกอากาศและจัดบันทึกทำเป็นเอกสาร (document) จากการรับชมรายการทำให้ผู้วิจัยเข้าใจโครงสร้างของรายการและวิธีการนำเสนอเนื้อหาภายในตอน รวมถึงการร้อยเรียงระหว่างตอนได้ โดยลักษณะของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านมีความยาวตอนละประมาณ 30 นาทีแต่ละตอนนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพระกระยาหารที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยเมื่อครั้งเสด็จพระพาสยุโรปครั้งที่ 2 ซึ่งมีทั้งพระกระยาหารฝรั่งและพระกระยาหารไทยที่ทรงดัดแปลงขณะอยู่บนเรือพระที่นั่ง ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้คือส่วนหนึ่งของเนื้อหาในบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

จากการสังเกตลักษณะการนำเสนอเนื้อหาของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอเนื้อหาในแต่ละตอนมีรูปแบบที่เหมือนกัน โดยจะเริ่มจากการเกริ่นนำเนื้อหาของรายการในตอนแต่ละตอน จากนั้นจะเข้าสู่ไตเติ้ลรายการ และเข้าสู่เนื้อหาของรายการในตอนนั้น ๆ และในตอนท้ายของรายการจะเกริ่นนำเนื้อหาของรายการในตอนถัดไป โดยรายการในแต่ละตอนจะมีความต่อเนื่องกันไป

ตามลำดับของพระราชหัตถเลขา และเมื่อพิจารณารายการทั้ง 26 ตอนจะพบว่ารายการทั้ง 26 ตอนมีความต่อเนื่องกัน มีรูปแบบการนำเสนอที่เหมือนกัน แตกต่างเพียงแค่ว่าในตอนที่ 1 จะทำหน้าที่เสมือนบทเกริ่นนำของรายการทั้งหมด เพราะฉะนั้นในตอนนี้จะกล่าวถึงเรื่องของอาหารและการเสด็จประพาสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิธีการนำเสนอแตกต่างจากตอนอื่นตรงที่ในตอนนี้จะมีการใช้บุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูล ได้แก่ ผ.ศ.ศรีสมร คงพันธุ์ และผ.ศ.ทัศนีย์ โรจน์ไพบูลย์ และตอนที่ 26 ทำหน้าที่เป็นตอนสรุปเรื่องราวของเมนูอาหารที่ถูกรับใช้ในรายการ

2. แหล่งข้อมูลอื่นๆ

1.) แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

บุคคลที่ผู้วิจัยใช้เป็นผู้ให้ข้อมูล (informants) ได้แก่ คุณภาสกร ประมูลวงศ์ ผู้กำกับรายการสารคดีเรื่องเครื่องเสวยตามเสด็จ... ไกลบ้าน ทั้งนี้ในการติดต่อครั้งแรกคุณภาสกรกล่าวว่าไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหารายการได้ เนื่องจากรายการเป็นลิขสิทธิ์ของทางทิวทัศน์ และทางผู้ผลิตเองก็ไม่ได้เก็บเอกสารที่เป็นบทรายการไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้วิจัยจึงติดต่อไปยังบริษัททิวทัศน์ เพื่อขอข้อมูลเนื้อหารายการ และได้ติดต่อคุณภาสกรอีกครั้งเพื่อขอสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวกับที่มาและแรงบันดาลใจของการผลิตรายการดังกล่าว ในการติดต่อครั้งนี้คุณภาสกรตอบรับ และนัดหมายผู้วิจัยให้มาสัมภาษณ์ได้ ในวันที่ 10 ตุลาคม 2559 สถานที่คือร้านกาแฟภายใน TCDC เลียบทางด่วนรามอินทรา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสัมภาษณ์ รศ.อวยพร พานิช คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ ในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านการสื่อสารและวรรณกรรมไทย โดยการสัมภาษณ์เป็นไปด้วยดี รศ.อวยพร ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การวิเคราะห์บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของความเป็นผู้อ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

2.) แหล่งข้อมูลประเภทเอกสารอื่นๆ

หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องตำราทำกับข้าวฝรั่ง(ทรงแปล) เพื่อใช้ประกอบการศึกษารายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ หนังสือพระราชนิพนธ์ฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เพราะถึงแม้ว่าจะเป็นพระราชนิพนธ์แปลแต่มาจากการสังเกตจากของจริงครั้งเสด็จประพาสยุโรป ร.ศ.126 ถือเป็นตำราทำกับข้าวฝรั่งอย่างเป็นทางการเล่มแรกของไทย โดยผู้วิจัยใช้หนังสือตำราทำกับข้าวฝรั่ง ฉบับจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์นายอินทร์

การสร้างที่น่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้สร้างที่น่าเชื่อถือได้ (trustworthiness) ของข้อมูลโดยสร้างที่น่าเชื่อถือ (credibility) ผ่านการต่อเวลาของการทำงาน (prolonged engagement) ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่า ณ ขณะของการศึกษาในหัวข้อ การข้ามผ่านการสื่อสาร การศึกษาโดยใช้บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษา ไม่มีตัวอย่างงานชิ้นอื่นที่จะใช้ศึกษาแทนได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยเริ่มศึกษาจากเรื่องการข้ามผ่านการสื่อสารโดยเริ่มจากการศึกษาในหัวข้อการเล่าเรื่องแบบข้ามพันสื่อ ผ่านการศึกษาละครเรื่องฮอริโมน และมาสู่การใช้สื่อเพื่อการท่องเที่ยว ลำดับต่อมาผู้วิจัยมองมิติของการสร้างความหมายขยายออกไปมากกว่าการเล่าเรื่อง สุดท้ายบทสรุปของหัวข้อคือเรื่องการข้ามผ่านการสื่อสาร และเลือกศึกษาผ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน นอกจากนี้ผู้วิจัยสร้างความพึงพาได้ (dependability) ของข้อมูลโดยการใช้หลักฐานชั้นปฐมภูมิที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันกับการสร้างพระราชหัตถเลขา ทั้งนี้เพราะไม่สามารถค้นหาต้นฉบับพระราชหัตถเลขาที่เป็นลายพระหัตถ์ได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการจดบันทึกลักษณะของเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อโดยผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นทั้งในมิติของเนื้อหา (communication) และมิติของความสัมพันธ์ (meta-communication) รวมทั้งวิเคราะห์ลักษณะขององค์ประกอบการสื่อสารเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใต้การสร้างความหมายในรูปแบบต่างๆ

หน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล

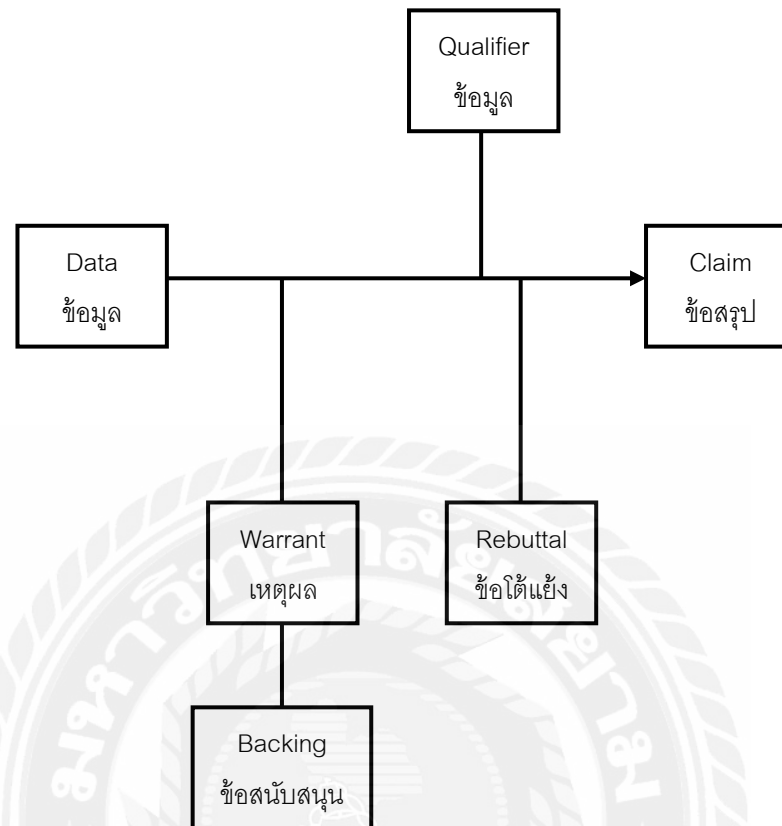
สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ หน่วยสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยคือหน่วยของความสัมพันธ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการสื่อสาร

การสรุปข้อมูล

ในการวิเคราะห์เพื่อการนำเสนอข้อมูล ผู้วิจัยใช้โครงสร้างการโต้แย้งแสดงเหตุผลของ Stephen Toulmin นักตรรกศาสตร์ชาวอังกฤษ เพื่อแสดงถึงวิธีการและการอ้างเหตุผลของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปของผู้วิจัย

หลักการของการโต้แย้งแสดงเหตุผลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือได้ของข้อสรุป (claim) ผู้วิจัยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูล (data) ซึ่งในที่นี้คือข้อมูลที่ได้จากการศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของตัวสื่อและเนื้อ ลักษณะความสัมพันธ์ของตัวบท ลักษณะธรรมชาติของตัวสื่อ ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจะอธิบายให้เหตุผลด้วยหลักการ และแนวคิด อันเป็นข้อแสดงเหตุผล (warrant) ที่จะนำไปสู่ข้อสรุป โดยสนับสนุนจากข้อมูลหลักฐานต่างๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยจะเสนอข้อยกเว้นรวมทั้งข้อแม้ เพื่อเพิ่มน้ำหนักให้กับการวิจัย และให้เหตุผลได้ถึงความเป็นไปได้ที่อาจทำให้ไม่เป็นไปตามข้อสรุปที่นำเสนอ ซึ่งสามารถสรุปการโต้แย้งแสดงเหตุผลได้ตามแบบจำลองของ Toulmin ดังนี้

การนำเสนอข้อมูล

การนำเสนอการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การพรรณนาเชิงวิเคราะห์เพื่ออธิบายให้เห็นถึงลักษณะสื่อและสาร รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ของการสื่อสารในบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปตามลำดับที่ถูกรับเสนอออกมา ในบางช่วงผู้วิจัยมีการยกข้อความที่มาจากพระราชหัตถเลขา ดังนั้นจึงปรากฏลักษณะของการสะกดคำตามแบบเดิมไว้

ทั้งนี้ในบทที่ 4. นำเสนอบทวิเคราะห์การสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในรูปแบบพระราชหัตถเลขา

บทที่ 5. นำเสนอบทวิเคราะห์การข้ามผ่านทางการสื่อสารจากพระราชหัตถเลขาสู่นั่งสื่อเล่ม

บทที่ 6. นำเสนอบทวิเคราะห์การข้ามผ่านการสื่อสารจากหนังสือเล่มสู่รายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์

บทที่ 7. สรุปผลการศึกษา

บทที่ 4

การสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

ในรูปแบบพระราชหัตถเลขา

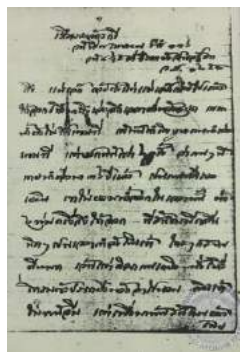
การศึกษาในหัวข้อ “การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ซึ่งผู้วิจัยศึกษาตั้งแต่สื่อพระราชหัตถเลขาที่ถูกแปลงมาสู่หนังสือเล่ม และต่อมาจากหนังสือเล่มที่ถูกแปลงไปสู่รายการสารคดีทางโทรทัศน์โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์ลักษณะองค์ประกอบการสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์การข้ามผ่านทางการสื่อสารในลำดับแรกของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน นั่นคือ การสร้างความหมายในรูปแบบพระราชหัตถเลขาหรือจดหมาย ซึ่งเป็นพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีถึงสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์นภดล กรมขุนอุทัยทองเขตขัติยนาารี หรือ “สมเด็จพระหญิงน้อย” จำนวนทั้งสิ้น 43 ฉบับ แต่จากข้อจำกัดของการหาข้อมูลประเภทเอกสารที่เป็นต้นฉบับพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยไม่สามารถหาเอกสารต้นฉบับได้ จึงใช้การเทียบเคียงกับพระราชหัตถเลขาฉบับอื่น ๆ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชนิพนธ์ในช่วงเวลาและเหตุการณ์เดียวกันเพื่อใช้ศึกษาลักษณะของสื่อ (medium) และใช้หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านเพื่อศึกษาลักษณะของสาร (text) ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นลักษณะของสื่อพระราชหัตถเลขา

สื่อการเขียนในพระราชหัตถเลขา

ในการสร้างความหมายในรูปแบบพระราชหัตถเลขาเกิดขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้สร้างสาร พระราชนิพนธ์เหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านการเขียน(written language) ขณะเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ในช่วงปีพ.ศ. 2450 โดยเป็นพระราชนิพนธ์ในรูปแบบพระราชหัตถเลขาหรือจดหมาย จากข้อเท็จจริงจุด

นี้ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเบื้องต้นขององค์ประกอบที่ใช้ในการสื่อสาร กล่าวคือ พระราชหัตถเลขาคือการสื่อสารด้วยการเขียน(written language) ซึ่งการถ่ายทอดเนื้อหาออกมาในรูปแบบของสื่อการเขียนนั้นเกิดจากการที่ผู้สร้างสารถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นภาษาพูด (spoken language) และภาษาพูดได้กลายเป็นสารที่ปรากฏเป็นข้อความอยู่ในกระดาษ และในขณะเดียวกันการเขียนด้วยลายมือก็ได้กลายเป็นสารในสื่อพระราชหัตถเลขา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสื่อสื่อสารของแม็คลูแฮน (อ้างแล้ว , 1964) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ค้นหาพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏลายพระหัตถ์เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับนั้นเกิดจากการถ่ายทอดด้วยลายพระหัตถ์ซึ่งถือเป็นสื่อการเขียน พบสำเนาพระราชหัตถเลขาที่เป็นลายพระหัตถ์ที่ทรงมีมายังสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ ครั้งเสด็จ ประพาสยุโรปครั้งที่ 1 ในช่วงปีพ.ศ. 2440 ซึ่งถือเป็นพระราชหัตถเลขาที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพระราชหัตถเลขาเรื่องไกลบ้าน รูปที่ 4.1 ด้านล่างนี้ แสดงรูปพระราชหัตถเลขาที่มีมายังสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถ จากการสังเกตจะพบว่าตัวหนังสือถูกเขียนลงในกระดาษตามเส้นบรรทัดอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งลักษณะการเขียนตัวอักษรในบรรทัดเช่นนี้เปลี่ยนจากการเขียนตัวอักษรใต้เส้นบรรทัดตามแบบอินเดียเมื่อมีการใช้ “กระดาษฝรั่ง” และลักษณะตัวอักษรจะเป็นตัวเอียงมีการวัดทางที่ยาวมากอันเป็นลักษณะอักษรไทยที่พัฒนาล่าสุดก่อนจะมีการพิมพ์ (วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์ , 2547) ดังรูป

รูปที่ 4.1 พระราชหัตถเลขาครั้งเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นอกจากลักษณะของความสัมพันธ์ในแบบที่สื่อการเขียนแปลงมาเป็นสารในพระราชหัตถเลขาแล้ว เมื่อเราพิจารณาที่เรื่องราวอันเป็นที่มาของพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับจะพบว่า เป็นพระราชหัตถเลขาที่นำเสนอเรื่องราวที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับพระองค์ในแต่ละวัน ซึ่งมีลักษณะของการเป็นบันทึกประจำวัน (diary) เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ทรงบันทึกล้วนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 ทรงบันทึกรายละเอียดของประเทศที่เสด็จประพาส ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ , มาเลเซีย , ศรีลังกา , เยอรมัน , อียิปต์ , อิตาลี , ฝรั่งเศส , เยอรมัน , สวิตเซอร์แลนด์ , เดนมาร์ก , อังกฤษ , เบลเยียม , นอร์เวย์ , มอลตา รวมระยะทั้งสิ้น 7 เดือน 21 วัน ผ่านช่วงเหตุการณ์และวันสำคัญต่าง ๆ ทั้งวันขึ้นปีใหม่ไทย , วันวิสาขบูชา , วันเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งทั้งสถานที่และช่วงเวลาเหล่านี้ล้วนถูกบันทึกเป็นเนื้อหาในพระราชหัตถเลขา ตรงจุดนี้แสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์หลักที่พระองค์ทรงใช้ในการพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับมาจากบริบทที่เกิดขึ้นจากการเสด็จประพาส หรืออาจกล่าวได้ว่า บริบทของการประพาสได้ถูกนำเสนอเป็นเนื้อหาในพระราชหัตถเลขา เกิดเป็นความสัมพันธ์ต่อมาคือบริบทของการประพาสถูกแปลงมาเป็นสารในสื่อพระราชหัตถเลขา

เมื่อเห็นภาพความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการสื่อสารรูปแบบพระราชหัตถเลขาแล้ว ต่อไปผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะขององค์ประกอบการสื่อสารแต่ละประเภท โดยเริ่มจากผู้กระทำการสื่อสาร (communicators)

ลักษณะผู้กระทำการสื่อสาร (communicators) ในการสร้างความหมายของพระราชหัตถเลขา

ผู้กระทำการสื่อสารในลำดับของพระราชหัตถเลขาประกอบด้วย 2 ฝ่าย ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะผู้สร้างสาร และสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (สมเด็จพระสังฆราช) ในฐานะผู้รับสาร เมื่อพิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบ

ลักษณะที่น่าสนใจของผู้กระทำการสื่อสารทั้งสองฝ่าย คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสื่อสารกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในลักษณะความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด

จากการสังเกตลักษณะภาษาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบว่าพระองค์ทรงใช้ภาษาในลักษณะที่ไม่เป็นทางการภายใต้บริบทของการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยสังเกตจากสรรพนามแทนพระองค์ว่า “พ่อ” และทรงใช้สรรพนามแทนสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอซึ่งเป็นผู้รับสารว่า “ลูก” การใช้สรรพนามในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำการสื่อสารทั้งสองฝ่ายว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ระดับปฐมภูมิ การใช้สรรพนามดังกล่าวส่งผลให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารที่นุ่มนวลไปในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการสื่อสารส่วนตัว ระหว่างพระองค์และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบการใช้สรรพนามแทนพระองค์ว่า “พ่อ” ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขา โดยเฉพาะในส่วนของย่อหน้าแรกของพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ เพื่อเป็นการเริ่มต้นการบรรยายกิจวัตรต่าง ๆ ที่พระองค์ในฐานะ “พ่อ” ได้ปฏิบัติและถ่ายทอดให้แก่ “ลูก” ได้ทราบ การเริ่มต้นพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับด้วยการระบุตัวตนของพระองค์เช่นนี้ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระราชหัตถเลขาที่ทรงเขียนขึ้นมานี้เจตนาที่จะถ่ายทอดเรื่องราวส่วนพระองค์อย่างชัดเจน อาจเรียกได้ว่าพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับในรูปแบบที่เป็นบันทึกประจำวัน (diary) ตัวอย่างเช่น พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ข้อความในย่อหน้าแรกของพระราชหัตถเลขามีใจความว่า

“พ่อตั้งใจว่าจะเขียนหนังสือบอกข่าวให้รู้เป็นส่วนตัวต่างหากจากที่จะรู้ทางราชการ แต่จะเขียนด้วยกระดาษหนาแลดีกว่านี้ก็จะโตนักไป จึงเขียนแผ่นใหญ่แลให้กระดาษบาง ๆ เช่นนี้ ว่าทางลมจับ ก็เสียค่าส่งน้อย”

ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 2 ข้อความในย่อหน้าแรกของพระราชหัตถเลขามีใจความว่า

“พ่อต้องลงมือเขียนซ้ำวันนี้อีก เพราะที่มอบปากกาไปเป็นตอนเพียงจะมา จากเรือมหาจักรีเท่านั้น พ่อเขียนหนังสือฉบับนั้นเสร็จเวลาบ่าย 3 โมงเศษก็มาลงเรือนี้ มีการส่งเสด็จที่เรือมหาจักรี แลรับเสด็จที่เรือลำนี้ แต่คนไม่ใคร่จะมาก เพราะเขาเห็น จะเป็นการรบกวน เช่นทูตเยอรมันมาจากบางกอกมาที่ทำแต่ไม่มาหา เป็นแต่ส่งเวสเดน กาดมาให้พร...”

หรือในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 3 ข้อความในย่อหน้าแรกของพระราชหัตถเลขามีใจความว่า

“พ่อได้เขียนเรื่องขึ้นปีหนึ่งวันที่ 5 ไปได้เพียงถึงบ้านพระยารัษฎา บัดนี้จะเขียนตอนเย็นต่อไป เมื่อเขียนแลส่งหนังสือแล้วอาบน้ำ ได้ทาน้ำอบปรุงรสักสบาย เหมือนกับเกิดมาไม่เคยทาสีเลย ใจคอเบิกบานไปรุ่งดี...”

นอกจากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ทำการสื่อสารทั้งสองฝ่าย จากการสังเกตลักษณะเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบลักษณะของผู้สร้างสาร (source) ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้วิจัยจะขออธิบายลักษณะของผู้สร้างสารตามแบบจำลองของเบอร์โร (1960) ดังต่อไปนี้

ลักษณะแรกคือเรื่องของทักษะการสื่อสาร (communication skills) ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากการพิจารณาเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ พบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายทอดเรื่องราวที่ทรงพบเห็นมาเป็นลายลักษณ์อักษรได้อย่างละเอียดครบถ้วน โดยผู้วิจัยพบว่าพระองค์ได้ใช้กลวิธีการเขียน ทั้งการอธิบาย , การบรรยาย และการพรรณนาเพื่อสร้างพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ ลำดับแรกคือการอธิบาย(explanation) จากการสังเกตผู้วิจัยพบการใช้กลวิธีการอธิบายปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาหลายตอนด้วยกัน ทั้งการอธิบายวิธีการประกอบอาหาร ดังที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 24 ทรงอธิบายวิธีการที่เจ้าของภัตตาคารในกรุงปารีสลงมือทำเมนูเปิดอัดหอคอยเงินไว้อย่างละเอียด ดังนี้

“...ตั้งต้นแต่ฆ่าเปิดถนนแล้วเอาเข้าเตาย่าง พอกินปลาแล้วเสร็จก็ได้ยกเปิดขึ้นมาทำ ลูกสมุนของแกคร่ำหวอดทั้งนั้น ขึ้นมาจัดโต๊ะที่จะทำเปิดก่อน เอาเครื่องอัดมาตั้งไว้ริมโต๊ะข้างหนึ่ง แล้วตั้งถาดแลเตาอลกอลฮอที่รองถาด มีจานหลายใบ พริกไทยเกลือแลไม้ขีดไฟ มีเปลซ้อด 2 เปลซึ่งรับน้ำเลือดเปิดถ่าน้ำที่ย่างเปิดมาจากเตา การที่จะหันนั้นไม่ได้ใช้มีดใหญ่ซ้อมใหญ่ ใช้มีดซ้อมโต๊ะธรรมดา แต่มีดของแกคม แรกมาถึงก็ลงมือหันขาออกก่อนทั้งสองตัวแล้วฟานนำออกเป็นชิ้นบาง ๆ วางลงในถาดปนกับโลหิตซึ่งจะเป็นน้ำซ้อด หันปึกด้วย ครั้นหันเสร็จแล้วถลกหนังด้านข้างหลังแลตัดกันออกทิ้งเสียเอาแต่ตัว ทาเกลือพริกไทยมาก แล้วตัดกลางเป็นสองท่อน เอาลงในเครื่องอัด แล้วหมุนเครื่องอัดให้เลือดเดินลงในถาดจนหมด แล้วจึงได้จุดตเกียงดวงเดียวก่อน ภายหลังจึงเอามีมือจิ้มอลกอลฮอ จุดไฟไปจุดอีกดวงหนึ่ง คราวนี้พอน้ำที่ในถาดนั้นร้อนก็ตกรด แลลอกปากถาดด้วยเหตุใดไม่รู้ รดบ้างคนบ้างไปจนซ้อดนั้นคนแล้วจึงเติมโลหิตลงไปอีก รดไปใหม่กลอกไปใหม่ แล้วก็เรียงเนื้อเปิดในถาดนั้นโรยพริกไทยอีกชั้นหนึ่ง แล้วจึงยกมาเลี้ยง เป็นต้นสุกดี ไม่ดิบ ๆ สุก ๆ อย่างเช่นเขนตราทำ...”

ข้อความข้างต้นเป็นลักษณะของการอธิบายตามลำดับขั้นตอน นอกจากการอธิบายตามลำดับขั้นตอนแล้ว ผู้วิจัยยังพบการอธิบายตามเหตุ-ผล ดังปรากฏข้อความในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 ที่ทรงอธิบายถึงที่มาของกลิ่นแบบฝรั่งไว้ดังนี้

“กลางคืนเย็น จวนรุ่งหนาว แต่กลางวันยังร้อน กลิ่นอายเปลี่ยนเป็นอื่นมากขึ้น กินอยู่อย่างฝรั่งมาจนวันนี้รู้สึกกลิ่นลมหายใจมันออกจะหรั่ง ๆ กลิ่นฝรั่งมันปนด้วยอาหารนี้เอง มันห่างกันกับเรามาก ประกอบไปด้วยนมเนยมันจึงมีกลิ่นปนเนยไม่หายอยากทาน้ำอบเลย อาน้ำแล้วรู้สึกเศร้าใจทุกวัน ไม่แล้วเสียจริง ๆ เมื่อบวชก็ดูไม่เดือดร้อนเช่นนี้ เห็นจะเป็นด้วยบำเรอตัวมากเข้าจึงให้เสียคนไปดังนี้”

นอกจากนี้ยังมีการอธิบายโดยใช้การเปรียบเทียบความเหมือน-ต่าง ดังเช่นที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 12 ทรงอธิบายลักษณะของผลอารติโชคที่เจ้าของโรงน้ำชาในเมืองชั้นเรอมน้ำมาถวายเป็นดังนี้

“...อีกอย่างหนึ่งอาติโจ๊กสดก็ดีอีก เหตุด้วยแก้ไข้ให้ผิวแก่ไปเก็บมาเดี๋ยวนั้น ยายเมียดม่น้ำร้อน ลูกปอกอาติโจ๊ก วันนี้เป็นอันได้ความว่าอาติโจ๊กนี้เป็นสองอย่าง อ้ายอย่างเขียว ๆ หัวกลมที่เราเคยกินนั้นอย่างหนึ่ง ฐปริที่วางบนขนมปังทอด แลดูเหมือนนกเมื่อวันทีเนเปอลันนั้นมันอย่างหนึ่งต่างหากทีเดียว มันรูปร่างเหมือนหัวปลีอ่อน สีก็เขียว ๆ แดง ๆ อย่างหัวปลีอ่อน กินก็จิ้มเกลือกับพริกไทยเท่านั้น เนยนั้นทาเสียบกับขนมปังขบตูป ๆ หวาน ๆ พอกินได้ แต่สู้เฟนออกก็ไม่ได้ มีไข่ไก่สดแล่น้ำชา วันนี้กลับมาวันกว่าทุกวัน”

กลวิธีการเขียนถัดมาคือการบรรยาย(narrative) จากการสังเกตลักษณะเนื้อหาในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบลักษณะข้อความในเชิงการบรรยายมีใช้ในหลากหลาย ส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การบรรยายสภาพภูมิประเทศของสถานที่ , สภาพวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละประเทศ รวมทั้งเรื่องส่วนพระองค์คือการบรรยายสภาพที่ประทับ ณ ขณะประทับในแต่ละประเทศ ข้อความต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งของกลวิธีการเขียนโดยใช้การบรรยาย ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 2 พระองค์ทรงบรรยายห้องประทับบนเรือชัคเซนความว่า

“ในการที่จะเห็นไม่สบายก็แต่ที่นอน ถึงขั้นหนึ่งก็เต็มที ห้องนั้นเป็นประตูเข้ากลางแล้วมีห้องสองข้าง ในห้องหนึ่งมีที่นอนซ้อนกันสองอัน คนหนึ่งต้องไปนอนบนลิ้นกลีข้างบน มีเก้าอี้ยาวแคบ ๆ อันหนึ่ง มีที่ล้างหน้าเปิดปิดคู่หนึ่ง ถ้ามีเข้าของต้องเอาไว้แต่เฉพาะ เหลือนั้นต้องเอาไปฝากเก็บในห้องระวาง ห้องน้ำมีร่วมกันแต่สะอาดหมดจด แต่ที่เรามาเช่าทั้งลำแลมาน้อยคน คนหนึ่งตกเสียสองห้อง ไม้ของห้องหนึ่งนอนห้องหนึ่ง ลิ้นกลีที่ซ้อนข้างบนก็เอาออกเสียด้วย แต่กระนั้นห้องยังมีเหลือ เพราะเขาจับได้ถึง 60 คนเรามาไม่เท่าไร”

นอกจากการบรรยายลักษณะที่ประทับแล้ว ความโดดเด่นหนึ่งของพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับที่พบจากการสังเกตและแสดงให้เห็นว่าสื่อพระราชหัตถเลขาได้ทำหน้าที่นี้ได้ดีเป็นอย่างดีคือการนำเสนอสภาพบ้านเมืองต่างประเทศที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ฯ ทรงเสด็จประพาสไปเสวยพระกระยาหารที่เมืองต่าง ๆ การนำเสนอสภาพบ้านเมืองต่าง ๆ นั้นผู้รับสารไม่มีโอกาสได้พบเห็นด้วยพระเนตรของพระองค์เอง การนำเสนอสภาพ

บ้านเมืองที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาส่วนใหญ่ใช้กลวิธีการบรรยาย ข้อความต่อไปนี้ เป็นข้อความที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 21 ทรงบรรยายถึงมหาวิทยาลัยไฮเดิลเบิร์ก ในประเทศเยอรมัน ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ทรงศึกษาอยู่ ณ เวลานั้น ความว่า

“...พอเหมาะเวลา 5 โมงจวนเที่ยง ได้ไปที่ยูนิเวอร์ซิตี โบรเกอเตอรับเข้าไปในห้องซึ่งเป็นที่ไว้สมุดลงชื่อนักเรียนแล้วไว้เครื่องสำหรับตำแหน่ง มีไม้สำหรับถือ แลขวดหมึกเปนต์ัน ซึ่งเป็นของเก่าหลายร้อยปีมาแล้ว สมุดที่สำหรับลงชื่อนักเรียนนั้นเปนต์ันใหญ่ เย็บใบปกอย่างงาม มีอีกเล่มหนึ่งสำหรับผู้มีบรรดาศักดิ์ที่ไปเยี่ยมยูนิเวอร์ซิตีนั้น มีแกรนด์ดุกเยอรมันคราน์บรินช แลลูกโตเปนต์ัน เขาให้พอลงชื่อในสมุดเล่มนั้นด้วย แล้วไปดูห้องเรียนซึ่งสำหรับเด็กเซอ อันม้าที่นั่งได้เขียนชุดขีดเจาะเปราะไปหมด แลดูที่สำหรับขังพวกสตูดেন্ট เต็มไปด้วยรอยเขียนรูปหนังสือ และมีรูปถ่ายติดหลังประตู อันบรรดาพวกนั้นเรียนที่ต้องขังได้เขียนชุดขีดไว้...” ข้อความต่อมาเป็นการบรรยายลักษณะที่เลี้ยงสัตว์ในเมืองเบอร์ลิน ประเทศเยอรมันซึ่งเป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 32 ความว่า “ที่สวนเลี้ยงสัตว์นี้แต่ก่อนเปนต์ันของรัฐบาลตั้งแต่ร่วงโรยจึงต้องปล่อยให้กัมปนีจัดการ กัมปนีไปทำเปนต์ันเรสเดอรองตขึ้น อย่างเดียวกับที่แฟรงก์เฟิต คนจึงได้ติดมาก มีที่ก่อสร้างเปนต์ันอย่างจีนอย่างญี่ปุ่นแลอียิปต์ ฮินดูต่าง ๆ เปนต์ันห้อยม ๆ สัตว์นั้นก็เปนต์ันหลากหลายอะไรตามเคยเห็นจะไม่ดีกว่าแฟรงก์เฟิต มีกั้นคอกเปนต์ันกลีบ ๆ ทำนองอย่างเขินบรุนที่เมืองออสเตเรีย แต่เลวกว่าเขินบรุน มีแปลกอยู่แต่เอานอกไม่ไชนกตุ๊ก ไม่ไชนกเค้าแมว แต่มีลักษณะเดียวกัน ปากช่องกว้างเสียจริง ๆ จนแลดูเปนต์ันสามเหลี่ยม คุ่มมาได้ในมือ แล้วพกหนูตัวเล็ก ๆ มาในกระเป่าเอามาใส่ปากจะให้กลืน เหตุใดจึงไม่กลืนก็ไม่ทราบ หนูพลัดตกลงมาที่พื้นสองครั้งสามครั้ง ลงปลายกิน แต่อ้ายหนูยังจุกอยู่ที่คอ ลิ่นมันแขงรูปเปนต์ันเข้า เรียบกนอะไรก็ไม่รู้ ออกเกลียด ๆ เลยไม่ได้ถามชื่อ...”

กลวิธีการเขียนประการสุดท้ายคือการพรรณนา (description) ผู้วิจัยพบการใช้ข้อความลักษณะการพรรณนาในพระราชหัตถเลขาเด่นชัด ในส่วนที่เป็นการพรรณนาความรู้สึกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้อความในพระ

ราชหัตถเลขาที่เป็นการพรรณนาที่ชัดที่สุดคือการพรรณนาความคิดถึงและอยากอาหารไทยไว้ในบันทึกท้ายพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 ที่เรียกว่า “บันทึกความหิว” ข้อความส่วนหนึ่งในบันทึกดังกล่าวดังนี้

“พ่อนอนหลับ 7 ทุ่ม ไปตื่นขึ้นด้วยความหิวได้ความว่า 10 ทุ่มครึ่ง นึกว่าจะแก้ได้ตามเคยคือตีมน้ำลงไปเสียสัก 3 อึก จึงได้ตีม แล้วนอนสมาธิต่อไปใหม่ ให้เสียว ๆ ในคอ แลเห็นปลาภูเขาทอดใส่จานมาอยู่ที่ในยศ ขับไล่กันพอจะจางไป ไข่เค็มเปนมันย่องมาโผล่ขึ้นแทน แล้วควรวินเจ้าพวกแห้ง ๆ ปลากระบอก หอยหลอด น้ำพริก มาเปนม้วนเรียกน้ำชามากินเสียครึ่งถ้วย เปิดไฟฟ้าขึ้นอ่านหนังสือจะให้ลืมพวกผีปลาผีหอยมาหลอกหนังสืออิริยาเบททั้งหมด...”

จากข้อความข้างต้นจะพบว่าพระองค์ทรงพรรณนาความหิวด้วยการพรรณนาให้บรรดาเมนูอาหารต่าง ๆ แสดงการกระทำของคน ลักษณะเช่นนี้เป็นใช้โวหารบุคคลาวัต(personification) ซึ่งแสดงให้เห็นพระปรีชาสามารถในด้านการประพันธ์ของพระองค์ หรือกล่าวได้ว่านี่คือทักษะทางการสื่อสารทางด้านการเขียนของผู้สร้างสาร

ลักษณะประการต่อมาของผู้สร้างสารคือทัศนคติ(attitude) จากการสังเกตลักษณะเนื้อหาของสารที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในความเจริญด้านต่าง ๆ ที่ทรงพบ และทรงถ่ายทอดรายละเอียดทุกประการผ่านพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ แม้ว่าการเสด็จประพาสยุโรปครั้งนี้ถูกระบุว่าเพื่อรักษาพระอาการประชวร แต่หากพิจารณาเนื้อความในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับจะพบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเขียนถึงเรื่องราวเกี่ยวกับการรักษาพระองค์เพียงเล็กน้อยเท่านั้น กล่าวคือตลอดระยะเวลาการเสด็จประพาสครั้งนี้ ทรงบรรยายถึงการรับรักษาพระอาการประชวรไว้ในพระราชหัตถเลขาเพียงแค่ 4 ฉบับเท่านั้น ได้แก่ พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 10 รับการรักษาพระอาการประชวร ณ ประเทศอิตาลี , พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 32 รับการรักษาพระอาการประชวร ณ ประเทศเยอรมัน , พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 35 รับการรักษาพระอาการ

ประจวบ ภูม ประเทศเยอรมัน และฉบับสุดท้ายคือพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 37 ในวันที่ พฤษภที่ 12 กันยายน 2450 ซึ่งเป็นฉบับที่ทรงพรรณนาผลของการรักษา ดังนี้ใจความ ว่า

“วันนี้ไปรฟเฟสเซอร์เกรทซ์ แกรล ไมเยอ หมอพอนนอร์เดน มาตรวจอาการ ในที่สุด 3 วัน ตรวจอย่างละเอียด เป็นอันได้ความว่าหัวใจแลโลหิตที่แล่นทั่วตัวนั้น ดี บริบูรณ์เต็มตามความปรารถนาไม่ต้องรักษาทางนี้ต่อไปอีก ส่วนครอนิกกะตา คือผิวน้ำ ในจมูกที่งอกขึ้นทำให้หายใจขัดข้องนั้นก็ได้หายเป็นปกติ ตลอดจนถึงท่อลมหายใจไม่มี โรคบรอนไคติสต่อต่อไปอีก แต่เรื่องปัสสาวะ ก็ไม่ผิดกับที่คาดไว้ ว่าคงจะยังไม่หายหมดได้ ทีเดียว ข้าไปกว่าอื่นหน่อย เรื่องผูกมัด ในเวลานี้ยังเป็นผลของยาบำรุงโลหิตซึ่งทำให้อาการตกไม่บริบูรณ์ ขอให้กินยาต่อไป ขอให้อาบน้ำอีก จะใช้ให้ร้อนขึ้นไปอีกหน่อยหนึ่งก็ได้ ขอให้อยู่ที่นี้ต่อไปอีกจนครบกำหนด โรคอีกสองอย่างที่ยังไม่หายสนิทนั้น คงจะได้เห็นผลว่าดีขึ้น วันนี้ต่างคนต่างไปหมดแล้ว”

ผู้วิจัยยกข้อความส่วนที่ทรงบรรยายถึงการรักษาพระอาการประชวรมา เพื่อให้เห็นว่าพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับนั้นมีการให้น้ำหนักกับเรื่องนี้ไม่มากเท่ากับการบรรยายถึงความเจริญของประเทศต่าง ๆ และสภาพความเป็นอยู่ของผู้คน ตรงจุดนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นทัศนคติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระทัยเปิดกว้างที่จะเรียนรู้เรื่องราวของต่างประเทศ และถ่ายทอดให้แก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอผู้รับสารอื่น ๆ ได้รับทราบ ดังข้อความสรุปในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 43 ในส่วนที่ทรงพรรณนาเรื่องพื้นที่ในยุโรปโดยมีใจความว่า

“มีผู้เขามากถามว่าไปยุโรปเห็นอย่างไรบ้าง คำถามอันนี้ก็มิมีทางตอบหลายอย่าง ตามน้ำใจผู้ใดซึ่งชอบทางใด ถ้าได้ใส่ใจในเรื่องอะไร แต่ใจพ่อกเองมันแลกว้าง ๆ มากไป เห็นว่าประเทศยุโรป ว่าโดยภูมิพื้นแผ่นดิน มันหมดดีเสียแล้วไม่มีอะไรดีต่อไปอีก จะว่าที่เรียกสวนไร่นาป่าไม้ไร่หญ้าได้ทำแล้วเต็มภาคภูมิจนไม่มีที่อีกสักคืบถ้าเรียกหนึ่ง จะขยายออกไปอีก วันไว้แต่ภูมิลำเนาซึ่งเป็นที่ตลาดลัดลั่นแต่ศิลาฤกษ์รดตะกรัน ซึ่งจะ

ทำอะไรไม่ได้จริง ๆ จึงย้ายไปใช้อีกอย่างอื่น ในการบำรุงเรื่องเพาะปลูกก็ได้ทำเต็มบริบูรณ์แล้ว แลได้พืชผลดีเต็มที่แล้ว มันไม่มีอะไรจะดีขึ้นไปได้อีก

ส่วนแร่โลหธาตุอันใดซึ่งจะเป็นประโยชน์ใช้ให้มีถ่านศิลาเป็นต้น ไม่มีเหลือแต่สักแห่งที่ยังไม่มีผู้ใคร่ ไม่เหลือสักแห่งหนึ่งที่ยังไม่ได้ลงมือทำ ล้วนแต่มีเจ้าของทำอยู่แล้วทั้งนั้น ยังมีอยู่มาจริงแต่มีเวลาหมด จะไปภายนำอีกก็พันปีก็ตาม ข้อที่หมดยังไกล ยกเสียไม่เอามาคิด แต่นี่มันมีเจ้าของเสียหมดแล้ว ไม่มีผู้ซึ่งจะได้ขึ้นใหม่ นอกจากต้องเสียเงินซื้อแลกเปลี่ยน

พื้นแผ่นดินไม่ใช่คนจะแน่นอัดไปหมด เช่นคนแต่ก่อนเล่า ๆ กันว่าเมืองจีนคนแน่น เดินไปข้างไหนก็เต็มไปด้วยคน คนผู้ใหญ่ขึ้นหลัง ๆ มักจะพูดถึงยุโรป เข้าใจว่าคล้ายกันกับเมืองจีน จนเมื่อเวลาเด็กดูเหมือนทำให้เข้าใจว่าคนมันยุบ ๆ ไปเหมือนนมเมื่อคาบไข่พาเดิน ความจริงคนมาก แต่ที่เหลือถมไปที่จะอยู่ เต็มอีกเท่าไร ๆ ก็ได้ไม่อัดแอแต่คนมันต้องกิน เมื่อที่ซึ่งจะเกิดพืชพรรณสรรพอาหารสำหรับจะกินมันได้ทำเต็มบริบูรณ์แล้ว มันพอดีกันกับคนในเวลาแล้ว คนเกิดใหม่ ๆ มากขึ้นเสมอ แผ่นดินไม่พอจะเลี้ยงชีวิตมนุษยที่ก่อกำเนิดขึ้นใหม่เพราะเหตุที่มันหมดดีในพื้นที่ประเทศยุโรปเสียแล้ว จึงต้องคิดขยับขยายค้าขายไปหาอาหารประเทศอื่นมากิน ถูหาเงินจากประเทศอื่นมาซื้ออาหารกิน

ที่ทำมาหากินของฝรั่ง ได้อเมริการับรองไปเสียเป็นนักเป็นหนาแต่ก็ไม่พอ आफริกาก็แย่งกันเป็นเจ้าของจนเกือบจะหมดแล้ว ออสเตรเลียก็ไปทำมาหากินกันจนหมด เอเชียก็จับเข้าไปเสียเป็นอันมาก จับทั้งขอบรุ้งทั้งภายใน เหตุที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะยุโรปมันหมดดี ชาวยุโรปก็ต้องกระจายออกไป ที่ไหนว่างมากที่นั่นก็จะเต็มออกไป เพราะมันเป็นธรรมชาติของโลก มนุษย์ไม่มีใครที่จะยอมตายง่าย ๆ ใช้แต่เพียงจะพอไม่ให้ตาย ย่อมปรารถนาที่จะได้ให้มากที่สุด ให้แลเห็นว่าจะได้ยืดยาวแลมั่นคงไม่มีที่สุด นี่เป็นความปรารถนาของมนุษย์ ถึงใครจะชมฤจะติมันกันนั้น ไม่มีใครจะย่อหย่อนต่อคำชมฤคำติ ผู้ซึ่งมีความปรารถนาเช่นนี้ทั่วกันยอมเดินทางต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้สำเร็จประโยชน์อย่างดีที่สุดโดยปลายมือ ก็เป็นธรรมชาติผู้ที่มีความรู้มาก ที่มีความคิดมาก ที่มีความเพียรมาก แลที่มีทุน

มากอาจจะหาได้คล่องกว่าผู้ซึ่งไม่มีเช่นนั้น ถึงว่าได้เป็นเจ้าของอยู่แล้วแต่หากความรู้น้อยไปบ้างความคิดอ่อนไปบ้าง ความอูตสาหะอ่อนไปบ้าง ทุนรอนบกพร่องบ้าง ก็ต้องเสียที่แก่ผู้ซึ่งประกอบพร้อมด้วยกำลัง 4 อย่าง ความเปลี่ยนแปลงแลคืบออกของมนุษย์ จึงได้เดินป่วนปั่นอยู่เป็นนิจไม่มีเวลาสงบเรียบร้อยได้ในโลกย์

มีอีกอย่างหนึ่งซึ่งนอกจากความหมดดีของยุโรป เป็นฝักฝ่ายข้างความเจริญของยุโรป คือความรู้แลความคิดทั้งความเพียรซึ่งจะประกอบโลกธาตุให้เป็นผลดี เป็นเครื่องมือที่จะกระทำให้สำเร็จประโยชน์เกื้อกูลแก่การหาผลนั้น เป็นข้อที่น่าพิศวงอย่างยิ่ง ความรู้จักใช้พืชพรรณแลธาตุของโลกย์ให้เป็นผลประโยชน์ ย่อมเกิดขึ้นแก่มนุษย์โดยลำดับ นับ 6000 ปีมาแล้ว มีเวลาเสื่อมสูญลึ้มไปเสียบ้างก็มากลับคิดขึ้นได้กาลบัดนี้หมดไม่แต่เท่านั้นกลับทวีหนักขึ้น เมื่อความรู้สิ่งนี้ตั้งขึ้นเป็นหลักฐาน ก็เป็นทางความคิดที่พิสดารเกิดขึ้นอาจจะออกสาขาไปจนหมดทางซึ่งจะทำได้ เช่นกับรู้จักใช้ไอน้ำ ไอน้ำอาจนำไปใช้สารพัดทุกอย่าง จนกระทั่งถึงเวลานี้กำลังไฟฟ้า ไฟฟ้าอาจจะใช้สารพัดทุกอย่าง แลกำลังเดินขึ้นอยู่เสมอ ใครจะทำนายไม่ได้ว่าไฟฟ้าอาจจะให้ผลอย่างไร ต่อไปภายหน้าถึงที่สุดเพียงไหน ถ้าจะมีอะไรเกิดขึ้นต่อไปภายหน้าดีขึ้นไปกว่าไฟฟ้า ใครเลยจะแลเห็นได้ ถ้าจะพรรณนาด้วยความเห็นในส่วนวิชานี้แล้วจะกินเวลามาก จะพาให้หนังสือนี้จบลงไม่ได้ทันเวลา

เพราะเหตุฉะนั้นขอรวมย่อความเพียงว่า พันธุมประเทศยุโรปนั้นมันหมดดีเสียแล้ว แต่ความรู้ในประเทศยุโรปไม่ใช่แต่เวลากำลังที่เดินขึ้นสู่ความเจริญ มันกำลังเดินกระโดดโลดโผนซึ่งจะเดินตามยาก นี่เป็นส่วนข้างฝ่ายดีของประเทศยุโรป”

ข้อความทั้งหมดที่ยกมาแสดงให้เห็นถึงทัศนคติที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีต่อประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป ซึ่งแสดงให้เห็นทัศนคติในด้านบวกที่พระองค์มองหาสิ่งใหม่มาถ่ายทอดให้แก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ อีกทั้งยังทำให้อัตตะของพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับมีลักษณะของการให้ความรู้ในเชิงสารคดี นอกจากนี้จะเป็นบันทึกส่วนพระองค์

องค์ประกอบต่อมาคือความรู้(knowledge) ของผู้สร้างสาร จากการพิจารณาพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้ภาษาที่โดดเด่นประการหนึ่งคือการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษร่วมกับการเขียนภาษาไทย สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระปรีชาสามารถด้านภาษาอังกฤษอย่างมาก จากการสังเกตการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาพบเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ประการแรกศัพท์ดังกล่าวยังไม่มีการบัญญัติเป็นภาษาไทย จึงมีการใช้ทับศัพท์ เช่นคำว่า ยูนิเวอซิตี ในขณะที่นั้นยังไม่มีการบัญญัติศัพท์ จึงทรงใช้ทับศัพท์ตามเสียงที่อ่านของคำว่า university ทั้งนี้คำว่า university ถูกบัญญัติเป็นคำว่ามีมหาวิทยาลัย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ข้อความที่ปรากฏใช้ทับศัพท์ว่า ยูนิเวอซิตี ปรากฏในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 15 ที่ทรงบรรยายถึงเมืองเวนิสว่าเป็นเมืองที่มีมหาวิทยาลัยโบราณ ข้อความที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาฉบับดังกล่าวมีใจความว่า

“...กับเช้าในรวันนี้ดี ฤาเปนด้วยหิวไม่รู้ กลับมารอดที่วโรนา เดินต่อมาอีกจนถึงเมนตัว ซึ่งเปนเมืองมียูนิเวอซิตีโบราณ เมืองเหล่านี้พอเข้าใจว่าลู้จักทั้งนั้น เพราะมีในหนังสือเซกสเปียที่เคยอ่าน...”

หรือที่ชัดเจนที่สุดของการกล่าวถึงมหาวิทยาลัยคือ พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 21 ที่เสด็จทอดพระเนตรมหาวิทยาลัยไฮเดลแบร์กที่ซึ่งพระองค์เจ้ารังสิตประยูรศักดิ์ทรงศึกษาอยู่ ณ ขณะนั้นซึ่งผู้วิจัยได้ยกข้อความในพระราชหัตถเลขาส่วนดังกล่าวไปแล้ว

การใช้คำทับศัพท์ในประการต่อมาเป็นลักษณะเพื่อแสดงพระปรีชาสามารถของพระองค์ ประกอบกับบริบทของประโยคที่ต้องสารสื่อสาร ตัวอย่างเช่น ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 28 ทรงกล่าวถึงเมนูอาหารที่ทรงคิดค้น ดัดแปลงขึ้นมาจากวัตถุดิบที่พอจะหาได้ในเรือพระที่นั่ง ซึ่ง ณ ขณะนั้นประทับบนเรืออัลเบียน เมืองฮาเมอเฟสต์ โดยเมนูที่ทรงคิดค้น ดัดแปลงคือเมนูยาแอบเปิล ดังใจความดังนี้

“เมื่อเข้านี้ข้ามอ่าวมีคลื่น ตื่นขึ้นแล้วเลยนอนเสียไม่ลุก จนจวนเที่ยงจึงลุกขึ้นทำกับข้าว ตาอันไปหุงข้าวไว้ก่อน ชายบริพัตรทอดเนื้อกับน้ำส้ม น้ำปลาแลกุ้งไม้เกณฑท์ให้อ้ายกูกทอดปลาเฮียจริง หน้าตาคลายปลาทุแต่มีน้อยไปไม่พอต้องเอาปลาซาตินแทน เยนตราจัดผักอยู่ข้างจะแข็งแรงมาก ว่าเสียหฺร มีผักกาดแดงแลเตอนิปกับแครอดต้มพอตำน้ำพริก ขาดน้ำตาล ใช้น้ำตาลกรวดแทนข้างประดักประเดิดจริง ๆ แก้อย่างไรมันก็ปร่าอยู่นั่นเอง ถ้าเป็นที่บางกอกก็โทษถึงไม่เสวย ได้อินเวนต์ย่าลูกแอปเปอลอรร้อยดีมาก ควรจะพากลับเข้าไปถึงบางกอกได้ กินกันอรร้อยดี...”

องค์ประกอบต่อมาคือระบบทางสังคม(social system) ระบบทางสังคมในที่นี้ผู้วิจัยมองที่สถานภาพและบทบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสวมสถานภาพความเป็น “พ่อ” แทนความเป็นพระมหากษัตริย์ พระองค์ทรงแสดงบทบาทของพ่อที่ปรารถนาที่จะให้ลูกสาวซึ่งไม่มีโอกาสได้พบเห็นสภาพบ้านเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไป รวมทั้งได้รับรู้ความเจริญก้าวหน้าที่เกิดขึ้น ทั้งหมดนี้สามารถพิจารณาได้จากการใช้สรรพนามแทนพระองค์ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้ว

องค์ประกอบสุดท้ายของผู้สร้างสารคือวัฒนธรรม(culture) วัฒนธรรมในที่นี้ผู้วิจัยพิจารณาที่วัฒนธรรมของการสื่อสารที่เป็นอยู่ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ช่วงเวลานั้นอาจกล่าวได้ว่าเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัยที่สุด ณ ขณะนั้นคือเทคโนโลยีการพิมพ์ และการแพร่กระจายของหนังสือเล่ม การอ่านออกเขียนได้ของประชาชนส่วนใหญ่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับระบบการศึกษาในโรงเรียนซึ่งเกิดขึ้นแล้วในเวลานั้น การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเลือกใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขาที่มีความยาวต่อฉบับค่อนข้างมาก อาจเป็นไปได้ว่าพระองค์ไม่ได้ต้องการจะสื่อสารกับสมเด็จพระที่นั่งน้อย หากแต่ต้องการสื่อสารกับบุคคลอื่น ๆ ที่มีโอกาสได้อ่านและเป็นผู้ที่มีความสามารถอ่านออกเขียนได้ด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของรองศาสตราจารย์อวยพร พานิช(อวยพร พานิช, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2559) ที่ให้ความเห็นไว้ว่า “สมเด็จพระที่นั่งน้อยคือผู้รับสารที่หนึ่ง ซึ่งเป็นผู้รับสารที่ถูกเจาะจง

ไว้ แต่ลักษณะเนื้อหาที่เป็นความรู้และมีประโยชน์เช่นนี้ พระองค์อาจจะปรารถนาให้บรรดาข้าราชการที่ทำงานพัฒนาปรับปรุงประเทศ ณ เวลานั้นได้อ่านและได้รับรู้เรื่องราวเช่นกัน”

ต่อมาคือลักษณะของผู้รับสาร ซึ่งผู้รับสารในที่นี้คือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์ทรงถือเป็นผู้รับสารหลัก หรือผู้อ่านพระราชหัตถเลขาที่ถูกระบุโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่เนื่องจากบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านเป็นพระราชหัตถเลขาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งถึงสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเพียงคนเดียว ไม่ปรากฏหลักฐานพระหัตถเลขาตอบ ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถศึกษาลักษณะของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในฐานะผู้รับสารได้ แต่จากการสังเกตพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับทำให้ผู้วิจัยพอจะอธิบายลักษณะของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอได้ว่า พระองค์ทรงเป็นเจ้าฟ้าที่มีความรู้ในขั้นอ่านออกเขียนได้ และถือได้ว่าทรงมีพระปรีชาสามารถด้านนี้โดดเด่น เพราะพระองค์ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระราชเลขานุการส่วนพระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และจากลักษณะสารที่ปรากฏการใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้อนุมานได้ว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงมีพระปรีชาสามารถด้านภาษาอังกฤษ เวนิสา เสนีวงศ์ (เวนิสา เสนีวงศ์, 2541) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง “สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ” ว่าพระองค์ทรงมีพระอุปนิสัยรักการศึกษ ทรงโปรดการอ่าน การซักถามครูอาจารย์ ทรงมักฝึกฝนด้วยพระองค์เอง จนสามารถตรัสภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว และทรงกล้าที่จะรับสั่งเป็นภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติอย่างมากพระปรีชา นอกจากนี้เมื่อพิจารณาเนื้อความที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาจะพบว่าเนื้อหามีลักษณะการเขียนที่ให้ความรู้ในเชิงสารคดี สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้วิเคราะห์ลักษณะของผู้อ่านแล้วว่ามีความสามารถและชื่นชอบเนื้อหาในลักษณะใด ข้อความที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงรักการเรียนรู้ และสนใจเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ของสังคมโลก สอดคล้องกับที่เวนิสา เสนีวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่าพระองค์ท่านทรงมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ทรงอ่านหนังสือมาก โปรดอ่านหนังสือฝรั่ง เช่นเรื่องการโค่นราชวงศ์รัสเซีย ท่านอ่านมากและทรงรู้มาก นี่จึงเป็นไปได้ที่ทำให้

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายลักษณะของการปกครองของประเทศที่พระองค์เสด็จประพาสในครั้งนี้นำให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ

ถึงแม้ว่าจะไม่ปรากฏเอกสารหลักฐานที่เป็นพระหัตถเลขาตอบ แต่จากเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 12 พบว่าการสื่อสารที่เกิดขึ้นในลำดับนี้ไม่ใช่การสื่อสารทางเดียว หากแต่มีการตอบกลับจากสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอด้วย ดังข้อความที่ปรากฏในตอนต้นของพระราชหัตถเลขาว่า “วันนี้ได้รับหนังสือจากบางกอกเป็นครั้งแรก จึงมีธุระทั้งที่จะอ่านแลส่งหนังสือ...” ข้อความดังกล่าวทำให้ทราบว่าได้มีการสื่อสารกลับมายังสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในรูปแบบที่พระองค์ทรงเรียกว่า “หนังสือ” ด้วยเช่นกัน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าลักษณะของเนื้อหาที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพียงพระองค์เดียว หากแต่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในฐานะผู้รับสารได้มีการตอบกลับและส่งผลต่อเนื้อหาของพระราชหัตถเลขาในลำดับต่อ ๆ มา ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับลักษณะของการสื่อสารแบบลู่เข้าตามที่คินเซด (อังก์แล้ว, 1979) ได้กล่าวไว้คือทั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอแสดงบทบาทของผู้กระทำการสื่อสารทั้งสองพระองค์ และพระราชหัตถเลขาที่ถูกส่งไป-มาเช่นนี้ ถูกกำหนดเนื้อหาตามการตีความของผู้กระทำการสื่อสารแต่ละฝ่าย จนนำไปสู่ความเข้าใจของเนื้อหา ร่วมกัน เพียงแค่ว่าการส่งพระราชหัตถเลขาไปและกลับในช่วงเวลานั้น อาจไม่ได้เกิดขึ้นเป็นวงลู่เข้าที่สมบูรณ์ ทั้งนี้เพราะเทคโนโลยีในการสื่อสารและระบบของการส่งจดหมายในระยะไกลแบบข้ามทวีปต้องใช้เวลานาน ตรงจุดนี้จึงส่งผลให้วงล้อของการสื่อสารอาจไปเป็นตามที่คินเซดเสนอไว้อย่างสมบูรณ์ เช่น ในการส่งพระราชหัตถเลขาครั้งหนึ่งอาจจะมีจำนวนพระราชหัตถเลขาได้หลายฉบับ ในขณะที่เดียวกัน เมื่อทางสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอได้รับพระราชหัตถเลขาและมีการตอบกลับไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็อาจกำลังเขียนและส่งพระราชหัตถเลขาฉบับต่อ ๆ มา ปัจจัยด้านเทคโนโลยีการสื่อสารในสมัยนั้นจึงทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารลู่เข้าที่ไม่พอดีกันของวงล้อ

ลักษณะของสื่อและสารที่ใช้สร้างความหมายในรูปแบบพระราชหัตถเลขา

พระราชหัตถเลขา คือการสื่อสารในรูปแบบของการเขียนจดหมาย การเขียน (written language) เป็นเทคโนโลยีทางการสื่อสารอย่างหนึ่ง ต้องใช้อุปกรณ์ประกอบได้แก่ ดินสอ หรือปากกา และกระดาษ เมื่อพิจารณาสื่อพระราชหัตถเลขาผ่านคำอธิบายองค์ประกอบด้านช่องทางการสื่อสารตามที่เบอร์โล (เสนอ จะเห็นได้ว่าสื่อพระราชหัตถเลขาเป็นสื่อที่ใช้การรับประสบการณ์ผ่านการมองเห็น (seeing) ซึ่งในที่นี้หมายถึงการอ่านและเป็นการอ่านลายมือเขียน ความน่าสนใจของสื่อการเขียนและการรับเนื้อหาด้วยการอ่านคือ การเขียนด้วยลายมือในทวศนะของอ็อง (อ้างแล้ว, 1982) จะมีความถูกต้องน้อยกว่าการพิมพ์ ความถูกต้องในที่นี้ผู้วิจัยพิจารณาเป็น 2 ส่วนด้วยกัน คือ ความถูกต้องจากผู้เขียน ซึ่งในส่วนนี้ผู้วิจัยไม่สามารถชี้ให้เห็นความถูกต้องดังกล่าวได้ เนื่องจากผู้วิจัยไม่พบพระราชหัตถเลขาหรือสำเนาพระราชหัตถเลขาที่เป็นลายพระหัตถ์ ความถูกต้องในส่วนหลังคือความถูกต้องจากผู้รับสาร ซึ่งในที่นี้คือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าอยู่หัวเป็นองค์ต้องทรงเป็นผู้ที่คุ้นชินกับลายพระหัตถ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างดี จึงจะสามารถอ่านข้อความที่ปรากฏในลายพระหัตถ์ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

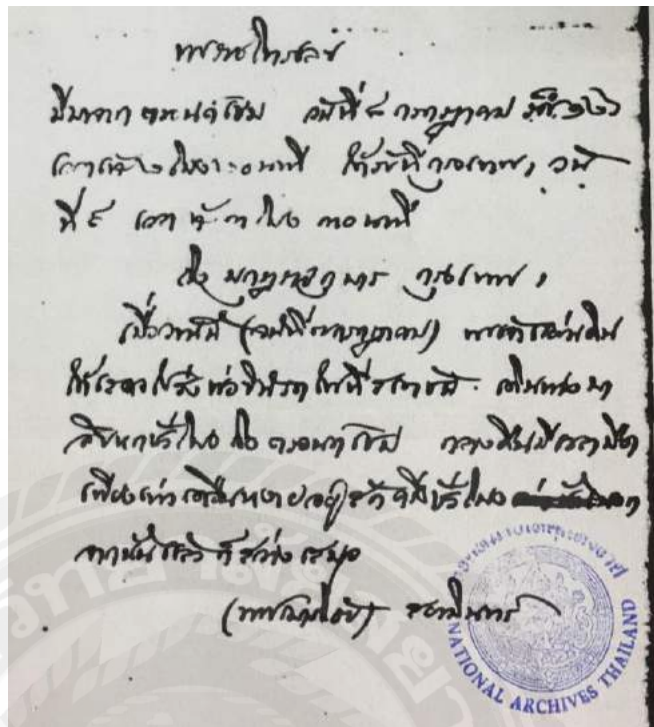
นอกจากเรื่องความถูกต้องแม่นยำจากการเขียนแล้ว สื่อการเขียนยังเป็นเทคโนโลยีที่อาศัยเครื่องมือประกอบ ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอเริ่มจากการอธิบายลักษณะกระดาษ ลักษณะกระดาษที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวใช้พระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาในครั้งนี้ ไม่ปรากฏชนิดหรือประเภทของกระดาษที่แน่ชัด แต่จากข้อความในพระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 1 ได้ระบุถึงลักษณะของกระดาษไว้ดังนี้

“พ่อตั้งใจว่าจะเขียนหนังสือบอกข่าวให้รู้เป็นส่วนตัวต่างหากจากที่จะรู้ทางราชการ แต่จะเขียนด้วยกระดาษหนาแลตีกว่านี้ก็โตนักไป จึงเขียนแผ่นใหญ่แลให้กระดาษบางๆ เช่นนี้ ว่าทางลมจับ ก็เสียค่าส่งน้อย”

จากข้อความข้างต้น ผู้วิจัยอนุมานได้ว่าลักษณะของกระดาษที่ทรงใช้พระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาครั้งนี้ มีลักษณะเป็นกระดาษแผ่นใหญ่ และ บาง อาจเป็นกระดาษที่มีขนาดตามมาตรฐานแบบ A อย่างที่นิยมใช้ในปัจจุบัน เพียงแต่คุณภาพหรือสีของกระดาษอาจจะไม่เหมือนอย่างในปัจจุบัน เหตุที่ผู้วิจัยคิดว่าขนาดของกระดาษที่ใช้ในช่วงเวลานั้นเป็นกระดาษตามมาตรฐานแบบ A เพราะว่าในขณะนั้นระบบกระดาษแบบมาตรฐาน A ที่ใช้ในปัจจุบันได้ถูกกำหนดขึ้นมาแล้วตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 (Houston , 2016)

การสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับแตกต่างจากลักษณะของจดหมายทั่ว ๆ ไปที่เราใช้เขียนถึงกัน กล่าวคือ พระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับมีความยาวของหน้ากระดาษมาก อาจจะมาถึงหลักสิบหน้าต่อพระราชหัตถเลขาหนึ่งฉบับ ปริมาณที่มากมายเช่นนี้สังเกตได้จากการที่ทรงพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับโดยใช้เวลาไม่ต่อเนื่องกัน กล่าวคือ ทรงพระราชนิพนธ์ทุกคืน หรือ สองคืนครั้ง เพื่อรวบรวมให้ได้ปริมาณมากพอที่จะสามารถส่งได้ อีกทั้งด้วยข้อจำกัดของเรือสถานที่ส่งซึ่งอาจไม่สามารถหาได้สะดวกนัก จึงเป็นเหตุผลหนึ่งให้ต้องพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับด้วยปริมาณหน้ากระดาษที่มากไปตามจำนวนวันที่ทรงบรรยายถึง ดังเช่นตัวอย่างพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ที่รวมระยะเวลาของเหตุการณ์ไว้ถึง 8 คืนด้วยกัน คือ ตั้งแต่คืนวันพุธที่ 27 มีนาคม- วันพุธที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2450

รูปแบบของสื่อจดหมาย หรือในที่นี้คือพระราชหัตถเลขา เป็นสื่อที่มีคุณลักษณะเฉพาะของตัว ผู้วิจัยไม่สามารถจะระบุให้เห็นส่วนประกอบในพระราชหัตถเลขาได้ แต่จากการศึกษา พระราชโทรเลข ซึ่งเป็นเอกสารที่ผู้วิจัยใช้เพื่อศึกษา ลักษณะของสื่อ ผู้วิจัยพบว่าพระราชโทรเลข ประกอบด้วยส่วนประกอบสำคัญ ได้แก่ สถานที่ที่ส่ง, วันที่ที่ส่ง, พระนามผู้รับ และพระนามผู้ส่ง รูปที่ 4.2 ด้านล่างนี้แสดงพระราชโทรเลขที่มีมาจากเมืองทรอนแฮม(Trondheim) ลงวันที่ 8 กรกฎาคม ร.ศ. 126 มีถึง มกุฎราชกุมาร และทรงลงพระบรมนามาภิไธย สยามมินทร์

รูปที่ 4.2 พระราชโอรส

ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ผู้วิจัยพิจารณาส่วนประกอบของพระราชโอรสมาเปรียบเทียบกับพระราชหัตถเลขาในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เพื่อหาส่วนประกอบที่มีร่วมกัน หลังจากพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยพบส่วนประกอบที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาเป็นเช่นเดียวกับพระราชโอรส ดังนี้

1. วันที่

วันที่ที่ระบุในกรณีของพระราชโอรสซึ่งเป็นการสื่อสารด้วยข้อความที่จำกัด จึงปรากฏวันที่เพียงแค่วันเดียว แต่ในกรณีของพระราชหัตถเลขา สามารถระบุวันที่ตามวันที่เขียนแต่ละฉบับนั้นได้ ดังที่ได้ยกตัวอย่างพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ไปแล้วข้างต้น

2. สถานที่

สถานที่ ณ ที่ทรงพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ ทั้งนี้สถานที่ที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา มีทั้งสถานที่ที่เป็นเรือพระที่นั่ง , โรงแรม และพระราชวังที่ประทับ

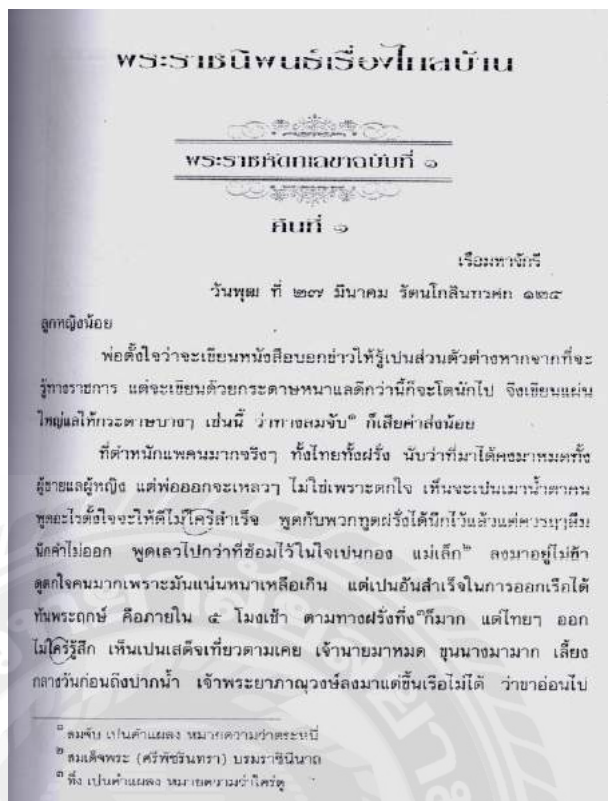
3. ชื่อผู้เขียน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยไว้ในตอนท้ายของพระราชหัตถเลขาทุกฉบับ โดยจะลงพระปรมาภิไธย จุฬาลงกรณ์ ป.ร. ไว้ที่มุมล่างขวาของพระราชหัตถเลขาหน้าสุดท้าย

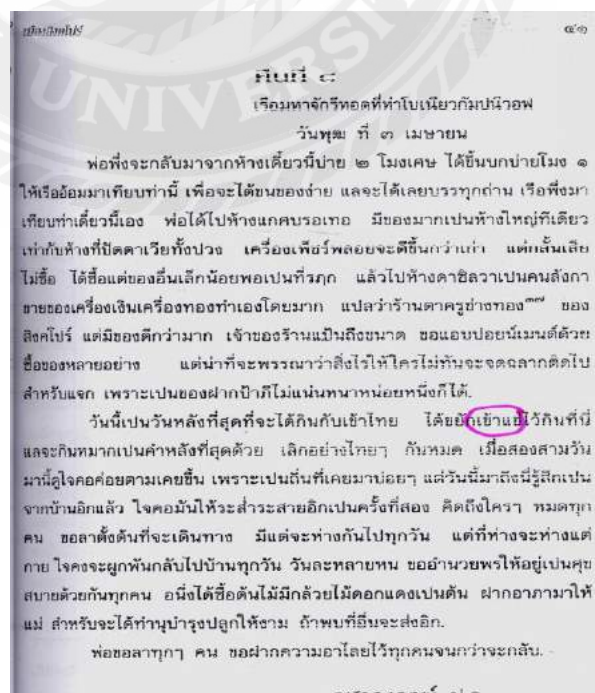
4. ชื่อผู้รับ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวระบุชื่อผู้รับพระราชหัตถเลขา ไว้ในตอนต้นของพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ โดยระบุชื่อผู้รับว่า “หญิงน้อย”

ส่วนประกอบทั้งสี่ที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขา ดังปรากฏในรูปที่ 4.3 ซึ่งเป็นภาพพระราชหัตถเลขาที่ถูกนำเสนอในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ผู้วิจัยใช้พระราชหัตถเลขาจากหนังสือเพื่อศึกษาส่วนประกอบของพระราชหัตถเลขาฉบับจริงที่ไม่สามารถค้นหาได้จากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จากรูปจะเห็นว่าพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ที่ปรากฏในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านประกอบด้วย วันที่ ที่ทรงพระราชนิพนธ์ คือ วันพุธ ที่ ๒๗ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ ระบุสถานที่ที่ทรงพระราชนิพนธ์ ณ เรือมหาจักรี โดยผู้รับคือ “ลูกหญิงน้อย” และในรูปที่ 4.4 แสดงหน้าสุดท้ายของพระราชหัตถเลขาฉบับดังกล่าว ปรากฏพระปรมาภิไธยในฐานะผู้เขียนว่า จุฬาลงกรณ์ ป.ร.

รูปที่ 4.3 พระราชกฤษฎีกาฉบับที่ 1 หน้าแรก
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 1

รูปที่ 4.4 พระราชกฤษฎีกาฉบับที่ 1 หน้าสุดท้าย
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 1

ลักษณะอีกประการหนึ่งของสื่อพระราชหัตถเลขาที่ผู้วิจัยสังเกตพบคือ สื่อพระราชหัตถเลขาเป็นสื่อการเขียนที่มีสื่อคำพูดเป็นสาร กล่าวอีกนัยคือสื่อคำพูดที่ใช้ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยการเล่า ได้กลายมาเป็นสารในสื่อการเขียน สิ่งนี้ย่อมทำให้การสื่อสารในพระราชหัตถเลขาสามารถถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ แทนการพูดได้ ผู้สร้างเนื้อหาหรือผู้เขียนสามารถจะอธิบาย ขยายความได้มากเท่าที่ตนต้องการโดยปราศจากข้อจำกัดด้านปริมาณ ซึ่งแตกต่างจากสื่อโทรเลข ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีมาถึงมกุฎราชกุมาร ที่ไม่สามารถเขียนได้มากเพราะลักษณะของสื่อโทรเลขไปจำกัดลักษณะของสารในด้านปริมาณ ลักษณะเช่นนี้ทำให้เนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาประกอบไปด้วยเรื่องราวต่าง ๆ มากมายหลากหลายประเด็น ทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองหรือสถานที่, ประเด็นด้านวัฒนธรรม ความ เป็นอยู่ของผู้คนในแต่ละที่ อันประกอบด้วยลักษณะการประกอบอาชีพ , อาหารการกิน , ลักษณะที่อยู่อาศัย , ประเด็นด้านภูมิศาสตร์ ทั้งลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และลักษณะพืชพรรณธรรมชาติของแต่ละพื้นที่ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าลักษณะของเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาเป็นเนื้อหาที่มีปริมาณมาก ถ่ายทอดในลักษณะของการเป็นบันทึกส่วนพระองค์ที่แทรกด้วยสารคดีอย่างแยบยล

นอกจากสื่อพระราชโทรเลขแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงส่งไปรษณียบัตรมายังเจ้านายพระองค์อื่น ๆ ไปรษณียบัตรที่ทรงมีถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แสดงให้เห็นได้ชัดว่าคุณลักษณะของสื่อพระราชหัตถเลขา กับสื่อไปรษณียบัตรกำหนดลักษณะของเนื้อหาได้แตกต่างกัน ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงปริมาณเนื้อหาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายทอดลงในสื่อทั้งสองประเภท แม้ว่าจะเป็นเนื้อความเรื่องเดียวกัน รูปที่ 4.5 แสดงไปรษณียบัตรที่ทรงมีถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และรูปที่ 4.6 ด้านล่างแสดงให้เห็นเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อไปรษณียบัตร ที่ทรงมีถึงสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เรื่อง ภูเขาในเมืองฟลอเรนซ์ จะเห็นได้ว่าด้วยข้อจำกัดด้านขนาดของสื่อไปรษณียบัตร ทำให้เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่อง

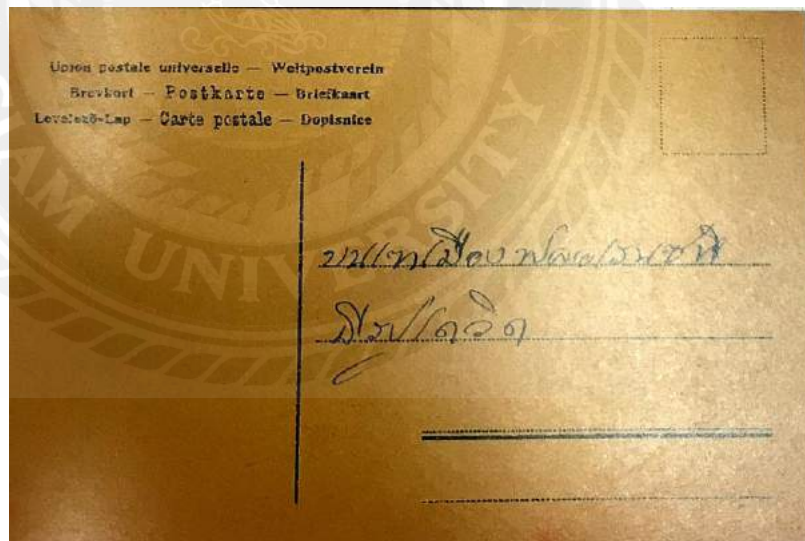
ดังกล่าว ถูกถ่ายทอดได้เพียงข้อความ 1 ประโยค ว่า “บนเขาเมืองฟลอเรนซ์นี้มีรูปเดวิด”

ดังรูป

รูปที่ 4.5 ไปรษณียบัตรด้านหน้า

ที่มา : หนังสือ ให้ดำรงครึ่งไกลบ้าน

รูปที่ 4.6 ไปรษณียบัตรด้านหลัง

ที่มา : หนังสือ ให้ดำรงครึ่งไกลบ้าน

ผู้วิจัยได้สังเกตลักษณะของเนื้อหาเรื่อง ภูเขาในเมืองฟลอเรนซ์ ซึ่งปรากฏในสื่อพระราชหัตถเลขานับที่ 17 ในคืนลำดับที่ 56 พบว่าลักษณะของเนื้อหา

ความแตกต่างกัน กล่าวคือ มีการบรรยายที่ละเอียดกว่า โดยเนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขา มีข้อความดังนี้

“...พอทำงานแล้วเสร็จอยากจะโดดออกไปทันที จึงตกลงпенอันไปเที่ยวตากแดดตามบุญตามกรรมได้ใช้รถโมเตออร์ไถงมาตั้งแต่เช้าแล้ว เวลานี้ก็ใช้โมเตออร์ขับมันเรื่อยไปในถนนแล้วเลยไปคอลลีดียานตี ซึ่งเป็นเขานอกเมือง เป็นที่เขาไปเที่ยวดูภูมิประเทศเมืองฟลอเรนซ์ อย่างเดียวกันกับกาเลนชเบคที่เมืองเวียนนา แต่ที่นี้เป็นต่อที่ใกล้แลงมากกว่า เมืองฟลอเรนซ์อยู่ในห้วงเขาซึ่งเป็นที่ไม่สู้กว้าง บ้านเรือนตีกรวมพอเต็มห้วงเขา ออกจะล้น ๆ ที่จริงห้วงเขาลึกเข้าไปก็ยังมีที่กว้าง แต่มันห่างไกลธูระค้าขายไปจึงได้เข้ามาจุกกันอยู่ในชอกแคบ เมืองในอิตาลีแต่ก่อนมามีกำแพงทั้งสิ้น แต่บ้านเรือนคนมากขึ้นก็รื้อกำแพงเสียทั้งที่เยนัวแลที่นี้ เหลือไว้แต่ประตูบ้าง เมืองโรมยังมีกำแพงอยู่ดีมากกว่าเมืองอื่น แต่ถึงจะมีกำแพงก็ไม่คุ้มซังอะไรได้ ถ้าข้าศึกเข้ามาได้ถึงเขาเป็นเสียเมือง ยิงได้ง่ายตายเพราะเปนเขาล้อมสองด้าน เขาที่ขึ้นไปนี้เฉพาะอยู่ริมแม่น้ำคนละปากกันกับเมือง แลเห็นแม่น้ำทั้งสองข้าง เมืองอยู่กลางงามดินนัก ที่สนามบนลานเขามีรูปเดวิดหล่อ เป็นคอปี่ของรูปศิลาที่เก็บในมิวเซียมเหมือนกับหัวที่เรามีอยู่นั้น...”

จากข้อความที่คัดมานี้จะพบว่า ในพระราชหัตถเลขาจะมีการให้รายละเอียดของภูเขาในเมืองฟลอเรนซ์ และผู้เขียนได้ใส่ข้อความเชิงพรรณนาเกี่ยวกับสถานที่ลงไปด้วย ซึ่งแตกต่างจากไปรษณียบัตรที่มีเพียงข้อความบอกว่าเป็นสถานที่ใดและมีอะไร

นอกจากองค์ประกอบด้านสื่อและสารซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างความหมายของบทพระราชหัตถเลขาแล้ว องค์ประกอบการสื่อสารอื่น ๆ ก็มีความสำคัญเช่นกัน เพราะในการสร้างความหมายในพระราชหัตถเลขาต้องใช้องค์ประกอบการสื่อสารตัวอื่น ๆ มาประกอบการสร้างความหมายเช่นกัน

องค์ประกอบด้านบริบทในการสร้างความหมายในพระราชหัตถเลขา

ในการสร้างความหมายในรูปแบบพระราชหัตถเลขา เวลานั้นว่าเป็นบริบททางการสื่อสารที่สำคัญและมีผลต่อการสร้างความหมายอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความหมายในระดับนี้เป็นการสร้างความหมายในรูปแบบของจดหมาย เวลาถือเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญที่ถูกกำหนดไว้ในจดหมาย ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นว่าองค์ประกอบที่พระราชหัตถเลขามีอย่างหนึ่งคือการระบุเวลา ซึ่งในที่นี้ปรากฏในรูปแบบของวันที่ กล่าวคือในพระราชหัตถเลขาทุกฉบับจะขึ้นต้นด้วยวันที่ที่ทรงพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาขึ้น และอย่างที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วว่าพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับมีความยาวมาก เนื่องจากพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์โดยใช้เวลาหลายวันต่อฉบับ ส่งผลให้ในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับจะปรากฏวันที่หลายวันที่ด้วยกัน ตัวอย่างเช่น พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ที่มีความยาวทั้งสิ้น 8 คืบ จะปรากฏวันที่ที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ทั้งสิ้น 8 วัน ได้แก่ วันพุธที่ 27 มีนาคม , วันพฤหัสบดีที่ 28 มีนาคม , วันศุกร์ที่ 29 มีนาคม , วันเสาร์ที่ 30 มีนาคม , วันอาทิตย์ที่ 31 มีนาคม ร.ศ. 125 , วันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 126 , วันที่ 2 เมษายน ร.ศ. 126 และวันที่ 3 เมษายน ร.ศ. 126 ตามลำดับ

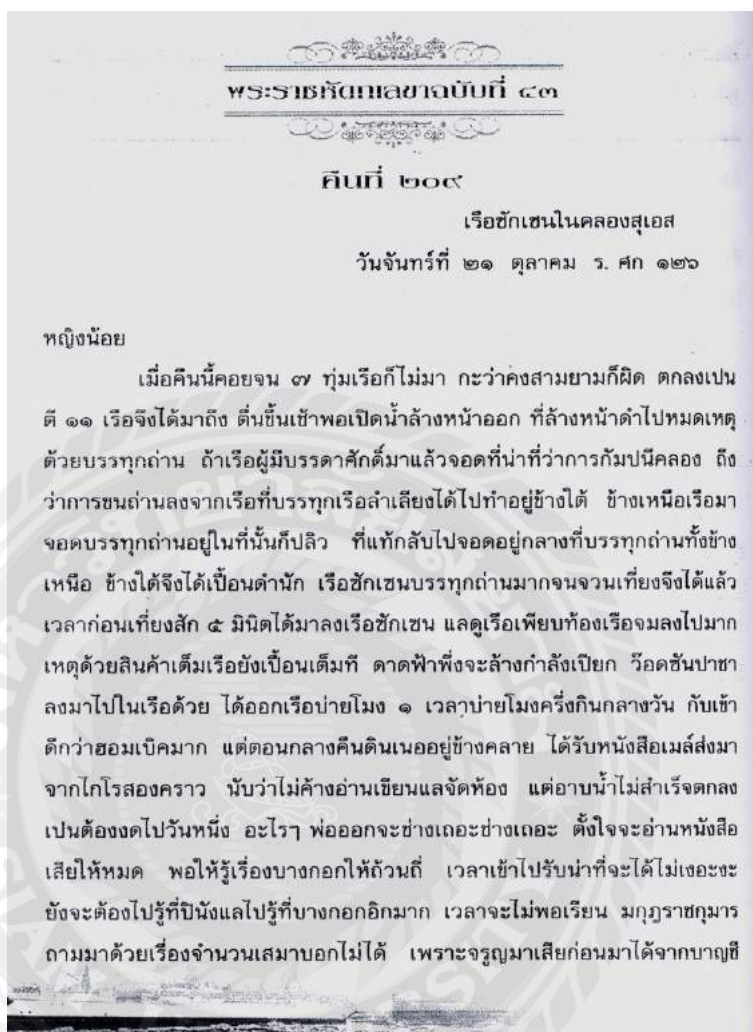
นอกจากมิติด้านเวลาจะปรากฏในรูปแบบของวันที่ในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับแล้ว ผู้วิจัยยังพบมิติด้านเวลาในอีกลักษณะกล่าวคือ การเล่าเรื่องตามลำดับของเวลา อย่างที่ได้อธิบายไว้แล้วว่าพระราชหัตถเลขาเป็นการสื่อสารเรื่องราวที่เป็นส่วนตัว ไม่เกี่ยวกับราชการบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้การสื่อสารในรูปแบบนี้เพื่อเขียนบันทึกประจำวันเพื่อบอกเล่าให้แก่สมเด็จพระน้องนางจากการสังเกตวิธีการเล่าเรื่องของพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ ผู้วิจัยพบลักษณะของการเล่าเรื่องที่เป็นไปตามลำดับเวลา โดยจะเริ่มต้นจากการบอกเล่าเรื่องบรรทมในคืนก่อนตามมาด้วยเหตุการณ์ในเวลาเช้า ต่อด้วยเวลากลางวัน เวลาเย็น และเวลากลางคืน แม้ว่าพระองค์จะบันทึกเรื่องราวในแต่ละวัน ณ เวลากลางคืนก็ตาม แต่จะทรงบรรยายเริ่มต้นตั้งแต่กิจกรรมแรกของวันเรื่อยไปตามลำดับของเวลา สิ่งนี้ส่งผลให้พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับมีลักษณะเป็นบันทึกกิจวัตรส่วนพระองค์ตามลำดับเวลาแต่ละ

วัน ตัวอย่างเช่นในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 15 คืบลำดับที่ 51 ขณะประทับ ณ แครนด์ไฮเตล เมืองเวนิส วันพฤหัสบดีที่ 16 พฤษภาคม มีลำดับการเล่าเรื่องตามเวลาดังต่อไปนี้

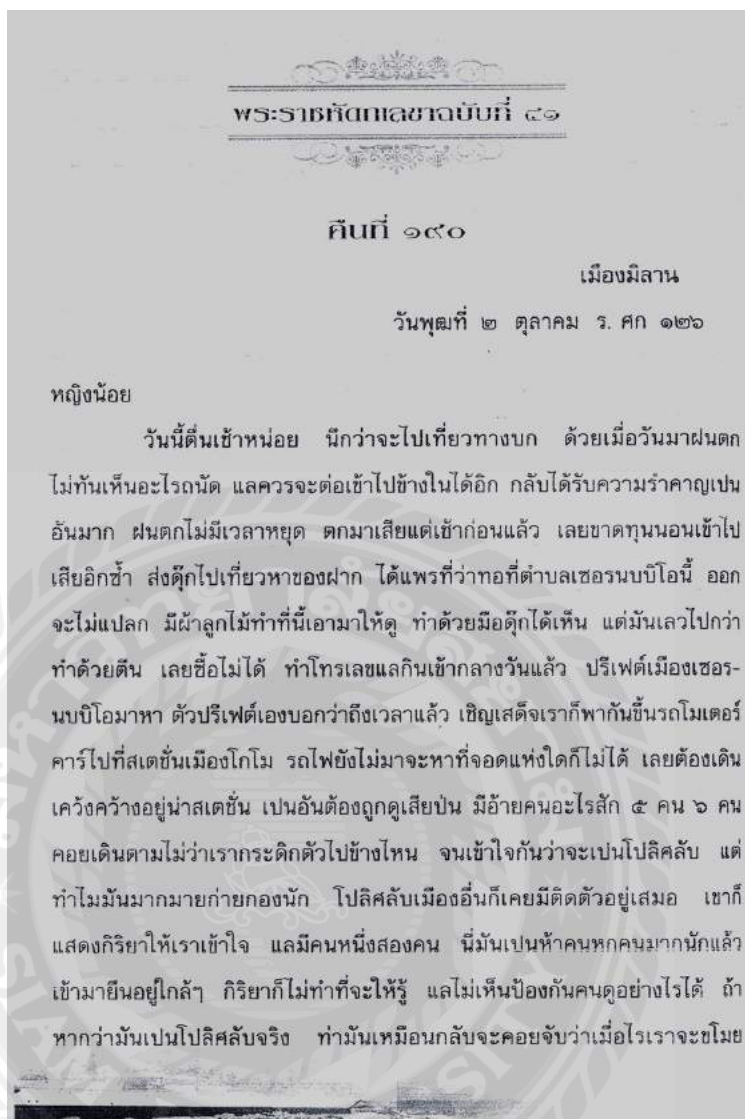
1. บอกเล่าเรื่องบรรทมในคืนก่อน ดังข้อความว่า “เมื่อคืนนี้วงนอนเต็ม ที่เหนื่อยอ่อน เวลานอนถึงตัวเบาโหยง ๆ หล่นผอยหลับไป ตื่นครู่หนึ่งครู่หนึ่งสักสามครั้ง หลับแปดชั่วโมงบริบูรณ์.....”
2. ลำดับต่อมาบรรยายถึงเหตุการณ์กลางวัน ดังข้อความว่า “ตุ๊กออฟเยนัวมารับไปกินกลางวัน จำนวนคนก็เหมือนอย่างเลี้ยงค่ำ ดัชเชสแกรีนน้ำชาแถบข้างเรา คุณท้าวรินข้างหนึ่ง มีกล้วยไม้ช่อใหญ่ยาวไม่เคยเห็น.....”
3. เสร็จจากอาหารกลางวัน ทรงกลับไปยังห้องนั่งเขียนหนังสือ จนเวลาบ่าย 2 โมงครึ่ง ตุ๊กออฟเยนัวมารับไปดูมอนิเมนต์รูปตุ๊กออฟเยนัวบิดาตุ๊กพระองค์นี้ ดังข้อความว่า “จนบ่าย 2 โมงครึ่ง ตุ๊กออฟเยนัวมารับ ไปลาเจ้านายผู้หญิงแลเด็กแล้วขึ้นรถกับตุ๊ก มาแวะดูมอนิเมนต์รูปตุ๊กออฟเยนัวบิดาตุ๊กคนนี้ ซึ่งอยู่ในสนามสวนดอกไม้ กลางสี่กั๊กถนน เป็นรูปขี่ม้าในสนามรบ กำลังม้าถูกปืนจะล้มชวนลง ตุ๊กกำลังขี่ดาบเร่งทหารงามแปลกเต็มที ในกรที่จะทำรูปนี้ว่าต้องขี่ม้าถึงสามตัว เพื่อจะให้ช่างเห็นว่าม้าจะตายนั้นเป็นอย่างไร”
4. เมื่อบรรยายจบเรื่องการดูรูปปั้นตุ๊กออฟเยนัว ทรงบรรยายต่อถึงลักษณะของเมืองตุริน การแทรกการบรรยายในลักษณะนี้ ผู้วิจัยมองว่าเป็นส่วนที่เป็นงานเขียนสารคดีอย่างหนึ่ง บรรยายเมืองตุริน แล้ววกกลับมาที่กิจกรรมในช่วงบ่ายที่เมืองตุริน
5. ลำดับต่อมาคือ “ไปขึ้นรถกินเช้าที่สเตชันเบรสเซียว”

6. จากนั้นเสด็จมายังเมืองที่มียูนิเวอร์ซิตีโบราณ ในเวลาก่อน 2 ยาม
เสด็จโดยเรือคอนโดเลอมา มาถึงไฮเตล
7. กล่าวจบบันทึกของวัน ดังข้อความว่า “เรื่องเมืองเวนิสนี้ ขอรับไว้ยังไม่กล่าวที่หนึ่ง เพราะวงเหลือประมาณ บอกให้เขียนหนังสือ บรีด
เสียหลายครั้งแล้ว ขอบอกแต่ว่าวันนี้ได้รับหนังสือหนังสือของลูกซึ่ง
พ่อคอยหนักหนา ชั่วแต่อ่านหนังสือก็กินเวลาเข้าไปเสียมากแล้ว จึง
ต้องขอจบเท่านั้นที่....”

ลำดับต่อมาของบริบททางการสื่อสารคือมิติด้านสถานที่ (place) มิติ
ด้านสถานที่ถือเป็นบริบทที่กำหนดลักษณะของเนื้อหาอย่างชัดเจน เหตุเพราะว่าการ
สื่อสารในลำดับนี้เป็นการสื่อสารผ่านพระราชหัตถเลขาที่เกิดจากการเสด็จต่างประเทศ
นั่นหมายความว่าเรื่องราวที่จะถูกบันทึกลงในพระราชหัตถเลขาย่อมเกี่ยวข้องกับสถานที่
ต่าง ๆ ที่เสด็จ ถึง หากพิจารณาที่ตัวสื่อ ผู้วิจัยพบว่ามิติด้านสถานที่นั้นผูกติดอยู่กับสื่อ
พระราชหัตถเลขาหรือจดหมายเช่นเดียวกับมิติด้านเวลา ด้วยธรรมเนียมในการเขียน
จดหมายที่ต้องระบุสถานที่ของผู้เขียน ในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับก็เช่นเดียว ที่
ผู้สร้างสารได้บันทึกสถานที่ ณ ขณะที่เขียนจดหมายแต่ละฉบับ จากการศึกษาพระ
ราชหัตถเลขาทั้ง 43 ผู้วิจัยพบว่าสถานที่ที่ถูกระบุไว้ในพระราชหัตถเลขามีอยู่ 2 ลักษณะ
ด้วยกัน คือ สถานที่ที่เป็นพาหนะขณะอยู่ระหว่างการเดินทาง และสถานที่ที่เป็นที่
ประทับเมื่อเสด็จ ถึงเมืองต่าง ๆ ทั้งนี้ในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับจะระบุสถานที่ไว้
ณ ตำแหน่ง บนขวาของหน้ากระดาษ รูปที่ 4.7 แสดงให้เห็นการระบุสถานที่ไว้ในพระ
ราชหัตถเลขาทั้ง 2 ลักษณะ โดยภาพแรกเป็นสถานที่ที่เป็นเรือที่ทรงโดยสารเสด็จ
ปรากฏอยู่ในตอนต้นของพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 43 บริเวณด้านขวาส่วนบนของพระ
ราชหัตถเลขา ระบุสถานที่ไว้คือ “เรือซึกเซนในคลองสุเอซ” และรูปที่ 4.8 แสดงพระ
ราชหัตถเลขาฉบับที่ 41 ระบุสถานที่บริเวณด้านขวาส่วนบนของพระราชหัตถเลขา
เช่นกัน โดยระบุสถานที่ที่ประทับคือ “เมืองมิลาน”

รูปที่ 4.7 พระราชหัตถเลขาที่แสดงสถานที่ เรือชักเซน
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 3

รูปที่ 4.8 พระราชหัตถเลขาที่แสดงสถานที่ เมืองมิลาน

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 3

นอกจากมิติด้านสถานที่จะผูกติดเป็นส่วนหนึ่งกับเนื้อหาของสารแล้ว จากการศึกษาเนื้อหาของพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบว่ามิติด้านสถานที่ยังเป็นตัวกำหนดความสั้น – ยาวของเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ เช่น พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 8 ในคืนลำดับที่ 31 อันเป็นคืนสุดท้ายที่จะประทับบนเรือชักเชนก่อนถึงเมืองเยนัว ในตอนต้นพระราชหัตถเลขาทรงบรรยายว่าต้องการที่จะเขียนจดหมายฉบับนี้ให้เสร็จก่อนที่จะถึงเมืองเยนัว เพื่อที่ว่าเมื่อถึงเมืองเยนัวจะได้เป็นการเริ่มต้นฉบับใหม่ ด้วยเหตุนี้ส่งผลให้พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 8 มีความยาวของวันเพียงแค่วัน 1 คืน ตามระยะเวลาที่ทรง

ประทับอยู่บนเรือชักเซนที่ออกจากเมืองเนเปอลไปสู่มืองเยนัว และหลังจากนั้นจะทรงเสด็จ ฯ โดยพาหนะประเภทอื่น ๆ เพราะเป็นการเดินทางทางบก ไม่ใช่ทางทะเล จากการพิจารณาพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ ผู้วิจัยยังคงพบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นภายในเรือชักเซน โดยเป็นเหตุการณ์ของงานเลี้ยงอาหารค่ำบนเรือ และจากพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า นอกจากพระองค์ทรงสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ แก่เจ้านายแล้วยังทรงจัดให้มีการส่งของกลับมายังกรุงเทพ ฯ เป็นระยะ ๆ เช่นในตอนท้าย ทรงบรรยายว่าได้จ้างนายมุ่ยเขียนรูปห้องประทับบนเรือชักเซน แล้วจะไปหากรอบใส่ที่เมืองเยนัว แล้วจะรีบส่งกลับไปทีกรุงเทพ ฯ มิติด้านสถานที่ที่กำหนดลักษณะของเนื้อหาสารดังที่ได้กล่าวส่งผลให้พระราชหัตถเลขาฉบับนี้มีความยาวเพียง 2 หน้ากระดาษ (ขนาดตามฉบับหนังสือ) เท่านั้น

นอกจากบริบทด้านสถานที่ที่กำหนดความยาวของเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่าบริบทด้านสถานที่ยังเป็นตัวกำหนด “ความสมบูรณ์ของเรื่องไกลบ้าน” ความสมบูรณ์ของเรื่องไกลบ้านในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง การสร้างเนื้อหาของพระราชหัตถเลขาให้เข้ากับชื่อเรื่องว่า “ไกลบ้าน” เพราะถึงแม้ว่าพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีมายังสมเด็จพระที่นั่งน้อย จะเป็นการสื่อสารส่วนพระองค์ ก็ทรงทราบและมีพระราชดำริให้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม โดยใช้ชื่อว่า “ไกลบ้าน” เมื่อเป็นเช่นนี้ จะเห็นว่ามีมิติด้านสถานที่ที่ความใกล้ – ไกลของผู้สร้างเนื้อหา กับ บ้าน ซึ่งหมายถึงประเทศสยามนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ข้อความในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 43 ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในคืนลำดับที่ 225 ซึ่งเป็นคืนสุดท้ายของการเสด็จ ฯ ยุโรปครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าบริบทด้านสถานที่ที่มีความสำคัญ และมีผลต่อความสมบูรณ์ของเรื่อง “ไกลบ้าน” โดยได้ระบุไว้เป็นสาเหตุข้อที่ 2. ที่ต้องจบพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ไว้เพียงเท่านี้ เพราะวาระทางที่กำลังเสด็จ ฯ กลับมายังประเทศสยามนั้นไกลสุดเพียงแค่นี้ ซึ่งสถานที่ ณ ขณะนั้นคือ นอกเกาะหมาก เพราะหากเมื่อถึงเกาะหมากแล้ว ก็จะไม่สามารถเรียกว่าไกลบ้านได้ รูปที่ 4.9 ด้านล่างนี้แสดงให้เห็นข้อความส่วนหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 43 ดังรูป

มีที่หมายว่าแห่งนั้นจะจัดการรับรอง หากไม่เราจะเป็นผู้เคลื่อนคลาศเวลานัดให้
เขาคอยค้างอยู่เป็นนิจ

หนังสือฉบับนี้เป็นฉบับหลังที่สุด ซึ่งจำจะต้องจบด้วยเหตุดังจะกล่าว
ต่อไป (๑) ตั้งแต่แรกที่ไดลงมือเขียน ตั้งใจเสียแล้วว่าจะไม่พูดถึงราชการ
อย่างหนึ่งอย่างใดเลย ถ้าจะเขียนต่อไปจากเกาะหมากจะต้องกลายเป็นพูดถึง
ราชการไปเสียแล้ว (๒) หนังสือนี้ให้ชื่อว่า “ไกลบ้าน” เมื่อถึงเกาะหมากแล้ว
จะเรียกว่าไกลบ้านไม่ได้ ถ้าขึ้นฝั่งไปหน่อยก็ถึงเมืองเราเสียแล้ว ถ้าเขียนก็เป็น
ไม่คงตามชื่อว่าไกลบ้าน (๓) ลูกผู้ซึ่งเป็นตัวผู้ที่จะรับหนังสือก็จะได้พบกันในวัน
นี้ เมื่ออยู่ด้วยกันทำไมจะเขียนหนังสือถึงกันเล่า เหตุผลทั้งปวงมาประชุมพร้อม
กันว่าต้องหยุดเขียนหนังสือในวันนี้

มีผู้เขามักถามว่าไปยุโรปเห็นอย่างไรบ้าง คำถามอันนี้ก็มีทางตอบหลาย
อย่าง ตามน้ำใจผู้ใดซึ่งชอบทางใด ฤฯได้ใส่ใจในเรื่องอะไร แต่ใจพ่อเองมันแล
กว้างๆ มากไป เห็นว่าประเทศยุโรป ว่าโดยภูมิพื้นแผ่นดิน มันหมดดีเสียแล้ว
ไม่มีอะไรดีต่อไปอีก จะว่าที่เรือสวนไร่นาป่าไม้ไร้หญ้าได้ทำแล้วเต็มภาคภูมิ

รูปที่ 4.9 ข้อความระบุเหตุของการยุติพระราชหัตถเลขา

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 3

นอกจากบริบทด้านเวลาและสถานที่แล้ว บริบทของการสื่อสารใน
รูปแบบพระราชหัตถเลขาก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่กำหนดรูปแบบของเนื้อหา ทั้งนี้เรื่องบริบทของ
การสื่อสารนี้ รองศาสตราจารย์ อวยพร พานิช (อ้างแล้ว, 2559) ได้ให้ความเห็นว่าการ
สื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขานี้จัดเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล และเป็นการสื่อสาร
ที่พ่อมีมายังลูก ลักษณะของเนื้อหาย่อมน่าจะ “ไม่เอาเรื่องหนักใจมาพูดกับลูก” ผู้วิจัยมี
ความเห็นสอดคล้องกับสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าว เพราะจากการพิจารณาลักษณะเนื้อหาใน
พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ ผู้วิจัยพบว่าผู้สร้างสารได้ใช้ภาษาที่แสดงให้ฝ่ายผู้รับสาร
เกิดความรู้สึกสบายใจ ไม่เป็นกังวล โดยส่วนที่ชัดเจนที่สุดที่สนับสนุนข้อสังเกตดังกล่าว
ของผู้วิจัยคือข้อความลงท้ายที่อยู่ในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขณะ
ประทับในเรือกลางทะเล ที่ความสะดวกสบายอาจไม่เท่ากับประทับ ณ สถานที่ในแต่ละ
ประเทศ ก็ปรากฏข้อความที่ยืนยันความสะดวกสบาย ไม่ให้ฝ่ายผู้รับรู้สึกเป็นห่วง รูปที่
4.10 แสดงข้อความลงท้ายในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 8 ขณะประทับบนเรือชักเชน มี
ข้อความลงท้ายว่า “ขอลาอีกครั้งในการที่จะขึ้นบก นับว่าเป็นไกลออกไปอีก ขอฝาก

ความคิดถึงแก่บรรดาผู้ที่พ่อมีความรักใคร่ทุกคน ขอให้มั่นใจว่าพ่อมีความสุขสบายขึ้นกว่าแต่ก่อน” ดังรูป

ขอลาอีกครั้งหนึ่งในการที่จะขึ้นบก นับว่าเป็นไกลออกไปอีก ขอฝากความคิดถึงแก่บรรดาผู้ที่พ่อมีความรักใคร่ทุกคน ขอให้มั่นใจว่าพ่อมีความสุขสบายขึ้นกว่าแต่ก่อน

จุฬาลงกรณ์ ป.ร.

รูปที่ 4.10 ข้อความแสดงความคิดถึงของผู้เขียน

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 1

นอกจากการใช้ภาษาที่ไม่ก่อให้เกิดความไม่สบายใจแก่ผู้รับแล้ว บริบทการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เกิดขึ้น ยังส่งผลให้ลักษณะของการใช้คำเรียกพระนามเจ้านายหรือบุคคลต่าง ๆ มีลักษณะเป็นพระนาม หรือชื่อล้ารอง ซึ่งผู้อ่านต้องมีบริบทร่วมกันในเรื่องของการเรียกขานชื่อนี้ จึงจะสามารถเข้าใจความหมายได้ สิ่งนี้ส่งผลให้เมื่อพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับถูกแปลงมาสู่หนังสือเล่มนี้ จึงจำเป็นต้องมีเชิงอรรถเพื่ออธิบายพระนาม และชื่อของบุคคลที่ถูกกล่าวถึง ผู้วิจัยจะอธิบายในบทต่อไป แต่ในบทนี้ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างให้เห็นลักษณะของการใช้ภาษาในการกล่าวถึงบุคคลอื่น ๆ ในพระราชหัตถเลขา ตัวอย่างเช่น ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ผู้สร้างสารได้ใช้คำว่า “แม่เล็ก” เพื่อใช้แทนสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ , ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 2 กล่าวถึง “มิสเตอแลมมิสซิสแอนเดอชัน” ซึ่งมิสเตอแอนเดอชันคือผู้ที่ดำรงตำแหน่งกงสุลเยเนอราลสยามที่เมืองสิงคโปร์ หรือแม้กระทั่งการกล่าวถึงชื่อสถานที่ที่ไม่ได้เรียกกันโดยทั่วไป เช่น สถานที่ที่ทรงพระราชหัตถเลขาในคืนลำดับที่ 10 ณ “บ้านจักรพงษ์เมืองปิ้ง” แท้ที่จริงแล้วเป็นบ้านของพระยารัชฎานุประดิษฐที่เกาะหมาก และเคยใช้รับ

เสด็จสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ จึงเรียกบ้านหลังนั้นว่า “บ้านจักรพงษ์” เป็นต้น

จากที่วิเคราะห์มาทั้งหมดสามารถสรุปการสื่อสารในรูปแบบที่ 1 ของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านได้ว่าเป็นการสื่อสารในบริบทของการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยผ่านสื่อพระราชหัตถเลขาหรือจดหมาย ระหว่างผู้ส่งสารคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มายังผู้รับสารคือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนพิษณุโลกประชานาถ เนื่องจากเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ผู้กระทำการสื่อสารทั้งสองฝ่ายสื่อสารกันด้วยภาษาที่สามารถเข้าใจได้ และเป็นภาษาที่ค่อนข้างมีความเฉพาะ นั้นหมายความว่าผู้กระทำการสื่อสารทั้งสองฝ่ายใช้รหัสทางการสื่อสารเดียวกัน นอกจากนี้ยังพบว่าองค์ประกอบเฉพาะของสื่อพระราชหัตถเลขา โดยเฉพาะองค์ประกอบเรื่องของเวลาและสถานที่ มีผลต่อลักษณะของเนื้อหาในพระราชหัตถเลขา กล่าวคือพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับจะต้องระบุเวลา – ในรูปแบบของวันที่ และสถานที่ของผู้ส่งหรือผู้สร้างสาร นอกจากนี้ด้วยธรรมชาติของสื่อจดหมายที่มีสื่อคำพูดเป็นสาร ส่งผลให้จดหมายสามารถถ่ายทอดความคิดของผู้ส่งสารได้อย่างมากมาย จนสามารถเติมเต็มฝั่งสาระด้านอื่น ๆ ของผู้รับสารได้ และการใช้วิธีการสื่อสารด้วยการเขียนนี้ จะทำให้ผู้รับสารได้เห็นถึงความตั้งใจและความปรารถนาดี สารทุกข์สุขต่าง ๆ ของผู้ส่งสารได้ ประกอบกับสื่อพระราชหัตถเลขาที่โดยธรรมเนียมแล้วจะต้องระบุชื่อของผู้เขียน ยิ่งทำให้พระราชหัตถเลขาบอกตัวตนของผู้สร้างได้

ไม่เพียงแต่คุณลักษณะของสื่อที่กำหนดลักษณะของเนื้อหาในพระราชหัตถเลขา ลักษณะของอัตตะของตัวสารเองที่มีลักษณะของการเป็นบันทึกประจำวัน ส่งผลให้รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับถูกถ่ายทอดออกมา โดยการลำดับช่วงเวลาในแต่ละวัน โดยมักจะเริ่มจากช่วงเวลาเช้า หลังจากนั้นนอนเรื่อยไปจนถึงเวลาเข้านอนในลักษณะที่เป็นการบันทึกกิจวัตรประจำวัน

บทที่ 5

การข้ามผ่านการสื่อสารจากพระราชหัตถเลขาสู่นั่งสื่อเล่ม

ในบทก่อนผู้วิจัยได้อธิบายลักษณะของการสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขา อันเป็นที่มาของหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ที่คนในยุคปัจจุบันได้อ่านกัน ในบทนี้ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะของการสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในรูปแบบหนังสือเล่ม แต่ก่อนที่จะอธิบายตรงจุดนี้ ผู้วิจัยขอพูดถึงที่มาของหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านอีกครั้งอย่างสังเขป ดังนี้

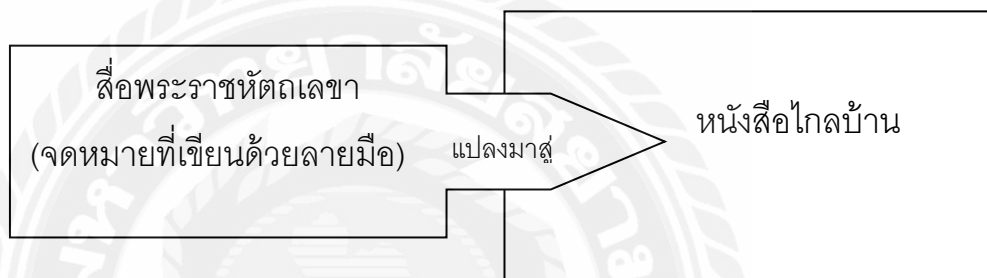
บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านที่ปรากฏในรูปแบบหนังสือเล่มในปัจจุบัน มีที่มาจากพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีถึงสมเด็จพระที่นั่งน้อย และพระราชทานพระบรมราชานุญาตมาให้ผู้อื่นได้อ่านบ้าง ครั้งเสด็จประพาสยุโรป ครั้งที่ 2 ในปี ร.ศ. 125 – 126 หรือ ช่วงปี พ.ศ. 2450 จากคำอธิบายตำนานเรื่องไกลบ้าน (อ้างถึงในไกลบ้าน , 2545) ระบุว่า ผู้ที่มีโอกาสได้อ่านพระราชหัตถเลขา นอกเหนือจากสมเด็จพระที่นั่งน้อย อันได้แก่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ รวมถึงข้าราชการบางส่วนมีความเห็นว่าพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับน่าอ่านยิ่งนัก จึงกราบบังคมทูลไปว่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขานั้น ถ้ารวบรวมพิมพ์เป็นหนังสือขึ้นสักเล่มเห็นจะเป็นประโยชน์มาก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชหัตถเลขาตอบมาว่า จะพิมพ์ก็ได้ แต่ต้องตัดความซึ่งไม่ควรโฆษณาออกเสียบ้าง เมื่อเสด็จกลับจะทรงตรวจต้นฉบับให้พิมพ์ เรียกว่าเรื่อง “ไกลบ้าน” ครั้งเมื่อเสด็จกลับคืนพระนคร มีรับสั่งว่าหนังสือเรื่องไกลบ้านควรจะพิมพ์ให้ทันจำหน่ายที่ร้านหลวง ในงานไหว้พระประจำปี ณ วัดเบญจมบพิตร ซึ่งกำหนดตรงกับวันที่ 17 ธันวาคม 2450 แต่ด้วยระยะเวลาไม่เพียงพอ จึงทำให้ต้องพิมพ์เป็นตอน ๆ (พัชรีย์ จำปา , 2555) กำหนดเอาพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งเป็นตอนหนึ่ง พิมพ์ทันจำหน่ายในงานเพียงบางตอน และทยอยพิมพ์ตอนต่อ ๆ มาจนครบ 43 ฉบับ เป็นหนังสือ 1850 หน้ากระดาษ กำหนดให้เย็บเป็นสมุดเล่มใหญ่ 4 เล่ม

จากคำอธิบายที่มาของหนังสือไกลบ้านข้างต้น จะเห็นได้ว่าการแปลงพระราชหัตถเลขาเข้าสู่หนังสือ มีผู้ที่เกี่ยวข้องมากกว่าเพียงแค่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้สร้างพระราชหัตถเลขาและสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารีในฐานะผู้รับสารพระราชหัตถเลขา กล่าวคือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังพระราชทานพระบรมราชานุญาตมาให้ผู้อื่นได้อ่านด้วย (สกุลไทยออนไลน์ , 2560) ทั้งเจ้านายและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ร่วมกันผลิตพระราชหัตถเลขาในรูปแบบหนังสือ สิ่งนี้คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับองค์ประกอบผู้กระทำการสื่อสาร กล่าวคือ ณ ลำดับของการแปลงพระราชหัตถเลขาเข้าสู่หนังสือ องค์ประกอบด้านผู้ส่งสารสามารถแยกย่อยออกได้เป็น 1.) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระองค์ทรงเปลี่ยนสถานะจากผู้สร้างสารมาเป็นบรรณาธิการ เนื่องจากพระองค์ทรงแสดงบทบาทเป็นผู้ตรวจสอบความเหมาะสมของต้นฉบับ 2.) สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์อัครราชกุมารี ผู้วิจัยมองว่าพระองค์ทรงเปลี่ยนสถานะจากผู้รับสารมาเป็นผู้อำนวยการผลิต(โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2-3) และ 3.) สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงแสดงบทบาทเป็นผู้ผลิตพระราชหัตถเลขาในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงเป็นผู้เลือกรูปภาพ , เพิ่มเติมสารบัญและเชิงอรรถ อาจกล่าวได้ว่าพระองค์เป็นผู้ที่ทำให้พระราชหัตถเลขาเปลี่ยนรูปแบบสู่สื่อหนังสือเล่มอย่างสมบูรณ์

สิ่งที่น่าสังเกตเกี่ยวกับการแปลงสื่อที่เกิดขึ้นคือการเปลี่ยนจากพระราชหัตถเลขาเข้าสู่สื่อสิ่งพิมพ์ไม่ได้เกิดหลังจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ กลับสู่พระนคร หากแต่พระองค์ทรงเห็นชอบให้เกิดการแปลงสื่อได้ตั้งแต่พระองค์ยังอยู่ระหว่างการเสด็จฯ ประพาส สิ่งนี้คือจุดที่น่าศึกษาว่าเมื่อมีเหตุให้วัตถุประสงค์ของการพระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาเพิ่มขึ้นจากการเป็นเพียงการสื่อสารระหว่างพ่อถึงลูกเป็นการสื่อสารระหว่างพ่อถึงลูกและต้องให้ผู้อื่นได้อ่านด้วย สิ่งนี้จะไปกำหนดให้ลักษณะของเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาเปลี่ยนแปลงไปเช่นไร เป็นสิ่งที่ ณ ตอนนี้อยู่วิจัยไม่สามารถหาคำตอบได้เพราะเอกสารเกี่ยวกับพระราชหัตถเลขาที่ปรากฏในปัจจุบันล้วนปรากฏใน

รูปแบบของหนังสือที่ผ่านพิจารณาความเหมาะสมของเนื้อหาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว

การเปลี่ยนแปลงต่อมาที่เกิดขึ้นเมื่อมีการแปลงพระราชหัตถเลขาที่ผู้วิจัยพิจารณาตามแนวคิด the medium is the message ของแม็คคูแลน คือสื่อพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับได้กลายมาเป็นเนื้อหาในสื่อหนังสือ ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลของสื่อหนังสือมีอิทธิพลต่อสื่อพระราชหัตถเลขา ในการแปลงพระราชหัตถเลขามาเป็นสื่อหนังสือผู้วิจัยสามารถอธิบายเป็นแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

เมื่อพระราชหัตถเลขาได้กลายมาเป็นเนื้อหาในหนังสือ อิทธิพลของสื่อหนังสือได้กำหนดให้พระราชหัตถเลขาต้องมีการเพิ่มเติมตัวบทอื่นเข้ามา จากการพิจารณาหนังสือไกลบ้านผู้วิจัยพบตัวบทที่เพิ่มเข้ามาได้แก่ สารบัญเรื่อง , สารบัญรูปภาพ , รูปภาพประกอบและเชิงอรรถ ตัวบทที่เพิ่มเติมเข้ามาถูกผสมเข้ากับตัวบทเดิมของพระราชหัตถเลขา มีลักษณะเป็นประวัติของตัวบท(paratext) ตามที่ Genette อธิบายไว้ (อ้างแล้ว , 2550) ทั้งนี้ผู้วิจัยพบคู่ปฏิบัติสัมพันธ์ที่มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงคือ ภาพถ่ายซึ่งมีรูปแบบของสื่อเป็นภาพ (visual) กับเนื้อหาซึ่งมีรูปแบบของสื่อเป็นข้อความ(text) เมื่อพิจารณาลักษณะของความสัมพันธ์เห็นว่าตัวเนื้อหาที่เป็นข้อความสามารถดำรงอยู่ได้หากปราศจากภาพถ่าย ดังจะเห็นได้จากการจัดพิมพ์ครั้งที่ 1 ที่จัดพิมพ์โดยยังไม่มีภาพถ่ายประกอบ แต่ภาพถ่ายไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองจำเป็นของอาศัยสื่อประเภทอื่นเพื่อนำเสนอ ในที่นี้คือสื่อหนังสือเล่ม ความสัมพันธ์เช่นนี้ผู้วิจัยจึงจัดเป็นความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน(commensalism) ซึ่งภาพถ่ายถูกเพิ่มเข้ามาในหนังสือเรื่องไกลบ้านจากการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 ในพ.ศ. 2466 รวมทั้งสิ้น 85 รูป การเพิ่มรูปถ่ายเข้ามาในหนังสือเป็นการแปลงสื่อรูปถ่ายให้กลายมาเป็นเนื้อหาในหนังสือ และรูปถ่ายได้รวบรวม

กับข้อความตัวอักษรร่วมกันทำหน้าที่เป็นตัวบทของสื่อหนังสือ มีลักษณะการนำเสนอคือ ใช้ภาพถ่ายประกอบกับคำบรรยายใต้ภาพ จากการพิจารณาคำบรรยายใต้ภาพประกอบ ทำให้ทราบได้ว่ารูปใดเป็นรูปทรงถ่าย และรูปใดเป็นรูปจากบุคคลอื่น โดยรูปทรงถ่ายจะมีลักษณะของการเขียนคำบรรยายว่า รูปทรงถ่าย แล้วตามด้วยชื่อของสถานที่หรือสิ่งของที่ทรงถ่าย ตัวอย่างเช่น รูปที่ 5.1 ด้านล่างนี้เป็นรูปทรงถ่ายโรงแรมที่ประทับ ณ เมืองเยนัว มีคำบรรยายใต้รูปว่า รูปทรงถ่ายสวนหน้าโฮเทล เมืองเยนัว รูปนี้ถูกแทรกไว้ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 9

รูปที่ 5.1 รูปทรงถ่ายโรงแรมที่ประทับในเมืองเยนัว
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เล่ม 1

จากการพิจารณารูปประกอบที่ใช้ในหนังสือเรื่องไกลบ้าน ผู้วิจัยสังเกตได้ว่าภาพประกอบถูกแทรกอยู่ใน 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

- 1.) แทรกอยู่ภายในเนื้อหาพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ
- 2.) แทรกอยู่ส่วนท้ายของพระราชหัตถเลขา

จากลักษณะของตำแหน่งที่อยู่ต่างกันเช่นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจะทำให้รูปภาพประกอบทำหน้าที่แตกต่างกัน โดยภาพประกอบที่ถูกแทรกอยู่ในลักษณะแรก จะทำหน้าที่เป็นตัวบทที่ให้ความกระจ่างชัดในเนื้อหาที่ผู้อ่านกำลังอ่านอยู่ ณ ขณะนั้น เพราะ

รูปประกอบจะมีความหมายที่สอดคล้องไปกับเนื้อหาของพระราชหัตถเลขาในตอนนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น รูปที่ 5.2 ด้านล่างนี้ เป็นพระบรมฉายาลักษณ์เมื่อเสด็จประพาสเมืองเวนิส ถูกแทรกไว้ในหน้าที่ 270 ในเล่มที่ 1 ซึ่งอยู่ระหว่างหน้าที่ 269 และ 271 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรพิธีกรรมที่วัดเซนต์มารโก ในเมืองเวนิส และรูปที่ 5.3 คือพระบรมรูปทรงเครื่องดอกเตอออกพลของมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ถูกแทรกไว้ในหน้าที่ 128 ในเล่มที่ 2 ซึ่งอยู่ระหว่างหน้าที่ 127 และ 129 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการที่มหาวิทยาลัยเคมบริชทูลเกล้าฯ ถวายดื่กรี้เป็นพระเกียรติยศ โดยในหนังสือหน้า 129 จะมีข้อความที่บรรยายว่าในวันนั้นได้ทรงไปถ่ายรูปที่ทรงแต่งเครื่องหมอกฎหมายตามดื่กรี้ที่ทางเคมบริชถวาย

รูปที่ 5.2 พระบรมฉายาลักษณ์ขณะเสด็จประพาสเมืองเวนิส
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 1

รูปที่ 5.3 พระบรมฉายาลักษณ์ทรงครุย
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม

สำหรับรูปที่ถูกแทรกไว้ในลักษณะที่ 2. คือแทรกไว้ที่ตอนท้ายของพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยมีความเห็นว่ารูปในลักษณะเช่นนี้มีลักษณะของตัวบทที่เป็นสหบท (co-text) ทำหน้าที่ร้อย หรือเชื่อมอารมณ์ของผู้อ่านจากพระราชหัตถเลขาฉบับหนึ่งไปอีกฉบับหนึ่ง แต่ยังคงเป็นรูปที่มีความเกี่ยวข้องกับพระราชหัตถเลขาฉบับนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น รูปที่ 5.4 เป็นภาพถ่ายถนนเมืองฮอมเบ็ค ถูกใส่ระหว่างพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 และฉบับที่ 37 ทรงพระราชนิพนธ์ ณ ขณะประทับที่เมืองฮอมเบ็ค เป็นรูปประกอบในตอนท้ายของพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 ก่อนที่จะเข้าสู่ฉบับที่ 37

รูปที่ 5.4 ภาพถ่ายถนนเมืองฮอมเบ็ค

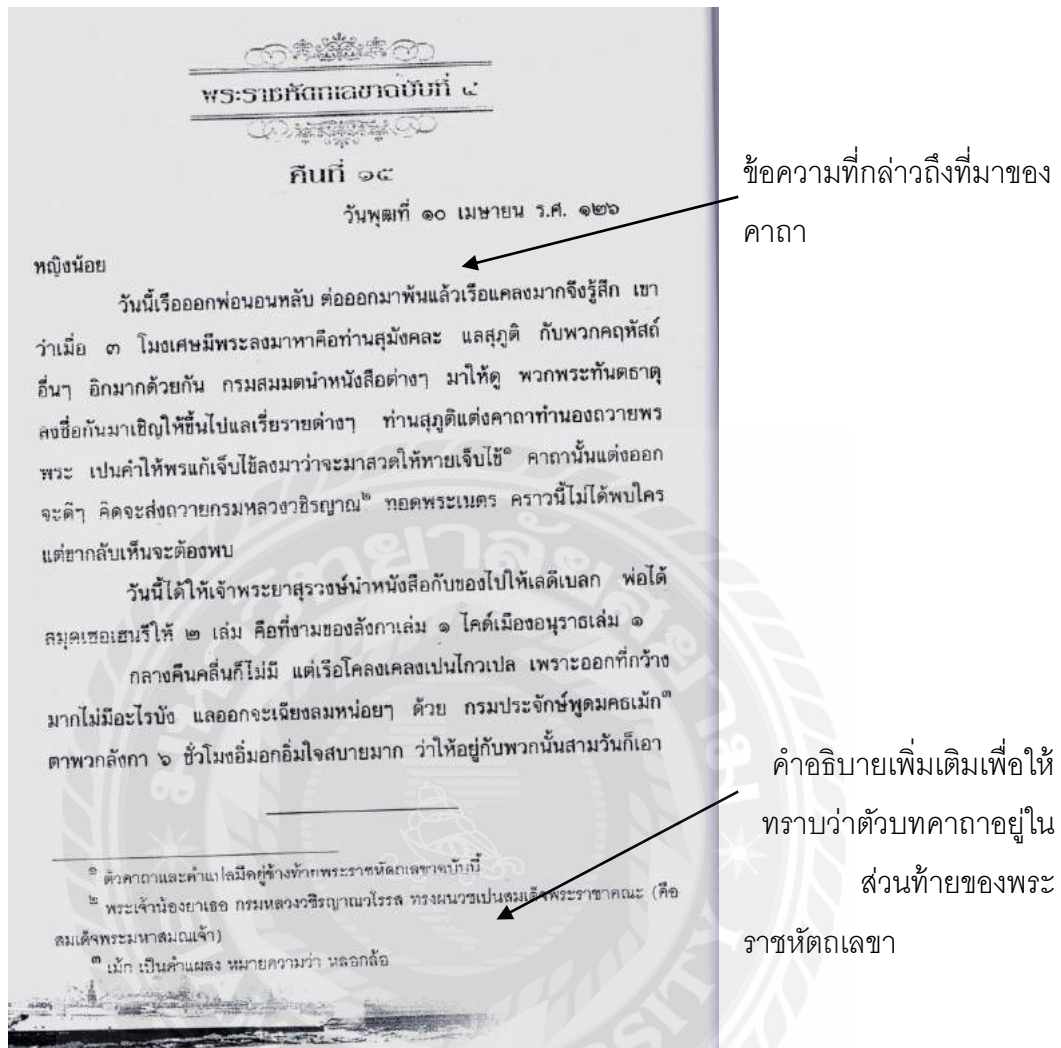
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน เล่ม 3

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างภาพประกอบและเนื้อหาแล้ว จากการสังเกตหนังสือไกลบ้านยังมีการเพิ่มเชิงอรรถซึ่งเป็นตัวบทที่มีลักษณะเป็นปรติของตัวบท (paratext) (Genette, 1979) จากการพิจารณาหนังสือเรื่องไกลบ้าน ผู้วิจัยพบลักษณะการใช้เชิงอรรถคือผู้ผลิตหนังสือได้เพิ่มเชิงอรรถไว้ส่วนล่างของหน้ากระดาษแต่ละหน้า เพื่อเป็นส่วนอธิบายความหมายของคำเพิ่มเติม ลักษณะของเชิงอรรถถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่พบได้ในหนังสือทั่ว ๆ ไป แต่การเพิ่มเชิงอรรถเข้าไปในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยมีความเห็นว่านอกจากจะเป็นการเพิ่มองค์ประกอบไปตามคุณลักษณะของสื่อแล้ว อีกประการหนึ่งเพราะเมื่อแปลงพระราชหัตถเลขามาสูหนังสือเล่ม บริบทของการสื่อสารก็จะเปลี่ยนไปจากการสื่อสารส่วนบุคคล ไปสู่การสื่อสารมวลชน ลักษณะของผู้รับสารที่เปลี่ยนไปจากผู้รับสารที่เป็นบุคคลผู้เดียวที่เจาะจง กลายเป็นผู้รับสารที่เป็นสาธารณะ มีความหลากหลายมากขึ้น “ความเป็นส่วนตัว” หรือ “เรื่องที่รู้กันเฉพาะ” จึงจำเป็นต้องขยายความเพิ่มเติมเพื่อให้ผู้อ่านที่เป็นสาธารณะที่ไม่ได้อยู่ในบริบทเดียวกับผู้สร้างสาร

สามารถเข้าใจได้ ลักษณะเช่นนี้ก็แสดงให้เห็นได้ว่าบริบทของการสื่อสารเข้ามามีบทบาทในการกำหนดลักษณะของตัวสารด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เมื่อผู้วิจัยพิจารณาคุณลักษณะของเชิงอรรถที่ปรากฏในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้าน สามารถจำแนกเชิงอรรถออกได้ดังนี้

- 1.) เชิงอรรถเพื่ออธิบายนามบุคคล ตัวอย่างเช่น ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 หน้าที 2 มีการกำกับเลขเพื่ออธิบายนามบุคคลไว้มากถึง 7 นามด้วยกัน ได้แก่ 1.) นามปรากฏในพระราชหัตถเลขา “กรมหลวงนริศ” คำอธิบายนามบุคคลคือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนริศรานุวัติวงศ์ 2.) “แม่” คำอธิบายนามบุคคลคือ พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พระมารดาของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช 3.) “พระยาบุรุษ” คำอธิบายนามบุคคลคือ พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ นพ ไกรฤกษ์ จางวางมหาดเล็ก 4.) “ตุ๊ก” คำอธิบายนามบุคคลคือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสรรพศัตรุภักดิ์ 5.) “อ้ายคนึง” คำอธิบายนามบุคคลคือ เด็กเงาะเมืองพัทลุง ทรงพระกรุณาเลี้ยงมาแต่น้อย 6.) “คุณแม่” คำอธิบายนามบุคคลคือ นายคนึงเรียกพระอรรคชายาเธอฯ ว่าคุณแม่ 7.) “หลวงศักดิ์” คำอธิบายนามบุคคลคือ หลวงศักดิ์ ม.ร.ว. ลพอรุณวงศ์ ณ กรุงเทพ นายเวรมหาดเล็ก (ในรัชกาลปัจจุบัน เปน พระยาพิพิธไธสุรย์ เป็นต้น)
- 2.) เชิงอรรถเพื่ออธิบายคำแผลง ตัวอย่างเช่น ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 2 พระองค์ทรงบรรยายลักษณะของห้องบรรทมในเรื่องชักเชน เมื่อทรงบรรยายลักษณะของผู้เขียนหนังสือทรงบรรยายว่า “มีผู้เขียนหนังสือสลักลาย”นอ” มากอันโตไม่ใช่เล็ก แต่ซึ่งเหมาะเจาะเสียจริงๆ” คำอธิบายคำแผลง นอ หมายความว่ามีความที่มีลวดลายที่ไม่จำเป็น

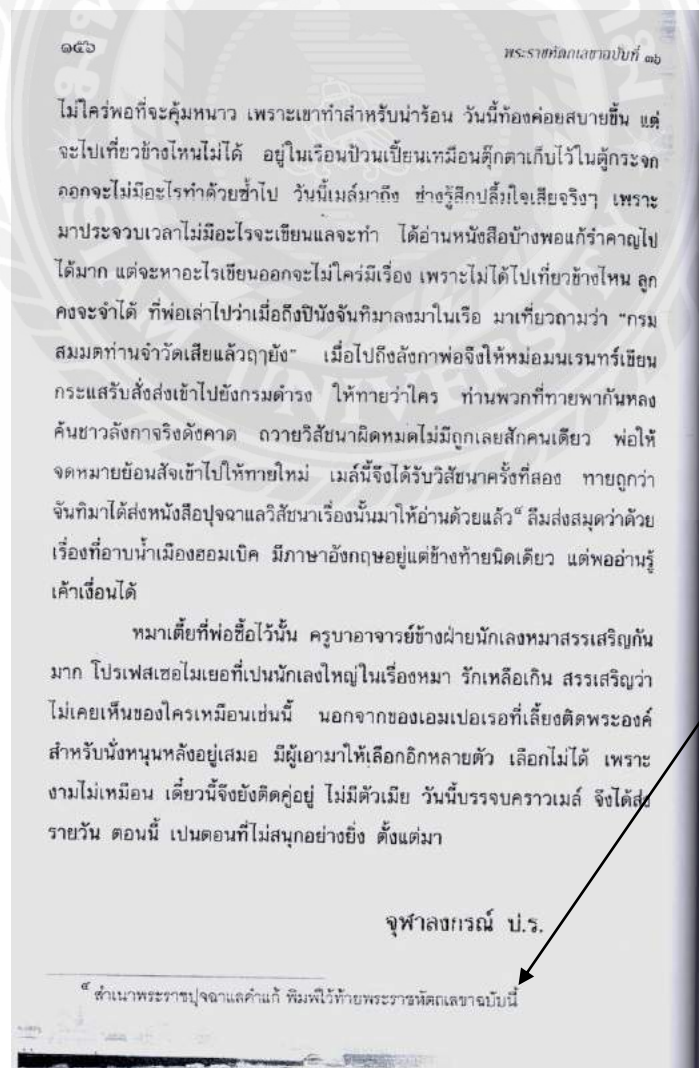
ตัวบทต่อมาที่เพิ่มเติมเข้ามา เป็นการเพิ่มเติมในลักษณะที่เป็นประวัติของ ตัวบทที่เป็นคู่ระหว่างข้อความในพระราชหัตถเลขา กับข้อความเรื่องอื่น ๆ แม้ว่าทั้งสองจะมีลักษณะรูปแบบสื่อที่เป็นข้อความตัวอักษร(text) เหมือนกัน แต่จากการพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยคิดว่าข้อความอื่นที่ใส่เข้ามาเป็นประวัติกับข้อความเนื้อหาพระราชหัตถเลขา ใน ขณะเดียวกันหากข้อความในพระราชหัตถเลขาปราศจากข้อความอื่นที่ว่านี้ ข้อความใน พระราชหัตถเลขา ก็ยังดำรงอยู่ได้ ลักษณะเช่นนี้จึงกล่าวได้ว่าข้อความอื่นที่แทรกเข้ามา ระหว่างพระราชหัตถเลขาเข้ามา มีปฏิสัมพันธ์แบบประวัติที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพใน ฐานะผู้ผลิตหนังสือใส่เพิ่มเข้าไป(allographic paratext) ไม่ได้มาจากพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในพระราชหัตถเลขา ผู้วิจัยพบลักษณะของตัว บทดังกล่าวอยู่ 2 แห่งด้วยกัน แห่งแรกเป็นคาถาพระสุภูมิแต่งถวายไชยมงคล และแปล คาถาที่พระสุภูมิแต่ง ผู้ผลิตหนังสือใส่ไว้ในท้ายพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 เหตุที่ผู้วิจัยเห็น ว่าตัวบทนี้ไม่ได้มีมาแต่พระราชหัตถเลขาซึ่งถือเป็นตัวบทแรก เพราะสังเกตได้จากพระ ราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 คืบลำดับที่ 21 ลงวันที่ไว้คือ วันอังคารที่ 16 เมษายน เป็นพระ ราชหัตถเลขาชิ้นสุดท้ายของฉบับดังกล่าว เพราะในตอนท้ายของพระราชหัตถเลขา ผู้สร้างสารได้ลงชื่อไว้ที่มุมล่างขวาตามธรรมเนียมของพระราชหัตถเลขา แต่ทั้งนี้ผู้วิจัย เข้าใจได้ว่าเหตุที่ผู้ผลิตหนังสือหยิบตัวบทดังกล่าวมาใส่ไว้ตอนท้ายต่อจากพระ ราชหัตถเลขาฉบับนี้ เพราะเนื้อความที่ปรากฏในคืบลำดับที่ 15 อันเป็นคืบแรกของพระ ราชหัตถเลขาฉบับนี้ ผู้สร้างสารได้กล่าวไว้ที่ย่อหน้าแรกถึงเหตุการณ์ที่ว่า มีพระสมณะจาก ลังกา 2 รูปลงมาหาในเรือ คือท่านสุมังคละและสุภูมิ โดยท่านสุภูมิได้แต่งคาถาท่านอง ถวายพรพระ แต่พระองค์ไม่ได้พบพระทั้ง 2 รูป แต่กรมสมมติเป็นผู้รับหนังสือไว้ แล้ว หลังจากนั้นไม่ได้กล่าวถึงคาถาดังกล่าวอีกเลย แต่ผู้วิจัยพบว่าผู้ผลิตหนังสือได้แทรก คำอธิบายไว้ว่าตัวคาถาและคำแปลมีอยู่ข้างท้ายของพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ จึงเชื่อได้ว่า ตัวคาถาและคำแปลเป็นตัวบทที่เพิ่งจะมีเพิ่มเข้ามาในสื่อหนังสือ ดังรูปที่ 5.5 ด้านล่างนี้ แสดงพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 ที่มีการกล่าวถึงคาถาดังกล่าวโดยผู้สร้างพระ ราชหัตถเลขา และคำอธิบายเพิ่มเติมที่ผู้ผลิตหนังสือใส่ไว้ในส่วนของเชิงอรรถเพื่อบอกให้ ทราบว่าตัวบทคาถาดังกล่าวอยู่ในส่วนท้ายของพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4

รูปที่ 5.5 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 4 หน้าแรก
ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เล่ม 1

ปรสิตตัวบทแห่งที่ 2 ที่ผู้วิจัยพบคือตัวบทสำเนาพระราชปุจฉา , แก้วพระราชปุจฉา, พระราชปุจฉาครั้งที่ 2 และแก้พระราชปุจฉาครั้งที่ 2 ที่ถูกแทรกไว้ท้ายพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 ซึ่งเนื้อความในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 เป็นเรื่องราวขณะประทับ ณ เมืองฮอมเบ็ค ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับตัวบทที่แทรกเข้ามาแต่อย่างใด อีกทั้งเมื่อพิจารณาวันที่ในหนังสือแก้พระราชปุจฉาครั้งที่ 1 ที่ทางสมเด็จพระยาดำรงราชานุ

ภาพส่งกลับไป ลงวันที่ 28 เมษายน ร.ศ. 126 พบว่าช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงต้นของการเสด็จ และหนังสือแก่พระราชปูลจาดครั้งที่ 2 ลงวันที่ 9 กรกฎาคม ร.ศ. 126 ตรงกับคืบลำดับที่ 105 ของการเสด็จพระพาสยุโรป ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 ซึ่งมีความยาวตั้งแต่วันที่ 30 สิงหาคม ถึง 5 กันยายนแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าตัวบทดังกล่าวถูกใส่เพิ่มเข้ามาเมื่อครั้งที่ได้ผลิตเป็นหนังสือเล่มแล้ว อีกทั้งหากพิจารณาที่ผู้รับสารของหนังสือพระราชปูลจาดก็จะพบว่าผู้รับสารคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ไม่ใช่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอซึ่งเป็นผู้รับสารพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ รูปที่ 5.6 ด้านล่างนี้แสดงหน้าสุดท้ายของพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 ที่มีข้อความเพิ่มเติมระบุว่าตัวบท สำเนาพระราชปูลจาดและแก่พระราชปูลจาดถูกใส่ไว้ในหน้าถัดไป และรูปที่ 5.7 แสดงตัวบทสำเนาพระราชปูลจาดที่ผู้ผลิตหนังสือใส่ไว้ในหน้าถัดไป ดังรูป

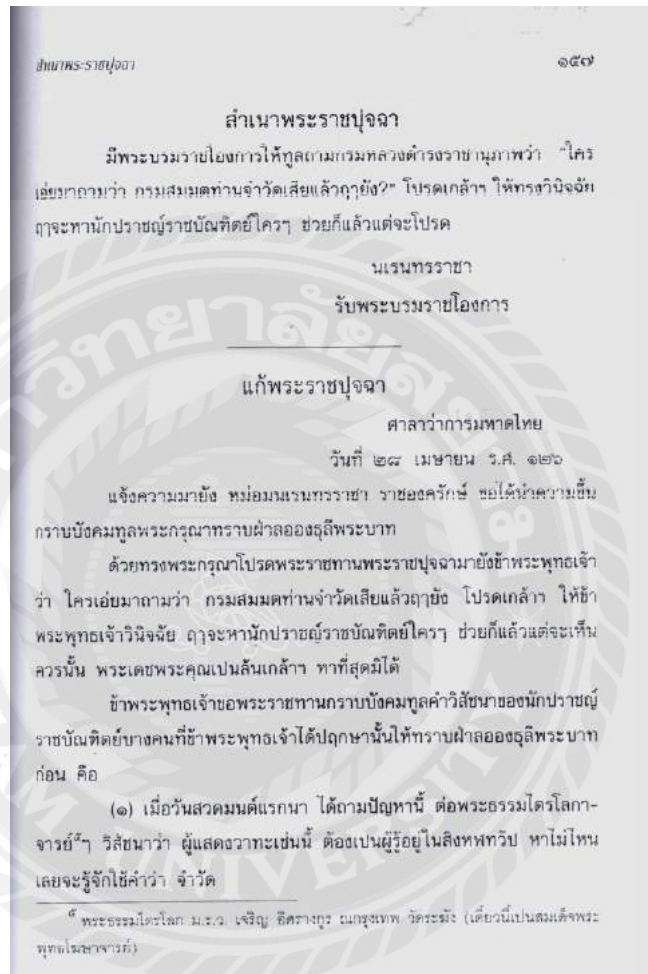

ข้อความเพิ่มเติมระบุว่าสำเนาพระราชปูลจาดและแก่พระราชปูลจาดถูกใส่ไว้ในหน้าถัดไป

รูปที่ 5.6 พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 36 หน้าสุดท้าย

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เล่ม 3

รูปที่ 5.7 สำเนาพระราชปจฉา และ แก้พระราชปจฉา

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เล่ม 3

การแปลงรูปการสื่อสารจากพระราชหัตถเลขามาสู่นหนังสือเล่ม ไม่
เพียงแต่ทำให้บทบาทของสมเด็จพระเจ้าน้องยาทรงเปลี่ยนจากผู้รับสารไปเป็นผู้ส่งสารเท่านั้น
แต่กระบวนการดังกล่าวยังทำให้เกิดผู้รับสารกลุ่มใหม่ที่เป็นสาธารณะ หากพิจารณาจาก
จำนวนเล่มที่พิมพ์ในแต่ละครั้งจะพบว่าการจัดพิมพ์ในครั้งที่ 4-6 มีการระบุจำนวนที่พิมพ์
อย่างชัดเจน คือ ครั้งที่ 4 จำนวน 1,500 ชุด ครั้งที่ 5 จำนวน 3,000 ชุด และครั้งที่ 6

จำนวน 3,000 ชุด รวมทั้งสิ้น 7,500 ชุด สำหรับการจัดพิมพ์ในสามครั้งแรกผู้วิจัยมีความเห็นว่าคงจะพิมพ์ในปริมาณที่ไม่มากไปกว่านี้ เพราะเป็นการพิมพ์เพื่อแจกสำหรับคนใกล้ชิดเท่านั้น จากลักษณะของการจัดพิมพ์นี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถเห็นลักษณะของผู้รับสารหรือผู้ที่มีโอกาสได้อ่านหนังสือเรื่องไกลบ้านเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน กลุ่มแรกคือผู้รับสารเฉพาะเจาะจง ที่ได้รับหนังสือไกลบ้านจากการแจกทั้งสิ้น 4 วาระและทั้งหมดล้วนเป็นการแจกในงานบุคคลสำคัญ ได้แก่

- 1.) งานฉลองพระชนมพรรษาพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ
- 2.) งานพระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าทิฆุฑเกล้า กรมหมื่นนเรศวโรดม
- 3.) งานพระราชทานเพลิงศพนางทองพับ พานิชพัฒน์
- 4.) งานพระราชทานเพลิงศพพลเรือเอกสันติภาพ หม่อมราชวงศ์ประจักษ์ศิลปาคม

เมื่อพิจารณาผู้ที่ได้รับหนังสือแจกในวาระดังกล่าว ผู้วิจัยมองว่าต้องเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้และถือเป็นชนชั้นนำในสังคมสมัยนั้น กลุ่มที่สองคือผู้รับสารจากการซื้อหนังสือจากการพิมพ์เพื่อจัดจำหน่าย ลักษณะของผู้รับสารกลุ่มนี้ย่อมต้องเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้เช่นกัน แต่แตกต่างกันที่จะมีความหลากหลายทางด้านประชากรศาสตร์มากกว่า

จากลักษณะข้างต้น ผู้วิจัยพบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นขององค์ประกอบ การสื่อสารต่อมาคือบริบทของการจัดพิมพ์จะกำหนดลักษณะของผู้รับสาร ซึ่งแตกต่างจากการสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขา ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะผู้สร้างสารเป็นผู้กำหนดผู้รับสารคือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธออย่างเจาะจง

เมื่อได้พูดถึงบริบทของการจัดพิมพ์แล้ว เพื่อให้เห็นภาพลักษณะของหนังสือไกลบ้านที่ถูกผลิตออกมา ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะสื่อใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นคือลักษณะของหนังสือเล่ม ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าลักษณะองค์ประกอบของหนังสือเล่มที่ปรากฏจะมีผลต่อเนื้อหาของพระราชหัตถเลขาด้วยเช่นกัน ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นว่า

คุณลักษณะและองค์ประกอบต่าง ๆ ของสื่อหนังสือเล่มมีอะไรบ้าง และแต่ละองค์ประกอบส่งผลอย่างไรต่อพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ

คุณลักษณะประการแรกของสื่อหนังสือเมื่อพิจารณาตามที่เบอร์โกลเสนอไว้คือสื่อหนังสือเป็นสื่อที่สามารถรับรู้ได้ด้วยการเห็น (seeing) แต่การเห็นในลำดับนี้แตกต่างจากการเห็นในรูปแบบพระราชหัตถเลขาตรงที่สื่อหนังสือเป็นสื่อที่นำเสนอเนื้อหาทั้งในรูปแบบของข้อความและภาพถ่าย ดังนั้นผู้รับสารจึงต้องให้ทั้งการอ่านข้อความและการดูรูปภาพประกอบ เมื่อใช้แนวคิดเรื่องสื่อร้อน-สื่อเย็นของแม็คคูลูแฮนพิจารณาสื่อหนังสือจะพบว่าเมื่อมีการแปลงพระราชหัตถเลขามาสู่อุปกรณ์หนังสือ สื่อพระราชหัตถเลขาที่กลายมาเป็นเนื้อหาในหนังสือได้ถูกปรับเปลี่ยน เพิ่มเติมองค์ประกอบเข้าไปจนทำให้สื่อหนังสือมีคุณลักษณะที่เป็นสื่อเย็นกว่าเมื่อเทียบกับพระราชหัตถเลขา เพราะหนังสือไม่ได้ให้ข้อมูลผ่านตัวอักษรเพียงอย่างเดียวจนสามารถไปเติมเต็มการรับรู้ด้านอื่น ๆ ได้อย่างที่สื่อพระราชหัตถเลขาทำได้ ด้วยเหตุนี้ย่อมส่งผลให้ผู้อ่านหนังสือเรื่องไกลบ้านต้องใช้ทั้งการอ่านและการดูรูปภาพประกอบในการรับสารจากสื่อหนังสือ จากที่กล่าวมานี้ผู้วิจัยสามารถระบุได้ว่าเมื่อมีการแปลงรูปการสื่อสารจากสื่อที่ร้อนกว่ามาสู่อุปกรณ์ที่เย็นกว่า ลักษณะการใช้สื่อของผู้รับสารจึงต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย

ลักษณะประการต่อมาที่เด่นชัดของสื่อหนังสือคือสื่อหนังสือใช้เทคโนโลยีการพิมพ์เพื่อนำเสนอเนื้อหา ซึ่งแตกต่างจากสื่อพระราชหัตถเลขาที่ใช้เทคโนโลยีการเขียน การแปลงรูปแบบการสื่อสารจากการเขียนมาสู่การพิมพ์จึงทำให้เกิดความคงทนต่อบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ความคงทนในที่นี้เป็นไปตามคุณลักษณะของสื่อที่โน้มเอียงในด้านของมิติด้านเวลา(time-binding media) ตามที่อินนิสได้กล่าวไว้ ความคงทนด้านเวลาที่เกิดขึ้นส่งผลให้หนังสือเรื่องไกลบ้านที่ถูกพิมพ์ครั้งที่ 2 ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ยังคงปรากฏอยู่ในเห็นในยุคปัจจุบัน ซึ่งจากการสืบค้นของผู้วิจัยพบว่าหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นฉบับที่เก่าแก่ที่สุดที่ถูกเก็บรักษาไว้ที่สำนักหอสมุดแห่งชาติ

เทคโนโลยีการพิมพ์ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดความคงทนด้านเวลาของสื่อ แต่การพิมพ์ยังทำให้นั่งสื่อเรื่องไกลบ้านถูกผลิตซ้ำเป็นจำนวนมากมายและกระจายออกสู่ผู้รับสารสาธารณะ ซึ่งลักษณะของผู้รับสารสื่อหนังสือไกลบ้านผู้วิจัยจะกล่าวในลำดับต่อไป

ต่อมาคือคุณลักษณะที่เป็นองค์ประกอบของหนังสือ (Houseton, 2016) องค์ประกอบแรกที่ผู้อ่านจะเห็นคือส่วนของหน้าปก หน้าปกหนังสือนับว่ามีความสำคัญ เพราะจะเป็นส่วนที่ผู้ผลิตใช้สื่อสารกับผู้พบเห็นเพื่อให้ทราบว่าหนังสือเล่มนั้นคือหนังสืออะไร โดยปกติน้ำปกของหนังสือจะประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๆ คือ ชื่อเรื่อง (title) ชื่อเรื่องรอง (subtitle) ชื่อผู้เขียน (author) รูปที่ 5.8 – 5.10 ด้านล่างนี้คือรูปปกหน้าปกหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งแรกซึ่งถูกใส่ไว้ในทำยหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 , ปกหนังสือไกลบ้านโดยสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ซึ่งได้ฉายาว่า “นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม” (arsomsilp , 2560) ซึ่งเป็นปกที่ใช้ในการพิมพ์ครั้งที่ 2-3 และสุดท้ายคือหน้าปกฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 โดยบริษัทอักษรเจริญทัศน์ซึ่งเป็นฉบับหลักที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษารั้งนี้ ตามลำดับ จากการสังเกตปกทั้ง 3 รูปแบบพบว่าลักษณะที่เหมือนกันของหน้าปกหนังสือทั้ง 3 ฉบับคือมีชื่อเรื่อง(title) – ไกลบ้าน – ที่มีขนาดใหญ่ เป็นจุดเรียกการรับรู้ของผู้อ่าน ลักษณะต่อมาคือทั้ง 3 ฉบับประกอบด้วยชื่อเรื่องรอง(subtitle) แต่เป็นข้อความที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ใน ฉบับพิมพ์ครั้งแรก และฉบับภาพปกโดยสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ชื่อเรื่องรองมีลักษณะที่ใกล้เคียงกัน คือยังคงให้รายละเอียดของที่มาของหนังสือว่ามาจาก “พระราชหัตถเลขา” แต่จะพบว่าปกในฉบับการพิมพ์ครั้งแรกจะไม่ปรากฏชื่อของผู้แต่ง ทั้งนี้เพราะคำว่า “พระราชหัตถเลขา” เป็นคำที่สามารถบอกถึงระดับของผู้เขียนได้ว่าต้องเป็นพระมหากษัตริย์ และเนื่องจากการจัดพิมพ์ในครั้งแรกนั้นเป็นการจัดพิมพ์ในช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้ออกแบบปกจึงไม่ได้ระบุชื่อผู้แต่งลงไป แต่ปกแบบที่ 2 ซึ่งถูกจัดพิมพ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงต้องระบุชื่อของผู้แต่งให้ชัดเจน เพราะคำว่า “พระราชหัตถเลขา” อาจหมายความว่า จดหมายของในหลวงรัชกาลที่ 6 ได้เช่นกัน สุดท้ายคือปกในฉบับการ

จัดพิมพ์ครั้งที่ 6 จะพบว่าผู้ผลิตไม่ได้ใช้คำว่า “พระราชหัตถเลขา” แต่ใช้คำว่า “พระราชนิพนธ์” อันให้ความหมายถึงการแต่ง/การเขียน และระบุชื่อผู้แต่ง แต่ชื่อเรื่องรองเป็นเพียงข้อความขนาดเล็ก ซึ่งผู้วิจัยมองว่าทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้อ่านในปัจจุบันรู้จักพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านแล้วว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 5 นอกจากนี้ผู้ผลิตยังใช้พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสามารถให้ความหมายถึงผู้แต่งได้ดังรูปภาพต่อไปนี้

รูปที่ 5.8 ปกหนังสือไกลบ้าน

รูปที่ 5.9 ปกหนังสือไกลบ้าน

รูปที่ 5.10 ปกหนังสือ

ไกลบ้าน

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2-3

ฉบับพิมพ์ครั้งที่

6

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

ที่มา : www.

library.kku.ac.th เล่ม 1

องค์ประกอบต่อมาคือสารบรรพ์หรือสารบัญ สารบรรพ์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหนังสือที่ทำหน้าที่ชี้ให้ผู้อ่านทราบว่าในหนังสือเล่มนั้นประกอบด้วยเรื่องใดบ้าง และสามารถอ่านเรื่องนั้น ๆ ได้จากหน้าใด สารบรรพ์ของหนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้านถูกใส่เข้ามาครั้งแรกเมื่อจัดพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 สารบรรพ์แบ่งเรื่องออกตามพระราชหัตถเลขา นั้นแปลว่าหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านประกอบด้วยบท หรือเรื่องทั้งสิ้น 43 บท ตามจำนวนของพระราชหัตถเลขา

ความน่าสนใจหนึ่งของสารบรรพ์ในหนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้านคือสารบรรพ์แต่ละหัวเรื่องมีการใส่หัวเรื่องย่อยลงไปด้วย ลักษณะของหัวเรื่องย่อยคือจะบอกให้ทราบว่าในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติกิจกรรมใด หรือมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น แต่สิ่งที่น่าสังเกตคือหัวเรื่องย่อยในสารบรรพ์นั้นไม่ได้ระบุหน้าไว้ ลักษณะเช่นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้ผลิตหนังสือต้องการ

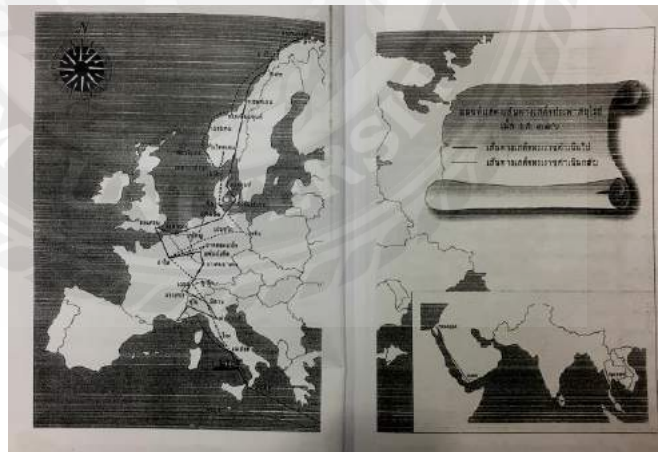
เพียงแต่บอกรายละเอียดของเรื่องราวในพระราชหัตถเลขา แต่ไม่ได้ปรารภนาให้ผู้อ่านเลือกอ่านเฉพาะเรื่องราวใด ๆ อีกสิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพบเกี่ยวกับหัวเรื่องย่อยในสารบบก็คือ จำนวนหัวเรื่องย่อยในแต่ละพระราชหัตถเลขาไม่ได้มีจำนวนเท่ากับจำนวนคืนที่ผู้เขียนพระราชหัตถเลขาเขียนพระราชหัตถเลขา สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่สร้างสารบบมีความตั้งใจและใส่ใจในรายละเอียดของกิจกรรมที่เกิดขึ้น ในความเป็นจริงแล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่าเรื่องย่อยในสารบบสามารถใช้พระราชหัตถเลขาที่ทรงพระราชนิพนธ์ในแต่ละวันได้ เช่น พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ประกอบด้วยเรื่องราวทั้งสิ้น 8 คืน เรื่องย่อยในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 สามารถใช้ลำดับของคืนแต่ละคืนเป็นหัวเรื่องย่อยได้ แต่ผู้ผลิตหนังสือไม่ได้ทำเช่นนี้ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตหนังสือใส่ใจและละเอียดกับการจำแนกประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับมาก รูปที่ 5.11 ด้านล่างนี้เป็นตัวอย่างหน้าที่ 1 ของสารบบเรื่องในเล่มที่ 1 ประกอบไปด้วยพระราชหัตถเลขาทั้งสิ้น 4 ฉบับและหัวเรื่องย่อยในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับ

สารบบเรื่องในเล่ม ๑	
พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๑	หน้า ๒๑
เสด็จออกเรือพระที่นั่งมหาจักรีออกจากกรุงเทพฯ	
เรือไปในอ่าวสยาม	
ถึงทะเลจีน	
เรือไปในทะเลจีน	
เสด็จขึ้นเมืองสิงคโปร์	
เสด็จจากไฟไปปะพาศเมืองยะโฮ	
เสด็จทอดพระเนตรเรือเหล็กขึ้นที่จะเสด็จไปยุโรป	
เข้าเมืองสิงคโปร์ขึ้นเรือเสด็จถวายที่ดาวฤกษ์บนดัดดา	
พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๒	หน้า ๕๓
เสด็จทอดเรือขึ้นออกจากสิงคโปร์	
เรือขึ้นไปในอ่าวมละกา	
เสด็จถึงเมืองนิล	
พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๓	หน้า ๕๑
เสด็จประพาศวัดจีนในนิล	
เรือขึ้นออกจากนิลไปอ่าวเบงกอล	
พบเรือรบอังกฤษขึ้นปะพาศ	
ถึงเกาะลังกาเสด็จประพาศเมืองโคลังโบ	
พระราชหัตถเลขาฉบับที่ ๔	หน้า ๖๔
เรือขึ้นออกจากเกาะลังกา	
ถึงสมุทรวนระพุดโดยสวนเลนกับฟ้า	

รูปที่ 5.11 สารบบเรื่องในเล่มที่ 1

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เล่ม 1

องค์ประกอบต่อมาที่ผู้วิจัยพบในสื่อหนังสือเล่มคือการเพิ่มเนื้อหาอื่นที่เกี่ยวข้องโดยเนื้อหาที่เพิ่มเข้ามาอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญคือการเพิ่มภาพแผนที่การเสด็จ ฯ ประพาศยุโรปในครั้งนี้ลงในหนังสือไกลบ้าน ภาพแผนที่ที่ถูกใส่เพิ่มเข้ามาเป็นตัวบทที่มีลักษณะของการเป็นประวัติของตัวบท(paratext) ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่อยู่ในตัวสื่อ(peritext) (Genette) ทำหน้าที่ให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านทำให้ผู้อ่านเห็นภาพรวมของแผนที่การเดินทาง ตำแหน่งของของแผนที่ที่ถูกวางอยู่หลังสารบรรพ์ รูปที่ 5.12 แสดงภาพแผนที่การเดินทางที่ถูกใส่ไว้ในหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าข้อมูลในสารบรรพ์ไม่ได้ระบุหน้าของภาพแผนที่ไว้ ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าแผนที่ที่ถูกใส่มาไม่ใช่ส่วนสำคัญของเนื้อหา จะมีหรือไม่มีก็ได้ แต่เมื่อใส่มาแล้วทำให้นักหนังสือเกิดความสมบูรณ์ขึ้น และตำแหน่งที่ถูกหน้าถัดจากสารบรรพ์ก่อนเข้าสู่เนื้อหาหลักเช่นนี้ ภาพแผนที่ดังกล่าวจะทำหน้าที่เตรียมความพร้อม และสร้างความน่าสนใจให้กับเนื้อหาได้

รูปที่ 5.12 ภาพแผนที่ในหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6

ที่มา : หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน เล่ม 1

การข้ามผ่านทางการสื่อสารขององค์ประกอบด้านผู้กระทำการสื่อสาร

การวิเคราะห์การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในลำดับต่อมา ผู้วิจัยจะเริ่มจากการอธิบายลักษณะของผู้ส่ง ผู้ส่งในที่นี้เมื่อพิจารณาจากเจตนาเหตุประกอบหนังสือเรื่องไถลบ้าน ผู้วิจัยพบว่าในการแปลงพระราชหัตถเลขาเข้าสู่หนังสือเล่ม ผู้ที่มีบทบาทสำคัญประกอบไปด้วยเจ้านาย 3 พระองค์ด้วยกัน ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในการสื่อสารลำดับก่อนหน้านี้ทรงเป็นผู้พระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ อันเป็นที่มาของพระราชนิพนธ์เรื่องนี้ เจ้านายพระองค์ต่อมาคือสมเด็จพระเจ้าน้องยา ซึ่งในการสื่อสารลำดับก่อนหน้าทรงอยู่ในฐานะผู้รับสาร และในการสื่อสารลำดับนี้ทรงอยู่ในฐานะผู้ส่งสาร พระองค์สุดท้ายคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีสถานะเช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าน้องยา กล่าวคือทรงเป็นผู้รับสารจากผู้ส่งสารคนเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่ลักษณะของสาร และทรงมีบทบาทเสมือนบรรณาธิการในการจัดพิมพ์พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับเข้าสู่หนังสือเล่มต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะขยายความผู้ส่งสารแต่ละพระองค์เพิ่มเติม โดยเริ่มจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้ส่งสารของการสื่อสารในรูปแบบหนังสือเล่มคือพระองค์ทรงเป็นผู้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดพิมพ์พระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้าน ตรงจุดนี้ผู้วิจัยถือว่ามีความสำคัญมากเพราะนี่คือจุดเริ่มต้นให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นเปลี่ยนบริบทของการสื่อสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมาสู่การสื่อสารสาธารณะ ข้อสำคัญที่ผู้วิจัยพบเกี่ยวกับพระองค์ในฐานะผู้ส่งสารของการสื่อสารในลำดับนี้คือ ในขณะที่พระองค์ทรงส่งพระราชหัตถเลขาฉบับมายังกรุงเทพฯ พระองค์ทรงทราบว่าพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับจะถูกแปลงสู่หนังสือเล่ม ซึ่งบริบทของการสื่อสารจะเปลี่ยนไป จากการศึกษาบทอธิบายตำนานหนังสือเรื่องไถลบ้านทราบเพียงว่า ในระหว่างที่มีการส่งพระราชหัตถเลขามายังกรุงเทพฯ ได้มีการขอพระราชทานจัดพิมพ์ และทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาต ประการต่อมาจากการศึกษาคำอธิบายตำนาน ฯ ผู้วิจัยพบข้อความที่น่าสนใจคือ พระองค์พระราชทานพระ

ราชหัตถเลขาตอบมาว่า จะพิมพ์ก็ได้ แต่จะต้องตัดความซึ่งไม่ควรโฆษณาออกเสียบ้าง เมื่อเสด็จกลับจะทรงตรวจตัดต้นฉบับให้พิมพ์ จากข้อความตรงนี้จะพบว่าพระองค์ได้ทรง แสดงบทบาทผู้ส่งสารที่ทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ตามแบบจำลองการสื่อสารมวลชนของ เวสต์ลีย์และแม็คลีน ทั้งนี้ในคำอธิบายตำนาน ฯ ไม่ได้ระบุว่าข้อความตอนใดหรือพระราชหัตถเลขาส่วนใดถูกตัดออกบ้าง แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าผู้สร้าง สารหรือผู้ส่งสารเป็นผู้กำหนดและมีอิทธิพลต่อเนื้อหาของสาร และเมื่อพิจารณาต่อไปจะ พบว่าสิ่งที่ทำให้ผู้ส่งสารต้องกระทำดังกล่าวนั้นเป็นเพราะว่ารูปแบบของการสื่อสาร จะต้องเปลี่ยนไปจากพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ ไปสู่นั่งสื่อเล่มสู่สาธารณะ ซึ่งบริบท ของการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่นี้ทำให้ต้องมีการจัดการบางอย่างกับเนื้อหา

ลำดับต่อมาคือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เกล้าฯ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ได้ แสดงบทบาทในฐานะผู้สร้างสารด้วยเช่นกัน กล่าวคือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอได้เปลี่ยนจากผู้รับ สารในการสื่อสารลำดับก่อนหน้ามาสู่ผู้สร้างสารในลำดับที่สองนี้ ทั้งนี้บทบาทของผู้สร้าง ที่เด่นชัดคือครั้งที่หนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านถูกพิมพ์เป็นครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ. 2466 ซึ่งการพิมพ์ครั้งนี้เนื่องด้วยพระประสงค์ของพระองค์ที่จะจัดพิมพ์และแจกเป็นมิตรพลีเพื่อ ถวายสนองพระคุณพระอัครชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ ใน งานฉลองพระชันษาครบ 60 ปี และหนังสือเรื่องไกลบ้านนี้ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของพระองค์ การจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้้นับว่ามีความสำคัญในแง่ของการปรับรูปแบบของหนังสือให้มีความ สมบูรณ์ที่สุด กล่าวคือมีการใส่รูปภาพ , สารบรรพ์ , หมายเลขกำกับนามบุคคล และ รูปแบบการจัดพิมพ์ครั้งนี้ถูกยึดเป็นรูปแบบของการจัดพิมพ์ในครั้งต่อ ๆ มา

ผู้ส่งสารในลำดับต่อมาคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระองค์ ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทมากในกระบวนการสื่อสารในรูปแบบของหนังสือ ทั้งนี้ทรงเป็นผู้ตรวจต้นฉบับและจัดการพิมพ์ครั้งแรก รวมถึงครั้งที่ 2 ในปีพ.ศ. 2466 จากคำอธิบาย ตำนานหนังสือเรื่องไกลบ้าน ทำให้ผู้วิจัยทราบว่าพระองค์ทรงรวบรวมภาพถ่ายต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใส่ไว้ในหนังสือ สถานะของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ มีการ เปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กล่าวคือในการสื่อสารลำดับที่ 1 ผู้วิจัยมี

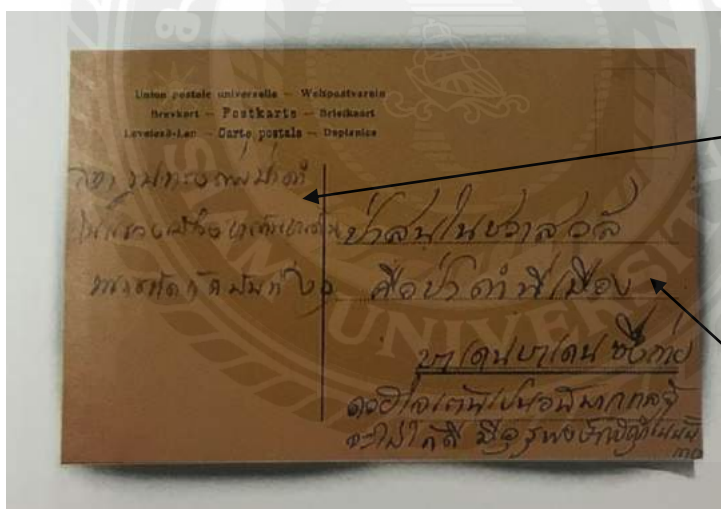
ความเห็นว่สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นหนึ่งใน “ผู้อื่น” ที่ได้อ่านพระราชหัตถเลขาฉบับจริง นอกจากสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นผู้รับสารหนึ่งในการสื่อสารลำดับแรกแล้ว จากการค้นคว้าเอกสาร ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงส่งสารมาหาสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพเช่นกัน และเอกสารที่มีความเกี่ยวข้องกับการผลิตหนังสือไกลบ้านคือ ไปรษณียบัตรที่ทรงส่งมาจากแต่ละประเทศ (ศุภวัฒน์ เกษมศรี, 2540) ผู้วิจัยพบว่าไปรษณียบัตรต่าง ๆ ที่ถูกส่งมามากมาย ถูกเลือกให้เป็นภาพในหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ในกระบวนการคัดเลือกรูปภาพเพื่อมาใส่ในหนังสือนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าอาจจะเป็นไปได้ในลักษณะที่ภาพถ่ายต่าง ๆ ถูกส่งมาพร้อมกับพระราชหัตถเลขา โดยมีข้อความบรรยายประกอบ และกำกับไว้ว่าสำหรับพระราชหัตถเลขาฉบับใด ซึ่งภาพบางภาพถูกนำมาใช้ในหนังสือ แต่ภาพบางภาพไม่ถูกนำมาใส่ในหนังสือ ตัวอย่างรูปที่ 5.13 ด้านล่างนี้คือภาพป่าดำ เมืองบาเดนบาเดน ที่ทรงส่งมายังสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและภาพที่ 5.14 คือส่วนของด้านหลังไปรษณียบัตร ประกอบด้วยข้อความสองส่วนที่มีลักษณะของลายมือเขียนที่แตกต่างกัน ข้อความส่วนที่ 1 บริเวณที่เป็นที่ว่างสำหรับเขียนที่อยู่ผู้รับ ปรากฏข้อความว่า “ป่าสนในชวาสวัล คือป่าดำที่เมืองบาเดนบาเดนซึ่งถ่ายด้วยใจเต็มเป็นอันมากแล้วจะไม่ได้ดี มีอุรุพงษ์กับตุ๊กในนั้น” ข้อความส่วนนี้คือสารที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งมายังสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ข้อความอีกส่วนหนึ่งเป็นลายมือเขียนที่แตกต่างกัน เขียนว่า “ (๒) รูปทรงถ่ายป่าดำ ในแขวงเมืองบาเดนบาเดน พระราชหัตถ์ ฉบับที่ ๒๐ ” ทั้งนี้ภาพถ่ายดังกล่าวถูกนำมาใส่แทรกไว้ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 20 อยู่ในหน้าที่ 24 ของหนังสือเล่มที่ 2

รูปที่ 5.13 ไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายป่าดำ เมืองบาเดนบาเดน

ที่มา : หนังสือ ให้ดำรงครั้งไกลบ้าน

ลายมือบุคคลอื่น ระบุชื่อ
ภาพและลำดับของพระ
ราชหัตถเลขา ฉบับที่ 20
ข้อความข้อความลายพระ
หัตถ์ พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

รูปที่ 5.14 ด้านหลังไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายป่าดำ เมืองบาเดนบาเดน

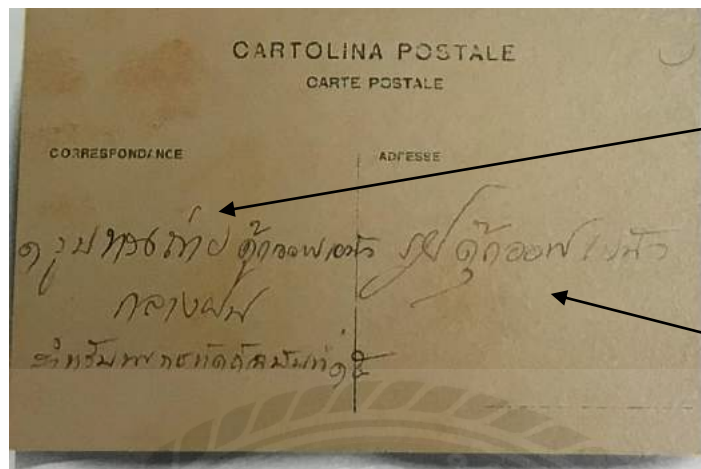
ที่มา : หนังสือ ให้ดำรงครั้งไกลบ้าน

นอกจากภาพที่ถูกนำมาใช้ในหนังสือไกลบ้านแล้ว ยังมีไปรษณียบัตรบางส่วนไม่ได้ถูกนำมาใส่ รูปที่ 5.15 แสดงภาพทรงถ่าย ดุ้กออฟเยนัว และรูปที่ 5.16 แสดงด้านหลังของไปรษณียบัตรมีข้อความกำกับภาพไว้ 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นลายพระหัตถ์ เขียนว่า “รูปดุ้กออฟเยนัว” อีกส่วนหนึ่งเป็นข้อความอธิบายเพิ่มเติมเขียนว่า “๑ รูปทรงถ่ายรูปดุ้กออฟเยนัว กลางฝน สำหรับพระราชหัตถ์ ฉบับที่ ๑๕” จากข้อความดังกล่าวทำให้ทราบว่ารูปภาพนี้จะถูกนำมาใช้ประกอบในพระราชหัตถ์เลขที่ 15 แต่จากการสังเกตในหนังสือเรื่องไกลบ้าน ไม่ปรากฏภาพดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการเลือกภาพใส่ในหนังสือ ภาพถ่ายต่าง ๆ ถูกส่งมา ในระยะเดียวกันกับพระราชหัตถ์เลขที่ และเมื่อจะมีการจัดพิมพ์หนังสือในครั้งที่ 2 ไปรษณียบัตรเหล่านั้นที่เป็นกรรมสิทธิ์ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพจะถูกเตรียมไว้ และเลือกเพียงบางรูปเท่านั้นใส่ไว้ในหนังสือ

รูปที่ 5.15 ไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายดุ้กออฟเยนัว
ที่มา : หนังสือ ให้ดำรงครั้งไกลบ้าน

ข้อความลายมือบุคคลอื่น
ระบุชื่อภาพและลำดับของพระ
ราชหัตถเลขา ฉบับที่ 15

ข้อความลายพระหัตถ์
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว

รูปที่ 5.15 ไปรษณียบัตรรูปทรงถ่ายดึกออฟเพนัว
ที่มา : หนังสือ ให้ดำรงครั้งไกลบ้าน

จากคำอธิบายบทบาทของกรมพระยาดำรงราชานุภาพในฐานะผู้ผลิตหนังสือจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงมีบทบาทมากในการกำกับ และจัดการเนื้อหาภาพในหนังสือโดยเฉพาะการพิมพ์หนังสือครั้งที่ 2 ซึ่งถือเป็นการพิมพ์ในรูปแบบของหนังสือเล่มที่มีความสมบูรณ์และเป็นต้นแบบให้การพิมพ์ในครั้งหลังยึดปฏิบัติตามจนถึงการจัดพิมพ์ในปัจจุบันครั้งที่ 6

องค์ประกอบต่อมาคือผู้รับสาร ผู้รับสารในที่นี้คือผู้อ่านหนังสือเรื่องไกลบ้านนั่นเอง เมื่อลักษณะของการสื่อสารถูกแปลงมาสู่ระดับของการสื่อสารสาธารณะ ผู้อ่านหนังสือไกลบ้านจึงมีลักษณะของผู้รับสารสาธารณะ แต่ถ้าหากพิจารณาจากคำอธิบายตำนานหนังสือเรื่องไกลบ้านจะเห็นได้ว่าผู้รับสารในแต่ละช่วงเวลานั้นก็มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง หากนับระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 ซึ่งมีการจัดพิมพ์พระราชหัตถเลขามาเป็นหนังสือครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน หนังสือเรื่องไกลบ้านเป็นการสื่อสารในระดับสาธารณะแล้วมาสู่ระดับมวลชนมาแล้วถึง 110 ปี ในช่วงระยะแรกของการจัดพิมพ์เป็นหนังสือ เรียกได้ว่าพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับถูกแปลงมาเป็นหนังสือซึ่งถือเป็นผู้ที่ทันสมัยที่สุดในขณะนั้น และในรัชกาลที่ 5 เป็นช่วงเวลาเริ่มต้นของการผลิตงาน

วรรณกรรมขึ้นเพื่อการอ่าน (นิธิ เอียวศรีวงศ์ , 2552) แต่อย่างไรก็ตามเมื่อได้พิจารณา วาระที่พิมพ์หนังสือไกลบ้าน ผู้วิจัยพบว่าการจัดพิมพ์หนังสือไกลบ้านเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะด้วยกัน ลักษณะแรกคือการจัดพิมพ์เพื่อแจกในวาระพิเศษ และลักษณะต่อมาคือการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์เอกชน ซึ่งวาระในการพิมพ์ทั้งสองนี้ถือเป็นบริบทของการสื่อสารอย่างหนึ่ง ต่อไปผู้วิจัยจะอธิบายให้เห็นว่าบริบทที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิมพ์นี้ส่งผลต่อรูปแบบของผู้รับสารอย่างไร

ลักษณะการจัดพิมพ์ที่เปลี่ยนแปลงจากการพิมพ์เพื่อแจกในวาระพิเศษ มาเป็นการพิมพ์เพื่อจำหน่ายย่อมส่งผลให้ลักษณะของผู้รับสารมีความแตกต่างกันออกไป ในแง่ของปริมาณของผู้รับสาร เมื่อพิจารณาที่การจัดพิมพ์เพื่อแจกในวาระพิเศษซึ่งมีทั้งการจัดพิมพ์เพื่อแจกเป็นมิตรพลี ในการจัดพิมพ์ครั้งที่ 2 และการจัดพิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ โดยในวาระพระราชทานเพลิงศพของบุคคลสำคัญ ประกอบด้วยการจัดพิมพ์ในครั้งที่ 3 เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์ดิศล วัฒนประภาวดี กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี ในปี พ.ศ. 2479 , ครั้งที่ 4 ในงานพระราชทานเพลิงศพ นางทองพับ พานิชพัฒน์ ในปี พ.ศ. 2536 จำนวน 1,500 ชุด และครั้งที่ 5 ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอกสันติภาพ หมุ่มมิ่ง จำนวน 3,000 ชุด จะเห็นว่าการจัดพิมพ์เพื่อแจกในวาระพิเศษนี้ ปริมาณของหนังสือมีเพียงไม่ถึง 10,000 เล่มเท่านั้น และผู้ที่ได้รับหนังสือคือผู้รับที่ถูกเจาะจงไว้แล้วว่าเป็นผู้ใด และผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้รับเหล่านั้นอยู่ในระดับชนชั้นนำของสังคม ลักษณะของผู้อ่านหนังสือไกลบ้านจากการจัดพิมพ์เพื่อแจกจึงเป็นผู้รับสารที่เป็นสาธารณะ และเนื่องจากหนังสือที่ถูกพิมพ์ออกมา ถูกพิมพ์มาเพื่อแจกเป็นของที่ระลึก ดังนั้นลักษณะของหนังสือจึงมีขนาดใหญ่ สำหรับอ่านเฉพาะที่และเก็บรักษาไว้เท่านั้น รูปที่ 5.16 ด้านล่างนี้คือตัวอย่างของปกในหนังสือเรื่องไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2479 ในวาระพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้านิมิตร์ดิศล วัฒนประภาวดี กรมขุนอุทองเขตขัตติยนารี ทั้งนี้รูปเล่มของหนังสือมีขนาดใหญ่ และรวบรวมพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับไว้ในเล่มเดียว ทำให้หนังสือมีจำนวนหน้ามากถึง 824 หน้า

รูปที่ 5.16 ปกในหนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2479

ที่มา : หอสมุดแห่งชาติ

นอกจากนี้จากการค้นคว้าเกี่ยวกับการจัดพิมพ์หนังสือไกลบ้านทำให้ทราบว่าช่วงของการใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2475 (รัชช ปุณโณทก, 2559) ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรในปี 2497 พร้อมกันนี้ได้มีปรับปรุงแบบเรียนใหม่และหนังสือเรื่องไกลบ้านถูกกำหนดให้เป็นแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับนักเรียนชั้นฝึกหัดครูประถม จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์คุรุสภา ปากคลองบางลำพูบน พระนคร พิมพ์ครั้งแรกจำนวน 5,000 เล่ม จำหน่ายเล่มละ 24 บาท จากตรงนี้แสดงให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของการจัดพิมพ์หนังสือไกลบ้านยังประกอบด้วยเพื่อประโยชน์ในการใช้เพื่อการศึกษาอีกประการหนึ่ง รูปที่ 5.17 ด้านล่างนี้แสดงรูปปกของหนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์เพื่อเป็นแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

รูปที่ 5.17 ปกในหนังสือไกลบ้านฉบับแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ

ที่มา : <http://unclejobookshop.com>

การจัดพิมพ์เพื่อเป็นแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการถึงแม้ว่าจะถูกกำหนดให้กับนักเรียนเฉพาะกลุ่ม แต่ก็แสดงให้เห็นว่าหนังสือไกลบ้านได้เปลี่ยนสถานะจากหนังสือเพื่อการเก็บรักษามาสู่เพื่อประโยชน์ใช้สอย และเริ่มกระจายสู่ผู้รับสารที่เป็นมวลชนมากขึ้น ประกอบกับเมื่อมีการมอบให้ท้องถิ่นจัดการศึกษาได้ใน พ.ศ. 2476 และยกฐานะท้องถิ่นขึ้นเป็นเทศบาลตราพระราชบัญญัติเทศบาลขึ้น และเทศบาลได้จัดการศึกษาอย่างแท้จริงใน พ.ศ. 2478 (กระทรวงศึกษาธิการ , 2560) จึงน่าจะเชื่อได้ว่านับจากแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับ พ.ศ. 2475 ประชาชนสามารถอ่านออกเขียนได้อย่างกว้างขวาง โดยในปี พ.ศ. 2513 อัตราการรู้หนังสือของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปที่อ่านออกเขียนได้อยู่ที่ร้อยละ 78.6 ในขณะที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้อยู่ที่ร้อยละ 21.4 (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , 2560)

ลักษณะการจัดพิมพ์ต่อมาคือการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์เอกชน หนังสือไกลบ้านฉบับที่ผู้วิจัยใช้เป็นเอกสารหลักในการศึกษาเป็นตัวอย่างหนึ่งของการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่าย จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์ อจท. ในปี 2545 นอกจากนี้ยังมีการจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชนอื่น ๆ ได้แก่ สำนักพิมพ์แพรวพิตยาซึ่งพิมพ์ออกหลายครั้งในช่วง พ.ศ. 2500 – 2520 สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยพบจากการพิมพ์เพื่อจำหน่ายคือการลดขนาดของเล่มให้เล็กลง โดยฉบับจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ หนังสือไกลบ้านหนึ่งชุดประกอบด้วย 3 เล่ม ลักษณะการพิมพ์หนังสือเล่มเล็กส่งผลให้หนังสือไกลบ้านเหมาะแก่การพกพาเพื่ออ่านในสถานที่ต่าง ๆ ได้ และจากการพิมพ์เพื่อจำหน่ายนี้เอง ส่งผลให้หนังสือไกลบ้านถูกกระจายออกสู่ผู้รับสารมวลชนอย่างแท้จริง รูปที่ 5.18 ด้านล่างนี้เป็นภาพของหนังสือไกลบ้านฉบับที่พิมพ์เพื่อจำหน่าย โดยบริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท.

รูปที่ 5.18 ปกหนังสือฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์

ที่มา : www.library.kku.ac.th

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้รับสารเมื่อพระราชหัตถเลขาถูกแปลงมาเป็นสื่อหนังสือคือผู้รับสารเปลี่ยนจากสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ มาเป็นสาธารณชนที่อ่านหนังสือ ผู้อ่านเปรียบเสมือนบุคคลที่ 3 ที่มาอ่านจดหมายที่เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล และอย่างที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้เรื่องการเพิ่มองค์ประกอบบางประการของสื่อหนังสือ เมื่อผู้อ่านหนังสือไม่ใช่บุคคลที่ผู้ส่งพระราชหัตถเลขาต้องการจะสื่อสารด้วย จึงอาจจะไม่มีความเข้าใจเนื้อหาสารบางช่วงบางตอน แต่ความไม่เข้าใจดังกล่าวถูกทำให้ลดลงด้วยการเพิ่มเชิงอรรถ เพื่ออธิบายคำศัพท์ และรายนามบุคคลที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขา ดังนั้นถึงแม้ว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารจะใช้บริบทด้านสถานะทางสังคมที่แตกต่างกัน ก็ย่อมเข้าใจเนื้อหาสารได้

องค์ประกอบต่อมาในการพิจารณาการข้ามผ่านทางการสื่อสารคือ องค์ประกอบด้านบริบทของการสื่อสาร เมื่อพระราชหัตถเลขาถูกแปลงมาสู่หนังสือเล่ม การสื่อสารที่เกิดขึ้นเกิดขึ้นต่างเวลาและสถานที่กันโดยสิ้นเชิง ต่อไปผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะของเวลาและสถานที่ที่เปลี่ยนแปลงไป

การเปลี่ยนแปลงบริบทด้านเวลาและสถานที่ในการข้ามผ่านทางการสื่อสารรูปแบบหนังสือ

มิติด้านเวลาที่เกิดขึ้นจากการแปลงพระราชหัตถเลขาเข้าสู่หนังสือเล่มเกิดขึ้นใน หลายลักษณะ ลักษณะแรกคือผู้วิจัยพบคือมิติด้านเวลา ซึ่งเวลาในที่นี้ถูกระบุไว้ในลักษณะของการเขียนวันที่ ไม่ใช่องค์ประกอบที่จำเป็นเมื่อพระราชหัตถเลขาถูกแปลงมาเป็นหนังสือ กล่าวคือเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สื่อพระราชหัตถเลขาได้กลายมาเป็นสารในสื่อหนังสือตามแนวคิดสื่อคือสาร โดยพระราชหัตถเลขาทุกฉบับถูกรวมไว้เป็นชิ้นงานเดียวกัน เมื่อได้อ่านหนังสือเรื่องไกลบ้าน ผู้วิจัยมีความเห็นว่า วัน-เวลา ที่ถูกระบุไว้ในหนังสือไม่ได้ส่งผลต่อการรับประสบการณ์จากเนื้อหา ณ ขณะที่ผู้วิจัยอ่านมากนัก เพราะผู้วิจัยไม่ได้รับสารที่ละเอียดตามลำดับของวัน-เวลาอย่างเช่นที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีถึงสมเด็จพระหญิงน้อย แต่ผู้วิจัยได้รับพระราชหัตถเลขาทั้งหมดในครั้งเดียว แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า วัน-เวลา ซึ่งเป็นธรรมเนียมในการเขียนจดหมายนั้นถูกนำมาใช้เป็นสารบาร์ของหนังสือ โดยแบ่งออกเป็นฉบับเรียงลำดับจากฉบับที่ 1 เรื่อยไปถึงฉบับที่ 43 โดยมีองค์ประกอบเรื่องของเวลาที่ถูกระบุไว้ในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับปรากฏอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเล่ม ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้อ่านจะสามารถอ่านหนังสือได้เลยโดยไม่จำเป็นต้องไล่เรียงอ่านตามลำดับของเวลา ผู้อ่านมีวิธีการอ่านและเป้าหมายการอ่านที่แตกต่างกันออกไป หากผู้อ่านสนใจหรือมีความต้องการที่จะอ่านพระราชหัตถเลขาฉบับใดก็สามารถเปิดดูลำดับและเลขหน้าได้จากสารบาร์ แต่ทั้งนี้ถ้าหากอ่านเรียงตามลำดับของเวลา คือตั้งแต่พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 ณ คืบวันที่ 1 ไปจนถึงพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 43 ณ คืบลำดับที่ 225 ก็จะทำให้สามารถมองเห็นและเข้าใจภาพการเดินทางได้อย่างต่อเนื่อง และจะได้เนื้อหาที่ครบถ้วนต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เมื่อสื่อพระราชหัตถเลขาถูกแปลงมาเป็นสารในหนังสือเล่ม

เนื่องจากว่าสื่อหนังสือเล่มเป็นสื่อที่มีอคติต่อมิติด้านเวลาน้อย ก่อให้เกิดความคงทนและอยู่ได้นาน หนังสือเรื่องไกลบ้านที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบหนังสือเล่มถึง 110

ปีก็แสดงให้เห็นถึงคุณลักษณะดังกล่าว แต่ทั้งนี้จากการพิจารณาที่เนื้อหาของหนังสือ ผู้วิจัยพบว่าการยึดติดกับรูปแบบการจัดพิมพ์เมื่อพิมพ์ครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2466 ทำให้ข้อเท็จจริงบางประการที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาไม่เป็นความจริงเมื่อได้อ่าน ณ เวลาปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลเกี่ยวกับนาม , ยศและตำแหน่งของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหา ถึงแม้ว่าในหนังสือจะมีเชิงอรรถอธิบาย แต่ข้อความดังกล่าวก็จะเป็นความจริงเพียงแค่นั้น ช่วงเวลาของการพิมพ์ครั้งที่ 2 เท่านั้น ผู้วิจัยพบว่าการใส่เชิงอรรถที่มีการระบุค่าที่มีนัยของการบอกเวลา จะเป็นข้อความที่ทำให้ข้อเท็จจริงนั้นไม่เป็นความจริง โดยเฉพาะการระบุช่วงเวลาที่ยึดตามรัชกาลของพระมหากษัตริย์ ตัวอย่างเช่น ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 1 คืบลำดับที่ 6 ข้อความในพระราชหัตถเลขาได้กล่าวถึงนามบุคคลชื่อ “อ้ายฟ่อน” และมีการกำกับหมายเลขไว้เพื่ออธิบายนามเพิ่มเติมทำหน้าว่าคือ “หลวงฤทธิ ฟ่อน ศิลป์ นายเวรมหาดเล็ก (ในรัชกาลปัจจุบันเลื่อนเป็นพระยาบุษยรัตนบดี แล้วเป็นพระยาไชยสุวรรยาธิบดี)” จากคำอธิบายนามบุคคลดังกล่าวจะพบว่าตำแหน่งในรัชกาลปัจจุบันที่ระบุในหนังสือนั้นคือตำแหน่งในสมัยรัชกาลที่ 6 และคำว่า “อ้าย” ในปัจจุบันกลับเป็นคำใช้ประกอบหน้าชื่อผู้ชายแสดงความดูหมิ่นเหยียดหยาม (ราชบัณฑิตยสถาน , 2554)

นอกจากมิติด้านเวลาที่มีผลต่อข้อเท็จจริงของเนื้อหาแล้ว ลักษณะของสารอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวเนื่องด้วยเงื่อนไขของเวลาที่สังเกตได้ชัดเจนที่สุดคือภาษาที่ใช้ ยังคงรักษารูปแบบการเขียนและการอ่านอย่างอดีตไว้เช่นเดิม อันแสดงให้เห็นการรักษาข้อมูลปฐมภูมิที่เป็นของแท้ ทั้งนี้ลักษณะของคำภาษาไทยอย่างที่ใช้เขียนและออกเสียงอย่างในอดีตผู้วิจัยสามารถเข้าใจได้จากบริบทของประโยคโดยรอบ แต่อย่างไรก็ตามในพระราชหัตถเลขาที่มีการใช้คำสแลง ซึ่งถือเป็นสมัยนิยมในช่วงเวลานั้น จุดนี้ผู้วิจัยคิดว่าอาจทำให้ผู้รับสารในยุคหลังไม่สามารถเข้าใจได้ ลักษณะการแปลงสื่อที่เกี่ยวข้องกับมิติด้านเวลาของสารที่เป็นคำสแลงจึงต้องมีการอธิบายเพิ่มเติมในเชิงอรรถด้านล่างของหนังสือ ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างลักษณะของคำอธิบายประเภทนี้ไว้แล้วในบทก่อนหน้า

นอกจากมิติด้านเวลาแล้ว บริบทต่อมาที่มีความสำคัญในการสื่อสารคือ บริบทด้านสถานที่ มิติด้านสถานที่ในการสื่อสารผ่านหนังสือเรื่องไกลบ้านมีทั้งมิติด้าน

สถานที่ที่ถูกระบุไว้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา และมิติด้านสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อของผู้รับสาร ในส่วนของมิติด้านสถานที่ที่ถูกระบุไว้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหา เมื่อพิจารณาลักษณะสารที่ถูกเพิ่มเติมเข้ามาเมื่อถูกแปลงมาสู่สื่อหนังสือคือการนำภาพถ่ายมาประกอบในหนังสือเล่ม ลักษณะเช่นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจะทำให้ผู้ที่อ่านหนังสือจะได้ยินความคิดของผู้สร้างสารผ่านตัวอักษร และได้เห็นสถานที่อย่างเช่นที่ผู้สร้างสารเห็นไปพร้อมๆกัน ซึ่งสถานที่อันเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในหนังสือนั้นคือพื้นที่ของทวีปยุโรป ซึ่งประเทศส่วนใหญ่ในทวีปยุโรปในขณะนั้นถือเป็นประเทศที่ยิ่งใหญ่ เป็นชาติมหาอำนาจ เป็นเจ้าอาณานิคมของชาติในภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะในเอเชีย จุดนี้ผู้วิจัยมองว่าภาพถ่ายที่ถูกนำเข้ามาประกอบในเล่มเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสภาพความเป็นจริงของมหาอำนาจเหล่านั้นผ่านมุมมองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ต่อมาคือมิติด้านสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อ การสื่อสารผ่านพระราชหัตถเลขาเป็นการสื่อสารในบริบทการสื่อสารผ่านสื่อระหว่างบุคคลสองฝ่าย มีลักษณะของความเป็นส่วนตัว แต่เมื่อแปลงมาสู่หนังสือเล่มสารถูกทำให้เป็นสาธารณะมากขึ้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าลักษณะการใช้สื่อย่อมเปลี่ยนไป เมื่อเป็นจดหมายส่วนตัว การใช้อาจเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นการอ่านเพียงลำพัง สารในจดหมายย่อมประกอบด้วยเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องส่วนพระองค์ แต่เมื่อพระราชหัตถเลขาถูกนำมาตีพิมพ์เป็นหนังสือเพื่อจำหน่ายแก่สาธารณชน เรื่องส่วนตัวบางเรื่องจึงถูกตัดทอนออกไป ทั้งนี้ผู้วิจัยไม่สามารถทราบได้ว่าเรื่องใดบ้างที่ถูกตัดออกไปจากต้นฉบับที่เป็นพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ แต่จากคำอธิบายตำนานหนังสือเรื่องไกลบ้านทำให้ผู้วิจัยทราบว่าพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในรูปแบบหนังสือเล่มถูกตัดทอนเนื้อหาบางส่วนออกดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ต่อเนืองมาจากประเด็นด้านบนเรื่องของการใช้สื่อ เมื่อพระราชหัตถเลขาถูกแปลงมาสู่หนังสือเล่ม ลักษณะของการเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนพระองค์ก็หายไป จริงอยู่ที่พระราชหัตถเลขาฉบับจริงยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ แต่เมื่อพระราชหัตถเลขาเหล่านั้นถูกพิมพ์และเย็บรวมเป็นเล่ม และสาธารณชนทั่วไปสามารถเป็น

เจ้าของได้ ทำให้พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับได้กลายมาเป็นของผู้ที่ครอบครองหนังสือ เช่นกัน สิ่งหนึ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะอธิบายตรงนี้คือเรื่องของสื่อและสถานที่ในลักษณะที่ว่า เมื่อพระราชหัตถเลขาถูกส่งมายังผู้รับที่เจาะจงซึ่งคือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระราชหัตถเลขาทั้งหมดย่อมต้องอยู่กับพระองค์ – จากการศึกษาพระประวัติทำให้ทราบว่า หลังการปฏิวัติ 2475 สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอทรงตัดสินพระทัยเสด็จประทับที่เมืองบันดุง และเสด็จสิ้นพระชนม์ที่นั่น – ผู้วิจัยได้พยายามค้นหาพระราชหัตถเลขาฉบับจริงที่เป็นลายพระหัตถ์แต่ไม่พบ ทั้งนี้ รองศาสตราจารย์อวยพร พานิช (สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2559) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า เมื่อเป็นจดหมายที่พ่อส่งมาให้ลูก ลูกย่อมรัก ย่อมหวงและเก็บไว้กับตัว ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกัน และคิดว่าเมื่อมีการพิมพ์เป็นเล่มแล้ว พระราชหัตถเลขาฉบับจริงก็เปรียบเสมือนสมบัติส่วนตัวพระองค์ที่อาจจะทรงเก็บรักษาจนถึงวาระสุดท้าย ซึ่งแตกต่างจากหนังสือเรื่องไกลบ้านที่มีปริมาณมากมาย และหลากหลายรูปแบบตามวาระของการจัดพิมพ์ รูปแบบที่แตกต่างกันออกไปนี้ย่อมส่งผลต่อการใช้และการให้ความหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การจัดพิมพ์ในวาระพิเศษ หนังสือไกลบ้านอาจถูกให้ความหมายเป็นของที่ระลึกที่ควรค่าแก่การรักษา ตรงจุดนี้รองศาสตราจารย์อวยพร พานิชกล่าวว่าคนบางคนในสมัยนั้นที่ได้รับมาแล้ว อาจจะวางไว้บนชั้นวางที่สวยงามและสูง เพราะนี่คือหนังสือของในหลวง ร.5 แต่สำหรับผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้ใช้หนังสือไกลบ้านในฐานะสื่อที่ให้ข้อมูล ความรู้และความบันเทิง ผู้วิจัยไม่ได้ให้ความหมายของหนังสือเช่นนั้น ผู้วิจัยมองว่าเป็นเพียงสื่อหนังสือเหมือนหนังสือสารคดีเรื่องยาวทั่ว ๆ ไป และการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายทำให้รูปลักษณ์ของหนังสือไม่แตกต่างจากหนังสือปกพาทั่วไป

บริบทด้านต่อมาคือมิติด้านระดับของการสื่อสาร การแปลงพระราชหัตถเลขามาสู่อ่านหนังสือเล่ม เปลี่ยนบริบทของการสื่อสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมาเป็นการสื่อสารสู่สาธารณชน ลักษณะหนึ่ง que ผู้วิจัยพบว่ามีความเด่นชัดที่เกิดขึ้นจากการข้ามผ่านทางการสื่อสารคือการเทคโนโลยีการพิมพ์ก่อให้เกิดสื่อหนังสือเกิดความคงทนในด้านเวลาคือสามารถถูกผลิตซ้ำออกมาได้เรื่อย ๆ เป็นเวลากว่าหนึ่งร้อยปี แต่จากคำอธิบายของคประกอบของการสื่อสารต่าง ๆ ข้างต้น ในทรรศนะของผู้วิจัยเห็นว่าการผลิต

ซ้ำดังกล่าวที่ผ่านยุคสมัยต่อ ๆ มาย่อมทำให้ความหมายของชิ้นงานเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อย่างที่ได้กล่าวแล้วว่าการจัดพิมพ์ในแต่ละครั้งมีรูปแบบที่แตกต่างกัน ดังนั้นต่อไปนี้ผู้วิจัยจะขออธิบายเทคโนโลยีการพิมพ์หนังสือไกลบ้านตามลำดับเวลา โดยจะพิจารณาที่ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการทำหนังสืออันได้แก่การผูกและเย็บเล่ม (ties and bind) และขนาดของหนังสือ(size)

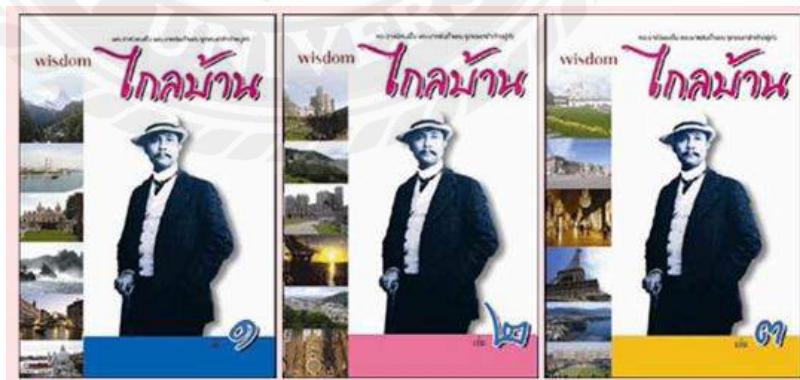
ประการแรกคือการผูกและเย็บเล่ม กระบวนการนี้เป็นกระบวนการผลิตเฉพาะของหนังสือเล่ม จากการสังเกตลักษณะของหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ผู้วิจัยพบลักษณะของการผูกและเย็บเล่มในสองลักษณะคือการผูกและเย็บเล่มด้วยเทคนิคการร้อยสันหนังสือด้วยเชือก เทคนิคนี้ผู้วิจัยพบว่าใช้กับหนังสือไกลบ้านครั้งที่พิมพ์ในวาระพิเศษที่รูปเล่มมีขนาดใหญ่ และใช้ปกชนิดปกแข็ง โดยหนังสือไกลบ้านที่เย็บด้วยเทคนิคนี้มีอายุเก่าแก่ที่สุดที่ถูกเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติคือฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2479 เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี กรมพระศรีสวางควัฒนวรราชวรางกูร นอกจากนั้นการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายโดยสำนักเอกชนในยุคแรกก็ใช้เทคนิคเดียวกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะหนังสือมีความหนาและผู้วิจัยพบว่าปกที่ใช้ก็เป็นปกชนิดแข็งเช่นเดียวกัน รูปที่ 5.19 แสดงหนังสือไกลบ้านฉบับ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ แพร์พิทยา พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2516 แบ่งเป็น 2 เล่ม ปกแข็งใช้การผูกและเย็บเล่มด้วยเชือก หนาเล่มละ 782 และ 871 หน้าตามลำดับ

รูปที่ 5.19 หนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ แพรวพิทยา

ที่มา : www.taradplaza.com

เทคนิคต่อมาคือเทคนิคการผูกและเย็บเล่มด้วยสันกาว (glued bookbinding) เทคนิคประเภทนี้พบในการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์เอกชนในสมัยปัจจุบัน ลักษณะของรูปเล่มจะมีขนาดเล็กและพกพาสะดวก และใช้ปกชนิดปกอ่อน ตัวอย่างเช่น หนังสือพระราชนิพนธ์ไกลบ้าน ฉบับพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยสำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์ ซึ่งเป็นฉบับหลักที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาครั้งนี้ และฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2552 โดยสำนักพิมพ์ WISDOM รูปที่ 5.20 ด้านล่างนี้แสดงหนังสือไกลบ้านฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ WISDOM ที่ใช้เทคนิคการผูกและเย็บเล่มด้วยสันกาว

รูปที่ 5.16 หนังสือไกลบ้าน ฉบับพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ WISDOM

ที่มา : www.taradplaza.com

ลักษณะเฉพาะต่อมาคือขนาดของหนังสือ ทั้งนี้ขนาดของหนังสือจะมีความสัมพันธ์กับขนาดของกระดาษ จากการสังเกตขนาดของหนังสือผู้วิจัยพบว่าหนังสือที่

ถูกพิมพ์ในวาระพิเศษจะมีขนาดใหญ่ เช่น ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ. 2479 เนื่องในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่พิมพ์แจกในครั้งนั้นมีขนาดกว้าง 19.6 เซนติเมตร ยาว 26.8 เซนติเมตร หนังสือมีขนาด 8 หน้ายก ซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าหนังสือที่พิมพ์เพื่อจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์เอกชน หนังสือฉบับที่พิมพ์โดยสำนักพิมพ์แพรวพิทยา มีขนาดกว้าง 13.5 เซนติเมตร ยาว 18.8 เซนติเมตร และหนังสือที่พิมพ์โดยในปัจจุบันคืออักษรเจริญทัศน์ อจท. และ WISDOM มีขนาดเท่ากัน กว้าง 14.5 เซนติเมตร ยาว 21 เซนติเมตร และทั้งหมดเป็นหนังสือขนาด 16 หน้ายก

จากเทคนิคการผลิตหนังสือข้างต้นส่งผลให้รูปเล่มของหนังสือมีความแตกต่างกัน หนังสือที่ผลิตในยุคปัจจุบันมีลักษณะของความเป็นหนังสือเพื่อการใช้สอย ด้วยขนาดที่ได้มาตรฐาน และความหนาของเล่มหนังสือที่ไม่หนาจนเกินไป ทำให้หนังสือไกลบ้านในยุคนี้ถูกให้ความหมายไปที่การใช้สอย ซึ่งแตกต่างจากฉบับที่ผลิตในยุคเริ่มต้นที่มีรูปเล่มขนาดใหญ่ อีกทั้งวาระของการจัดพิมพ์ในยุคแรกๆ เน้นไปที่การพิมพ์ในวาระพิเศษ ซึ่งถือเป็นบริบทหนึ่งของการผลิตชิ้นงาน ทำให้หนังสือในยุคนี้ถูกให้ความหมายไปในด้านคุณค่าทางจิตใจ

การสร้าง ความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในลำดับที่สองนี้ เป็นการแปลงการสื่อสารของพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในลำดับแรกเป็นการสื่อสารผ่านพระราชหัตถเลขาหรือสื่อการเขียนกลายมาเป็นการสื่อสารผ่านสื่อหนังสือโดยใช้เทคโนโลยีการพิมพ์ที่ก่อให้เกิดชิ้นงานเป็นจำนวนมาก นับเป็นการเปลี่ยนบริบทของการสื่อสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคลมาสู่การสื่อสารมวลชน การแปลงรูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นในลำดับนี้ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อองค์ประกอบการสื่อสารต่าง ๆ อันได้แก่ ผู้ส่งสารที่มีมากกว่าเพียงพระบาทสมเด็จพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้พระราชนิพนธ์ แต่ยังมีสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอที่เปลี่ยนสถานะจากการเป็นผู้รับสารในการสื่อสารลำดับแรกมาเป็นผู้สร้างสารในการสื่อสารลำดับนี้ เหตุด้วยทรงเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ นอกจากนี้ยังมีสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการวางรูปแบบของหนังสือเรื่องไกลบ้านให้มีความ

สมบูรณ์ไปด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ของสื่อหนังสือ โดยเฉพาะองค์ประกอบที่สำคัญอย่าง สารบัญ ที่ถือเป็นองค์ประกอบของเนื้อหาในหนังสือที่สามารถกำหนดพฤติกรรมผู้อ่านให้ เป็นไปตามลำดับเนื้อหาที่ผู้ผลิตต้องการ นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มภาพประกอบในหนังสือ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตได้พยายามให้ข้อมูลที่หลากหลายรูปแบบเพื่อให้ผู้อ่านสามารถ เข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น

การแปลงรูปแบบการสื่อสารในลำดับนี้ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มี ต่อสื่อพระราชหัตถเลขาในแบบดั้งเดิม กล่าวคือ เมื่อสื่อพระราชหัตถเลขาได้กลายมาเป็น เนื้อหาในหนังสือใกล้บ้าน ที่ถูกผลิตในบริบทด้านเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้ต้องมีการเพิ่ม องค์ประกอบส่วนที่เป็นเชิงอรรถเพื่อขยายความเพิ่มให้แก่ผู้อ่านที่มิใช่เป็นผู้รับสารหลัก ของพระราชหัตถเลขา แต่คือผู้อ่านที่เป็นผู้รับสารมวลชน ซึ่งผู้รับสารเหล่านี้อ่านหนังสือ ใกล้บ้านจากบริบทของการผลิตที่แตกต่างกัน บ้างเป็นผู้รับสารจากบริบทของการผลิตเพื่อ แจกในวาระพิเศษ การผลิตในลักษณะนี้จะส่งผลให้หนังสือมีลักษณะรูปเล่มที่ใหญ่โต ผู้ที่ ได้รับจึงให้ความหมายของหนังสือในแง่ของของที่มีคุณค่าทางจิตใจ ซึ่งแตกต่างจากผู้รับ สารที่ได้รับหนังสือจากบริบทของการผลิตเพื่อจำหน่าย ซึ่งเกิดขึ้นในยุคหลัง การผลิตใน ยุคนี้ได้ปรับรูปเล่มของหนังสือให้มีขนาดที่ได้มาตรฐานและสามารถถืออ่านได้ง่ายขึ้น และ รูปเล่มที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทเพื่อจำหน่ายนี้เองทำให้ผู้อ่านในยุคนี้ให้ความหมายของ หนังสือใกล้บ้านไปที่การใช้สอย

บทที่ 6

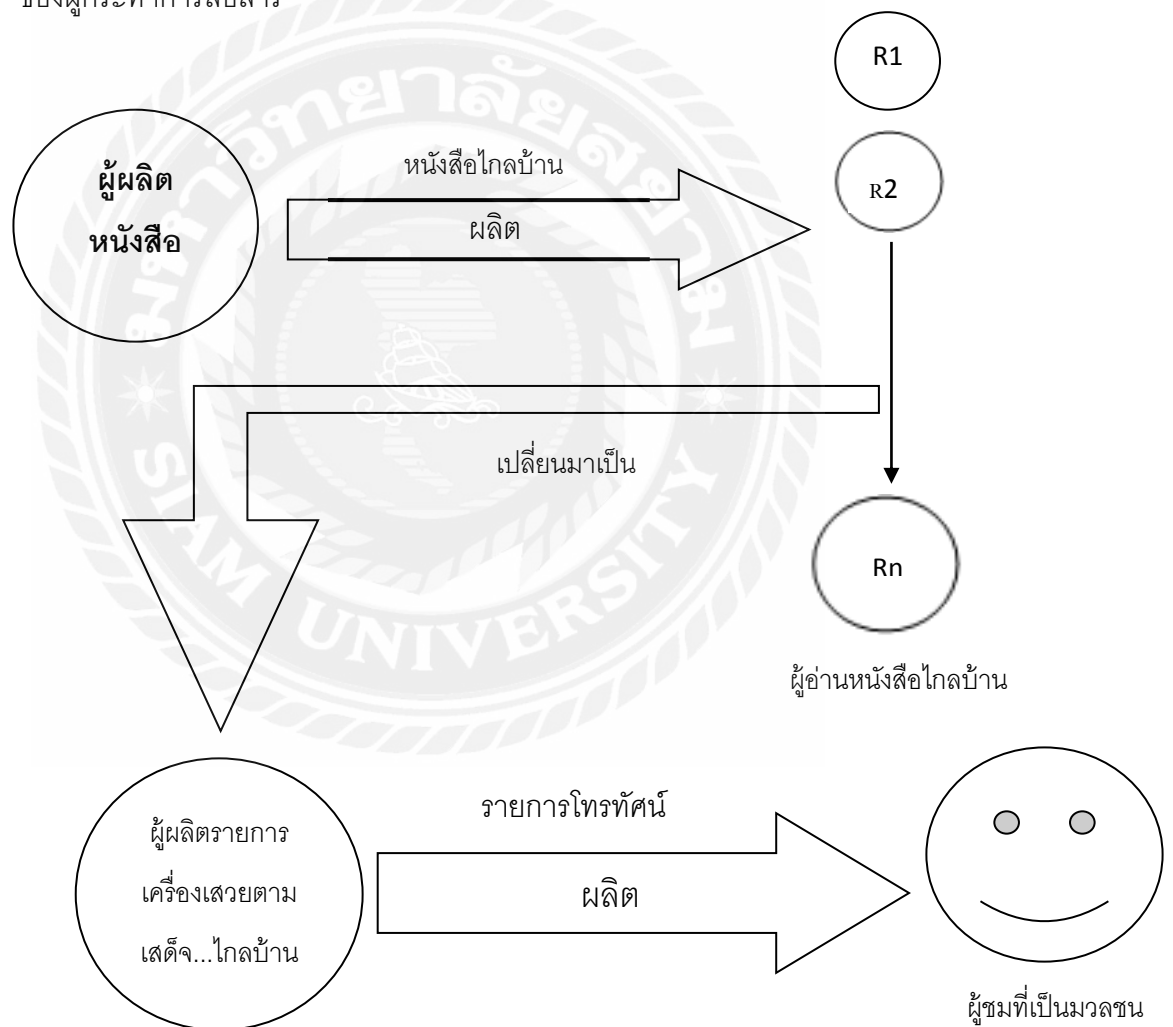
การข้ามผ่านการสื่อสารจากหนังสือเล่มสู่รายการโทรทัศน์

ในสองบทก่อนหน้าผู้วิจัยได้อธิบายให้เห็นลักษณะของการสร้างความหมายบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในสองรูปแบบคือเริ่มจากในรูปแบบลายพระหัตถ์ในพระราชหัตถเลขา หรือจดหมาย จากนั้นแปลงจากจดหมายลายพระหัตถ์สู่หนังสือเล่ม โดยยังคงเนื้อหาเดิมของพระราชหัตถเลขาไว้ แต่อาจมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบบางประการเข้าไปตามคุณลักษณะของสื่อ ในบทนี้ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะการข้ามผ่านการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในอีกลักษณะหนึ่งคือเป็นการสร้างความหมายที่เลือกหยิบเพียงประเด็นเรื่องอาหารที่ถูกกล่าวถึงในหนังสือเรื่องไถลบ้านมาผลิตเป็นรายการสารคดีทางโทรทัศน์ ชื่อรายการ “เครื่องเสวยตามเสด็จ...ไถลบ้าน” ออกอากาศทางทรู วิชั่นส์

ลักษณะการสื่อสารในรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์นี้นับว่ามีความแตกต่างจากการสื่อสารในสองลำดับแรกอยู่หลายประการ สิ่งที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงด้านองค์ประกอบการสื่อสารคือผู้กระทำการสื่อสาร ผู้ผลิตรายการสารคดีเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไถลบ้าน ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับใด ๆ เลยกับผู้สร้างหรือผู้ผลิตบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในสองลำดับแรก กล่าวคือผู้ผลิตรายการนี้คือบริษัทแดงกวาง มาโตกราฟ จำกัดที่รับผลิตรายการโทรทัศน์เพื่อนำเสนอแก่สถานีโทรทัศน์เพื่อออกอากาศ เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงกล่าวได้ว่าในการสื่อสารผ่านรูปแบบรายการโทรทัศน์นี้ เกิดผู้สร้างเนื้อหาขึ้นมาใหม่ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้สร้างพระราชหัตถเลขาและหนังสือไถลบ้านเลย แต่จากการพูดคุยกับคุณภาสกร ประมูลวงศ์(ภาสกร ประมูลวงศ์, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2559) ในฐานะผู้กำกับรายการสารคดี ทำให้ทราบว่าคุณภาสกรคือผู้ที่ได้มีโอกาสอ่านหนังสือเรื่องไถลบ้านและเกิดความสนใจประเด็นเกี่ยวกับอาหารที่นำเสนออยู่ในหนังสือ จึงคิดที่จะนำมาผลิตเป็นรายการโทรทัศน์ ความตั้งใจของคุณภาสกร ผู้วิจัยมองว่าสอดคล้องกับลักษณะของการสื่อสารในยุคปัจจุบันมากคือผู้กระทำการสื่อสารสื่อสารเพื่อ

ต้องการแบ่งปัน และคุณภาพสกรเองก็มีความปรารถนาที่จะแบ่งปันเนื้อหาประเด็นหนึ่งที่รวมอยู่กับในหลาย ๆ มาเผยแพร่ในรูปแบบรายการโทรทัศน์

จากที่กล่าวไปข้างต้นนี้ ผู้วิจัยพบการข้ามผ่านตัวสื่อขององค์ประกอบด้านการสื่อสารจากลำดับที่สองมาสู่ลำดับที่สามที่ชัดเจนอย่างแรกคือ ผู้รับสารคนหนึ่งของการสื่อสารในรูปแบบหนังสือได้กลายมาเป็นผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ ซึ่งถือเป็นการแปลงรูปแบบการสื่อสารลำดับที่สอง แผนภาพที่ 6.1 ด้านล่างนี้แสดงการเปลี่ยนสถานะของผู้กระทำการสื่อสาร

แผนภาพที่ 6.1 การเปลี่ยนสถานะของผู้กระทำการสื่อสาร

แรงผลักดันสู่การข้ามผ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านจากหนังสือสู่รายการโทรทัศน์

เมื่อเห็นภาพของการเปลี่ยนสถานะขององค์ประกอบการสื่อสารด้านผู้กระทำการสื่อสารแล้ว ต่อมาผู้วิจัยจะขออธิบายลักษณะของผู้ผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ จากการสัมภาษณ์ผู้กำกับรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน คุณภาสกร ประมูลวงศ์ (2559) เกี่ยวกับที่มาของการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นนี้ จากการพูดคุยกับคุณภาสกร ผู้วิจัยพบว่าการผลิตชิ้นงานของผู้ผลิตนั้นเกิดจากองค์ประกอบหลายด้านประกอบกัน องค์ประกอบด้านแรกคือเรื่องของความชอบและความสนใจ ซึ่งความชอบและความสนใจของผู้ผลิตรายการนี้ ผู้วิจัยพบว่าเกิดทั้งจากการชื่นชอบในตัวบุคคลที่สร้างผลงานเดิม นั่นคือคุณภาสกรชื่นชมและศรัทธาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และชื่นชอบผลงานที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ ความชอบชื่นชอบตรงนี้ผู้วิจัยเรียกว่าเป็นความชื่นชอบที่มีต่อผู้สร้างสารและสื่อในลำดับแรก

ความพิเศษอย่างหนึ่งที่ผู้วิจัยพบและถือได้ว่าเป็นความชื่นชอบที่มีผลต่อการสร้างงานชิ้นนี้คือ ตัวผู้ผลิตเองเป็นผู้ที่ชื่นชอบประเด็นด้านอาหาร ทั้งนี้เพราะได้คลุกคลีอยู่กับสื่อประเภทหนังสือเกี่ยวกับอาหารมาตั้งแต่เด็ก ๆ เช่น หนังสือเรื่องน้ำพริก ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ ทั้งนี้ในแผนการผลิต ผู้ผลิตมีเรื่องเกี่ยวกับอาหารที่อยากทำอยู่ 2 เรื่อง เรื่องแรกคือตำรับในตำรา คือการพูดถึงอาหารที่ปรากฏอยู่ในหนังสือประเภทต่าง ๆ แต่จุดอ่อนของงานชิ้นนี้คือจะได้อเนื้อหาที่กระจัดกระจาย และเรื่องที่ 2 คือเรื่องไกลบ้าน ซึ่งผู้ผลิตได้กล่าวว่ารชกาลที่ 5 ทรงบรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับอาหารได้อย่างสนุก และเมื่อตนได้อ่านก็รู้สึกได้ว่าพระองค์ทรงมีความสุขที่ได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับอาหาร ตรงจุดนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตรายการได้แสดงบทบาทเป็นผู้เฝ้าประตูข้อมูลข่าวสาร(gatekeeper) ซึ่งต้องใช้ความละเอียดอ่อนของผู้ผลิตรายการที่สามารถมองเห็นและสกัดเอาประเด็นด้านอาหารที่ถูกแทรกอยู่ในหนังสือเรื่องไกลบ้านออกมาได้ โดยคุณภาสกรได้ระบุว่าเมนูอาหารที่ถูกพูดถึงในหนังสือเรื่องไกลบ้านมีทั้งเมนูที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีโอกาสเสวยจากการเลี้ยงรับรอง และอาหารที่ทรงทำด้วย

พระองค์เอง จากจุดนี้จึงเป็นที่มาของเนื้อหาในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านทำ
นำเสนอข้อมูลเมนูอาหารทั้งสองประเภทควบคู่กัน

องค์ประกอบต่อมาคือความต้องการผลิตรายการอาหารที่มีคุณค่าที่
แตกต่างจากรายการอื่น ๆ คำว่ารายการที่มีคุณค่าที่ผู้วิจัยประเมินได้จากคำตอบของผู้
ผลิตคือ ผู้ผลิตมีความต้องการที่จะให้ผลงานที่ถูกสร้างขึ้นเป็นจดหมายเหตุรูปแบบหนึ่ง
ที่ไม่ว่าจะหยิบมาดู ณ เวลาใดก็ยังมีคุณค่า คุณค่าในที่นี้ประกอบไปด้วยทั้งคุณค่าทาง
ประวัติศาสตร์ เพราะเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นกว่าร้อยปี , คุณค่าทางจิตใจเพราะเป็นเรื่องราว
ที่แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์ไทย

อีกความต้องการที่ผู้ผลิตปรารถนาคืออยากให้เนื้อหาในรายการเป็น
เนื้อหาที่จับต้องได้ ผู้ผลิตจึงได้เพิ่มบรรยากาศโดยรอบที่เกี่ยวกับเรื่องราวของอาหารชนิด
นั้น ๆ โดยการใช้ภาพจากไปรษณียบัตรอื่น ๆ ที่ถูกถ่ายเมื่อครั้งการเสด็จนำมาใส่ใน
รายการ จากจุดนี้แสดงให้เห็นลักษณะของการหลอมรวมสื่อที่เกิดขึ้น โดยสื่อ
ไปรษณียบัตรถูกแปลงมาเป็นสารในรายการโทรทัศน์ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเรื่องสื่อคือสาร
ของแม็คลูแฮน (1964) ผู้วิจัยมองว่าการเพิ่มบรรยากาศรอบข้างเข้ามาในชิ้นงานทำให้
ชิ้นงานนั้นดูมีคุณค่าในแง่ประวัติศาสตร์มากขึ้น รูปที่ 6.1 ด้านล่างนี้เป็นภาพตัวอย่างของ
การนำภาพประกอบอื่น ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในหนังสือไกลบ้านมาใช้ในรายการเครื่องเสวยตาม
เสด็จ...ไกลบ้าน เพื่อให้เนื้อหาอาหารที่นำเสนอมีเรื่องราวเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นภาพถ่าย
เส้นทางที่เสด็จออกจากโรงแรมไฮเตลไบรฟอน ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 31 ตรงกับวันที่
26 กรกฎาคม 2450 ในพระราชหัตถเลขาทรงบรรยายถึงลักษณะภูมิประเทศระหว่างทาง
เสด็จฯ ที่ประกอบไปด้วยภูเขาสูงเตี้ย ๆ ที่มีน้ำกักเซาะลงมาเป็นชั้น ๆ และหลังจาก
เดินทางเสด็จฯ แล้วก็ถึงเวลาอาหารกลางวัน รายการใช้วิธีการนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้เข้าไป
เพื่อโยงมายังเมนูอาหารมื้อกลางวันในวันนั้น

รูปที่ 6.1 ภาพถ่ายระหว่างทางเสด็จ
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ทั้งนี้จากการศึกษาวิธีการนำเสนอรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านผู้วิจัยพบว่าการนำเสนอข้อมูลส่วนที่เป็นภาพนิ่งในรายการนั้นมีทั้งภาพถ่ายที่ปรากฏอยู่ในหนังสือไกลบ้านและภาพถ่ายอื่น ๆ ที่ไม่มีในหนังสือ โดยในส่วนนี้ทางผู้ผลิตระบุว่า “ทีมงานพยายามหาภาพที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ให้ได้มากที่สุด ส่วนมากเป็นไปรษณียบัตรที่ส่งมากรุงเทพฯ” คุณภาสกรกล่าว แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าการใส่ภาพถ่ายหรือไปรษณียบัตรประกอบเรื่องราว ไม่ได้ปรากฏอยู่ในทุกตอนของสารคดี

นอกจากการเพิ่มภาพประกอบเข้ามาในรายการแล้ว อีกหนึ่งสิ่งที่ทางผู้ผลิตสร้างขึ้นมาเพื่อในสื่อสารกับผู้ชมคือ ผู้ดำเนินรายการ ในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ผู้ผลิตกำหนดให้มีผู้ดำเนินรายการซึ่งในที่นี้คืออาจารย์จารึก ศรีอรุณ ทำหน้าที่เป็นผู้บรรยายและสาธิตวิธีการทำอาหาร สิ่งที่เกิดขึ้นจากการมีผู้ดำเนินรายการเมื่อพิจารณาด้านคุณลักษณะของสื่อ โทรทัศน์ที่เป็นสื่อเย็นจะมีความร้อนขึ้น ผู้ดำเนินรายการจะทำหน้าที่ถ่ายทอดเนื้อหาอาหารให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยภาพการสาธิตการประกอบอาหารจะไปเติมเต็มประสาทสัมผัสด้านการมองเห็นให้ได้มากขึ้น ทำให้เมนูอาหารต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานไว้เป็น

เพียงตัวหนังสือนั้นก็กลายเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นได้ สอดคล้องกับเจตนาของผู้ผลิตที่ต้องการจะทำให้รายการเป็นรายการอาหารที่สามารถจับต้องได้ นั่นคือผู้ชมมองเห็นภาพตามนั่นเอง

องค์ประกอบต่อมาคือผู้รับสาร ผู้รับสารในที่นี้คือผู้ชมรายการโทรทัศน์ ผู้วิจัยอธิบายลักษณะของผู้รับสารผ่านประสบการณ์ของผู้วิจัยเองที่ได้ชมรายการนี้ สิ่งที่ผู้วิจัยจะอธิบายในประเด็นเกี่ยวกับผู้รับสารคือ ลักษณะของผู้รับสารรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน จะแตกต่างจากลักษณะของผู้รับสารชิ้นงานประเภทการเล่าเรื่องข้ามพินสื่อ(trans-media story telling) (เจนกินส์ , 2006) ในประเด็นที่ว่าผู้รับสารงานประเภทการเล่าเรื่องข้ามพินสื่อจะต้องเข้าถึงเนื้อหาเรื่องนั้น ๆ ผ่านการนำเสนอสื่อที่หลากหลายเพื่อให้เข้าใจภาพรวมของเรื่องราวทั้งหมด แต่ผู้รับสารรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านหนังสือเรื่องไกลบ้านเพื่อให้เข้าใจเรื่องราวก็สามารถดูรายการได้อย่างเข้าใจ ทั้งนี้เพราะตัวรายการเองมีความสมบูรณ์ในตัวเอง

เมื่อพิจารณาลักษณะของผู้ชมรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน โดยดูจากช่องทางการออกอากาศของรายการที่ออกอากาศเพียงช่องทางเดียวเท่านั้นคือทางสถานีทรู วิชั่นส์ กลุ่มผู้ชมที่สามารถชมรายการได้จะเป็นกลุ่มผู้ชมที่ต้องเป็นสมาชิกของทรู วิชั่นส์เท่านั้น แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน เป็นกลุ่มผู้รับสารจากช่องทางหรือสื่อ (channel or medium audience) (แม็คควอล, 1994) และเมื่อพิจารณาต่อที่ช่องที่ออกอากาศคือช่อง true explore life ซึ่งเป็นช่องที่อยู่ในหมวดสารคดีและความรู้ก็สามารถมองลักษณะของกลุ่มผู้ชมรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านได้ชัดเจนคือเป็นกลุ่มผู้รับสารจากช่องทางหรือสื่อที่สนใจเนื้อหาในลักษณะที่เป็นข้อมูลความรู้

ประเด็นต่อมาที่เกี่ยวกับผู้รับสารที่ผู้วิจัยจะอธิบายคือลักษณะของการใช้สื่อที่แตกต่างจากลักษณะของการใช้สื่อหนังสือ ผู้อ่านหนังสือสามารถอ่านและเลิกอ่านหนังสือเมื่อใดก็ได้ ลักษณะเช่นนี้ผู้วิจัยมองว่าผู้รับสารมีอิทธิพลเหนือตัวสื่อ เมื่อกลับมา

พิจารณาที่รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ผู้ชมรายการโทรทัศน์สามารถชมและเปลี่ยนช่องหรือหยุดชมรายการได้เช่นกัน เพื่อให้สามารถดึงผู้ชมได้อย่างต่อเนื่องเมื่อพิจารณาการนำเสนอรายการจะพบว่าผู้ผลิตได้ผลิตรายการโดยสร้างความต่อเนื่องของผู้ชม ซึ่งสิ่งนี้เกิดจากองค์ประกอบของรายการหลายประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรกคือรายการมีความยาวที่พอ ไม่ยาวมากจนเกินไปจนทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกเบื่อ ทั้งนี้รายการมีความยาวที่ประมาณตอนละ 30 นาที ประการต่อมาคือ รายการมีการนำเสนอเรื่องราวในตอนอย่างต่อเนื่อง หมายความว่าเมื่อพิจารณาที่รายการแต่ละตอนแล้วจะพบว่าช่วงต่าง ๆ ของรายการที่ผู้วิจัยได้แบ่งให้เห็นอันประกอบด้วย ส่วนนำเข้าสู่เนื้อหา – ไต่เต้ลรายการ – เนื้อหาหลักของรายการ – ส่วนปิดรายการ ถูกร้อยเรียงกันผ่านบทบรรยายที่มีเอกภาพ

ประการต่อมาคือรายการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ชมได้ในระดับที่เหมาะสม ลักษณะเช่นนี้พิจารณาได้จากบทบรรยายที่ผู้บรรยายเรียกตัวเองและผู้ชมเป็นกลุ่มเดียวกันว่า “เรา” และเป็นกลุ่มคนที่มาร่วมกันทำกิจกรรมเดียวกันคือเดินทางไปกับขบวนเสด็จประพาสครั้งนั้น ประโยคหนึ่งที่ผู้วิจัยพบในทุกตอนของรายการคือประโยคที่มีลักษณะว่า “คุณผู้ชมครับ เราเดินทางมาถึงคีนลำดับที่ ..... “ จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่ารายการได้สร้างการมีส่วนร่วมให้กับผู้ชมได้อย่างลงตัว องค์ประกอบทั้งสามประการจึงเป็นกลวิธีการสร้างความต่อเนื่องให้แก่ผู้ชมที่พบได้ในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ลำดับต่อมาผู้วิจัยพิจารณาที่ลักษณะของเนื้อหารายการที่เกิดขึ้นรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ไม่ได้เกิดจากการแปลงสื่อหนังสือทั้งหมดมาสู่รูปแบบรายการสารคดีทางโทรทัศน์ หากแต่เกิดจากการเลือกเอาประเด็นเนื้อหา(content) เพียงแค่เนื้อหาเดียวคือเรื่องอาหาร มานำเสนอด้วยวิธีการนำเสนอใหม่ ลักษณะเช่นนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ได้เกิดกระบวนการเลือกเนื้อหาที่จะสื่อสาร (communication) และแปลงอัตตะของการสื่อสารนั้น (meta-communication) จากรูปแบบของบันทึกประจำวันมาสู่รูปแบบของสารคดีที่มีทั้งการสอน(instruction) และ

สาระบันเทิง(edutainment) โดยการข้ามผ่านทางการสื่อสารในลำดับนี้เป็นการข้ามผ่านทั้งสื่อและสาร ประกอบด้วยการเปลี่ยนสื่อในการนำเสนอจากหนังสือมาเป็นสื่อโทรทัศน์และสารที่นำเสนอ จากประเด็นใหญ่มาสู่ประเด็นย่อยที่ถูกรับคู่(pairing) ไว้กล่าวคือ ประเด็นเรื่องการเสด็จประพาสยุโรปซึ่งถือเป็นเรื่องการท่องเที่ยว ประกอบด้วยประเด็นเรื่องอาหาร เป็นประเด็นย่อยประกอบกันอยู่ การเลือกประเด็นย่อยออกมานำเสนอเป็นเรื่องใหม่ เมื่อพิจารณาผ่านบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน พบว่าเรื่องใหญ่เดิมนั้นซึ่งคือประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีลักษณะที่เป็นเนื้อหาที่เปิดกว้างต่อการหยิบประเด็นย่อยออกมาผลิตใหม่ หรือประเด็นย่อยนั้นต้องไม่ถูกตัดกันโดยสิ้นเชิง เมื่อพิจารณาเนื้อหาของพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับการเสด็จประพาสซึ่งหมายถึงประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าประเด็นการท่องเที่ยวเป็นประเด็นประกอบด้วยประเด็นย่อยอื่น ๆ มาประกอบกันซึ่งได้แก่ เรื่องของอาหาร , ที่พักอาศัย , การซื้อของฝาก , ประเพณี/วัฒนธรรม ซึ่งรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านเลือกประเด็นย่อยด้านอาหารมาผลิตเป็นเนื้อหาใหม่

ตัวตนของหนังสือเรื่องไกลบ้านที่นำเสนอบันทึกประจำวันของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมาสู่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ภายหลังมาเป็นเพียงแค่อ้างอิงถึงที่มาของเมนูอาหารที่จะถูกนำเสนอเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงทั้งผู้ผลิตและลักษณะเนื้อหาเช่นนี้ส่งผลให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้พระราชนิพนธ์พระราชหัตถเลขาทรงเป็นเพียงบุคคลที่สาม ที่ผู้ผลิตรายการใช้อ้างอิงถึงเพื่อสร้างเรื่องราวให้กับเมนูอาหารนั้นผ่านผู้ดำเนินรายการในการนำเสนอ ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะที่เกิดขึ้นจากการแปลงรูปของการสื่อสารในลำดับนี้

ลักษณะของสื่อและสารที่ใช้ในการสร้างความหมายรายการ เครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกล

บ้าน

บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านถูกแปลงมาเป็นรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ จำนวน 26 ตอนความยาวตอนละประมาณ 30 นาที โดยแต่ละตอนนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับอาหารที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยครั้งเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่สอง เมื่อพิจารณาถึงการแปลงรูปการสื่อสารที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยพบว่าการแปลงรูปการสื่อสารเป็นการเปลี่ยนสื่อจากสื่อหนังสือเล่มที่มีลักษณะของสื่อที่เป็นสื่อร้อนมาสู่สื่อโทรทัศน์ที่มีลักษณะของสื่อที่เป็นสื่อเย็น (แม่ครัวแสน , อ่างแล้ว) ผู้วิจัยสังเกตได้ว่าผู้ผลิตได้พยายามทำให้บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านที่มาจากหนังสือเล่มมีความ “อุ่นขึ้น” หรือเป็นการเพิ่มความเย็นลงไปใน การแปลงรูปการสื่อสารในระดับนี้ โดยลักษณะของการทำให้อุ่นขึ้นที่ผู้วิจัยพบได้แก่ การเพิ่มรูปแบบของสื่อที่ใช้ในการสร้างความหมายจากเดิมที่ใช้เพียงแค่อักษร (text) และภาพถ่าย (photograph) มาเป็นภาพ เสียงและข้อความ โดยทั้งสามสิ่งนี้ได้ถูกใช้สร้างความหมายร่วมกัน โดยรูปแบบสื่อแต่ละประเภทมีลักษณะของการใช้ดังต่อไปนี้

1. ภาพที่ใช้ในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน มีทั้งภาพเคลื่อนไหวจากการถ่ายทำ ซึ่งภาพลักษณะนี้จะใช้กับการสาธิตการประกอบอาหาร , ภาพนิ่งซึ่งเป็นภาพถ่ายบางส่วนเป็นภาพถ่ายที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่องไกลบ้าน บางส่วนเป็นภาพอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเนื้อหาในตอนนั้น ๆ รูปที่ 6.2 ด้านล่างนี้เป็นภาพถ่ายโรงแรมที่ประทับ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ใช้ประกอบเมื่อบรรยายถึงพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 19 ขณะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งเป็นภาพถ่ายที่ไม่ได้มีในหนังสือเรื่องไกลบ้าน แต่ทางผู้ผลิตได้หาเพิ่มเข้ามาเพื่อใช้สร้างความหมายของรายการ

รูปที่ 6.1 ภาพถ่ายโรงแรมที่ประทับ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

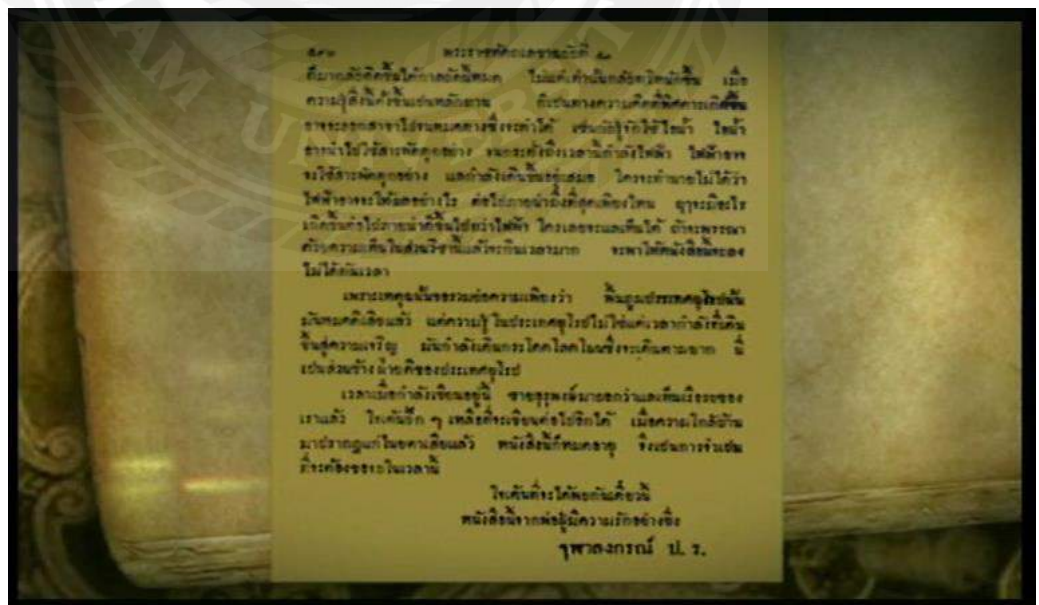
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

2. เสียงที่ใช้ในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ประกอบด้วยเสียงพูด ซึ่งเป็นเสียงของอาจารย์จารึก ศรีอรุณ เป็นผู้ดำเนินรายการและสาธิตการทำอาหารแต่ละเมนู , เสียงบรรยาย รายการใช้เสียงบรรยายของผู้บรรยายเพศชาย มีน้ำเสียงทุ้ม แต่นุ่มนวล ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นเสียงบรรยายที่ฟังแล้วไพเราะ น่าฟัง และเป็นเสียงที่ฟังแล้วให้ความรู้สึกทันสมัย สุดท้ายคือเสียงดนตรี รายการใช้เพลงประจำรายการในตอนต้นรายการประกอบด้วยกรรพิกส่วนที่เป็นไตเติ้ลรายการ และในตอนท้ายของรายการที่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับฝ่ายผลิต (end credit)

3. ข้อความที่ใช้ในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ข้อความปรากฏอยู่ในลักษณะของการสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์ (character generator)(CG) เพื่อระบุชื่อและตำแหน่งของบุคคลที่ปรากฏอยู่ในรายการ และสร้างเป็นข้อความยาวประกอบเสียงบรรยาย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบการใช้ข้อความอีกลักษณะหนึ่งซึ่งผู้วิจัยคิดว่าเป็นลักษณะเด่นของรายการนี้ คือการใช้ข้อความที่มาจากหนังสือเรื่องไกลบ้านในลักษณะของข้อความที่ถูกตัดออกมา ข้อความดังกล่าวถูกนำเสนอพร้อมทั้งเสียงอ่านซึ่งเป็นเสียงเดียวกับผู้บรรยายรายการ ในส่วนของข้อความที่ถูกตัดมาใช้นี้ผู้วิจัยพบว่าผู้ชมไม่สามารถอ่านข้อความที่ถูกตัดมาจากหนังสือได้ชัดเจน ทั้งนี้เพราะผู้ผลิตเองก็อาจจะไม่ได้ต้องการ

ให้ผู้ชมต้องอ่านข้อความตาม ประกอบกับทางผู้ผลิตได้ใช้เสียงผู้บรรยาย อ่านข้อความดังกล่าวแล้วด้วย แต่การเลือกภาพมาจากหนังสือซึ่งยังคงปรากฏลักษณะของตัวอักษรตัวพิมพ์อย่างในหนังสือนั้น ผู้วิจัยคิดว่าจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือให้ข้อความเหล่านั้นมากกว่าการใช้วิธีการพิมพ์ข้อความด้วยเทคนิคทางคอมพิวเตอร์เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงข้อมูลที่เป็นของแท้และมาจากหนังสือซึ่งคือที่มาของรายการ และส่วนนี้เองที่ผู้ผลิตกล่าวกับผู้วิจัยว่าทางผู้ผลิตต้องการจะทำให้เรื่องราวในหนังสือนี้เป็นเรื่องราวที่สามารถมองเห็นภาพได้ รูปที่ 6.3 ด้านล่างนี้เป็นตัวอย่างของการใช้ข้อความในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ในลักษณะข้อความที่มาจากหนังสือไกลบ้านหน้าสุดท้ายของพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 43 ทรงเขียนถึงความรู้สึกใจเต็นที่จะได้พบกับสมเด็จพระเจ้าน้อง และรูปที่ 6.4 เป็นรูปการใช้ข้อความด้วยเทคนิคการสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์เป็นข้อความที่ทรงบรรยายถึงเมนูอาหารชื่อเปิดอัดหอคอยเงินที่ได้เสวย ณ ภัตตาคารอาหารฝรั่งเศสชื่อ La Tour d'Argent ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 24 ของคืนลำดับที่ 86

รูปที่ 6.2 ภาพพระราชหัตถเลขาฉบับหนังสือที่ถูกใช้ในรายการโทรทัศน์

ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.3 ข้อความในรายการโทรทัศน์ที่ใช้เทคนิคการสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์

ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

การใช้รูปแบบสื่อทั้งภาพ เสียงและข้อความประกอบกันในการสร้าง ความหมาย ทั้งนี้จากการสังเกตการนำเสนอรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ผู้วิจัยพบว่ารายการทุกตอนมีลักษณะของการนำเสนอที่เหมือนกัน โดยสามารถแบ่งออก ได้เป็นสองช่วงคือ ส่วนนำเข้รายการ(prelude) และเนื้อหารายการ(body) ต่อเนื่องกันมา ตามลำดับ และเนื้อหาแต่ละตอนนั้นจบในตอน ในตอนท้ายของแต่ละตอนจะมีการเกริ่น เนื้อหาของตอนถัดไป สิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตได้คือถึงแม้ว่าเนื้อหาของรายการแต่ละตอนจะจบ ในตอนแต่ผู้ผลิตได้สร้างให้รายการแต่ละตอนนั้นมีความต่อเนื่องกัน นั้นหมายความว่า ผู้ชมบางท่านที่อาจเปิดมาดูแค่เฉพาะตอนก็เข้าใจ แต่ถ้าหากผู้ชมได้ชมทุกตอนอย่าง ต่อเนื่องก็จะสามารถเห็นภาพรวมของรายการ เข้าใจเนื้อหาได้ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบ เพื่อให้ เข้าใจภาพรวมของรายการผู้วิจัยขออธิบายวิธีการนำเสนอรายการให้เข้าใจ ดังต่อไปนี้

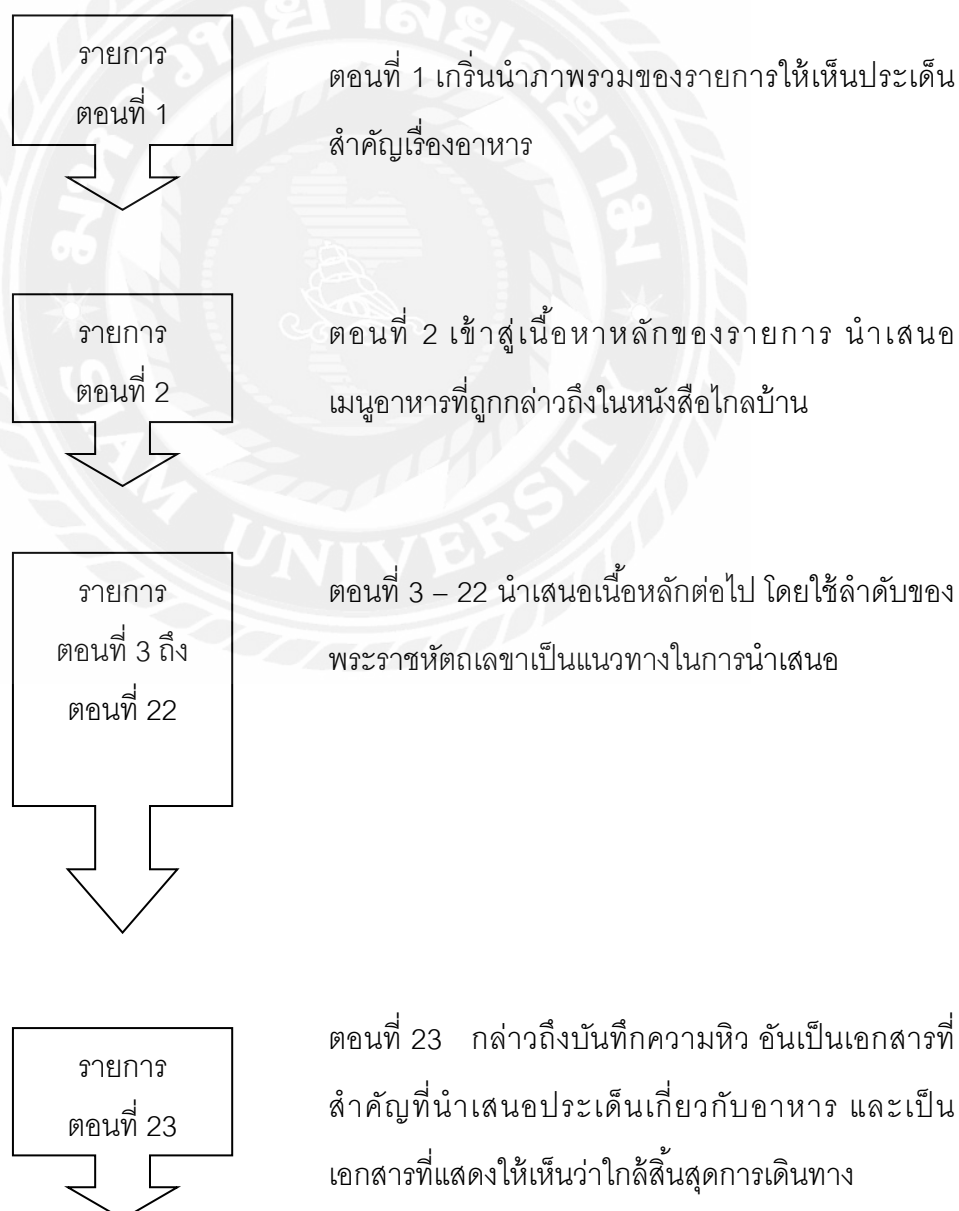
รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน นำเสนอเป็นตอน ๆ แต่ละตอน จะนำเสนอเนื้อหาที่ต่อเนื่องกันตามลำดับของพระราชหัตถเลขา แต่เมนูอาหารที่นำเสนอ

ในแต่ละตอนจะมีทั้งจากพระราชหัตถเลขาฉบับดังกล่าว และของฉบับอื่น ๆ ดังจะสังเกตได้จากในบางตอนอาจมีการกล่าวเชื่อมโยงกลับไปยังพระราชหัตถเลขาฉบับอื่น ๆ หรืออาจกล่าวล่วงหน้าไปยังพระราชหัตถเลขาฉบับหน้า รายการทั้ง 26 ตอนเริ่มเข้าสู่เมนูอาหารที่ถูกรวบรวมถึงในพระราชหัตถเลขาในรายการตอนที่ 2 โดยตอนที่ 1 เปรียบเสมือนบทเกริ่นนำของรายการทั้งหมด เพื่อให้เห็นภาพรวมของรายการและเน้นย้ำไปที่ประเด็นหลักของรายการคือเรื่องอาหาร เพราะฉะนั้นในตอนนี้อาหารจะนำเสนอแตกต่างจากตอนอื่น ๆ อยู่บ้างคือรายการนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์อาหารของเมืองไทย ย้อนกลับไปตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ ผ่านการให้ข้อมูลของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ท่านแรกคือ ผศ.ศรีสมร คงพันธุ์ , ท่านที่ 2 คือ ผศ.ทัศนีย์ โรจน์ไพบูลย์ และท่านสุดท้ายคืออาจารย์จารึก ศรีอรุณ ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้สริตการทำอาหารในตอนต่อ ๆ ไปตลอดทั้ง 26 ตอน รายการนำเสนออาหารจนมาสิ้นสุดที่ “บรรรทิกความหิว” ซึ่งเป็นบันทึกที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 ในคัมภีร์ลำดับที่ 207 บนเรือพม่า ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ลักษณะของ “บรรรทิกความหิว” เป็นสารที่ทรงพระราชนิพนธ์แยกเป็นอีกหนึ่งหัวเรื่อง ทรงกล่าวถึงบันทึกฉบับนี้ไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของพระราชหัตถเลขาชิ้นเดียวกันว่า

“การกินนอนช่างไม่ประหลาดเสียจริง ๆ เคยอย่างไรก็เช่นนั้นจะทำอะไรก็ไม่มีจะทำ จะคิดบทกลอนอะไรก็นึกไม่ออก จะช่วยเกาแหม่นแต่งนิราศก็ไม่ได้มา มันอยู่ว่าง ๆ จึงได้เขียนบรรรทิกเรื่องหิวเมื่อคืนนี้ซึ่งมันไม่น่าจะลงในรายวัน เพราะน่าจะอายุตะกลามัก แต่ครั้งจะไม่คัดลงไว้จะพลัดพลงไปเสีย จึงคัดต่อลงไปนี่ สำหรับอ่านสนุก ๆ ”

บันทึกความหิวถือเป็นส่วนหนึ่งของพระราชหัตถเลขาที่กล่าวถึงเรื่องอาหาร แยกออกมาโดยเฉพาะ ต่างจากส่วนอื่น ๆ ที่จะกล่าวรวมไปกับกิจวัตรที่ทรงปฏิบัติในแต่ละวัน ทางรายการได้ใช้ส่วนของบันทึกฉบับนี้เป็นส่วนปิดท้ายของสารคดีชุดนี้ โดยเริ่มกล่าวในตอนที่ 23 จากนั้นตอนที่ 24 – 26 เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารอื่น ๆ ในพระราชหัตถเลขาฉบับต่าง ๆ โดยไม่ได้ยึดติดกับลำดับก่อนหลัง และจบสารคดีชุดนี้ในตอนที่ 26 โดยการอ้างสาเหตุของการยุติพระราชหัตถเลขาเช่นเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในฉบับที่ 43 แผนภาพที่ 6.2 ด้านล่างนี้ แสดงโครงสร้างการนำเสนอเนื้อหาของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน โดยภาพรวมตอนที่ 1-2 เป็นช่วงต้นของสารคดีทั้งหมดทำหน้าที่เกริ่นนำและบอกที่มาของเมนูอาหารในรายการ ตอนที่ 3-22 นำเสนอเมนูอาหารที่มีในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับ ตอนที่ 23 เข้าสู่ช่วงท้ายของสารคดี นำเสนอ “บันทึกความหิว” ซึ่งเป็นส่วนที่กล่าวถึงอาหารโดยเฉพาะในบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน และตอนที่ 24-26 สรุปเรื่องราวอาหารในหนังสือไกลบ้าน ดังแผนภาพด้านล่างนี้

รายการ
ตอนที่ 24 ถึง
ตอนที่ 26

ตอนที่ 24 - 25 เป็นการเก็บรายละเอียดอื่น ๆ ที่
เกี่ยวกับอาหารที่ถูกพูดถึงในพระราชหัตถเลขา และจบ
ชุดสารคดีด้วยตอนที่ 26

แผนภาพที่ 6.2 โครงสร้างการนำเสนอเนื้อหารายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

การผลิตรายการสารคดีออกเป็นตอน และนำเสนอไปที่ละตอนเป็น
ลักษณะของธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์ที่นำเสนอตามลำดับของเวลา การรับชมรายการ
ต้องรับชมไปตามลำดับตั้งแต่ต้นเรื่อยไปจนจบรายการ ไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อ
ในลักษณะของการข้ามไปรับชมตอนที่ยังมาไม่ถึง แต่จากระบบการออกอากาศทางสถานี
ทรู วิชั่นส์ได้สร้างลักษณะของการชมเนื้อหาแบบย้อนหลังได้ เพราะทางสถานีจะมีการ
ออกอากาศซ้ำรายการตอนเดิมในรอบสัปดาห์เดียวกันจนกว่าจะออกอากาศตอนใหม่ ซึ่ง
แตกต่างจากหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ที่ถึงแม้จะนำเสนอเรียงตามลำดับของ
พระราชหัตถเลขา แต่สามารถเลือกอ่านตอนใดตอนหนึ่งก่อน หรือย้อนกลับไปอ่านตอนที่
อ่านผ่านมาแล้วซ้ำได้

ข้อจำกัดเช่นนี้ผู้วิจัยมองว่าถ้ารายการโทรทัศน์ไม่มีความน่าสนใจ ผู้วิจัย
สามารถทำได้เพียงหยุดรับชม ไม่สามารถเลือกให้ช่วงที่ไม่น่าสนใจนั้นผ่านไปได้ แต่
อย่างไรก็ตามจากการสังเกตรายการโทรทัศน์ดังกล่าว สังเกตพบการสร้างความต่อเนื่อง
ของเนื้อหา โดยเริ่มจากการสร้างส่วนนำเข้าสู่เนื้อเรื่อง (prelude) ในแต่ละตอน ซึ่งส่วนนำ
รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน มีวิธีการนำเสนอที่เป็นแบบแผนเดียวกันคือ
เริ่มต้นจากการกล่าวถึงเรื่องราวในพระราชหัตถเลขา โดยระบุฉบับของพระราชหัตถเลขา
และบอกวันที่ รวมทั้งลำดับคืบของการเสด็จประพาส และสถานที่ จากนั้นกล่าวถึง

เมนูอาหารที่ถูกพูดถึงในพระราชหัตถเลขาฉบับดังกล่าว ตัวอย่างเช่น รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ตอนที่ 15 ที่มีส่วนนำเรื่องโดยการเริ่มจากทำความเดิมในตอนี่ 14 ซึ่งเป็นตอนก่อนหน้า จากนั้นบรรยายว่าในตอนี่ 15 นี้รายการได้พาท่านผู้ชมเดินทางมาถึงพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 31 ในคืนลำดับที่ 122 ตรงกับวันที่ 26 กรกฎาคม 2450 จากนั้นรายการได้บรรยายข้อมูลต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขา อันได้แก่เส้นทางการเดินทางจากโรงแรมไบรฟอน มาถึงโรงแรมบริตตันด์สดาเลน และพูดถึงเมนูอาหาร 2 เมนูที่จะนำเสนอในตอนี่คือ เมนูผักดองและแกงกะหรี่กุ้งเล็ก และเมนูทรงดัดแปลงที่มาจากการใช้วัตถุดิบที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เมนูขนมปังแห้งทานกับเครื่องเคียงแบบสวีเดน จากนั้นเข้าสู่ส่วนของไตเติ้ล รายการ รูปที่ 6.4 ด้านล่างนี้เป็นภาพเมนูผักดองกับแกงกะหรี่กุ้งเล็กอาหารที่อยู่ในส่วนของไตเติ้ลรายการ เมนูผักดองนี้เป็นเมนูที่ทรงทำขึ้นบนเรือตามรสชาติผักดองชาวพื้นเมืองไบรฟอน และรูปที่ 6.5 เป็นภาพเมนูเมนูทรงดัดแปลง เมนูขนมปังแห้งทานกับเครื่องเคียงแบบสวีเดน อันได้แก่เนื้อตัดเย็น(cold cuts) (aswedeinthekitchen, 2560) ซึ่งทางรายการได้นำเสนอเครื่องเคียงดังกล่าวตามรูป

รูปที่ 6.4 ผักดองและแกงกะหรี่กุ้งเล็กในส่วนนำเข้าสู่รายการ
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.5 เมนูเมนูทรงดัดแปลง เมนูขนมปังแห้งทานกับเครื่องเคียงแบบสวีเดนในส่วนนำเข้าสู่

รายการ

ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

นอกจากลักษณะของสื่อที่มีผลต่อการนำเสนอเนื้อหาของรายการเป็นตอนแล้ว ลักษณะของเนื้อหารายการประการต่อมาที่ผู้วิจัยพบคือ นอกจากเนื้อหาของรายการ “เครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน” มาจากสื่อพระราชหัตถเลขาและสื่อหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ในรายการยังกล่าวถึงหนังสืออีกเล่มหนึ่งซึ่งมักจะถูกอ้างอิงอยู่เสมอ ในรายการ นั่นคือหนังสือเรื่อง “ตำราทำกับข้าวฝรั่ง” ซึ่งเป็นหนังสือพระราชนิพนธ์ที่ทรงแปลมาจากภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2440 และถูกพิมพ์เป็นหนังสืออนุสรณ์งานศพ เจ้าจอมน้อยมในรัชกาลที่ 5 เมื่อปีพ.ศ. 2509 (kingchulalongkorn , 2560) พระราชนิพนธ์ในลักษณะบอกให้จด เพราะฉะนั้นลักษณะของภาษาที่ใช้ในหนังสือจึงมีลักษณะของภาษาพูด จากการสัมภาษณ์ผู้ผลิตรายการ (อ้างแล้ว) ทำให้ทราบว่าทางผู้ผลิตใช้ข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้ประกอบการผลิตรายการสารคดีเรื่องเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านด้วย

ลักษณะของการนำหนังสือเรื่องตำราทำกับข้าวฝรั่งมาใช้เป็นเนื้อหาในรายการโทรทัศน์ ผู้วิจัยพบว่าหนังสือถูกกล่าวอ้างโดยการนำเสนอผ่านบทบรรยาย ทั้งนี้จากการสังเกตสื่อหนังสือพระราชนิพนธ์ตำราทำกับข้าวฝรั่ง ผู้วิจัยพบว่ากลวิธีการพระราชนิพนธ์ตำราดังกล่าวเอื้อให้นำมาใช้เป็นบทในรายการโทรทัศน์ โดยสามารถยกข้อความในหนังสือมาเป็นบทบรรยายของรายการได้ ทั้งนี้เพราะลักษณะของการเขียนเป็นการเขียนที่ใช้ถ้อยคำ ตัวอย่างเช่นในรายการตอนที่ 15 พูดถึงเมนูอาหารชื่อ “บาเลซุบ” และมีการ

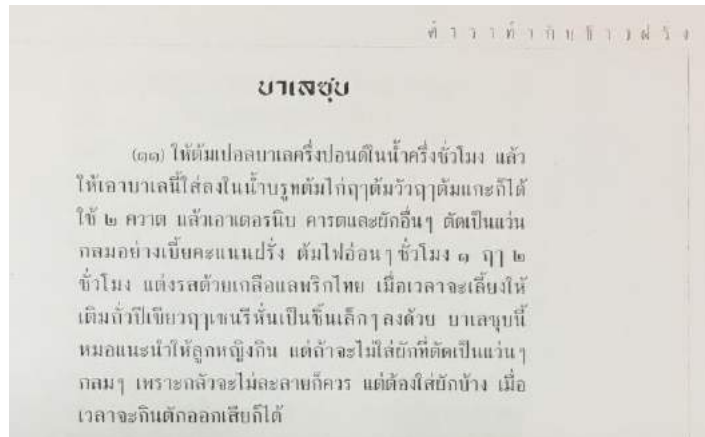
กล่าวเชื่อมโยงมายังหนังสือเล่มนี้ ตารางที่ 6.1 ด้านล่างนี้เป็นตารางที่ผู้วิจัยวิเคราะห์
ลักษณะของภาพและเสียงในรายการช่วงดังกล่าว

ตารางที่ 6.1 การนำเสนอภาพและเสียงเกี่ยวกับเมนูบาเลซูป

ภาพ (visual)	เสียง (audio)
	<p>บรรยาย : ...เป็นต้นว่าทรงรับสั่งถึงตำรา ทำอาหารอย่างยาดีเน ซึ่งก็หมายถึง ภัตตาคารอิตาลีชื่อดัง หรือบาเลซูปและ โอเมลซูป ที่ทรงรับสั่งถึงอยู่เนือง ๆ ...</p>

ทั้งนี้เมื่อได้ค้นคว้าจากหนังสือตำราทำกับข้าวฝรั่ง พบว่าในหนังสือได้พูดถึงวิธีการทำเมนูบาเลซูปไว้อย่างละเอียด แต่ทางรายการไม่ได้สาธิตการทำเมนูดังกล่าว แต่ได้นำเสนอภาพเมนูบาเลซูปที่ทำสำเร็จแล้วประกอบเสียงบรรยายตามที่ปรากฏในตาราง ซึ่งเมนูบาเลซูปที่อยู่ในตำราทำกับข้าวฝรั่งก็คือเมนู เฟอร์ล บาร์เลย์ ซุปนั่นเอง (bbcgoodfood, 2560) รูปที่ 6.6 ด้านล่างนี้แสดงคำอธิบายวิธีการทำบาเลซูปในหนังสือตำราทำกับข้าวฝรั่ง

รูปที่ 6.6 วิธีทำบาเลซูปในหนังสือตำราทำกับข้าวฝรั่ง
ที่มา : หนังสือ ตำราทำกับข้าวฝรั่ง

ลักษณะต่อมาที่เป็นลักษณะเด่นของสารในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ... ไกลบ้านคือ เนื้อหาในรายการนำเสนอเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับอาหารที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ถึง โดยไม่มีการนำเสนอประเด็นอื่นๆ ที่ถูกกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขาฉบับเดียวกัน เมื่อพิจารณาหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านที่นำเสนอเรื่องราวครั้งเสด็จประพาสยุโรป ดังนั้นจึงมีลักษณะเป็นหนังสือภาคีแนวท่องเที่ยว แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าหนังสือไกลบ้านเป็นหนังสือท่องเที่ยวที่นำเสนอประเด็นต่างๆ ที่หลากหลายได้อย่างกลมกลืนกัน ไม่มีการแบ่งออกเป็นประเด็นย่อยๆ ดังนั้นในการหยิบเฉพาะประเด็นอาหารที่แวดล้อมไปด้วยประเด็นต่างๆ ออกมานำเสนออย่างลำพัง คุณภาสกรในฐานะผู้ผลิตรายการกล่าวว่า ต้องหยิบเมนูอาหารที่ถูกพูดถึงออกมานำเสนอทำให้เห็นภาพและต่อเนื่องไปกับการเดินทางสองร้อยกว่าวัน (ภาสกร , สัมภาษณ์) เมื่อพิจารณาวิธีการนำเสนอเนื้อหาของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ.. ไกลบ้าน สังเกตได้ว่าเป็นการนำเสนอประเด็นอาหารในรูปแบบสารคดี ด้วย 2 กลวิธีคือ สารความรู้ และ สาริตที่ไม่ได้ต้องการสอนทำอาหาร เพราะการนำเสนอเนื้อหาไม่ได้ถ่ายทอดเนื้อหาออกมาอย่างที่ให้ผู้ชมสามารถทำตามได้ทัน ลักษณะเช่นนี้เมื่อผู้วิจัยได้พูดคุยกับผู้กำกับรายการ ได้ข้อมูลมาว่าเพราะเจตนาของผู้ผลิตไม่ต้องการจะทำรายการออกมาให้เหมือนกับรายการอื่น ๆ ผู้ผลิตต้องการที่จะให้ข้อมูลและความรู้เชิงประวัติศาสตร์ รวมกับต้องการนำเสนอให้ผู้ชมได้ทราบพระราชปฏิภาณด้านการทำอาหารของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเลือกใช้วิธีการสาริตประกอบ

นำเสนอเนื้อหาที่คุณภาสกรให้เหตุผลว่าเพราะจะทำให้เรื่องราวของอาหารที่อยู่ในหนังสือ
ไกลบ้าน สามารถจับต้องได้ และมองภาพได้ชัดเจน แต่ไม่ได้ต้องการให้ผู้ชมไปทำตาม

ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ารายการไม่ได้มุ่งนำเสนอวิธีการทำอาหาร
สังเกตได้จากเมื่อมีการสาธิตการทำอาหารประเภทใด ๆ ก็ตาม ทางผู้ผลิตจะใช้เพียงภาพ
และเสียงในการนำเสนอ แม้กระทั่งในขั้นตอนการนำเสนอวัตถุดิบและส่วนผสมที่ใช้ ซึ่ง
ผู้วิจัยมองว่าแตกต่างจากรายการอาหารทั่ว ๆ ไปที่จะให้ข้อมูลตรงส่วนนี้อย่างละเอียด
และใช้การนำเสนอเป็นข้อความ (text) ผ่านเทคนิคการสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์
ปรากฏบนจอ ภาพด้านล่างนี้เป็นภาพในรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ตอนที่
15 ซึ่งนำเสนอเมนูอาหารนอร์เวย์ เมนูผักดองกับแกงกะหรี่กึ่ง ซึ่งเป็นเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ใน
พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 31 ในคืบลำดับที่ 122 ซึ่งเนื้อความในพระราชหัตถเลขาฉบับที่
31 ได้บรรยายถึงอาหารดังกล่าวไว้ในย่อหน้าสุดท้ายของคืบลำดับที่ 122 ความดังนี้

“ วันนี้ได้ไปกินผักดองที่ชาวเมืองนี้ดอง รสชาติเหมือนผักดองของเราไม่
เปรี้ยวจืดอย่างเช่นผักดองฝรั่งเลยเกิดอยากกินกันขึ้น จะกินกับอะไรก็หมดทุนเหลือแต่
น้ำพริก ฝนมาถูกคนครัวในเรือเขาเตรียมจะทำแกงเคอริ์กึ่งเล็กที่เรียกว่า ซิมป์ ลูกไปขอ
แบ่งมาให้กินกับผัก ทีหลังเจ้าคนครัวนั้นเกิดศรัทธาขึ้นมาเอง เอามาให้อีกมาก เล็กแกง
เคอริ์ ผักจะถามหาซื้ออีกก็ไม่ได้ ได้มาครึ่งขวดกินกันหมด อร่อยเบิกบานกันเต็มที่เลยไม่ได้
กินอื่น พอมาถึงเรือสักหน่อยหนึ่งก็ได้ออกเรือเดินทางต่อมา เรือถึงสตาวังเคอเวลา ๕ ทุ่ม
ปรอดกลางแจ้ง ๕๕ ฟาเรนไฮต์ ๑๓ เซนติเกรด กลับหนาวไปอีกได้ ”

จากการพูดคุยกับผู้ผลิตทำให้ทราบว่าจากบทบรรยายเพียงแค่อธิ
เมนูอาหารเพียงไม่กี่ประโยค ทางผู้ผลิตได้หาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดองผักอย่างไทย
เพื่อนำมาสาธิตในรายการ รูปที่ 6.7-6.18 ด้านล่างนี้ผู้วิจัยได้เรียงลำดับภาพที่ใช้เพื่อ
สร้างความหมายขั้นตอนการทำเมนูดังกล่าว จากการสังเกตจะพบว่าผู้ผลิตไม่ใช้เทคนิค
การสร้างตัวอักษรด้วยคอมพิวเตอร์เพื่อบอกส่วนวัตถุดิบ แต่ใช้วิธีการบอกเล่าผ่านผู้
ดำเนินรายการไปพร้อมๆ กับการสาธิตการทำอาหาร ดังรูปต่อไปนี้

ภาพลำดับที่ 1.) ผู้ดำเนินรายการพูดให้ข้อมูลที่มาจากเมนูอาหาร

รูปที่ 6.7 ผู้ดำเนินรายการพูดให้ข้อมูลที่มาจากเมนูอาหาร
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ภาพลำดับที่ 2.) ผู้ดำเนินรายการให้ข้อมูลวัตถุดิบที่ใช้

รูปที่ 6.8 แทรกภาพวัตถุดิบประกอบอาหาร
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ภาพลำดับที่ 3.) ผู้ดำเนินรายการอธิบายวิธีการเตรียมผัก

รูปที่ 6.9 ภาพระยะใกล้แสดงวัตถุดิบถูกนำมาผสมในชาม
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.10 ผักวัตถุดิบแช่น้ำสำหรับเตรียมคอง

ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ภาพลำดับที่ 4.) ผู้ดำเนินรายการอธิบายส่วนผสมและวิธีการทำน้ำตองผัก

รูปที่ 6.12 ผู้ดำเนินรายการอธิบายส่วนผสมน้ำตองผัก
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.13 ผู้ดำเนินรายการอธิบายการทำน้ำตองประกอบการสาธิต
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ภาพลำดับที่ 5.) ผู้ดำเนินรายการสาธิตการดองผัก

รูปที่ 6.14 ผู้ดำเนินรายการนำน้ำดองใส่ซามที่เตรียมไว้
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.15 นำผักลงไปดองในน้ำดอง (1)
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.16 รูปที่ 6.15 นำผักลงไปตองในน้ำตอง (2)
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

รูปที่ 6.17 ผักทุกชนิดในถ้วยน้ำตองผัก
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ภาพลำดับที่ 6.) ผักตองที่สำเร็จ รอเสิร์ฟคู่กับแกงกะหรี่กุ้งเล็ก

รูปที่ 6.18 ผักตองที่สำเร็จ
ที่มา : รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

นอกจากลักษณะรายการที่นำเสนอในรูปแบบสารคดีอาหารแล้ว ลักษณะต่อมาที่ผู้วิจัยจะอธิบายได้พูดไปบ้างแล้วในตอนต้น คือเรื่องของลำดับการนำเสนอเนื้อหาของรายการตลอดทั้งชุด จากการพิจารณาลำดับการนำเสนอเนื้อหาในรายการ พบว่าเนื้อหาไม่ได้นำเสนอโดยยึดตามลำดับของพระราชหัตถเลขาอย่างตายตัว ซึ่งผู้วิจัยมองว่าเมื่อมีการข้ามผ่านมาเป็นรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์แล้ว ลักษณะของการนำเสนอเนื้อหาแตกต่างจากสื่อพระราชหัตถเลขาและหนังสืออย่างสิ้นเชิง จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าในรายการที่นำเสนอแต่ละตอนมีการนำเสนอเมนูเครื่องเสวยที่ถูกกล่าวถึงจากพระราชหัตถเลขาหลายฉบับ และไม่เรียงลำดับวัน-เวลาตามการเดินทาง กล่าวคือ ถึงแม้ว่าในแต่ละตอนจะวางโครงรายการโดยเรียงลำดับตามฉบับพระราชหัตถเลขาที่พูดถึงรายการอาหาร แต่เนื้อหาที่นำเสนออาจมีการหยิบเอาอาหารจากฉบับก่อนหน้า หรือ ฉบับที่ยังมาไม่ถึงมานำเสนอ ทั้งนี้ผู้วิจัยมองว่าจุดนี้เป็นศิลปะของผู้เขียนบท ตัวอย่างเช่น ในหนังสือไกลบ้าน พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 เป็นพระราชหัตถเลขาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบันทึกเกี่ยวกับรายการอาหารไทยที่ทรงนึกถึง โดยบันทึกแยกเป็นหัวเรื่องใหม่ว่า “บรรรที่กความหิว” แต่เมื่อเนื้อหาดังกล่าวถูกแปลงมาสู่รายการสารคดีทางโทรทัศน์ เนื้อหาในส่วนบรรรที่กความหิวถูกนำเสนอออกเป็น 2 ตอนคือในตอนที่ 23 และตอนที่ 24 จากทั้งหมด 26 ตอนแต่ทั้งนี้ภายในตอนดังกล่าวก็มีการกล่าวถึงเมนูอื่นๆ ในพระราชหัตถเลขาฉบับอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ดังต่อไปนี้

รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ตอนที่ 23 ในส่วนนำของรายการมีการกล่าวถึงรายการ ข้าวต้มปลาแซลมอน เป็นเมนูอาหารผสม(fusion) ซึ่งเป็นเมนูดัดแปลงจากการใช้ปลาแซลมอนที่ชาวบ้านถวายเป็นเมืองครั้งประทับ ณ ประเทศนอร์เวย์มาทำข้าวต้มอย่างไทย รายการไม่ได้สาธิตวิธีการทำเมื่อดังกล่าว เพราะในส่วนเนื้อหาของรายการเน้นไปที่เมนูอาหารที่ถูกกล่าวถึงในบันทึกความหิว พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 ได้แก่

- 1.) ไช้เจียวน้ำพริก
- 2.) ผัดผักรวม
- 3.) ทอดมันกุ้ง

ซึ่งเมนูทั้งหมดล้วนเป็นเมนูอาหารไทย แต่ทั้งนี้ทางผู้ผลิตได้ให้เหตุผลที่ทางรายการต้องการนำเสนอเมนูอาหารไทยดังกล่าวว่าเพราะวิธีการทำหรือลักษณะของอาหารในปัจจุบันแตกต่างจากในอดีต รายการจึงอยากนำเสนออาหารไทยในที่ยังคงวิธีการทำหรือลักษณะที่เหมือนเดิมให้เห็น (ภาสกร , สัมภาษณ์) ทั้งนี้ในตอนที 23 ได้สาธิตวิธีการทำทอดมันกุ้งอย่างโบราณให้เห็น คือเมนูทอดมันกุ้งที่นำเสนอในรายการปรุงโดยการใช้น้ำมันผัดกับมันกุ้งจนเหลืองแห้ง แตกต่างจากปัจจุบันที่เป็นการใช้เนื้อมันกุ้งปั่นเป็นก้อนทรงกลมแบนคลุกเกล็ดขนมปังทอด

เนื้อหารายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ตอนที่ 24 เน้นไปที่เมนูอาหารที่ถูกกล่าวถึงในบันทึกความหิว พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 เช่นกัน ได้แก่

- 1.) ปลาทอดกรอบ
- 2.) กะปิควั
- 3.) ข้าวคลุกกะปิหมูแฮม

ซึ่งทั้งสามเมนูมีทั้งเมนูที่ประกอบอย่างวิธีตะวันตกคือปลาทอดกรอบที่ใช้วิธีการคลุกกับแป้งก่อนนำไปทอด ต่อด้วยเมนูอาหารไทยคือกะปิควั และเมนูสุดท้ายคือข้าวคลุกกะปิแฮมถือเป็นเมนูอาหารผสม ใช้วัตถุดิบอย่างตะวันตกที่มีอยู่ในเรือคือหมูแฮม ผัดกับข้าวสวยและกะปิอย่างไทย

เมื่อเข้าสู่ตอนที่ 25 รายการไม่ได้นำเสนอพระราชหัตถเลขาฉบับลำดับต่อมา หรือเมนูอาหารอื่นๆที่ถูกพูดถึงในบันทึกความหิวที่อยู่ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 แต่นำเสนอรายการอาหารที่ถูกกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 7 ซึ่งเป็นเมนูอาหารอิตาเลียน ได้แก่

- 1.) มักกะโรนีอิตาเลียน
- 2.) ข้าวสุกกับตับไก่

- 3.) ปลา, กุ้งและปลาหมึกทอด
- 4.) เนื้อโคหั่นบางๆ ย่าง
- 5.) ไช้เจียวหวาน

เมนูทั้ง 5 เมนูนี้เป็นรายการอาหารที่เสวย ณ ภัตตาคารยารดิเนประเทศอิตาลี เมื่อดูข้อความในพระราชหัตถเลขาประกอบพบว่าพระองค์ได้ส่งบัญชีเมนูอาหารของร้านนี้กลับมายังกรุงเทพฯ และในพระราชหัตถเลขาทรงบรรยายรูปลักษณะและวิธีการรับประทานอาหารไว้อย่างละเอียด และในตอนเดียวกันได้นำเสนอรายการอาหารที่ถูกกล่าวถึงในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 13 คั้นที่ 43 เมนูไช้ยัดไส้ และพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 16 คั้นที่ 54 เมนูปูนิ่มชุบแป้งทอด ทั้งนี้คุณภาพสกรกล่าวว่าเมนูที่นำเสนอทั้งหมดนี้มีวิธีการทำในหนังสือตำราทำกับข้าวฝรั่ง จึงสามารถนำเสนอออกมาได้อย่างใกล้เคียงที่สุด (2559)

ตอนที่ 26 เริ่มต้นด้วยพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 17 คั้นที่ 55 มีรายการอาหารได้แก่ซूपเนื้อแกะ ต่อด้วย พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 20 ในคั้นลำดับที่ 67 อาหารที่นำเสนอคือตับห่าน , พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 20 ในช่วงเช้า รายการอาหาร ข้าวต้มไข่เจียวกับปลาสุกชุบแป้งทอง นอกจากนี้ยังมีการอ้างอิงถึงเมนูอาหารที่กล่าวถึงในพระราชนิพนธ์เรื่อง ตำราทำกับข้าวฝรั่ง ได้แก่แซนวิช แล้วกลับมาพูดถึงรายการอาหารในพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน คือ เป็ดอัดหอคอยเงิน , พระราชหัตถเลขาฉบับที่ 24 ในวันที่ 23 มิถุนายน 2450 นำเสนอรายการอาหารเช้า กระต่ายเบลเยียมย่าง , คั้นที่ 106 ตรงกับวันที่ 10 กรกฎาคม 2450 ข้าวต้มปลาแซลมอน , คั้นที่ 153 วันที่ 26 สิงหาคม 2450 กล่าวถึงอาหารที่โรงแรมที่ประทับทำถวายแต่ไม่อร่อย , คั้นที่ 154 เมนูทรงตัดแปลง ไก่ผัดน้ำปลากับพริกไทย จากนั้นกลับมากล่าวถึงบันทึกความหิว ในพระราชหัตถเลขาฉบับที่ 42 เมนูแกงเทโพอันเป็นเมนูสุดท้ายที่รายการนำเสนอ

ประการต่อมาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของลำดับการนำเสนอ จากการสังเกตลักษณะของสื่อหนังสือเล่มและสื่อโทรทัศน์ ผู้วิจัยพบว่าทั้งสองสื่อมีลักษณะที่สอดคล้อง

กันในเรื่องของการนำเสนออย่างเป็นลำดับ(sequence) ลักษณะของการนำเสนออย่างเป็นลำดับที่ผู้วิจัยพบของสี่หนังสือเล่มทั้งสามเล่มมีลักษณะเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

- 1.) ส่วนของปก ประกอบด้วย ปกนอก – ปกใน
- 2.) คำนำ
- 3.) สารบาปรูปร่าง
- 4.) สารบาปรูป
- 5.) รูปแผนที่เส้นทางเสด็จประพาสยุโรป เมื่อ ร.ศ. 126
- 6.) พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้านิภาภานภดล ฉายที่พระราชวังดุสิต
- 7.) พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน พระราชหัตถเลขา เรียงลำดับจากฉบับที่ 1-43
- 8.) ปกหลัง

ลักษณะการนำเสนอของหนังสือเล่มทั้งสามเล่มมีลักษณะเหมือนกันแตกต่างกันในส่วนที่ 7.) พระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน พระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับถูกแบ่งไว้ในหนังสือสามเล่ม เล่มที่ 1 ตั้งแต่ฉบับที่ 1-19 เล่มที่ 2 ตั้งแต่ฉบับที่ 20-30 และเล่มที่ 3 ฉบับที่ 31-43 การนำเสนออย่างเป็นลำดับนี้ ผู้วิจัยมองว่าส่งผลต่อลักษณะทั่วไปของการใช้หนังสือเล่มที่ผู้อ่านต้องอ่านจากต้นเล่ม ไปจนกระทั่งหน้าสุดท้าย ลักษณะการนำเสนอเป็นลำดับของหนังสือเล่มสอดคล้องกับลักษณะการนำเสนอที่เป็นลำดับของรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์เช่นกัน ซึ่งลำดับการนำเสนอของรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ รายการ เครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน มีลำดับดังต่อไปนี้

1.) ส่วนนำเข้าสู่เนื้อหารายการ (prelude)

เป็นการใช้ภาพเนื้อหาที่จะนำเสนอภายในตอนประกอบกับเสียงบรรยาย (voice over) เพื่อบรรยายที่มาของเนื้อหาตอน

2.) ไต่เต็ลรายการ

ใช้ภาพถ่าย(ภาพนิ่ง) ที่เกี่ยวข้องกับภารกิจฯ ประพาสยุโรป ผ่านเทคนิคการเคลื่อนไหว (animation) ประกอบเพลงประจำรายการ

3.) อินเทอร์ลูด รายการ

4.) เนื้อหารายการในแต่ละตอน

ประกอบด้วยภาพการสาธิตการประกอบอาหารผ่านการนำเสนอของผู้ดำเนินรายการที่เป็นผู้ประกอบอาหาร ประกอบกับการแทรกภาพถ่ายและข้อความประกอบเนื้อหา และใช้เสียงทั้งผู้ดำเนินรายการและเสียงบรรยาย

5.) เกร็ดรายการ

เพื่อให้เห็นลำดับการนำเสนอที่ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจะอธิบายลักษณะประจำของลำดับการนำเสนอรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน จากที่พบจากการชมรายการดังตารางที่ 6.2 ด้านล่างนี้โดยแบ่งให้เห็นทั้งการใช้ภาพและเสียงในรายการ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบรายการ ดังนี้

ตารางที่ 6.2 ลำดับการนำเสนอของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน

ส่วนการนำเสนอ	ภาพ	เสียง
<p>ส่วนนำเข้าสู่เนื้อหา รายการ</p>	 	<p>บรรยาย : บอกที่มาของเมนูอาหารที่จะนำเสนอในตอน โดยจะระบุว่าเมนูอาหารดังกล่าวมาจากพระราชหัตถเลขาฉบับใด ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในคืนลำดับที่เท่าใด ณ สถานที่ใด</p>

ส่วนการนำเสนอ	ภาพ	เสียง
ไตเติลรายการ		เพลงประจำรายการ

ส่วนการนำเสนอ	ภาพ	เสียง
อินเทอร์ลูด รายการ		ดนตรีบรรเลงจากเพลงประจำรายการ
เนื้อหารายการในแต่ละตอน	 	<p>เสียงบรรยาย : บรรยายที่มาและบริบทประกอบของอาหารที่ปรากฏในตอน รวมทั้งบรรยายข้อความจากหนังสือพระราชหัตถเลขาที่นำมาประกอบในตอน</p> <p>ผู้ดำเนินรายการ : อธิบายวิธีการประกอบอาหาร</p>

ส่วนการนำเสนอ	ภาพ	เสียง
เครดิตรายการ	 	เพลงประจำรายการ

องค์ประกอบด้านบริบทของการสื่อสารในการข้ามผ่านทางการสื่อสารสู่รายการโทรทัศน์

การข้ามผ่านทางการสื่อสารจากหนังสือไกลบ้านมาสู่รายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ มีมิติด้านเวลาและสถานที่เกี่ยวข้องอยู่ให้พอจะอธิบายได้ หากพิจารณาที่วิธีการนำเสนอเนื้อหาซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้จะพบว่าการสร้าง ความหมายของรายการสารคดีชิ้นนี้ยังผูกติดอยู่กับมิติด้านเวลาและสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ กล่าวคือผู้ผลิตรายการโทรทัศน์เลือกใช้การนำเสนอเนื้อหารายการโดยยึดกับลำดับของเวลาตามพระราชหัตถเลขาเป็นหลัก ผู้วิจัยพบว่าในทุกครั้งที่กล่าวถึงเมนูอาหารใดก็ตาม จะพบว่าบทบรรยายจำเป็นต้องระบุว่าเมนูอาหารประเภทนี้ปรากฏ อยู่ในคืนลำดับที่เท่าใด ในพระราชหัตถเลขาฉบับใดเพื่อเป็นการอ้างอิงให้เห็นที่มาที่ไปของเมนูอาหาร ในส่วนของมิติด้านสถานที่ ผู้วิจัยพบว่าการเพิ่มภาพประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ที่มีการกล่าวถึงเมนูอาหาร ทั้งภาพของภูมิประเทศ หรือ ภาพโรงแรมและภัตตาคารเข้าไปในเนื้อหารายการจะทำให้เนื้อหาของอาหารที่น่าเสนอนั้นเป็นเนื้อหาที่น่าสนใจและมีเรื่องราวมากขึ้น

นอกจากเวลาและสถานที่ที่ปรากฏอยู่ในพระราชหัตถเลขาจะถูกนำมาใช้ในการสร้างเนื้อหาในรายการโทรทัศน์แล้ว ผู้วิจัยจะขออธิบายบริบทด้านเวลาและสถานที่ในแง่มุมอื่นให้เห็น โดยแง่มุมที่ผู้วิจัยเห็นคือการเลือกนำเสนอประเด็นหลักเกี่ยวกับอาหารที่เน้นไปที่พระปรีชาสามารถด้านการประกอบอาหารและการเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะช่างสังเกตและจดบันทึกของรัชกาลที่ 5 ทำให้ไม่จำเป็นต้องให้น้ำหนักกับข้อมูลด้านการเดินทางมากนัก สิ่งนี้ส่งผลให้วิธีการนำเสนอของรายการจึงเป็นการสาธิตการทำอาหารมิใช่การเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับอาหารที่เกิดขึ้น ณ สถานที่นั้น ๆ ซึ่งรายการสารคดีอาหารส่วนใหญ่ในปัจจุบันจะใช้วิธีการนำเสนอเช่นนี้คือเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งแล้วนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอาหารของสถานที่นั้นผ่านการทดลองชิม หรือประกอบอาหาร

ต่อมาคือผลที่เกิดขึ้นทางด้านเวลาและสถานที่จากการแปลงมาสู่รายการสารคดีทางโทรทัศน์ สิ่งนี้สอดคล้องกับความปรารถนาของทางผู้ผลิตที่ต้องการให้ชิ้นงานของตนเป็น บันทึกเหตุการณ์หรือจดหมายเหตุ(archives) เมื่อเนื้อหาส่วนหนึ่งในหนังสือไกลบ้านถูกแปลงมาในสื่อโทรทัศน์แล้ว จะทำให้เนื้อหานั้นสามารถอยู่ได้ยาวนาน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีการออกอากาศ อย่าง ณ ปัจจุบันนี้รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านมีอยู่จริง (exist) อยู่เพียงในช่องทางออกอากาศเดียวเท่านั้นคือทางทิวทัศน์ ช่อง True Explore และโดยธรรมชาติของการออกอากาศคือต้องมีการสิ้นสุดหรือจบที่ชิ้น ดังนั้นรายการจะปรากฏอีกครั้งเมื่อมีการนำมาออกอากาศซ้ำหรือออกอากาศใหม่ ในทวศนะของผู้ผลิตได้กล่าวว่าปัจจุบันนี้หากเราจะหาข้อมูลหรือหลักฐานประเภทที่เป็นสื่อไฮเทคนี้ต้องหาจากยูทูป แต่ทั้งนี้จากการตรวจสอบของผู้วิจัยพบว่า ณ ปัจจุบันนี้เนื้อหารายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน ยังไม่มีปรากฏหรือถูกนำมาเผยแพร่ทางยูทูป ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้ผลิตได้ให้ว่าปัจจุบันรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านทั้ง 26 ตอนเป็นลิขสิทธิ์ของบริษัททิวทัศน์ ดังนั้นนับถึงปัจจุบันกล่าวได้ว่ารายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านเป็นการสื่อสารมวลชนที่ยังคงต้องอาศัยช่องทางออกอากาศเพียงช่องทางเดียวเท่านั้นคือสื่อโทรทัศน์

การสร้างความหมายที่เกิดขึ้นของรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านนับเป็นการแปลงบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านให้กลายเป็นอีกรูปแบบของการสื่อสารที่เรียกได้ว่าอาจเป็นเรื่องใหม่ หรือมีลักษณะของของเดิมอยู่น้อยมาก การผลิตรายการชิ้นนี้เกิดจากการหยิบประเด็นย่อยที่ถูกนำเสนออยู่ในพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับอันประกอบไปด้วยประเด็นที่หลากหลาย มานำเสนอใหม่ในรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ ผู้ผลิตรายการถือเป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ส่งสารในลำดับก่อนหน้า อีกครั้งเรายังพบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้กระทำการสื่อสารในลำดับก่อนหน้าคือ ทั้งผู้ส่งสารพระราชหัตถเลขา ผู้รับสารพระราชหัตถเลขา หรือแม้กระทั่งผู้สร้างหนังสือไกลบ้าน กลายมาเป็นแค่บุคคลที่ถูกอ้างถึง หรือบุรุษที่สามในการสื่อสารผ่านสื่อโทรทัศน์ เพราะในการสื่อสารระดับนี้เป็นการสื่อสารระหว่างผู้ผลิตรายการ

โทรทัศน์ กับผู้ชมรายการโทรทัศน์ ซึ่งผู้ชมรายการโทรทัศน์เองก็อาจจะเป็นผู้อ่านหนังสือ
ไกลบ้านหรือไม่ได้อ่านหนังสือไกลบ้านก็ได้

การผลิตรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้านเป็นการกล่าวถึง
เมนูอาหารที่อยู่ในหนังสือไกลบ้าน สื่อหนังสือไกลบ้านจึงกลายมาเป็นเพียงสารส่วนหนึ่ง
ของรายการเท่านั้น ทั้งนี้เพราะรายการมีวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย ทั้งการอ้างอิงไปยัง
หนังสือ อีกทั้งยังมีการสาธิตการทำอาหารเมนูต่าง ๆ ลักษณะของการสื่อสารเช่นนี้เป็น
การสื่อสารในระดับมวลชนเช่นเดียวกับการสื่อสารผ่านสื่อหนังสือ แต่ลักษณะพฤติกรรม
ของผู้รับสารแตกต่างกัน สิ่งนี้ส่งผลให้การผลิตรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน
ผู้ผลิตต้องใช้รูปแบบสื่อที่หลากหลายขึ้นเพื่อดึงผู้ชมให้อยู่กับรายการ อีกทั้งการใช้รูปแบบ
สื่อที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นภาพถ่ายอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากในหนังสือไกลบ้าน , การ
นำเสนอภาพบุคคลที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ , การใช้เสียงบรรยายที่น่าฟัง ย่อมส่งผลให้รายการนี้
เป็นรายการที่ถือได้ว่ามีความสมบูรณ์ แตกต่างจากรายการอาหารอื่น ๆ ของเมืองไทย
ตรงนี้เองที่เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าทางผู้ผลิตประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

บทที่ 7

บทสรุปการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การข้ามผ่านทาง การสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน” เป็นการศึกษาเพื่อหาลักษณะของการข้ามผ่านการสื่อสารที่เกิดขึ้นกับบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้าน ใน 3 รูปแบบ อันได้แก่ รูปแบบพระราชหัตถเลขา , รูปแบบสื่อหนังสือ และรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ และเพื่อให้ทราบว่าเมื่อเกิดการข้ามผ่านการสื่อสารขึ้น จะเกิดผลอย่างไรต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสาร การศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดในสำนักเทคโนโลยีเป็นตัวกำหนดเพื่อดูลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสาร ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการศึกษาจากบทพระราชนิพนธ์ไกลบ้านในรูปแบบหนังสือ รวมถึงเอกสารประเภทจดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องกับการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 2 และศึกษาจากรายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ทราบมุมมองหรือความคิดเห็นที่มีต่อบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านทั้งในรูปแบบหนังสือเล่ม และในรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์

ทั้งนี้จากการศึกษาลักษณะของการข้ามผ่านการสื่อสารในแต่ละรูปแบบ ผู้วิจัยพบว่าในการสร้างความหมายของการสื่อสารแต่ละรูปแบบขององค์ประกอบการสื่อสารต่าง ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อกันและกัน หรือกล่าวอีกนัยคือองค์ประกอบต่าง ๆ ของการสื่อสารร่วมกันสร้างความหมายขึ้น ซึ่งในการแปลงรูปแบบการสื่อสารจากรูปแบบหนึ่งไปยังอีกรูปแบบหนึ่ง เกิดการแปลงรูปแบบ 2 ลำดับด้วยกันคือ ลำดับแรก การแปลงพระราชหัตถเลขาสู่มือหนังสือเล่ม ประการต่อมาการแปลงจากหนังสือเล่มสู่รายการสารคดีทางโทรทัศน์ ต่อไปนี้ผู้วิจัยจะสรุปลักษณะการข้ามผ่านทาง การสื่อสารที่เกิดขึ้นทั้งสามลำดับ การสร้างความหมายในรูปแบบพระราชหัตถเลขา

การสร้างความหมายบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในรูปแบบพระราชหัตถเลขาจัดเป็นการสื่อสารในระดับของการสื่อสารระหว่างบุคคลผ่านสื่อการเขียน โดยในลำดับนี้ผู้วิจัยพบการเปลี่ยนสถานะของสื่อการเขียนกลายเป็นสารในสื่อพระราชหัตถเลขา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสื่อคือสารของแม็คลูแฮน ทั้งนี้การสื่อสารในรูปแบบขอพระราชหัตถเลขาหรือจดหมายมีลักษณะอัตตะตัวสารที่เป็นการบันทึกเรื่องราวประจำวันของผู้สร้างสารซึ่งก็คือพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มายังผู้อ่านที่ ถูกกำหนดไว้แล้วคือสมเด็จพระเจ้าน้องยา การสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารสองทางคือมีการตอบกลับจากทางสมเด็จพระเจ้าน้องยา แต่ไม่ปรากฏเอกสารหลักฐาน ปรากฏเพียงข้อความระบุไว้ในพระราชหัตถเลขาให้ทราบมีการส่ง “หนังสือ” ตอบกลับมา

เนื่องจากการสื่อสารที่เกิดขึ้นเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลที่ฝ่ายหนึ่งเป็นพระราชบิดาและอีกฝ่ายเป็นพระราชธิดา ผู้วิจัยจึงพบลักษณะของการใช้ภาษาที่แสดงออกซึ่งความรักและความปรารถนาดีที่ผู้เป็นพ่อมีต่อลูก ประกอบกับทั้งสองฝ่ายมีความคุ้นเคยกัน จึงปรากฏการใช้คำที่กล่าวถึงบุคคลที่สามอย่างเป็นภาษาที่เรียกว่า “เข้าใจกันได้” นอกจากนี้ด้วยคุณลักษณะของสื่อพระราชหัตถเลขาที่นำเสนอถ้อยคำออกมาเป็นตัวอักษร จึงทำให้เนื้อหาที่ปรากฏในพระราชหัตถเลขาเป็นข้อความที่เต็มไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรและทรงมีประสบการณ์ร่วมอย่างมากมาย โดยไม่มีข้อจำกัดด้านปริมาณจากสื่อ แต่อาจจะมีข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ที่กำหนดความสั้นยาวของพระราชหัตถเลขา เนื่องจากพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับต้องมีการวางแผนเพื่อส่งตามสถานที่ที่สามารถส่งได้ นอกจากนี้ลักษณะของสื่อพระราชหัตถเลขาที่ใช้การรับรู้ผ่านการอ่านจึงต้องอาศัยความคุ้นเคยของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเพื่อที่จะสามารถอ่านพระราชหัตถเลขาได้อย่างถูกต้องแม่นยำ

การข้ามผ่านจากพระราชหัตถเลขามาสู่นั่งส้อมและการสร้างความหมายในรูปแบบหนังสือ

ลายพระหัตถ์ในพระราชหัตถเลขาทิ้ง 43 ฉบับถูกแปลงมาสู่สื่อหนังสือเล่มด้วยเทคโนโลยีการพิมพ์ ตั้งแต่พ.ศ.2450 ซึ่งถือเป็นการจัดพิมพ์ครั้งที่ 1 และเรื่อยมาจนกระทั่งล่าสุดในปี 2551 ถือเป็นการจัดพิมพ์อย่างเป็นทางการครั้งที่ 7 ในการแปลงสื่อพระราชหัตถเลขามาสู่สื่อหนังสือ ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบของการสื่อสารเกิดการเปลี่ยนแปลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนบทบาทมาเป็นบรรณาธิการของการจัดพิมพ์ครั้งที่ 1 คือทรงตรวจความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเปลี่ยนบทบาทจากผู้อ่านมาเป็นผู้ผลิต รวมทั้งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่ทรงมีบทบาทมากในการแปลงพระราชหัตถเลขาก็กลายเป็นหนังสือที่มีความสมบูรณ์ตามองค์ประกอบของสื่อหนังสือ

การข้ามผ่านในลำดับที่ 1 นี้เป็นการแปลงสื่อให้กลายเป็นสารในอีกสื่อหนึ่ง โดยเนื้อหาของสื่อเดิมไม่ได้ถูกลดทอนลงไป แต่กลับกันผู้วิจัยพบว่าด้วยคุณลักษณะของสื่อหนังสือซึ่งถือเป็นที่อยู่ใหม่ของสื่อพระราชหัตถเลขาก็เข้าไปอยู่ได้ทำให้เนื้อหาในพระราชหัตถเลขาก็จำเป็นต้องมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบบางประการเพื่อเป็นหนังสือที่สมบูรณ์ องค์ประกอบที่เพิ่มเข้ามาและถือได้ว่าเป็นการอยู่ร่วมกันขององค์ประกอบที่แตกต่างกัน นั่นคือการเพิ่มภาพถ่ายเข้ามาในหนังสือเรื่องไกลบ้าน ซึ่งผู้วิจัยมองว่าคู่ปฏิสัมพันธ์คู่นี้อยู่ร่วมกันในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน (commensalism) คือหนังสือไกลบ้านสามารถอยู่ได้หากปราศจากภาพประกอบ แต่ภาพประกอบไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวได้ จำเป็นต้องหาสื่อยึดเกาะติดไว้ ซึ่งในที่นี้คือสื่อหนังสือ และการเพิ่มภาพถ่ายในสื่อหนังสือนี้เองแสดงให้เห็นการควมรวมสื่อสองประเภทไว้ด้วยกัน

นอกจากการเพิ่มภาพประกอบในหนังสือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพระราชหัตถเลขาก็ประการที่ชัดเจนคือการใส่เชิงอรรถไว้บริเวณด้านล่างของหน้าหนังสือแต่ละหน้า เชิงอรรถและเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาก็จะไม่ได้มีลักษณะที่แตกต่างกันในแง่ของรูปแบบสื่อที่เป็นข้อความ(text) แต่การเพิ่มเชิงอรรถเข้ามา มีลักษณะที่เป็นอีกคู่ปฏิสัมพันธ์ และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับบริบท

โดยเฉพาะเรื่องของเวลา เพราะเชิงอรรถที่อธิบายความเป็นการอธิบายความ ณ ช่วงเวลาของรัชกาลที่ 6 แต่การพิมพ์ในครั้งที่ 4- 7 ซึ่งเป็นการจัดพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 9 เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกันย่อมทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่ถูกร้องในเชิงอรรถไม่เป็นจริง

การสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในรูปแบบหนังสือเกิดขึ้นในบริบทของการสื่อสารสาธารณะแล้วค่อยกระจายออกสู่มวลชน ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าบริบทของการจัดพิมพ์ในแต่ละครั้งจะกำหนดลักษณะของผู้รับสารรวมถึงรูปลักษณะของหนังสือ กล่าวคือการจัดพิมพ์ที่เกิดขึ้นในบริบทที่เป็นวโรกาสพิเศษ ผู้รับสารหรือผู้ที่ได้รับหนังสือจะเป็นผู้รับสารหมู่มากที่สุดโดยเฉพาะเจาะจง และเป็นผู้ที่ถือว่าเป็นชนชั้นนำของสังคม รูปลักษณะของหนังสือที่จัดพิมพ์ก็จะมีลักษณะที่เป็นเล่มขนาดใหญ่ ยังไม่เอื้อต่อประโยชน์ด้านการใช้สอย แต่จะให้ประโยชน์ที่เป็นคุณค่าด้านจิตใจ แตกต่างจากการจัดพิมพ์ในบริบทที่เป็นการจัดพิมพ์เพื่อจำหน่าย ลักษณะเช่นนี้จะทำให้หนังสือถูกกระจายไปสู่มวลชนอย่างแท้จริง(แต่ก็ในปริมาณที่ไม่มาก เพราะจัดพิมพ์เพียงหลักพัน) รูปลักษณะของหนังสือก็มีขนาดที่เอื้อแก่การพกพาและถืออ่าน ซึ่งจะให้ประโยชน์ด้านการใช้สอยอย่างแท้จริง

การข้ามผ่านการสื่อสารสู่รายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์

การสร้างความหมายของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ เกิดจากผู้ผลิตรายการโทรทัศน์ที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ใด ๆ กับผู้ผลิตหนังสือเรื่องไกลบ้าน เป็นเพียงผู้อ่านหนังสือเรื่องไกลบ้าน การแปลงรูปแบบการสื่อสารในลำดับนี้ไม่ใช่การแปลงสื่อให้มาเป็นสารในสื่อใหม่ แต่คือการแปลงเนื้อหาของสื่อทั้งในระดับการสื่อสาร(communication) จากประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวเป็นเพียงประเด็นเรื่องอาหาร และแปลงระดับอัตตะการสื่อสาร(meta-communication) จากบันทึกประจำวันในรูปแบบพระราชหัตถเลขา มาสู่รายการสารคดี และเป็นการสร้างความหมายที่สามารถใช้รูปแบบสื่อทั้งสามรูปแบบคือภาพ(visual) เสียง(audio) และข้อความ(text) ได้อย่างลงตัว คือไม่ทำให้รายการมีลักษณะเหมือนรายการ

อาหารทั่วไป แต่กลับมีความโดดเด่นทั้งด้านภาพ บทรายการที่มีการเพิ่มภูมิหลังของเมนูอาหาร และการอ้างอิงถึงที่มาของอาหารจากหนังสือเรื่องไกลบ้าน

แต่การข้ามผ่านการสื่อสารในลำดับนี้ ได้ทำให้บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ , กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกลายเป็นเพียงบุคคลที่สามที่ถูกกล่าวอ้างถึง กลับกันผู้ผลิตได้สร้างให้ผู้ชมได้เกิดความรู้สึก “ร่วมเดินทาง” หรือ “ร่วมเปิดอ่าน” หนังสือเรื่องไกลบ้านไปด้วยกัน เพื่อดึงผู้ชมให้เกิดอารมณ์คล้อยตามและสร้างการเป็นพวกเดียวกันได้ แม้ว่าลักษณะของสื่อโทรทัศน์จะโน้มเอียงไปทางการสื่อสารทางเดียวก็ตาม

อภิปรายผลการวิจัย

การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในการศึกษาครั้งนี้เกิดขึ้นภายใต้การสร้างความหมายในสามลำดับของการสื่อสาร อันได้แก่ การสื่อสารด้วยลายพระหัตถ์ในพระราชหัตถเลขา ต่อมาคือการสื่อสารเนื้อหาพระราชหัตถเลขาในรูปแบบหนังสือเล่ม และสุดท้ายคือการสื่อสารเนื้อหาเกี่ยวกับอาหารในรูปแบบรายการสารคดีอาหารทางโทรทัศน์ การสร้างความเข้าใจร่วมกัน (mutual understanding) ในการสื่อสารทั้งสามรูปแบบแตกต่างกันไปตามคุณลักษณะของสื่อที่ใช้ในการสร้างความหมาย ในการสื่อสารด้วยลายพระหัตถ์ในพระราชหัตถเลขา สื่อการเขียนในรูปแบบจดหมายซึ่งมีคุณลักษณะที่เป็นสื่อร้อน (hot media) (McLuhan, 1964) สามารถนำเสนอเนื้อหาได้อย่างละเอียด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฐานะผู้สร้างสารสามารถอธิบายเรื่องราวที่ทรงพบระหว่างการเดินทางประพาสครั้งนี้ได้อย่างชัดเจน เพื่อให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอในฐานะผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวที่ตนเองไม่ได้พบเห็นด้วยตาของตนเองได้ การสร้างเนื้อหาในพระราชหัตถเลขาสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสื่อคือสาร (medium is the message) ที่สื่อลายมือได้กลายมาเป็นสารในสื่อพระราชหัตถเลขา โดยมีบริบทด้านสถานที่ที่มาจากการท่องเที่ยวเป็นวัตถุประสงค์หลักของเนื้อหา นอกจากนี้ธรรมชาติของสื่อจดหมายยังกำหนดลักษณะของเนื้อหาพระราชหัตถเลขา โดยปรากฏเป็นองค์ประกอบที่ต้องมีในพระราชหัตถเลขาแต่ละฉบับอัน

ได้แก่ วัน เวลา สถานที่ ผู้เขียน และผู้รับ พระราชหัตถเลขาที่ถูกสร้างด้วยลายพระหัตถ์ เป็นปฐมบทที่มีมนต์ขลัง(aura) ในตัวของชิ้นงานเองในยุคสมัยที่ถูกสร้างขึ้น

การแปลงพระราชหัตถเลขาทั้ง 43 ฉบับมาเป็นหนังสือด้วยเทคโนโลยี การพิมพ์ ปราบกฏลักษณะความสัมพันธ์ตามแนวคิดสื่อคือสาร เมื่อสื่อพระราชหัตถเลขา ถูกแปลงมาเป็นเนื้อหาในหนังสือ การสื่อสารบทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านในรูปแบบ หนังสือมีการเพิ่มเติมองค์ประกอบบางประการเข้าไปในส่วนเนื้อหาเกิดความสัมพันธ์ ระหว่างตัวบททั้งในลักษณะตัวบทร่วม(co-text) และปรสิตตัวบท(paratext) ประกอบกับ เกิดการควบรวมของสื่อเกิดขึ้นระหว่างสื่อที่เป็นตัวพิมพ์(text) กับสื่อภาพถ่าย (photograph) ซึ่งเป็นการควบรวมของสื่อภายใต้เทคโนโลยีการผลิตหนังสือในสมัยนั้น อันแสดงให้เห็นการควบรวมสื่ออีกลักษณะหนึ่งนอกเหนือจากการควบรวมสื่อโดย เทคโนโลยีการสื่อสารอย่างในปัจจุบัน ซึ่งการควบรวมสื่อของหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่อง ไถลบ้านสะท้อนให้เห็นการดำรงอยู่ร่วมกันของสื่อที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน(symbiosis) ในลักษณะปฏิสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน(commensalism) จากการศึกษายังพบว่า องค์ประกอบการสื่อสารที่มีอิทธิพลกำหนดลักษณะของเนื้อหาและรูปลักษณ์ของหนังสือ ไถลบ้าน ไม่เพียงแต่องค์ประกอบด้านตัวสื่อเท่านั้น แต่ยังมีองค์ประกอบด้านบริบทของ การสื่อสารทั้งบริบทที่เป็นเวลาและสถานที่ , บริบทด้านการสื่อสารที่เป็นการสื่อสาร สาธารณะ ซึ่งสิ่งนี้สอดคล้องกับคำอธิบายแบบจำลองการสื่อสารในยุคดิจิทัล (ศิริชัย ศิริกาณะ , 2557) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบการสื่อสารทั้งประเภทที่เป็นองค์ประกอบหลักและ องค์ประกอบปฏิบัติการต่างร่วมกันสร้างความหมายในการสื่อสาร

การข้ามผ่านทางการสื่อสารจากหนังสือไถลบ้านมาสู่รายการสารคดี อาหารทางโทรทัศน์ รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไถลบ้าน แสดงให้เห็นถึงการพยายาม เปลี่ยนแปลงเพื่อให้บทพระราชนิพนธ์เรื่องไถลบ้านยังคงปรากฏอยู่ในยุคสมัยปัจจุบัน โดยการเลือกนำเสนอเพียงประเด็นเกี่ยวกับอาหารผ่านการนำเสนอของผู้ดำเนินรายการที่เป็น คนทำอาหาร(chef) โดยใช้วิธีการนำเสนอแบบรายการสารคดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการข้าม ผ่านทางการสื่อสารทั้งในระดับของการสื่อสาร(communication) จากเนื้อหาเกี่ยวกับการ

ท่องเที่ยวมาสู่เนื้อหาอาหาร และอัตตะการสื่อสาร(meta-communication) จากการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบพระราชหัตถเลขา หรือจดหมายที่เป็นบันทึกประจำวันมาสู่สารคดีที่เป็นสาระบันเทิง(edutainment) โดยมีผู้ผลิตรายการที่มาจากผู้อ่านหนังสือไกลบ้าน การข้ามผ่านทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นทั้งสองระดับนี้ ส่งผลให้รายการเครื่องเสวยตามเสด็จ...ไกลบ้าน มีการเปลี่ยนแปลงทางการสื่อสารที่เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง ความดั้งเดิมของตัวบทที่เหลืออยู่เป็นเพียงสิ่งที่ผู้ผลิตใช้อ้างอิงถึงเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ให้แก่รายการ

การข้ามผ่านทางการสื่อสารของบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านเป็นการอธิบายให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านในเวลาและสถานที่ที่แตกต่างกัน เป็นเวลากว่าร้อยปีที่บทพระราชนิพนธ์เรื่องไกลบ้านยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ หากแต่การให้คุณค่าของผู้ใช้สื่อแตกต่างกันออกไปในแต่ละยุคสมัย และการเปลี่ยนแปลงทางการสื่อสารที่เกิดขึ้นก็เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย เพราะในยุคสมัยปัจจุบันการเดินทางท่องเที่ยวอย่างในหนังสือไกลบ้านอาจไม่มีความจำเป็นแล้ว และสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกถ่ายทอดในหนังสือไกลบ้านก็เปลี่ยนแปลงไปแล้วตามยุคสมัย การแปลงรูปแบบการสื่อสารทั้งสื่อและสารจึงเป็นสิ่งที่ผู้ผลิตในยุคต่อมาควรต้องพิจารณาเพื่อให้บทพระราชนิพนธ์ไกลบ้านยังคงอยู่ได้ในรูปแบบที่ควรจะเป็นตามยุคตามสมัย

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาการสื่อสารในสามรูปแบบ แต่ผู้วิจัยไม่สามารถหาเอกสารหลักฐานในส่วนของพระราชหัตถเลขาที่เป็นต้นฉบับแบบลายพระหัตถ์ได้ ทำให้การวิเคราะห์การสื่อสารในรูปแบบพระราชหัตถเลขาต้องใช้ในการเทียบเคียงกับสื่อประเภทอื่น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การศึกษากการข้ามผ่านทางการสื่อสารครั้งนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นให้มองเห็นแนวทางในการศึกษากการข้ามผ่านทางการสื่อสาร ซึ่งหัวข้อนี้ควรจะได้รับการต่อยอดและหาแนวทางในการอธิบายรูปแบบของการสร้างสรรค์งานด้านนิเทศศาสตร์ในยุคปัจจุบัน อาจจะใช้แนวคิดในสาขาอื่นมาประกอบการอธิบายการข้ามผ่านทางการสื่อสาร ยังมีแนวคิดอื่น ๆ ทั้งนี้ผู้วิจัยเชื่อว่าการสื่อสารที่เกิดขึ้นในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นชิ้นงานที่เป็นต้นฉบับ แต่เกิดจากการแปลงการสื่อสารที่เคยมีมาก่อน ดังนั้นการทำความเข้าใจการแปลงรูปแบบของการสื่อสารจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาผลงานทางการสื่อสารได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **อัตราการรู้หนังสือของประชากรอายุ 15 ปี ขึ้นไปของประเทศไทย พ.ศ. 2513 - พ.ศ. 2553.** [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=9373. [4 เมษายน 2560]
- กระทรวงศึกษาธิการ. **ประวัติความเป็นมาของการศึกษาไทย.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/upload/blog/htmlfile/107-9400.html>. [4 เมษายน 2560]
- กฤษณ์ ทองเลิศ. (2545). **การผสมผสานรูปแบบ การสื่อความหมายและจินตสภาวะของผู้รับสารเป้าหมายที่มีต่องานภาพถ่ายกับลายลักษณ์อักษรในงานโฆษณาทางสื่อสิ่งพิมพ์.** วิทยานิพนธ์ดุสิตุฎบัณฑิต, สาขานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจริญพงศ์ ศรีสกุล. (2550). **การออกแบบเนื้อหาส่วนควบและส่วนขยายในสื่อทีวีดี ภาพยนตร์.** วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต, ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). **ไกลบ้าน เล่ม 1.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). **ไกลบ้าน เล่ม 2.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). **ไกลบ้าน เล่ม 3.** กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, ผู้แปล. (2545). **ตำราทำกับข้าวฝรั่ง.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

จุฬาลงกรณ์ราชบรรณालัย. **หนังสืออนุสรณ์งานศพ เจ้าจอมน้อยในรัชกาลที่ 5.**

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http : // kingchulalongkorn . car . chula . ac . th / th /library/detail/3132](http://kingchulalongkorn.car.chula.ac.th/th/library/detail/3132) [4 เมษายน 2560]

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์. (2557). **ปรัชญาวิทยาศาสตร์ กระบวนทัศน์ในการพัฒนา
ทฤษฎีและศึกษาวิจัยการสื่อสาร.** กรุงเทพมหานคร: จรัลสนิทวงศ์การพิมพ์.

ธวัช ปุณโณทก. (2559). **วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 12.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2552). **การอ่าน.** หนังสือพิมพ์มติชนสุดสัปดาห์ ประจำวันที่ 11-17
กันยายน 2552 ปีที่ 29 ฉบับที่ 1517.

พัชรีย์ จำปา. (2555). **สุนทรียวิธีของคำยืมภาษาอังกฤษในพระราชนิพนธ์ เรื่องไกล
บ้าน.** วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ
เจ้าพระยา : 297-312

ภาสกร ประมูลวงศ์. 10 ตุลาคม 2559. สัมภาษณ์.

วิโรจน์ ผดุงสุนทรารักษ์. (2547) **อักษรไทยและอักษรขอม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ศิริชัย ศิริกายะ. (2558). **ข้อเสนอแนะประเด็นการสื่อสารเพื่องานวิจัยนิเทศศาสตร์
ตามแนวคิด “ปฏิบัตินิยม” (Symbiosis) ในยุคดิจิทัล.** วารสารนิเทศ
สยามปริทัศน์ 16: 7-11.

ศิริชัย ศิริกายะ. (2558). **แบบจำลองการสื่อสารในยุคดิจิทัล.** วารสารนิเทศสยาม
ปริทัศน์ 15: 8-13.

ศิริชัย ศิริกายะ. (2526). **แบบจำลองเชิงลู่เข้าของคินเซด.** วารสารนิเทศศาสตร์ : 47-
74.

ศุภวัฒน์ เกษมศรี และคณะ(2540). **ให้ตำราครั้งไกลบ้าน.** กรุงเทพฯ : ไอ.ซี.ซี.อินเตอร์
เนชันแนล,

สุธรรม อารีกุล. **การเจริญเติบโต**. [ออนไลน์]. 2542. แหล่งที่มา:

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/page=t19-5-infodetail02.html>

[10 ตุลาคม 2559]

สถาบันอาศรมศิลป์. **บุษบาบรมครู “นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม” สมเด็จพระนริศรานุวัดติวงศ์**. [ออนไลน์]. 2558. แหล่งที่มา : <http://arsomsilp.ac.th/นายช่างใหญ่/> [4 เมษายน 2560]

อวยพร พานิช. 6 ตุลาคม 2559. สัมภาษณ์.

ช่างใหญ่/ [4 เมษายน 2560]

อวยพร พานิช. 6 ตุลาคม 2559. สัมภาษณ์.

ภาษาอังกฤษ

BBC Good Food. **Barley Soup**. [online]. 2015. Retrieved from :

<https://www.bbcgoodfood.com/recipes/barley-soup> [4 April 2017]

Fidler, Roger F. (1997). **Mediamorphosis: understanding new media**. Thousand Oaks, Calif: Pine Forge Press.

Fiske, John. (1990). **Introduction to Communication Studies**. London and New York : Routledge.

Houston, Keith. (2016). **The Book: A Cover-to-Cover Exploration of the Most Powerful Object of Our Time**. W. W. Norton, Incorporated.

Jenkins, Henry. (2006). **Convergence Culture: Where Old and New Media Collide**. New York : New York University Press.

Littlejohn, Stephen W. (2007). **Theories of human communication**. Belmont, CA: Thomson/Wadsworth.

McLuhan, M. (1964). **Understanding media: The extensions of man**. New York: McGraw-Hill.

McQuail, Denis. (1994). **McQuail's mass communication theory**. (3rd edition). London: Sage Publications.

Ong, W. J. (1982). **Orality and literacy: The technologizing of the word**. London: Methuen.

ภาคผนวก

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายยุทธนา สุวรรณรัตน์ เกิดเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2532 ที่จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษานิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาการกระจายเสียง ภาควิชาการสื่อสารมวลชน (เกียรตินิยมอันดับ 2) คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2554 จากนั้น เข้าทำงานในตำแหน่งอาจารย์ ประจำสาขาวิทยุ-โทรทัศน์-ภาพยนตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ตั้งแต่ปีการศึกษา 2555 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ในปีการศึกษา 2556

